
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01309112 9

OPERE COMPLETE

AL. ODOBESCU

OPERE COMPLETE

VOL. I

BUCUREŞTI

Editura Institutului de Arte
Grafice „MINERVA" * * *
Strada Regală, 6 (Hotel Union)

1906

PREFAȚĂ

La 10 Noiemvre s'a împlinit un deceniu de la moartea luĭ Alecsandru Odobescu. Rudele şi un număr foarte mic de scriitorĭ s'aŭ adunat în o bisericuţă din Capitală, pentru ca în rugăciunĭ şi în pioasă ascultare a cîntecelor bisericeştĭ să-ĭ închine cîte-va clipe de amintire. Vre-o două ziare i-aŭ consacrat articolaşe comemorative. Incolo nicĭ o manifestaţie. Dovadă că Odobescu — omul e aproape uitat, cu toată vraja ce o răspîndea odinioară în juru-ĭ, prin cuvîntul săŭ şi prin nobila-ĭ înfăţişare.

Scriitorul însă e viŭ, căcĭ operele luĭ au popularitatea de maĭ nainte. Și astă-zĭ încă, cu toată evoluţia prozeĭ noastre, Odobescu are aderenţĭ entuziaştĭ. Critica zilnică continuă a-ĭ menţine un loc de căpetenie printre principaliĭ scriitorĭ şi alcătuitorĭ aĭ limbeĭ romîne. El farmecă prin bogăţia neîntrecută şi mlădoşia frazeĭ, prin spiritul cel profund şi vasta cultură, atît de rară maĭ cu seamă la prozatoriĭ veniţĭ în urma luĭ.

Cuvîntul din urmă asupra întinseĭ luĭ activităţĭ, de la 1855 pînă la 1895, nu s'a scris însă. Opera luĭ necesitează un studiu amănunţit, prin care să se fixeze pentru totdeauna meritul eĭ. Datoria viitoruluĭ critic şi biograf va fi să arate dacă valoarea estetică a prozeĭ luĭ Odobescu este saŭ nu inegală, cum s'a afirmat de adversariĭ literarĭ aĭ luĭ. Acelaş critic va avea să stabilească întru cît Odobescu a exagerat în întrebuinţarea cronicilor pentru îmbogățirea limbeĭ şi a formelor şi care este partea luĭ în

alcătuirea limbeĭ literare de astăzĭ. Vrednică de discutat va fi apoĭ cestiunea dacă în lucrările sale a fost maĭ mult poet saŭ om de ştiinţă, dacă i-a preponderat fantazia, saŭ simţul realităţiĭ.

Maĭ ales punctul din urmă ni se prezintă demn de cercetare, căcĭ multe din lucrările luĭ, în frunte cu Pseudokynegeticos, sunt un amestec de poezie şi de ştiinţă aridă, în cît în întreaga noastră literatură staŭ unice, cu forma lor. Odobescu, — care nicĭ şcoală multă oficială n'a făcut, căcĭ a rămas pururea autodidact de cea maĭ elegantă expresie, estet şi savant deopotrivă — n'a tras nicĭ odată liniĭ clare de demarcare între cele două cîmpurĭ ale manifestăreĭ spirituluĭ omenesc.

Cine va elucida aceste cîte-va direcţiĭ de gîndire în opera luĭ, îşĭ va cîştiga un merit pentru literatură.

Noĭ de data asta ne-am propus a-ĭ pregăti terenul prin o ediţie populară a operelor scriitoruluĭ nostru, din carĭ prezentăm aci întîiul volum, întocmit acum, ca un semn de amintire cu prilejul împlinireĭ a 10 anĭ de la moartea autoruluĭ.

Credem că era nevoie de o nouă ediţie din două motive principale. Maĭ întîĭ pentru că cea tipărită la 1887 este vîndută şi, spre paguba tuturor, eşită din circulaţie. Al doilea, pentru-că aceeaş ediţie aşa cum este, nu e nicĭ completă, nicĭ cu totul conştiinţioasă.

In ediţia noastră am ţinut cu cale a face o grupare nouă a materialuluĭ, nu în ordine cronologică, după cum o făcuse Odobescu, ci după înrudirea de gen a lucrărilor. Este aceasta şi maĭ raţional, căcĭ scuteşte pe cititor a găsi la un loc proza literară cu articole de ştiinţă, saŭ cu rapoarte făcute în chestia reformeĭ învăţămîntuluĭ.

Volumul nostru prim nu coprinde decît partea artistică a activităţiĭ luĭ. Incepe cu cele două poeziĭ, fericitele şi singurele luĭ încercări de versificare, apărute în primiĭ luĭ anĭ de muncă, cînd poezia romantică a luĭ Bolintineanu stăpînea spiritele. Urmează nuvelele istorice, scrise

în tonul popular cronicăresc, cari alcătuesc titlul luĭ principal de prozator-nuvelist; Pseudokynegeticos, cel elegant, spiritual și bogat în escursiĭ științifice; bazmele luĭ originale și cele traduse și, la sfîrșit, cele două mari povestirĭ istorice despre Moțĭ și Curcanĭ, prin cari ridică două frumoase monumente vitejieĭ româneștĭ de aici și de dincolo.

In volumul al doilea vor avea deci să intre studiile literare, cele de archeologie și de istorie și o parte din articolele de interes economic și social, apărute în ziare. Maĭ ecsistă apoĭ un șir de alte studiĭ tot atît de importante, pe cari Odcbescu a uitat să le primească în colecția sa. Le vom adăuga și pe aceste. Ear dacă onorata familie a răposatuluĭ scriitor ne va pune la îndemînă manuscrisele luĭ inedite, de cari s'a făcut amintire prin ziare, credem a-ĭ putea completa opera definitiv, făcînd-o întreagă accesibilă publiculuĭ.

30 Nov. 1905. IL. CHENDI și E. CARCALECHI.

LITERATURĂ

I. Poezie. — II. Proză.

Odă Romîniei [1]).

O! ţara mea iubită! o! mîndră Romînie!
Pămînt cu rîurĭ d'aur sub boltă azurie!
Tu, mumă iubitoare a fiĭ nesimţitorĭ
Ce-adînca ta durere nu poate să re'nvie!
Trecut-aŭ fericirea-ţĭ ş'a tale sărbătorĭ,
Cum trec l'al toamneĭ crivăţ plăpînde dalbe florĭ!

Cînd fiiĭ tăĭ s'adapă cu laptele-ţĭ cel dulce,
Şi cînd cosesc eĭ spicul ce sînul tăŭ aduce,
Se maĭ gîndesc eĭ oare la sfîntul legămînt
Ce ţĭ-aŭ jurat odată, în timpurĭ maĭ ferice:
Să apere cu braţul străbunul lor pămînt,
«Pînă şi cel din urmă va zace în mormînt?»

Nu,... a patrieĭ iubire a stins a sa făclie!
De vechĭ făgăduinţe nu va nimenĭ să ştie;
Dac'a jurat strămoşul, nepotul a uitat.
Nu,... nu maĭ e Romînul acel ce 'n bătălie
Uita că copilaşiĭ, sărmaniĭ! zac în sat,
Lipsiţĭ de hrana zileĭ,... cînd ţara-ĭ de scăpat!

Era vremea p'atuncea de n'avea păs săteanul
Cînd cete miĭ şi sute, cînd Ungurul ş'Osmanul

---

1) *Romînia Literară*, 1855, p. 247.

Zdrobiaŭ a luĭ altare și pustiaŭ cumplit!
Cînd se sculaŭ Romînii, pe loc perea dușmanul!
Vaĭ! Dunărea spumată ș'Ardealul îngrozit
Aŭ fost adesea marturĭ l'al lor măcelărit!

Romîniĭ d'acum însă trăesc cu umilința!
Aci lanțurĭ d'aramă înjugă conștiința,
Colo pulbere d'aur ascunde putregaĭ.
Străina uneltire revarsă neștiința
Ș'a țăriĭ neatîrnare e numaĭ ca un paĭ,
Luptîndu-se în viscol cu crivețe de plaĭ.

Dar țara-ĭ tot aceea, frumoasă, roditoare;
Tot limpede e cerul, cîmpia zîmbitoare,
Și munțiĭ cu pîrae, cu piscurĭ, cu zăpezĭ;
Și nopțile de vară tot sunt încîntătoare.
Cu fața-țĭ argintie, tu, lună! scînteiezĭ
Și prin desiș, în crîngurĭ, ca flacărĭ văpăiezĭ!

E mută însă firea, cînd omul n'o învie,
Cînd el nu varsă într'însa suflarea luĭ cea vie,
Cînd duhul libertățiĭ e stins și nimicit.
Ah! vaĭ de acea țară, — cît de bogată fie, —
Aĭ căriĭ fiĭ duc jugul cu cuget umilit...
D'asupra eĭ rușinea 'ntinde-un văl cumplit!

S'a stins, la noĭ, s'a stins virtutea strămoșească;
Trecut-aŭ vremĭ de trudă, de luptă vitejească,
De aspră voinicie pe cîmpurĭ de omor.
În sînul Romînieĭ acum va să 'nflorească
O floare care varsă miros încîntător,
A păciĭ dulce floare, al artelor izvor.

Să vină cîntărețul al glorieĭ trecute,
Să verse focul viețiĭ în strofele-ĭ plăcute,
Serbînd și veștezĭ laurĭ, și dafinĭ viitorĭ,
Ș'atuncĭ vor suna iarășĭ acordurile mute;

În vinele romîne vor fulgera fiorĭ
Și orizonul țăriĭ nu va maĭ fi cu norĭ!

Sosi-veĭ, timp ferice, cînd trista Romînie,
Ștergînd a sa plînsoare, cu mîndră bucurie.
Îșĭ va vedea feciorii slăvițĭ între popoare,
Nălțînd semețĭ o frunte ce'n oarba lor mînie
Vrăjmașiĭ țăriĭ noastre cătaŭ să o doboare,
Dar care-o vor încinge cununĭ isbînditoare!

Atuncea vor renaște virtuțile străbune;
Romînul va fi încă vestit prin fapte bune.
Dar geniul pe dînsul atuncĭ îl va mîna
Și vorba-ĭ maĭ puternic atuncĭ o să răsune.
Acela este țelul! Acolo veĭ căta,
O! patrie romînă, o! scumpă țara mea!

Să furĭ ca Prometeŭ, scînteia ce nu pere,
S'apucĭ glorioasa cale spre luminoase sfere
Și, despicînd tăria în zboru-țĭ prelungit,
Să cînțĭ cu glas d'aramă măreața-țĭ renviere,
Și limpedea-țĭ cătare, în vecinicul zenit,
La steaua nemuririĭ s'ațințe neclintit!

Paris, 1852.

Intoarcerea în țară pe Dunăre [1].

Ce nu 'mĭ dă Dumnezeŭ mie
Un glas tare, sunător,
Ca să cînt, o, Romînie,
Al tăŭ falnic viitor!

[1]) *Romînia Literară.* 1855, p. 523.

Ce nu-mĭ dă, printr'o suflare,
Versurĭ pline de dulcețĭ,
Ca s'arăt într'o cîntare,
Ale tale frumusețĭ!

Cu ce dulce mulțumire
M'aș cerca a le descri!
În ce farmec, ce uimire
Aș ști poate-a le 'nveli!

Aș culege florĭ și stele
P'al tăŭ cer, pe aĭ tăĭ munțĭ,
Şi așĭ împleti cu ele
Cununĭ pentru-a tale nunțĭ.

Vieața mea cu bucurie
Mĭ-așĭ sdrobi-o 'n fala ta,
Ş'apoĭ moartea las' să vie!
Nemurire-ar fi a ta.

Te-așĭ urca, mîndră și tare,
Pe un tron scînteietor;
Te-aș face eŭ maĭ mare;
Asta-ĭ singurul meŭ dor!

Căcĭ, o spun plin de mîndrie,
Te iubesc, țărm părintesc,
Cu o dragoste maĭ vie
De cît toate ce iubesc.

Te iubesc fără de preget
Cu acel nestins amor,
Ce unește-al nostru suflet
De pămîntul trecător.

Te iubesc numaĭ pe tine
P'acest larg, întins pămînt,

Și nicĭ cerul pentru mine
Nu se pare-a fi maĭ sfînt.

Dacă toțĭ cîțĭ nasc în tine
Așa dragoste-ar simți,
Poate-aĭ fi și tu maĭ bine,
Poate-atît n'aĭ suferi.

Însă, vaĭ! mulțĭ te apasă,
Mulțĭ din sîngele-țĭ trăiesc
Și de doru-țĭ nu le pasă,
Căcĭ chiar eĭ te asupresc.

. . . .

. . . .

Dar fugițĭ, gîndirĭ nouroase,
Ce fericea'mĭ ofilițĭ!
Cînd văd malurile'mĭ frumoase,
Măcar un minut fugițĭ!

In a' Dunăriĭ talazurĭ
Ce s'afundă în senin,
Voĭ s'arunc orĭ-ce necazurĭ,
Voĭ să 'nnec orĭ-ce suspin.

Sunt ferice că 'mĭ văd țara,
Văd curgând Dunărea lin;
Sub cer neted văd cum seara
Malul e de taine plin.

Sus în deal, peste cîmpie,
În pustiul Bărăgan
Este scumpa mea moșie
Cu movila'ĭ de Roman;

Acolo, în nepăsare
Treceaŭ veselĭ juni'mĭ anĭ.
Aŭ trecut! și mă 'ntreb: «Oare
Ceĭ ce vin fi-vor dușmanĭ?»

Însă inima'mĭ tresare
Cînd gîndesc a revedea
Pe pămînt, cîmpia mare
Și pe cerurĭ, a mea stea,

Steaua ceea favorită,
Ce gîndu'mĭ copilăresc
O închipuia unită
De pămîntul romînesc.

Printr'o coardă aurită
Una d'alta le legam,
Iar la țara mea iubită,
Privind cerul, îĭ șopteam:

«Precum acea stea lucește
«Printre stelele cereștĭ,
«Așa inima'mĭ dorește
«Printre țărĭ, tu să domneștĭ!

«Precum vecinic ea colindă
«Prin eterul luminos,
«Tot asemenĭ, triumfîndă,
«Voĭ s'apucĭ un drum glorios!»

Decĭ, prin tainică-armonie,
Fiĭ legată d'acea stea,
Căcĭ a mea copilărie
Vedea fericirea 'n ea.

Orĭ ce vis de norocire,
Ale slaveĭ măgulirĭ,

'Mĭ aruncaŭ cîte-o zîmbire
Prin gingaşe licurirĭ.

Acea stea atît iubită
Îmĭ vădea un raĭ ceresc;
Iar cînd raza'ĭ aurită
Scălda ţărmul părintesc,

Eŭ vedeam soarta'ĭ duioasă
Nălucită'n viitor,
Ş'a mea inimă voioasă
Sălta vesel şi uşor!

Pe Dunăre, Septembre 1855.

Ioana Darc, fecioara din Orleans [1]).

În veacul al patrusprezecelea după Christos, Francia avu un răsboĭ foarte trudnic cu Englezii. Craiul acestora, care dobîndise printr'o moștenire oare-care drept la tronul Franciei, ceru coroana și sceptrul acesteĭ țărĭ.

Maĭ multe ținuturĭ de către miază-noapte, spre pildă Normandia, se supuseră de bună voie saŭ de frică străinuluĭ ce amenința de a cotropi regatul întreg. Dar fiindcă cele-l'alte provinciĭ nu primeaŭ aceleașĭ condițiunĭ umilitoare, armata engleză intră pe pămîntul Franciei. Puțin după aceasta muri și regele francez Carol al VI-lea, lăsînd un fiŭ june, slab de minte și de caracter, nedestoinic de a-șĭ scăpa țara printr'o voință puternică și vitejească. Englezii nu lăsară să le scape această ocazie, ce le era așa de favorabilă.

Archiepiscopul din Winchester, cel maĭ învierșunat vrăjmaș al Franciei, mijloci a se trămite împotriva acestei țărĭ armate numeroase, comandate de vestițiĭ generalĭ Bedford, Talbot și Suffolk. Oștile englezeștĭ înaintară slobod pe tărîmul Franciei. Tînărul rege, în loc de a îmbrățișa cu foc apărarea ținuturilor sale, fugi cu desfrînata sa curte dinaintea vrăjmașilor, carĭ, ne maĭ găsind în țară altă împotrivire decît slaba apărare a cetățenilor nedisciplinațĭ aĭ orașelor,

---

[1]) Calendarul popular pe anul 1852, Bucureștĭ (Rosetti și Winter halter) p. 15. Neiscălit.

lipsiți de orĭ ce ajutor al stăpînireĭ, cîştigară pe loc şi fără multă nevoie cele maĭ însemnate cetăţi.

Carol al VII-lea (căcĭ acesta era numele moştenitoruluĭ regesc) se trase în castelul micului orăşel Chillion, pe malul frumosuluĭ rîŭ Loara, şi acolo înconjurat de curtenĭ desfrănaţĭ şi prin urmare vînduțĭ străinilor, petrecea, chiar dinaintea ochilor soţieĭ sale, o viaţă moale şi nepăsătoare în braţele uneĭ ţiitorĭ, numită Agnes Sorel. Muma luĭ, o cruntă bavareză, îl părăsise spre a încheia alianţă cu Englezii, şi găsise mijlocul de a atrage în partea eĭ maĭ mulțĭ din ceĭ marĭ aĭ curţiĭ, între care şi pe puternicul duce de Burgonia, carele avea oştĭ maĭ numeroase şi maĭ bine întocmite decît însuşĭ regele. Curtea, în moleciunea sa, de-şi maĭ avea apărătorĭ vestiţĭ ca Dunois, Xaintrailles şi alţiĭ, nu se maĭ socotea a le trămite ajutoare, şi astfel se stingea de pe faţa Franciei orĭ ce scînteie de'mpotrivire cotropireĭ străine.

Poziţia devenea din zi în zi maĭ grea; Englezii ameninţaŭ de a supune oraşul Reims, în care se încoronaŭ regiĭ Franciei, şi de a unge pe tînărul lor rege Henric al II-lea, carele se pregătea a trece în ţara supusă. Atuncĭ coroana era perdută pentru Carol, şi Francia devenea o provincie engleză, căcĭ tronul trebuia să rămînă celuĭ d'întîĭ încununat. Carol părea a fi nepăsător chiar de interesul săŭ şi lăsa vrăjmaşiĭ să înainteze mereŭ pe tărîmul Franciei, fără de a înţelege că, vrăjmaşul fiind la porţile oraşuluĭ Orleans, aproape de Chillion, el însuşĭ şi curtea luĭ se aflaŭ în cel maĭ mare pericol. O astfel de nepăsare pînă a-şĭ uita chiar interesul personal, e greŭ de înţeles! Însă, fiindcă pe atuncĭ poporul vedea în rege personificarea patrieĭ, îl respecta, îl iubea, îl credea frumos, blînd şi bun, îĭ da toate virtuţile pe care nu le avea, şi vrea cu tot dinadinsul să-l scape, chiar fără de voinţa sa.

O voi, şi îndată o şi făcu!

Către apusul Franciei, la poalele munţilor Vosgiĭ, se destinde provincia Loreneĭ, acoperită cu pădurĭ stufoase, în

rariştele cărora se văd puţine cătune, compuse abia de vre-o cîteva colibe; maĭ încolo sunt păşunĭ verzĭ, bogate şi adăpostite de munţiĭ măreţĭ ce le staŭ în preajmă. Locuitoriĭ acesteĭ ţărĭ liniştite găsesc în acele cîmpiĭ hrana frumoaselor turme ce sunt singura lor avuţie. Domremy era unul din aceste micĭ sate; el era supus mănăstiriĭ din Remiremont. Într'una din colibele sale se născu, pe la anul 1410, o copilă care era ursită a scăpa ţara eĭ. Ea era al treilea copil a unuĭ plugar Iacob Darc şi a Isabeleĭ Rome; părinţiĭ iĭ puseră numele Ioana.

Pe cînd fraţiĭ eĭ mergeaŭ cu tatăl lor să muncească la cîmp saŭ să pască vitele, Ioana rămînea acasă lîngă muma eĭ, care o punea să coasă saŭ să toarcă. Nu ştia nicĭ să scrie, nicĭ să citească; dar maică-sa o învăţa tot ce ştia dînsa, despre cele sfinte, şi astfel sufletul Ioaneĭ se umplu de un simţimînt religios, simplu şi adînc; sorbi credinţa de o dată cu laptele mumeĭ sale, şi tot-deauna lucrurile care le priimim în noĭ astfel prin sînge şi prin lapte, sunt pline de viaţă, sunt viaţa chiar! Ea avu şi o prietenă de copilărie, Haumeta, ce era cu treĭ saŭ patru anĭ maĭ tînără decît dînsa.

Din fire era blîndă, simplă şi bună; căuta bolnaviĭ din sat şi mîngîia pe săracĭ; ea mergea bucuros la biserică, se spovedea foarte des; iar cînd ţeraniĭ iĭ ziceaŭ că prea e cuvioasă, ea se roşea şi nu răspundea nimic. Toţĭ o iubeaŭ, toţĭ ziceaŭ că este cea maĭ bună fată din sat. Dar pe lîngă toate darurile, ea maĭ avea şi pe acela de a fi frumoasă şi plină de putere.

Aproape de casa eĭ cea părintească se afla un codru mare ce se numea *Dumbrava cu stejariĭ;* se zicea că Ursitele aveaŭ obiceĭ de a colinda printr'acea pădure şi că ele se opreaŭ maĭ ales sub un carpin vechiŭ, ce era lîngă o fîntînă, unde veneaŭ să cînte copiĭ ceĭ micĭ şi atîrnaŭ cununĭ de crăcile luĭ. Ioana auzi toate aceste basme, pline de poezie; însă ţara eĭ era plină de o alt-fel de poezie maĭ sălbatică, maĭ crudă, maĭ viforoasă şi maĭ adevărată,

adică răsboiul. Ioana află rana cea grozavă a țăriĭ sale; ea văzu viind fugarĭ sărmanĭ și'ĭ ajută, biata fată, pe cît putu. Părințiĭ eĭ însfîrșit fură silițĭ să fugă, și la urmă, după ce se răsipiră tîlhariĭ, eĭ se întoarseră îndărăt, găsiră satul prădat, casa jăfuită, biserica arsă, și astfel află Ioana ce vrea să zică răsboiul. Ea înțelese cît de puțin creștinesc este acel lucru, se spăimîntă de acea domnie a diavoluluĭ și vru să afle dacă Dumnezeŭ va ierta ca acest fel să fiă în totdauna, dacă el nu se va îndura a pune sfîrșit acestor tîlhăriĭ, daca nu va trămite un mîntuitor, precum trămisese de atîtea orĭ noroduluĭ luĭ Israel, cînd pe un Gedeon, cînd pe o Iudită? Ea știa că adesea o femeie scăpase poporul luĭ Dumnezeŭ și că femeia era menită a strivi cu piciorul eĭ pe șarpe, precum văzuse în biserică, pe sînta Mărgărita cu sîntul Mihail, călcînd sub picioare un balaur.

O zi de vară, zi de post, pe la amiazĭ, Ioana fiind în grădina tatăluĭ săŭ, aproape de biserică, văzu o lumină mare și auzi un glas zicîndu'ĭ: «Ioano, să fiĭ bună și cu minte, și să mergĭ des la biserică!» — Sărmana copilă fu foarte spăimîntată. Altă dată auzi iarăș un glas și văzu o lumină, în care i se arătă un bătrîn înțelept și mîndru, cu aripĭ în spate, zicîndu-ĭ: «Ioano, mergĭ de scapă pe regele Franciei și'ĭ dă țara înapoĭ!» Ea răspunse tremurînd: «Doamne, eŭ sunt o biată fată, și nu voĭ ști nicĭ să mă lupt, nicĭ să mîn oastea la răsboĭ!» Glasul îĭ răspunse: «Te veĭ duce către domnul Baudricourt, căpitanul din Vaucouleurs, care te va trămite către rege. Sînta Ecaterina și sînta Mărgărita ițĭ vor da ajutor!» — Ioana rămase plină de mirare și începu a plînge, neștiind care îĭ va fi soarta în viitor.

Acel înțelept fusese chiar sfîntul Mihail, groaznicul archangel al judecăților și al bătăliilor. El maĭ veni, și, spre a'ĭ da inimă, îĭ povesti jalea cea mare de care era cuprinsă țara Franciei. În urma luĭ veniră umbrele albe ale sfintelor, înconjurate cu făcliĭ, împodobite cu cununĭ, plîn-

gînd cu un glas dulce și pătrunzător. Ioana plîngea și dînsa, iar cînd sfintele și îngerii o părăseaŭ, ea zicea suspinînd: «Cum aș fi vrut să mă fi luat îngerii cu dînșii!»

Pînă atuncĭ ea nu auzise de cît scumpul glas al maicii sale! Acum ea auzea glasurile puternice ale îngerilor, care'ĭ cereaŭ să părăsească casa părintească și pe muma eĭ, să lase grădinița ce sta la poalele bisericiĭ, de unde păsările veneaŭ să mănînce din mîna eĭ — atît de mare era blîndețea aceleĭ sfinte fete, în cît păsările ceruluĭ veneaŭ către dînsa! — și... să meargă să vorbească oamenilor și să comande ostașilor.

Cincĭ anĭ petrecu astfel Ioana, într'o luptă groaznică și necontenită. Două autorităţĭ iĭ porunceaŭ lucrurĭ deosebite. Tatăl eĭ o oprea în coliba luĭ, iar îngerul iĭ zicea să plece, să pună mîna pe arme și să'șĭ scape țara. Tatăl eĭ, țăran cam grosolan dar cinstit, jura că, dacă fiică-sa se va duce cu oastea, el cu mînele luĭ o va strînge de gît. Ce să facă ea dar? căcĭ în orĭ ce chip trebuia să fie neascultătoare uneĭ puterĭ. Aceasta fu o luptă groaznică.

Părinţiĭ eĭ împotrivindu se cu totul la întreprinderea sa, voiră să o mărite. Un flăcăŭ din acelaș sat pretinse că, fiind copilă, iĭ făgăduise să'l iea de soț. Ioana se apără cu putere dinaintea judecățiĭ; dar însă, ca să scape din mîna părinților, ea trebuia să atragă în parte'ĭ vre-o rudă; ceea ce era foarte greŭ. Un unchiŭ al eĭ primi însfîrșit să vorbească despre dînsa cu căpitanul din Vaucouleurs; acesta iĭ răspunse să o ducă îndărăt la tatăl eĭ, bine pălmuită. Insă Ioana, în loc de a-șĭ perde curagiul, voi să meargă singură la domnul Baudricourt. Minutul hotărîtor sosi; îmbrățișă pe toate prietinele eĭ și le lăsă sub paza Domnuluĭ; numaĭ pe Haumeta, adevărata eĭ prietină și tovarășă, nu voi s'o vază; despărțirea ar fi fost prea crudă. Ast-fel părăsi satul și familia eĭ pentru tot-d'a-una.

Ajunse în orașul Vaucouleurs, îmbrăcată cu haine de țărancă, roșiĭ și groase, și trase cu unchiul eĭ, la nevasta unuĭ ferar care o priimi cu prietinie; se duse la Baudri-

court şi'ĭ zise cu ton hotărît că Dumnezeŭ o trămite către rege, spre a'ĭ spune să nu se lupte pînă'ĭ va veni ajutor din partea luĭ; să aştepte pînă în postul cel mare şi atuncĭ Dumnezeŭ se va milostivi cu ţara Francieĭ şi o va ajuta, căcĭ această ţară nu este numaĭ a regeluĭ, ci e chiar a luĭ Dumnezeŭ.

Căpitanul se miră mult şi, temîndu-se să nu fie vre-o ispită a diavoluluĭ, se sfătui cu preotul, carele povăţui pe Ioana să se întoarcă la părinţiĭ eĭ. Dar poporul nu se maĭ îndoia despre sfinţenia fecioareĭ; el alerga din toate părţile ca s'o vază. Un cavaler întrebă dacă Engleziĭ vor fi goniţĭ din ţară; ea răspunse că «trebuie să meargă către rege înaintea Paştilor, chiar de i s'ar toci pe drum picioarele pînă la genunchĭ, şi că nimenĭ pe lume nu va putea să cotropească ţara eĭ». Atuncĭ toţĭ orăşaniĭ din Vaucouleurs deteră banĭ spre a i se face o îmbrăcăminte de răsboĭ, şi Ioana plecă către Chillion.

Calea era grea şi primejdioasă; ţara era plină de tîlharĭ; nu maĭ eraŭ nicĭ drumurĭ nicĭ podurĭ, şi a călători astfel cu vre-o cincĭ saŭ şase ostaşĭ numaĭ, era primejdios pentru o fată. Ea însă nu se spăimîntă; prea era curată ca să se teamă de ceva, şi cu toate că era şi tînără şi frumoasă, împrejuru-ĭ se revărsa ca un cerc luminos şi religios, care impunea respect celor ce o înconjuraŭ. Trecu dar cu o linişte vitejească printr'acea ţară pustiită şi plină de hoţiĭ; iar cînd tovarăşiĭ eĭ descurajaţĭ voiaŭ să o părăsească, ea le zicea: «Nu vă temeţĭ de nimic; Dumnezeŭ îmĭ pregăteşte calea. De aceea m'am născut!»

Cînd ajunse în Chillion, era împotriva eĭ o aşa mare opunere, încît a trebuit ca sfatul să se adune spre a discuta dacă se cuvine saŭ nu ca ea să vadă pe rege. În sfîrşit regele o primi cu cel maĭ mare alaĭ. Era seară; cincĭzecĭ de făcliĭ luminaŭ sala, unde staŭ îmboldiţĭ peste treĭ sute de cavalerĭ, nerăbdătorĭ să vadă p'acea fermecătoare, ce făcuse atîta sgomot.

Fermecătoarea era o biată fată de optsprezece anĭ, fru-

moasă, înaltă și bine făcută. Ea intră simplă ca o păstoriță, ceru să vadă pe rege, căruia, sărutîndu-ĭ genunchiĭ, îĭ zise: «Doamne, eŭ sînt Ioana Fecioara, și viŭ din partea luĭ Dumnezeŭ, ca să scap țara și pe tine însu-țĭ!»

După Dumnezeŭ, Francia era totul pentru dînsa, saŭ, și maĭ bine, ea amesteca aceste două iubirĭ într'una și aceiaș. «A duce răsboĭ împotriva sînteĭ țărĭ a Francieĭ, zicea ea, este a răsboi împotriva Domnuluĭ Iisus».

Dar vrășmașiĭ eĭ cercară a dovedi că ea este o vrăjitoare, și numiră un sfat de vre-o cincĭ episcopĭ ca să o cerceteze. Ioana răspunse la întrebările acestora cu simplitatea eĭ obicĭnuită, și judecătoriĭ, văzînd-o așa de nevinovată, o declarară de adevărată trămisă a luĭ Dumnezeŭ. Atuncĭ nimenĭ nu maĭ stătu la îndoială și regele, dîndu-ĭ pe seama eĭ o roată de ostașĭ, ea plecă călare pe un armăsar negru, îmbrăcată cu veștminte bărbăteștĭ și cu arme albe, ținînd în mînă o mică secure și în cealaltă un paloș strălucitor. Steagul eĭ era alb și semănat cu florĭ de crin; pe dînsul eraŭ scrise sîntele cuvinte: «Iisus și Maria».

Astfel ajunse Ioana în orașul Orleans, la opt ceasurĭ seara, în ziua de 29 Aprilie. Ea nu putea să înainteze de mulțime; toțĭ voiaŭ să se atingă cel puțin de calul eĭ. Orășeniĭ se uitaŭ la dînsa, precum s'ar fi uitat la Dumnezeŭ. Ioana, vorbind mereŭ poporuluĭ cu o mare blîndețe, ajunse pînă la catedrala cetățiĭ, unde descălică spre a face o rugăciune.

Orașul Orleans se afla înconjurat de maĭ multe cetățuĭ pe care le stăpîneaŭ Engleziĭ. Fecioara dete ocolul zidurilor cetățiĭ, spre a le vizita, și înaintă chiar pînă către meterezele englezeștĭ. Tot poporul, adică bărbațĭ, femeĭ și copiĭ, îmbătațĭ de religiune și de răsboĭ, pășea fără temere în urma eĭ. Ea venea seara la denie în biserica Sfinteĭ crucĭ, și acolo toată lumea lăcrima de bucurie împreună cu dînsa.

Pînă aci ea nu fusese nicĭ odată în bătălie. Într'o noapte se scoală deodată: «Doamne! strigă ea, sîngele oamenilor

noştri curge! Daţi-mĭ curînd armele şi calul!» Pe urmă pleacă în goana mare; pe drum, întîlnind răniţĭ pe carĭ'ĭ aduceaŭ în oraş, ea zice: «Nicĭ odată n'am văzut curgînd sînge de Francez, fără ca să mi se ridice părul de groază!»

În noaptea aceia Franceziĭ atacase o cetăţuie engleză, fără să dea de ştire Ioaneĭ; dar încercarea lor nu isbuti; eĭ se turburară şi fugiră cu neorînduială. Însă, cît se ivi chipul măreţ al Fecioareĭ pe cîmpul de bătaie, fugariĭ se întoarseră, inima le veni la loc; peste puţin învinseră cetăţuia şi din Englezĭ abia scăpară cîţĭva ascunşĭ sub veşminte de călugăr. Aceasta fu cea d'întîĭ bătălie şi prin urmare cea d'întîĭ isbîndă a Ioaneĭ, şi cu toate acestea, ea plînse mult văzînd atîţia oamenĭ, atîţĭ fraţĭ morţĭ pe cîmpul de luptă.

Maĭ rămînea Englezilor o cetăţuie însemnată. Ioana se porni asupra-ĭ, cu o mulţime de ostaşĭ şi cetăţenĭ, strejile oraşuluĭ nu voiră să-ĭ deschidă porţile, poporul le sparse şi eşi. Soarele răsarea pe d'asupra Loareĭ cînd toţĭ se aruncară în luntri ca să treacă pe cel-l'alt mal unde se afla cetăţuia; ajunseră pînă la poalele eĭ şi simţiră lipsă de artilerie. Englezii se apăraŭ vitejeşte. Fecioara, văzînd că luptătoriĭ începeaŭ a slăbi, se asvîrli într'un şanţ, luă o scară, o puse pe zid, dar, cînd încercă a se sui, o săgeată i se înfipse în umăr şi ea căzu; durerea o supuse un minut; dar pe loc se sculă iarăşĭ şi strigă plină de vitejie: «Cînd veţĭ zări steagul meŭ sus pe zid, atuncĭ să intraţĭ!» Ceĭ din oraş care priveaŭ după metereze această luptă crîncenă, nu putură să se maĭ oprească; deschiseră porţile şi deteră năvală pe pod. Gloata venea ca o mare împotriva Englezilor; aceştia spăimîntaţĭ, fugiră, părăsind cetăţuia în mîna biruitorilor. Într'acest chip fu scăpată cetatea Orleans. Englezii se retraseră către miază-noapte, în oraşele Jargeau şi Bogency; iar Ioana, întorcîndu-se la Carol al VII-lea, îl rugă să meargă la Reims, spre a fi încoronat. Dar, de vreme ce multe din oraşele ce se aflaŭ pe calea Reimsuluĭ eraŭ încă stăpînite

de vrăjmaş, hotărî să curețe maĭ 'nainte toată calea aceia de orĭ-ce oaste duşmană.

Francezii întîlniră pe Englezĭ lîngă cetatea Patay; aceștia staŭ la îndoială dacă trebue saŭ nu să se bată; în sfîrșit lupta începu; generalul Talbot fu prins și două miĭ de Englezĭ acoperiră cîmpia cu trupurile lor. Fecioara plîngea văzînd atîțea morțĭ și dojenea cruzimea cu care ostașiĭ biruitorĭ loveaŭ și vindeaŭ pe ceĭ robițĭ.

După această izbire însemnată, care smulse din mîna Englezilor o mare parte din tărîmurile isbîndite de dînșiĭ, Ioana ceru ca regele să vină negreșit la Reims. Maĭ mulțĭ curtezanĭ se împotrivea acestuĭ plan, dar stăruința Fecioareĭ fu atît de mare în cît voința i se făcu. Moleşitul prinț, urmînd dorințeĭ poporuluĭ întreg, plecă cu curtea sa. Însă pe drum el întîmpină împotrivire din partea orașuluĭ Troyes, care nu voia să-ĭ lase trecerea slobodă. Atuncĭ sfatul se adună și chibzui de n'ar fi maĭ bine să se întoarcă la Chillion. Ioana plină de inimă, lăsîndu-ĭ să-șĭ urzească planurile sub cort, puse mîna pe arme începu atacul orașuluĭ, îl supuse, deschise porțile regeluĭ și, înfruntînd toate pedicile, duse pe Carol al VII-lea pînă în orașul Reims.

Acolo se făcu încoronarea luĭ cu cea maĭ mare pompă. Francia, dobîndind un rege pămîntean, dovedi că maĭ are într'însa puterea de a-șĭ susține neatîrnarea. Ioana care pregătise cu atîtea trude această mare sărbătoare ce umplea țara de bucurie, simțindu-șĭ acu misiunea sfîrșită, îngenuchiă dinaintea luĭ Carol și-ĭ zise: «Înalte Doamne, eŭ am avut datorie să scap Orleansul, să te ung rege și să-țĭ pun pe cap coroana Francieĭ. Mulțumesc luĭ Dumnezeŭ că m'a ajutat întru toate acestea! Însă acum dă-mĭ voie să mă întorc în sat la mine».

Nimenĭ nu voi s'o lase să plece; așa și dînsa, supunîndu-se rugămintelor regeluĭ și poporuluĭ, rămase la curtea luĭ Carol.

Prin ajutorul eĭ Francia îșĭ redobîndise adevăratu-ĭ rege; dar acestuia, întronat de puțin timp, îĭ lipsea o capitală,

căcĭ Parisul era încă ocupat de vrăjmaş. Decĭ toate armele franceze se porniră în spre dînsul pentru a'l scăpa. Ioana începu atacul; dar, după ce luă cu asalt un rînd de metereze, căzu rănită răŭ în piept. De atuncĭ puterea eĭ începu să scadă; ea simţea schimbarea ce se făcuse într'însa şi zicea adese orĭ duhovniculuĭ eĭ: «De voĭ muri peste puţin, să spuĭ regeluĭ să zidească bisericĭ în care se vor face rugăciunĭ pentru ceĭ ce aŭ murit întru apărarea ţăriĭ». De mult ea zisese: «Întrebuinţaţi-mă căcĭ n'am să maĭ fiŭ cu voĭ maĭ mult de un an». Toţĭ o priveaŭ ca o sîntă, dar ea din potrivă le arăta că n'are nicĭ o putere de a face minunĭ. Astfel, odată, o doamnă rugînd-o să pună mîna pe nişte crucĭ şi pe nişte mătăniĭ spre a le sînţi, ea îĭ răspunse zîmbind: «Pune şi dumneata mîna şi tot una va fi».

De la Paris, ea se duse cu oastea ca să scape tîrgul Compiegne. Aicĭ avea să se sfîrşească viaţa eĭ cea răsboinică, ca să înceapă pentru dînsa o viaţă de suferinţe amare. Eşind odată din oraş cu o ceată, se văzu în mijlocul vrăjmaşilor, părăsită de ostaşiĭ eĭ, care se retrăsese în cetate. Apucă şi dînsa înapoĭ, dar găsi porţile închise şi căzu în mînile unuĭ cavaler din Burgonia, numit Ioan de Ligny, care o vîndu Englezilor pe zece miĭ de francĭ (aproape 30.000 de leĭ). Aceştia, pregătindu-se a o ucide, o închiseră într'un turn, de unde ea încercă să scape, sărind pe fereastră. Strejile ce păzeaŭ împrejur, o prinseră. Inima eĭ era în Compiegne şi, de cîte orĭ îĭ venea în gînd că străiniĭ vor putea lua acea cetate şi vor intra iarăşĭ în miezul Francieĭ, plîngea cu desnădăjduire şi cădea în genunchĭ, rugînd pe Dumnezeŭ să o strămute într'o clipă în tabăra franceză.

Închizitoriĭ eĭ, băgînd de seamă, după maĭ multe ale eĭ încercărĭ, că va putea să fugă din turnul unde era închisă, o duseră în oraşul Rouen, ca să i se facă acolo şi judecata.

Omul însărcinat cu acest proces era un episcop numit Cauchon, vîndut Englezilor şi duşman înverşunat al Ioaneĭ. El, cu tovarăşiĭ luĭ, încercă prin toate mijloacele a dovedi

că Ioana este eretică și vrăjitoare; dar credincioasa copilă răspunse cu atîta simplitate și cu atîta hotărîre, în cît adesea înmărmuria pe iscusiții eĭ judecătorĭ. La orĭ-ce întrebărĭ i se făceaŭ asupra legiĭ și a bisericiĭ, ea răspundea cu acea credință fierbinte a uneĭ inimĭ curate și fără de pată; iar cînd îĭ ziceaŭ că nu e creștină și că trebue arsă pe piață, ea le răspundea, arătîndu-le cerul: «Aduceți-vă aminte că este colo sus un jude și pentru voĭ»! Și judecătoriĭ turburațĭ, se risipeaŭ lăsînd pe a doua zi judecata; astfel se petrecu un timp destul de lung. Englezii eraŭ foarte supărațĭ de această întîrziere; eĭ cereaŭ ca Ioana să fie arsă pe loc. În zadar se sileaŭ bieţiĭ cărturarĭ să le dovedească cum că trebue ca această faptă să aibă cel puțin un văl, o umbră de dreptate; neputînd a maĭ răbda nicĭ un fel de prelungire a judecățiĭ, poruncіră luĭ Cauchon să grăbească cu cît se va putea maĭ mult sfîrșitul acesteĭ grozave istoriĭ, amenințîndu-l că-l vor spînzura pe dînsul însușĭ, dacă nu le va asculta strașnica poruncă.

În timpul acesta, Ioana suferea chinurĭ grele în temnița eĭ; expusă la batjocura unor soldațĭ mojicĭ, carĭ dormiaŭ chiar în chilia eĭ, legată cu fiare într'un colț pe un mănunchĭ de paie, fără să se poată mișca, ea nu avea altă apărare de cît hainele eĭ bărbăteștĭ. Noaptea și ziua ea veghia deșteaptă spre a-șĭ păstra cinstea, impunînd maĭ mult paznicilor prin puterea morală a înfățișăriĭ eĭ. Într'această tristă pozițiune petrecu ea, sărmana, sărbătorile Paștilor. Ce durere putea fi maĭ adîncă pentru dînsa, care era învățată cu drăgălașele mîngîerĭ ale mumeĭ sale, de cît aceia de a petrece aceste sărbătorĭ, în care toțĭ oameniĭ suferă și se bucură împreună, singură și părăsită în fundul uneĭ închisorĭ întunecoase? Paznicii eĭ fură așa de crunțĭ, în cît nicĭ voie nu-ĭ deteră să meargă la biserică. Poarta ce se deschide pentru toțĭ în noaptea Învieriĭ, rămase închisă pentru dînsa!

După sărbătorĭ, judecata începu iarășĭ. Cu toată slăbiciunea în care căzuse, ea rosti aceste cuvinte pline de tărie:

«Tot ceia ce am făcut, bine am făcut. Știŭ că Englezii mă vor ucide, crezînd că după moartea mea vor dobîndi țara Franțeĭ; dar chiar de ar fi dînșiĭ de o sută de miĭ de orĭ maĭ mulți de cum sunt acuma, nu vor putea dobîndi această țară»! Judecătoriĭ, întărîtațĭ și maĭ mult împotriva eĭ prin aceste cuvinte, de altă parte speriațĭ de amenințările Englezilor şi desnădăjduițĭ de a găsi în apărarea din graĭ a Ioaneĭ, vre-un cuvînt prin care ar fi putut s'o învinovățească de erezie, începură a'ĭ găsi vină în îmbrăcămintea eĭ. O întrebară de ce steagul eĭ fusese cel d'întîĭ la încoronarea regeluĭ; ea răspunse: «De oare-ce a fost cel d'întîĭ la muncă, trebuia să fie şi cel d'întîĭ la cinste». Pe urmă o învinovățiră că a purtat veştminte bărbăteștĭ, ceea ce nu se cuvenia sexuluĭ eĭ. Atuncĭ ea nu știu negreșit cum să se apere; o rușine fecioreascǎ o oprea să spună care fusese adevărata pricină a acestuĭ port. Judecătoriĭ nu lăsară să le scape această întîmplare, și, numind-o în obște vrăjitoare și făcătoare de farmece, hotărîră să o arză.

Pe acea vreme, Carol al VII-lea nicĭ nu se gîndia la Ioana; acea fecioară ce-l scosese din ticăloasa și moleșita luĭ viață, spre a-l aşeza pe tronul uneĭ națiunĭ care numaĭ prin puterea eĭ devenise biruitoare, acea simplă și eroică fată de la cîmp, era cu totul uitată de dînsul; nicĭ chiar un simțimînt de recunoștință nu-l împinse a cerca să o răpească din mîinile gîzilor eĭ. Curtezaniĭ luĭ, oamenĭ corupțĭ şi plinĭ de ură şi de pizmă împotriva Ioaneĭ, se siliaŭ maĭ mult să o șteargă pe deplin din aducerea aminte a slabuluĭ rege.

De şi ea ar fi avut drept a se plînge de această uitare, însă Ioana nu rosti un cuvînt împotriva luĭ Carol; ea vedea într'însul ţara întreagă, unsul luĭ Dumnezeŭ; ar fi crezut că face un păcat mare, dacă ar fi învinovăţit o ființă ce i se părea vrednică de cel maĭ cuvios respect.

Dar minutul hotărîtor sosi. Ioana, legată pe o căruță desvelită, fu adusă în mijlocul poporuluĭ pe piaţa mare din Rouen. Acolo, maĭ mulțĭ preoțĭ, vîndutĭ Englezilor, decla-

mară cuvinte prin care înfioraŭ pe sărmana fată, vestindu-ĭ moartea sa chiar în acel loc, și dovedind poporuluĭ că ea este nelegiuită și eretică.

Locul de moarte era pregătit; o mulțime de soldațĭ englezĭ înconjuraŭ piața, bătîndu-șĭ joc de biata fecioară. Popiĭ, voind să-ĭ prelungească suferințele, începură a'ĭ face deosebite întrebărĭ despre legea și faptele sale; dar ostașiĭ nerăbdătorĭ o smulseră de dinaintea lor și o legară pe rugul unde era să fie arsă. Văzîndu-șĭ atuncĭ moartea de aproape, ea ceru o cruce; un cavaler englez făcu cu două surcele o cruciuliță, și 'ĭ-o dete, rîzînd. Ea o sărută cuvios și o puse pe sîn. Preoțiĭ o afurisiră în numele bisericiĭ. Gîdele puse foc lemnelor de la rug. Ioana îl văzu de sus și nu putu să oprească un strigăt plin de fiorĭ. La urmă călugărul ce era lîngă dînsa se coborî jos, și flacăra începu a se încinge...

În minutul cînd o atinse, nenorocita fată tresări și ceru aiazmă; dar îndată capul îĭ căzu pe sîn, și maĭ strigă o dată: «Iisuse»!.., Vîlvoarea de flacărĭ o înconjură de toate părțile.

. . . .

Două miĭ de oamenĭ plîngeaŭ la această tristă priveliște; uniĭ Englezĭ numaĭ se sileaŭ a rînji; dar după ce văzură trupul Ioaneĭ schimbat în scrum și cenușă, eĭ fură pătrunșĭ de o mustrare de cuget adîncă și alergară în toate părțile cu un fel de spaimă groaznică, strigînd în gura mare: «Am omorît o sfîntă»!

Aceste cuvinte, eșite din gura unuĭ vrăjmaș, eraŭ foarte adevărate; ele vor rămînea, și viitorimea le va crede; într'adevăr sfîntă a fost Ioana Darc, Fecioara din Orleans, în privința religieĭ și a iubireĭ către țara sa.

Paris, 1851.

Mihnea-Vodă cel răŭ[1]).
1508—1510.

I.

MĂNEŞTĬ.

«Să n'aibĭ milă!»

Ca la două ceasurĭ cale 'n jos de Ploeştĭ curge apa Cricovuluĭ, care, cu miĭ de pîrîie ce se resfiră şi se împreună, împestriţează matca sa răslăţată şi năsipoasă; d'a stînga, cîmpia şeasă se lungeşte pînă în poalele munţilor; d'a dreapta, malul se'nalţă rîpos şi acoperit cu pădurĭ vechĭ şi stufoase. Pe o culme maĭ semeaţă a aceleĭ coaste sta, pe la leatul 1508, cetăţuia luĭ Dracea Armaşul din Măneştĭ; din zidurile eĭ înegrite, vederea coprindea toată lunca, cu bordeiele şi coşarele ţărăneştĭ risipite prin tufişe şi bălăriĭ;

---

[1]) Publicat maĭ întîĭ în *Romînul*, 1857, N-r 16—22, reprodusă apoĭ — împreună cu *Doamna Chiajna* — în volumul: «*Scene istorice din cronicele Romîneştĭ.* **Mihnea Vodă** (cel răŭ) **Doamna Chiajna** de A. I. Odobescu. Bucureştĭ, 1860. Libr. Danielopol. 1 vol. 115 pp. 8⁰ mic. Cu următoarea prefaţă: «După titlul şi după coprinderea acestuĭ mic volum, fieşcine va vedea c'am avut drept model, frumoasa nuvelă istorică a D-luĭ C. Negruzzi asupra luĭ *Alesandru Lăpuşneanu.* Ca orĭ-ce imitaţie, încercările mele sînt negreşit cu mult maĭ prejos de acel mic cap d'operă; în lipsa talentuluĭ, m'am silit cel puţin să păstrez — precît s'a putut, formele şi limba *Letopiseţelor* naţionale cu care, în dreptate, se poate lăuda maĭ vîrtos ţara Moldoveĭ: să adun datine, numirĭ şi cuvinte bătrîneştĭ, spre a colora aceste doă episodurĭ culese din cronicile vechĭ.

maĭ departe turnurile bisericeĭ din Tîrșor, pe care o zidise cu vre-o cîțĭ-va anĭ maĭ înainte, Vladislav-Vodă, ce chiar într'însa zice Cronica [1]), «aŭ perit de sabie»; și în fund de tot, plaiurile aburoase ale Cîmpineĭ și ale Breazeĭ.

Intr'o zi noroasă de primăvară, puțin în urma Paștilor, crivățul sufla iute și 'nghețat din fundul văilor, iar jalnicele sale gemete aduceaŭ de departe, împreună cu freamătul bătrînilor stejarĭ, chiotele de vînătoare ale bătăiașilor și lătrătura chelălăită a copoilor; căcĭ departe, tocmaĭ în valea Comanaculuĭ, Mihnea, fiul Armașuluĭ, se desfăta vînînd fiarele sălbatice, după obiceiul boieresc de pe atuncĭ, cînd stăpînul, pentru a sa mulțumire, rădica de prin sate toțĭ vecinii [2]) cu gloata, de rămîneaŭ țarinele nearate și ogoarele pustiĭ [3]).

Un glas de bucium s'auzi d'odată sunînd tare din cetățue, și vînătoriĭ, deșteptațĭ din sgomotoasa și sălbatica lor beție, printr'acea grea și pacinică chiemare, se întoarseră cu larmă spre casă, uniĭ purtînd pe umerĭ dobitoacele ucise, atîrnate pe bîrne, alțiĭ ducînd cîniĭ de sgarde și curuiĭ în lănțușe. În fruntea lor mergeaŭ călărĭ, cu frîul legat de oblînc, Mihnea și feciorul săŭ, Mircea Ciobanul; tatăl, om matur și vîrtos, avea scrise pe fața sa păroasă și posomorîtă și în ochiĭ săĭ arzoĭ și încruntațĭ, strășnicia caracteruluĭ săŭ: băiatul abia eșit din copilărie, vădea o fire și maĭ sălbatică, care-ĭ și meritase porecla de «*Cioban*».

Amîndoĭ purtaŭ cioboate de piele groasă pînă la genunchĭ, poturi de dimie albă, un cojoc scurt de oaie neagră

. Faptele istorice ale uneĭ țărĭ saŭ ale uneĭ epoce au totd'auna un interes maĭ viŭ cînd traiul și ideile, obiceiele și graiul de acolo saŭ de atuncĭ ne sînt cunoscute. Scopul romanțelor istorice este, în parte d'a ni le arăta; asta este și folosul lor instructiv.

Ceĭ ce pot mult, isbutesc a caracteriza, într'asemenea scrierĭ ușoare, o epohă saŭ o nație; ceĭ cu bună-voință, dar cu maĭ slabe mijloace, fac — ca mine — încercărĭ!».

1) *Constandin Căpitanul.*

2) Așa se chiemaŭ săteniĭ robĭ pe vechime.

3) Vezĭ în Descrierea Moldoveĭ de *Dimitrie Cantemir.*

cu glugă la spate, și chimir cu oțele; la gît aveaŭ grumăjer rotund de zale de fer și în cap o țurcă flocoasă, adusă la o parte; la brîŭ, satîr și jungher. Unii din vînătorii pedeştrii purtaŭ sănețe [1]), ceĭ-l'alțĭ, arcurĭ și săgețĭ. Astfel păşea ceata înainte și înoptase bine cînd ajunse în curtea cetățiĭ.

— «Descalecă maĭ în grabă şi sui-te 'ncoa;» — strigă luĭ Mihnea, din capul scăriĭ și cu glasul năbuşit de lacrimĭ, o femeie cam trupeşă ce nu 'ĭ puteaĭ zice nicĭ tînără, nicĭ frumoasă, — «boierul socru, biet, trage ca să 'șĭ dea su«fletul şi mereŭ cere de domnia-ta».

— «Iată-mă 'ndată. . . . .», și Mihnea descălicase, urcase îngusta și dreapta scară de piatră, și, prin tinde întunecoase, mergea la odaia tatăluĭ săŭ.

Cînd deschise mica ușă de brad, el zări pe bătrînul Armaş uscat şi galbin, cu fruntea pleșuvă, cu barba albă, zăcînd lungit pe spate pe o velință albă, în căpătîiul unuĭ pat ce ținea d'o parte toată întinderea odăiĭ. Alăturĭ ardea o făclie de ceară galbină, şi un biet călugăr bogonisea pe slovenește, dar cu glas slab, rugele agonieĭ; în părete o mică candelă lumina o vechie troiță de lemn și maĭ încolo pe zidurĭ staŭ rînduite, peste un zăblăŭ vărgat, arme de tot felul, coifurĭ, zale de fer, tuiurĭ, iatagane trunchiete și dispuierĭ luate de pe la dușmaniĭ învinşĭ. O singură armă, o ghioacă [2]) de fer țintuită, mare și grea, buzduganul însușit slujbeĭ de armaş-mare, sta aşezată pe velința flocoasă d'a dreapta bolnavuluĭ şi mîna-ĭ osoasă dar slăbită, printr'o mişcare spasmodică a nervilor, căta încă s'o ridice.

Cînd Mihnea intră în odaie, ochiĭ unchiașuluĭ, afundațĭ sub cercul albit al sprîncenelor, clipiră ca o candelă ce moare şi buzele-ĭ vinețite șoptiră tremurînd aceste cuvinte:

— «Fătul meŭ!... fă inimă vitează!... nu te lăsa!... fii stîlp țeapăn caseĭ noastre și nu îngădui să cadă

[1]) Puştile vechĭ; căcĭ *puşte* se chemaŭ maĭ 'nainte tunurile.
[2]) Măciucă de fer cu ținte, franţ. massue.

«biată moșie [1]) părintească pe mîna Oltenilor, p'a Ba-«sarabeștilor — (trăsni-ĭar Domnul din senin !) — c'așa «avem noĭ lăsat cu blăstem de la moșĭ strămoșĭ: pace și «răgaz să n'avem cu neamul lor cel urgisit... De 'țĭ va da «Domnul Dumnezeŭ putere și tărie, să nu cruțĭ, să n'aibĭ «milă, că nicĭ de tine nimenĭ nu va avea milă, cînd te vor «vedea înfrînt și ticăit... Mîna mea s'a muiat,. . nu maĭ poate «rădica buzduganul ăsta, vechiul meŭ tovarăş, bunul meŭ «prietin;... ia'l acum tu în mînele tale și proașcă să facĭ, «cînd veĭ isbi cu dînsul în dușmaniĭ noștriĭ... Să n'aibĭ milă!...»

Glasul i se curmă; ca un fior i se strecură prin tot trupul și rămase încleștat... Atuncĭ în mijlocul acelei tăcerĭ de spaimă, prin care trecea suflarea morțiĭ, în loc de sunetul clopotelor, se auzi o zăngăietură înfundată de cătușe și de lanțurĭ. Eraŭ bieţiĭ vecinĭ robițĭ și pușĭ în fiare de răposatul armaș, care zăceaŭ aruncațĭ în fundul pivnițelor cetățuiĭ sale și acum, în mijlocul nopțiĭ, îșĭ scuturaŭ dureroasele lor lanțurĭ.

Apoĭ totul intră în tăcere; prin odăĭ abea se auzea ceva suspinurĭ de femeĭ și p'afară văetarea viforoasă a crivățuluĭ. Intunericul domnea preste tot.

Deodată însă începură a se deosebi tropote de caĭ și curînd după aceia cîțĭ-va călărețĭ băteaŭ tare cu paloșele în poartă. Stoica om vechĭ al caseĭ, deschise oblonul, scoase capul pe o îngustă ferestruie și întrebă: — «Cine e?».

— «Oamenĭ bunĭ» — răspunseră d'afară.

— «Ce cătațĭ așa înoptat pe la casele creștinilor?»

— «Sîntem de la Domnie, noĭ, boierĭ aĭ țăriĭ și venim «să ne închinăm nouluĭ Domn ales de obște, luĭ Mihnea-«Vodă». — La aceste cuvinte neașteptate, Stoica deschise poarta și boeriĭ descălicînd, merseră pînă la Mihnea îĭ sărutară mîna cu smerenie, iar cel maĭ bătrîn dintre dînșiĭ grăi într'astfel:

---

[1]) Țara, patria

— «Anĭ mulțĭ întru noroc și fericire urăm Mării Tale!
«aflatu-veĭ din svonul și jalea obștiĭ că s'aŭ pristăvit fericitul Domn și bun creștin Radu-Vodă, iar norodul cerînd
«cu o glăsuire ca să 'ĭ fiĭ Măria Ta sprijin și părinte, boeriĭ
«țăriĭ te-aŭ ales ca să urmezĭ răposatuluĭ în Domnie, și pe
«noĭ, supusele Măriei Tale slugĭ, ne-aŭ trămis ca să te rugăm
«din partea tuturor în de obște, să primeștĭ volnic și bu-
«curos această sarcină. — Decĭ fie-țĭ Doamne, milă de moșie
«și nu o lăsa în prada răpitorilor carĭ de toate părțile
«poftesc la dînsa ca să o strice și să o jefuiască. La Măria
«Ta aleargă toțĭ cu nădejdea, ca puiĭ la cloșcă. Nu-ĭ lepăda;
«îndură-te, Doamne, de pămînteniĭ Măriĭ Tale și le deschide
«aripă de apărare».

Mihnea stăpîni în sine-șĭ bucuria, mulțumi cu sînge rece boerilor și îndată porunci să i se gătească caiĭ de plecare.

La revărsatul zorilor, Mihnea cu fiul săŭ și cu Stoica, boeriĭ trămișĭ în solie și cîțĭ-va călărașĭ se porniră pe drumul Curțiĭ de Argeș.

Buna jupăniță Smaranda, acum Doamnă a țăriĭ Romîneștĭ, rămase cu slujitoriĭ și femeile sale ca să îngroape a doua-zi pe bătrînul Dracea, armașul din Mănești, la mănăstirea Tîrșorul.

II.

CURTEA DE ARGEȘ.

«Nu-ĭ asea c'avuțiile
îs amăgitoare?...

Să aflăm acum prin care împrejurărĭ, această cinste nevisată se dete luĭ Mihnea.

Radu-Vodă, căzînd sub grea afurisanie și urgie a patriarhuluĭ Nifon, se răpusese de o groaznică și cumplită boală, și cu toată cinstea Voevozilor, se îngropase la mînăstirea sa din Deal. Fratele luĭ, Vlăduță, era încă prea tînăr ca să ia cîrma țăriĭ; boieriĭ de toate părțile umblaŭ cu zavistiĭ care de care s'apuce domnia; Basarabiĭ carĭ

maĭ eraŭ și banĭ moștenĭ aĭ Craiovii, voiaŭ să așeze pentru vecie neamul lor pe scaunul domnesc; dar eĭ eraŭ Oltenĭ și boierilor de dincoace nu le plăcea a fi maĭ prejos. Însă sila d'a ține țara în vrăjbĭ îndelungate și maĭ ales temerea d'a vedea viind Domn de la Vladislav, Craiul Ungarieĭ, care, prin solul săŭ Emeric de Joborg, făgăduia neîncetat boierilor că le va trămite pe Danciul, fiul luĭ Țepeș-Vodă, carele trăia în Ungaria, la graful Zapolia, și care negreșit ar fi închinat țara protectoruluĭ săŭ, în sfîrșit și frica Turcilor ce amenințaŭ necontenit d'a năvăli peste Romînĭ, făcură pe boierĭ ca s'aleagă dintre dînșiĭ pe cel care, prin firea sa maĭ semeață, se părea că va fi cel maĭ viteaz apărător al țăriĭ: acesta fu boierul Mihnea, fiul Draciĭ armașuluĭ din Măneștĭ [1]).

Iată dar pricina pentru care-l vom găsi cîte-va zile după moartea tatăluĭ săŭ, în curtea domnească de la Argeș; însă nu va maĭ fi aci asprul vînător cu cojoc de oaie. Azĭ Mihnea a îmbrăcat chepeneag de catifea roșie cu ceaprazurĭ și cu bumbĭ de aur, cioarecĭ albĭ tivițĭ cu găitane de fir, cizme cu pintenĭ poleițĭ ș'un gugiuman de samur cu surguciŭ de petre scumpe. Astfel se coboară el cu alaĭ din curțile domneștĭ, pînă'n vale la biserica pe care Radu-Negru-Vodă o lucrase cu mare meșteșug, împestrițînd cărămizile și scobind florĭ în piatră.

La ușa bisericeĭ îl întîmpină mitropolitul Maxim cu maĭ mulțĭ archiereĭ, purtînd Crucea și Evanghelia pe care Domnul le sărută cu multă cucerie; la urmă merse de îngenunchie drept la ușa din mijloc a altaruluĭ, îșĭ rezimă capul gol de sfîntul preastol, iar mitropolitul, puindu-ĭ omoforul pe cap, îĭ citi cu glas măreț rugăciunile de încoronare ale împăraților bizantinĭ și-ĭ unse fruntea cu sfîntul mir.

Sculîndu-se, Mihnea sărută preastolul și icoana Adormireĭ Maiceĭ Domnuluĭ ce sta pe iconostasul din dreapta, ca hram al mînăstiriĭ și, viind în mijlocul bisericiĭ, mitropolitul

1) *Constantin Căpitanul*, *Fotino*, *Șincaĭ*, *Engel*.

îĭ puse pe cap coroana Voevozilor şi-ĭ dete în mînă spada şi buzduganul domnesc, ce le ducea pe o perină roşie, marele spătar. Atuncĭ prea-sîntul părinte, împreună cu marele postelnic îl duseră de subţiorĭ pînă la strana poleită ce se 'nălţa pe treĭ trepte la dreapta în biserică, purtînd pajerea ţăreĭ săpată în lemn. Cind se urcă noul Domn p'acel scaun bogat, cîntăreţiĭ glăsuiră rugăciunea: «Tebe Boga hvalim»!. [1]) şi oastea de afară slobozi puştile şi sănețele cu chiote de bucurie şi începură a suna din tobe, din pauce, din trîmbiţe şi din surle.

Toţĭ boieriĭ sta rînduiţĭ şi ascultaŭ liturgia. Cind se sfîrşi dumnezeiasca slujbă, Mihnea ieşi din biserică, îmbrăcă în tindă caftanul alb cu guler de samur, încinse paloşul şi încălecă pe un armăsar cu harşă de fir şi cu zăbale suflate cu aur. Atuncĭ se porni alaiul îndărăt la curţile domneştĭ.

În cap mergeaŭ, ca să deschidă drumul, Dorobanţiĭ cu gîrbace şi Vînătoriĭ de plaĭ şi de Olt cu lungĭ săneţe; în urma lor veniaŭ Roşioriĭ şi Verzişoriĭ călărĭ, despărţiţĭ în căpităniĭ, fiecare cu steagul eĭ, purtînd mintene roşiĭ şi verzĭ; apoĭ caiĭ domneştĭ, acoperiţĭ cu grele harşale de fir şi de mătăsurĭ; îndată după aceştia, Mihnea însoţit de patru vitejĭ Ferentarĭ cu lăncile poleite în vîrf şi la mînere, şi urmat de boieriĭ de taină, cu Vătaşiĭ, Aproziĭ, Armăşeiĭ şi Lipcaniĭ lor. Apoĭ urmaŭ Copiiĭ din casă, toţĭ feciorĭ de boierĭ, îmbrăcaţĭ cu şavanele şi cu cabaniţe de felurite stofe scumpe, avînd marĭ podoabe şi fotaze la caĭ [2]); eĭ şi cu Aproziĭ purtaŭ sîngeacul saŭ steagul cel mare şi două tuiurĭ turceştĭ date de la Impărăţie. După dînşiĭ veneaŭ Lefegiĭ cu haine galbene, Simeniĭ şi Scutelniciĭ pedeştriĭ; apoĭ gloata boierilor mazilĭ şi boiernaşilor, iar la sfîrşitul tuturor cetelor, o grămădire amestecată de slugĭ boiereştĭ, de orăşenĭ, de neguţătorĭ şi de săţenĭ.

Alaiul se opri în curţile domneştĭ; Mihnea descălică,

---

[1]) Te deum laudamus...

[2]) *Miron Costin.*

trecu printre boierii rînduiți în îndoit șireag, intră în sala mare a spătărieĭ și se urcă pe tronul domnesc, scoțînd coroana din cap, drept semn de jale pentru tătînă-său ce murise.

Marele postelnic sta în picioare la dreapta luĭ.

Maĭ întîiŭ veni mitropolitul Maxim ca să-ĭ sărute mîna și-ĭ rosti cîte-va cuvinte de urare în limba sîrbească. Călugărul Maxim fusese trămis de Craiul Ungarieĭ ca să împăciuiască pe Radu-Vodă cu Bogdan, Domnul Moldoviĭ, și de atuncĭ, deși era sîrb de neam, rămăsese ca mitropolit în țară [1]). Mihnea răspunse pe scurt că-ĭ pare răŭ unde nu se pot înțelege d'a dreptul, și părintele, întorcîndu-se spre norod, îĭ dete obicinuita bine-cuvîntare.

După dînsul înaintă un boer bătrîn; postelnicul, vorbind către Domn, îĭ spuse:

— «Sluga Măriĭ Tale, Pîrvu vornicul Basarab sărută poala Măriĭ Tale».

— «Te afli zdravăn jupan Pîrvule? — întreabă Mihnea cu un zîmbet de bunătate prefăcut și amăgitor».

— «Slavă Domnuluĭ, Măria Ta; ne ținem și noĭ cum «putem».

— «Dar neica Barbu, cum trăește? Nu-l văd p'aicĭ».

— «E șezător la dregătoriă, Măria Ta, în Craiova».

— «Bine face. Eĭ, măre boierĭ, domnia voastră», — zise el aruncîndu-șĭ ochiĭ asupra gloateĭ, — «să fie în țara Ro-«mînească mulțĭ bărbațĭ de treabă și cu temeĭ, precum sînt «aceștia, (vrînd să însemneze pe Basărăbeștĭ), în frica luĭ «Dumnezeŭ vă zic c'ar fi blagoslovenie cerească!... — Spu-«ne-mĭ, jupan Pîrvule, paremi-se c'aveaĭ maĭ mulțĭ pruncĭ».

— «Cu adevăr, am treĭ feciorĭ Măria Ta, ș'aŭ crescut «flăcăĭ marĭ».

— «Apoĭ să le facem de căpătîĭ; să-ĭ însurăm. Ce nu-ĭ «arăți și nouă să-ĭ cunoaștem?»

---

1) *Șincaĭ*, *Engel*. Acest mitropolit era din neamul Brancovicĭ.

— «Nu ştiŭ cum să dovedesc Măriĭ Tale mulțumită pentru «atîta milă şi cinste ce daĭ caseĭ mele».

— «La boerĭ vrednicĭ toate se cad, jupan vornice!»

Atuncĭ treĭ tinerĭ, între 15 şi 25 de anĭ, cu mîndre şi drăgălaşe chipurĭ veniră să sărute mîna domnească.

— «Acesta e fiul meŭ Ilie, pe care am socotit peste «puțin să-l căsătoresc», — zise bătrînul boer, în ochiĭ căruia se citea bucuria unuĭ părinte.

— «Să fie comis mare în zilele mele şi voĭ să-ĭ fiŭ nun».

— «Acestă-l'alt — adaose Pîrvul, — e fiul meŭ Neagu «care a învățat multă carte de la fericitul patriarh Nifon».

— «Să-mĭ fie mie logofăt de aproape».

Tînărul, închinîndu-se adînc la Mihnea, îl rugă, drept har, să-ĭ lase vătăşia de Vînătorĭ.

— «M'am deprins cu dînşiĭ şi eĭ cu mine, ca trup cu «suflet, Măria Ta», — zise el cu glas neted şi hotărît.

— «Fie-țĭ pe plac», — răspunse Mihnea în nemărginita sa milostivire.

— «Acesta e cel maĭ mic al meŭ fecior, Dragomir».

— «Voĭ chiar de azĭ să-l număr printre Copiĭ meĭ din «casă».

Tatăl şi toțĭ treĭ feciorĭ se închinară luĭ Vodă şi postelnicul începu a numi pe ceĭ-l'alțĭ boerĭ.

Ceremonia se sfîrşi şi toată boerimea rămase încîntată de noul stăpînitor; fie-căruia îĭ dase saŭ îĭ făgăduise un os de ros.

— «Dumnezeŭ să-ĭ dea anĭ mulțĭ de viață şi de Domnie!» — ziceaŭ fie-care eşind din pragul domnesc.

* * *

Nu trecu mult timp şi sosi vremea să se facă nunta luĭ Ilie, fecioru vorniculuĭ Pîrvu Basarab cu Ilinca, fica luĭ Radu, spătarul din Albeştĭ.

În ziua aceia curtea domnească se împodobi ca de o sărbătoare, şi într'adevăr vrednicĭ eraŭ amîndoĭ logodniciĭ de asemenea podoabă. Amîndoĭ tinerĭ, frumoşĭ şi bogațĭ, se

păreaŭ meniți pentru o desăvîrșită norocire. Cînd tînăra fecioară se arătă cu conciul semănat cu diamanturĭ, cu aburosul zovon de filaliŭ, cu auritul văl de beteală răsfirat pe un biniș de suvaiŭ alb, cu grumazul acoperit cu șirurĭ de mărgăritare și cu cununia de florĭ pe frunte, ar fi zis orĭ-cine că vede icoana cea maĭ blîndă și cea maĭ smerită a Pururei-Fecioare.

Acea frumusețe pătrunse pe toțĭ, iar maĭ cu seamă pe Mihnea, în a căruĭ inimă deșteptă patima cea maĭ feroasă și maĭ nerușinată.

Nunta se făcu însă cu veselie; covorul pe care staŭ miriĭ la cununie era semănat cu galbenĭ veneticĭ; de toate părțile prin odăĭ ploaŭ, pentru boierĭ, zaharicale, iar în curte, pentru norod, banĭ măruntĭ de argint și de aramă cu mărcile banuluĭ Barbu Basarab și luĭ Mihnea-Voevod. La masă, ginerele șezu la dreapta luĭ Vodă, și purtă în cap gugiuman domnesc; după cină boerĭ și jupanițe se prinseră în horă, și cînd veni ceasul de a se sparge cheful, un slujitor de sub masă începu să cînte ca cocoșul ca să vestească că se apropie ziua.

Toțĭ se întoarseră pe la casele lor cu făcliĭ și cu masalale, toțĭ veselĭ, mulțumițĭ, dar nimenĭ maĭ mult de cît tineriĭ însurațĭ.

Însă abia intrase ginerile în odaia făgăduințiĭ, cumpărînd cu caĭ și cu arme această dorită plăcere de la frațiĭ și de la rudele mireseĭ, ce staŭ la ușă și-l opreaŭ d'a intra, abea avuse vreme, în dulcea lor grăbire, să stingă candela, cînd niște tîlharĭ, pătrunzînd pe furiș într'acel cuib de fericire, sugrumară în pat pe Ilie și luară cu sine trupul mortuluĭ, pe mireasa leșinată și toate sculele ce eraŭ risipite prin odae.

A doua zi spaima și jalea era scrisă pe toate fețele; nimenĭ nu știa ce să zică, ce să gîndească; Mihnea singur simțea în sine-șĭ, nu mustrarea unuĭ cuget de om, ci mulțumirea uneĭ inimĭ de fiară sălbatică ce șĭ-a îndestulat patima urîcioasă.

Uniĭ boierĭ șopteaŭ într'adevăr, dar pe ascuns și numaĭ

acasă la vornicul Pîrvu, cum că s'ar fi zărit într'acea noapte oamenĭ d'aĭ luĭ Stoica, credinciosul luĭ Vodă ce acum ajunsese logofăt mare, strecurîndu-se pe sub cumpăt în casele răposatuluĭ Ilie comisul, c'acest omor nu s'ar fi făcut numaĭ ca să prade bogățiile luĭ, în sfîrșit că ar fi găsit a doua-zi cămărășeiĭ boabe de mărgăritar răsipite chiar prin odaia de culcare a luĭ Vodă, de unde un om tiptil scosese, cînd se crăpa de ziuă, un trup de femeie învelit într'o rasă.

Aceste vorbe ajunseră pînă la urechile luĭ Mihnea și puțin după aceia el pofti la masă pre cîțĭ auzise c'ar fi grăit așa.

La ospăț, Mihnea se arătă foarte mîhnit pentru perderea unuĭ așa bun și tînăr slujbaș ca Ilie. Cînd cuparul îĭ aduse potirul de aur din care beaŭ Domniĭ și cînd păhărniceiĭ dreseră pe la toțĭ prin pahare, Mihnea se sculă, închină drept mulțumită pentru darul și mila Dumnezeiască și rosti cu glas întristat, un cuvînt în care arătă cum că «toate «sunt trecătoare pe pămînt: tinerețe, pricopseală, sănătate «frumusețe și slavă, toate darurĭ ale Proniei; cum că se «scutură ca frunzele toate bunurile cîte ni le dăruește, pentru «o zi, milostivirea cerească; dar maĭ vîrtos cum n'or să «fie zadarnice și amăgitoare, averile și bogățiile care le «agonisim noĭ muritoriĭ și care ne vin de la zadarnica «omenire?»

Auzind aceste înțelepte și tînguioase cugetărĭ, bătrînul Pîrvu lăcrima, iar ceĭ-l'alțĭ boierĭ staŭ pe gîndurĭ, obidițĭ și cîte-odată ziceaŭ, dînd din cap: «Adevărat c'așa este!»

Această tăcere fu întreruptă de medelniceriĭ ce aduseră pe masă, în sahane de argint, un morman de pilaf alb și fumegos.

— «Poftițĭ, luațĭ boierĭ!» — le zise Domnul și fie-care pe rînd turnă cu lingura din sahan; însă abiea apucaseră să iea în gură și s'amestece cînd toțĭ, strîmbîndu-se ca de durere de măsele, aduseră mîna la gură și 'șĭ scuipară pe tipsiĭ dințiĭ lor împreună cu boabe de mărgăritar. Uniĭ de durere umblaŭ să se scoale de la masă.

— «Stațĭ pe la locurĭ, boerĭ!» — strigă atuncĭ Mihnea cu

glas tare. — «Ci nu vă zăticniţĭ din gustare! Fie-vă aceasta «numaĭ pildă la zisele mele de adineaorĭ ce le-aţĭ încu-«viinţat cu gîndul şi cu graiul; fie-vă drept învăţătură, ca «nu doară cum-va să pohtiţĭ la bogăţie ca la vre un bine «mare. Ispitele lumiĭ sînt multe şi de tot felul, dar nu sînt «spre folosul omuluĭ; averea adimeneşte pe om ş'apoĭ îl «scîrbeşte; aşa şi bobul de mărgăritar e maĭ mare şi maĭ «cu preţ de cît bobul de orez, dar sparge dinţiĭ. Astfel «cuget eŭ în mine şi drept aceia am vrut să aibă şi boieriĭ «meĭ dovadă plăsmuită, ca nu doară cum-va vre-odată, să «spună vre-un bîrfitor, — lumea e plină de oamenĭ răĭ! — «că am pohtit eŭ la dobînzĭ..... Eĭ! spuneţĭ acuma, boierĭ «domnia-voastră, nu-ĭ aşa că avuţiile îs amăgitoare?»

Şi la aceste din urmă cuvinte, un zîmbet batjocoritor i se juca pe buze, iar logofătul Stoica, rîzînd înghesuit de strîmbările bieţilor ştirbiţi, se mira în gura mare cum de nu i s'a întîmplat şi luĭ să dea peste un bob de mărgăritar în pilaf, şi cu o slugarnică viclenie făcea mare haz de gluma înrăutăţită a stăpînuluĭ săŭ [1]).

Cu atîta se sfîrşi ospăţul, dar Mihnea pricepu că sfiiala intrase în inimile boierilor şi că prepusurile se schimbase în siguranţe, la ochiĭ Pîrvuleştilor! Decĭ, înainte chiar d'a fi ochit, el trebuia să dea lovirea cea grea. Hotărîrea o luase, dar îĭ lipseaŭ mijloacele; Basarabiĭ eraŭ împrăştiaţĭ prin toată ţara; eĭ îl înconjuraŭ pînă şi în palat; de aceia, în casa sa, se temea tiranul de a cere sfat chiar de la credinciosul săŭ, Stoica, ca nu cum-va auzindu-se vorbele lor, să prevestească cine-va pe Banoveţĭ. Îĭ trebuia însă neapărat un om ca să întindă lanţurile şi să pună cursele în lucrare.

* * *

Într'o zi stînd cu logofătul în odaie, de odată el chiămă un fustaş de la perdea:

---

[1]) Gluma cu mărgăritariĭ în pilaf e o tradiţiune păstrată prin graĭ, despre un boier lacom la avuţiĭ. (Notele luĭ Odobescu).

— «Să ceară Doamneĭ», — îĭ zise, — «cheile de la piv-«niță și să-mĭ deschidă».

Fustașul plecă să împlinească porunca, și Domnul cu Stoica se coborîră în beciurile boltite ale palatuluĭ.

După ce intră, Mihnea porunci pivnicerilor să iească și să-l lase singur cu logofătul; însă din întîmplare Dragomir, fiul Pîrvuluĭ, ce de curînd intrase printre Copiiĭ din casă aĭ curțiĭ și de curiozitate copilărească se coborîse cu chiălariĭ în pivniță, fiindu-ĭ teamă de dojana luĭ Vodă, se ascunse încet și pe furiș în fundul uneĭ buțĭ goale, și de acolo, tremurînd de groază, el putu deosebi următoarea vorbire [1]):

— «Știĭ, Stoico, de ce te-am adus aicĭ?»

— «Ascult, Măria Ta».

— «Pe sus în case nu-țĭ dă nimănĭ pas să vorbeștĭ cevașĭ «în taină; pare că staŭ părețiĭ și trag cu urechia».

— «Așa, Măria Ta; mă mir cine a putut bănui adevărul «despre moartea luĭ Ilie și despre cele ce s'aŭ petrecut «aicĭ cu mireasa luĭ, care — Dumnezeŭ s'o ierte! — a și «murit acum pe mînele maicilor».

— «Păcat de dînsa, că era gingașă și voinică muiere; ca o balauroaică mi se sumeția împotrivă...».

— «Eĭ! vezĭ, Doamne, toate acelea le spune acuma lumea «întocmaĭ precum s'aŭ petrecut; d'aceia bine facĭ să te «fereștĭ».

— «Apoĭ doară că nu o fi blăstem ca și d'aicea de sub «pămînt, să iasă svon de ceia ce vom chibzui. Ascultă-mă «tu bine; vezĭ că nu maĭ e de dus mult cu Craioveniĭ; «aŭ prins de veste de toate, și ca copoiĭ, adulmecă orĭ-ce «mişcare a domnieĭ. Eĭ! pînă aci! am obosit tot înghițin-«du-mĭ amarul; sînt sătul de atîta fățărie! Voiŭ în sfîrșit «să-mĭ rădic piatra de pe inimă, să mă mîntuĭ cu totul de «dînșiĭ».

— «Măria Ta eștĭ Domn și aĭ toată puterea; poruncește, ce să facem?»

---

[1]) Cronicarul anonim în *Magazinul istoric pentru Dacia*, tom. IV.

— «Să găsim, Stoico, un mijloc d'a-ĭ pune pe toțĭ d'odată «la mînă și atuncĭ nicĭ pruncul din mumă să nu scape!... «Aoleŭ, neam blăstemat de Basarabĭ! căcĭ nu te iveștĭ acum «colea sub palma mea ca să te strivesc ca p'această ji-«ganie!» — și mîna luĭ turti cu furie pe fundul unuĭ butoĭ un păianjen ce 'șĭ urzea în ticnă ițele sale.

— «Banul Barbu n'a maĭ venit la curte;» — adaose Stoica dus pe gîndurĭ, — «se vede că se teme de ceva... «Neagu a trecut cu vînătoriĭ săĭ peste Olt; nicĭ asta nu «e semn bun. — Știĭ ce!... Măria Ta să le scriĭ pohtindu'ĭ «cu politică la scaunul Domnieĭ, iar cărțile să le dăm în «mînĭ de oamenĭ sdravenĭ carĭ să nu'ĭ slăbească din ve-«dere. D'or veni de bună voie, îĭ prindem cu tot nemetul «lor aicĭ; iar dacă vor simți ceva ș'or vrea să pribegească, «atuncĭ mesițiĭ Măreĭ tale îĭ vor aduce ferecațĭ. Cât despre «Pârvu și copilul săŭ, îĭ avem maĭ aproape și se pot lesne «priveghia».

— «Bine le-aĭ gîndit tu; mîne să'mĭ facĭ carte către «Barbu și poruncă de învîrtejire Neaguluĭ; să rînduieștĭ «oamenĭ ca să nu scape din ochĭ pe Pîrvu. Toate să fie «puse pînă mîne la cale și Doamne ajută! Cînd m'oĭ vedea «scăpat și de odrasla asta de Oltenĭ blăstemațĭ, o să mi «se maĭ veselească inima în mine. Acum chiamă pe piv-«nicerĭ și să le bem aldămașul... Noroc bun, măre bădiță!»

— «Să'țĭ fie de bine, Măriеĭ Tale!»

Pivniceriĭ și butariĭ se coborîră sub boltă.

— «Eĭ! fețiĭ meĭ» — le zise Mihnea, — să trăițĭ! bună «treabă mi-ațĭ lucrat voĭ aicea; toate's trainice și curate; «părețiĭ spoițĭ; pe jos e așternut năsip neted și mărunt; «buțile staŭ bine înțepenite pe chezașiĭ lor; tocitorile sînt «așezate frumos pe căpătîie. Acum să vă vedem și vinu-«rile! Ia trageți'mĭ încoa cîte o cinzeacă de la cep».

Și Mihnea mergea și gusta din bute în bute, vinurile de la Dealul-Mare, de la Drăgășanĭ, de la Săcuienĭ, de la Greaca, pelinurile stifoase și profire, țuica de prune și de drojdiĭ, rachiurile de sacîz și de anason, din Chipru și

din Anadol. Cînd ajunse spre fundul întunecos al bolțiĭ, întreabă :

— «Dar colo 'n fund ce e?

— «Ia! sînt niște buțĭ goale, să trăieștĭ Măria Ta! dar «iaca maĭ încoace un butoiaș de vin de Drăgășanĭ, tocmaĭ «de când cu Laiotă Basarab. Ce maĭ vin! să trăieștĭ Măria «Ta; par'că beĭ miere și țí s'aprinde foc la inimă».

— Ado'n coace; pune pîlnia mare și toarnă cu vedrița, «ca să bem norocul luĭ Laiotă ș'al neamuluĭ săŭ de Ba-«sarabĭ!» și asvîrlind pe gît un pahar de vin chihlibariŭ, rînji ca cînele cînd vede că i se gătește prada.

Logofătul Stoica nu apucase încă să toarne pe chârtie ieroglificele sale pisaniĭ, cînd copilul Dragomir, spăimîntat de cele ce auzise din fundul buțiĭ, alergă la casa tătîne-săŭ și destăinui planurile tiranuluĭ. Pînă 'nserat Pîrvu îșĭ rădicase casa ca să pribegească și doĭ lipcanĭ de olac se trimiseră cu această veste banuluĭ și vătafuluĭ Neagu. Tot neamul Basarabilor, pînă să nu prinză Domnul de veste, trecuse Dunărea și ducea jăluirile sale la Poarta Sultanuluĭ.

Mihnea, văzînd că aceĭ boierĭ aŭ întîmpinat răsbunarea sa, îșĭ înmuie turbarea în fel de fel de cruzimĭ; porunci să se prade, să se arză și să se sfărîme pînă la pămînt toate casele și toate bisericile lor, pe unde se vor fi aflînd, în Curtea de Argeș, în Tîrgoviște, în Craiova, în Brîncovenĭ; pe slujitoriĭ și pe preoțiĭ lor îĭ căzni și la urmă, închizîndu'ĭ pe toțĭ în mănăstirea Bistrițiĭ ce era clădită chiar de banul Barbu Basarab, îĭ dete foc de arseră toțĭ într'însa.

De atuncĭ înainte tiranul, lepădînd orĭ-ce văl de fățărie, începu a face răutățile pe față. Pe boierĭ îĭ omora; avuțiile le lua; soțiile și fiicele le necinstea; dăjdiĭ multe punea asupra țăriĭ. Pe mitropolitul Maxim ce sta împotrivă la nelegiuirile sale, necutezînd a'l ucide, îl depărtă, dîndu'ĭ solie la curtea luĭ Vladislav, Craiul Ungarieĭ [1]).

---

[1]) *Constantin Căpitanul,* Chronicarul anonim.

In urma plecăriĭ mitropolituluĭ, el silui o nepoată a luĭ, și fratele aceștia, un sîrb anume Dumitru Iacşăg, îșĭ scăpă zilele fugind în Ardeal, unde aşteptă ceasul răzbunăriĭ. [1])

Se vede dar că Mihnea urma vieața sa de desfrînare atît cu jupanițele boierilor curtenĭ, cît și cu femeile după afară, și toate aceste se petreceaŭ sub ochiĭ Doamneĭ Smarande, care, stăruind toată ziua la furcă și la războĭ, la cămară și la jicniță, păzind praznicele și posturile, spovedindu-se și făcînd mereŭ la mătăniĭ, trecea toate cu vederea și trăia o vieață de găzdoaie harnică și de bună creștină.

In aniĭ domnieĭ luĭ Mihnea-Vodă se căsători și fiul săŭ Mircea și luă de soție pe fata luĭ Rareș Vodă de la Moldova, anume Domnița Chiajna.

Ast-fel trăia la culmea puteriĭ și a măririĭ, familia răposatuluĭ Dracea armașul şi nu prevedea groapa ce sta căscată dinainte'ĭ; ast-fel și lupul, cu puiĭ săĭ pustiează codriĭ fără d'a bănui lațul ce'ĭ va înstruna într'o zi pe toțĭ.

III.

Cotmeana.

«Fuga e ruşinoasă,..
«Dar e sănătoasă...«

Un an și jumătate trecuse de cînd Mihnea ținea cîrma țăriĭ și boieriĭ pribegĭ, — Basarabiĭ și alțiĭ cîțĭ putuse să scape din mînile tiranuluĭ, — după multe și anevoioase rugăminte, dobîndise însfîrșit ajutor de la Împărăția turcească. Sultanul Baiazit dase poruncă pașiĭ de la Dunăre ca să intre cu oştire în Țara Romînească și să așeze în scaunul Domnieĭ pe Vlad cel tînăr saŭ Vlăduță, fratele răposatuluĭ Radu-Vodă.

Decĭ, în toamna anuluĭ 1509, treĭ pîlcurĭ de oaste turcească sta gata să treacă Dunărea, din care unul, sub

[1]) *Engel.*

poruncile luĭ Neagoe Basarab, răsbi maĭ înainte de celelalte în Oltenia și acolo se adaose cu Pandurii și cu vînătoriĭ ce veneaŭ cu bucurie să se închine la vechia lor căpetenie.

Toate acestea se auzise, dar nu lămurite, la curtea luĭ Mihnea și Domnul socoti de folos a trămite în cercetare peste Olt pe fiul săŭ Mircea, cu vre-o cîțĭ-va Aprozĭ credincioșĭ, dîndu'ĭ și pe logofătul Stoica ca să'l însoțească.

Mircea, temîndu-se a merge d'a dreptul în Rîmnicul Vîlceĭ și ne voind a trage nicĭ chiar tiptil la gazdă în oraș, maĭ 'nainte de a fi aflat ce se petrece pe acolo, se opri la mica mănăstire Cotmeana, puțin maĭ în jos de frumoasa vale a Luminilor, pe Topolog. Sfințise soarele din dosul piscurilor Coziĭ, cînd el poposi în pacĭnica vălcea unde stă pitită mănăstirea, ca un cuib între munțĭ. La poartă era un turn ce acum s'a dărîmat; ograda, încinsă cu ziduri, înfățișa pe dinăuntru patru șirurĭ de chilioare cu tinde lungĭ și arcuite; în mijloc se afla o bisericuță. [1])

Aproziĭ așezară vr'o două treĭ corturĭ în curte; iar feciorul de Domn și credinciosul Stoica, după o cină de sehastru maĭ mult decît cumpătată, merseră să se odihnească în chilia starițuluĭ ce slujea de arhontărie.

— «Părinte, cînd va toca de noapte, să treacă cu toaca «pe la ușa noastră, ca să mergem și noĭ la biserică;» — zise Mircea călugăruluĭ ce'ĭ însoțise cu felinarul de la trapezerie pînă la sălașul lor.

Călugărul se gătea să se ducă: — «Blagoslovește, părinte» — îĭ spuseră călătoriĭ. — «Domnul să vă blagoslovească, fețiĭ meĭ!» — și trăgînd ușa chiliĭ, o închise cu clanța.

Abia apucase însă să'ĭ fure somnul, cînd d'o dată o sumedenie de călugărĭ cu rasele ne'ncinse, cu pletele și bărbile sbîrlite, deteră năvală în chilie și'ĭ deșteptară cu aceste vorbe spuse pe sărite:

---

[1]) Această mănăstire, ce ține de Cozia, a fost zidită de Mircea cel bătrîn și dreasă de Alexandru Ipsilant.

— «Fugĭ, Măria Ta, scapă'ţĭ zilele... Ne-aŭ călcat hoţiĭ!... «sunt la poartă o mie şi maĭ bine de haraminĭ levinţĭ, cu «săneţele gata de foc şi cu paloşele goale... Zic că sunt «aĭ luĭ Neagoe Basarab şi cer să te dăm pe Măria Ta... «Fă-ţĭ pomană cu noĭ; fă ce'ĭ face şi eşĭ de aicĭ, că e «vaĭ şi jale de Măria Ta şi de biată monăstire!»

Aceste cuvinte spuse pe nerăsuflate şi de maĭ mulţĭ d'odată, făceaŭ o larmă care speriă şi ameţi pe ticniţiĭ şi somnoroşiĭ călătorĭ.

— «Ce ziceţĭ? cum? ce e?» — întrebaŭ eĭ uluiţĭ.

Dar pricina era netedă; Neagoe aflînd în Rîmnic că Mircea, fiul luĭ Vodă, ar fi mas de conac noaptea pe ascuns la schit la Cotmeana, se răpezise cu vînătoriĭ săĭ şi năpădise pe la mezul nopţiĭ, cerînd să'ĭ deschidă porţile; călugăriĭ s'aŭ temut să nu le facă vre-o stricăciune de va găsi pe vrăjmaş în zidurile lor; de aceia, plinĭ de spaimă, îndemnaŭ pe Mircea să fugă.

— «Dar pe unde? — întreba acesta, — de vreme ce ziceţĭ că lotriĭ staŭ la poartă».

— «Iată, p'această fereastră» — iĭ respunseră, arătîndu-ĭ o crăpătură îngustă ce da în partea pădureĭ.

— «Fuga e ruşinoasă!...» — cugetă prinţul, zăticnindu-se la ideia de a fugi fără de împotrivire.

— «Dar e sănătoasă!» — adaose înţeleptul Stoica.

În minutul acesta, strigătul: «Foc! dăm foc la mănăstire!...» repetat de maĭ multe sute de glasurĭ, făcu pe călugărĭ să'şĭ piardă cu totul minţile; eĭ împinseră pe bietul Mircea desculţ, fără căciulă, numaĭ în cămaşă şi cu brîul tirîind [1]) pînă la fereastră şi'l îmbrînciră jos. Stoica sări după dînsul.

Ş'amîndouĭ, în întunerecul nopţiĭ, o luară d'a fuga prin pădurĭ.

Călugăriĭ, mîntuiţĭ de primejdioşiĭ lor oaspeţĭ, deschiseră porţile Pandurilor înverşunaţĭ. În furia intrăriĭ, uniĭ din-

[1]) Cronica anonimă în *Magaz. istor. pentru Dacia*, tom. IV.

tr'aceștia apucase pe nevinovațiĭ călugărĭ de barbă, dar Neagoe se răpezi încruntat cu paloșul la dînșiĭ: — «Să nu stricațĭ pe nimenĭ!» — strigă el, în gura mare și curtea se umplu de oaste.

Aproziĭ luĭ Mircea, văzîndu-se împresurațĭ d'atîta gloată, uniĭ se predară de bună voie, alțiĭ căzură sub numeroasele lovirĭ ale dușmanuluĭ.

Neagu puse să cerceteze prin chiliĭ, prin pivnițe, și neaflînd pe nimenĭ, crezu c'a fost amăgit. Vînătoriĭ luĭ aprinseră focurĭ în curtea mănăstiriĭ și p'afară, și după vecĭnicul obiceĭ de popas al Romînilor, puseră căldarea de fertură în crăcan și 'ncepură să povestească basme și zicătorĭ glumețe.

Cînd tocă de otîrnie la schit, Neagoe intră în biserică, se închină cu smerenia unuĭ Făt de Domn cuvios și, la eșire, vărsă în mîna starițuluĭ un pumn de banĭ de aur, ca să-ĭ fie spre pomenire: — «Să 'țĭ dea Domnul slavă și mărire!» — zise călugărul cu fața luminată de o cucernică lăcomie, și ceĭ-l'alțĭ șoptiră: «Amin!»

Dinzi de dimineață Basarabul îșĭ rădică tabăra și se întoarse în Rîmnic.

Pe cînd la Cotmeana se petreceaŭ acestea, Mircea și Stoica urmaŭ prin pădurĭ calea lor cea rătăcită; plinĭ de groază și temîndu-se încă să 'ĭ fi urmărit, eĭ fugeaŭ înainte speriindu-se de orĭ-ce sgomot, de orĭ-ce șoaptă, de frunzele ce fîșiaŭ pe cracă, de vîntul diminețiĭ ce mătura uscăturile, de broasca ce sălta în mlaștină, de vătuiul ce sbughia din iearbă. La fieșce sunet eĭ se ascundeaŭ în tufe ș'apoĭ frigul umed al nopțiĭ de toamnă îĭ făcea să pornească de isnoavă, desculțĭ și despuiațĭ. Multă vreme eĭ rătăciră pe potecĭ și pe cărărĭ perdute pînă ce deteră într'un drum mare.

Atuncĭ, de maĭ multe orĭ se întîlniră cu cete de ostașĭ ce mergeaŭ șuerînd din frunză către Olt; dar frica îĭ făcea să se pitească între bolovaniĭ drumuluĭ și să'șĭ oprească suflarea pînă 'ĭ vedeaŭ depărtațĭ.

Ast-fel petrecură toată noaptea, însă mîna dumnezeească

iĭ puse pe calea dorită; cînd se revărsa de zorĭ, drumeții pricepură că sînt aproape de Curtea de Argeș.

Se răsipise pîcla diminețiĭ și soarele se înălțase vesel ca d'un stat de om pe cer, cînd ticăițiĭ călătorĭ ajunseră în cetate, doborîțĭ cu totul de osteneală și de felurítele încercărĭ ale acesteĭ groaznice nopțĭ.

Sosirea lor și vestea ce aduceaŭ pricinuiră o nouă jale în palatul domnesc. De cu noapte începuse de prin toate părțile să vină știrĭ cum că Turciĭ ar fi trecut Dunărea la Giurgiŭ, și la urmă, că Basarabiĭ ar fi intrat cu oaste și cu domn noŭ de la Impărăție în Bucureștĭ; în sfîrșit că un nor de Turcĭ înainta cu mers grabnic ca lăcustele spre curțile Domneștĭ.

Auzind toate acestea, Mihnea trimise să adune în grab boieriĭ la sfat; dar pe unde se duceaŭ Aproziĭ să 'ĭ cheme veneaŭ îndărăt cu răspuns, care că pribegise peste noapte, care că de cu seară plecase să întîmpine pe Turcĭ la Bucureștĭ. Trimise atuncĭ să strîngă în curtea palatuluĭ puțina oștire ce se afla șezătoare la Argeș; dar toată se risipise saŭ apucase să treacă peste Olt la Neagu Basarab.

Copiiĭ din casă se răspîndise fie-care pe la părințiĭ săĭ, ast-fel încît Mihnea se văzu de odată năpustit de toată curtea și de toată oștirea sa, singur cu aĭ săĭ și cu cîte-va bătrîne slugĭ părinteștĭ.

Atuncĭ sîngele se aprinse într'însul și turbarea îĭ coprinse sufletul, în minutul acela cînd orĭ care altul s'ar fi desnădăjduit. În zadar se oțerea împotriva răstrișțiĭ și căta în capul săŭ înfierbîntat un mijloc de împotrivire. Toate eraŭ mute la al săŭ glas, toate în preajmă 'ĭ staŭ mărmurite și recĭ ca ghiața; nicĭ o ființă nu se aprindea la focul ce ardea într'însul. În zadar umbla cu pas repede prin odăĭ, ștergîndu-șĭ sudoarea de pe frunte și isbea cu pumnul în părețĭ răcnind: — «Nu; nu se poate să cază într'astfel Mihnea! «Sărițĭ la mine, copiĭ!» Dar nimenĭ nu venea, și numaĭ bolțile răspundeaŭ cu urlet la răgușita sa chemare.

Mircea și Stoica încă nu eșise din a lor amorțeală;

spaima și obosirea sleise cu totul sîngele într'înșii. Eĭ șe-deaŭ încremeniți pe lavițe, cu capetele pe mînă, cu ochiĭ turburĭ și holbațĭ; semănaŭ a fi pierdut orĭ ce simțire.

Domnița Chiajna, care peste vre-o cîțĭ-va anĭ avea să fie eroina de la Șerbăneștĭ, sta lîngă dînșiĭ cercînd a 'ĭ îmbărbăta, și 'ĭ suduia cu aspre cuvinte, arătîndu-le că datoria lor este să alerge prin cetate, să adune de pe unde vor putea luptătorĭ și să vînză cu al lor sînge, cinstea tronuluĭ și a neamuluĭ lor.

Zadarnice povețe! cînd eraŭ părăsițĭ de toată boierimea, de toată oastea și de tot norodul, unde eraŭ eĭ să maĭ găsească apărătorĭ?

În împrejurărĭ ca acestea Romînul e maĭ înțelept; el nu'șĭ primejduieşte zilele pănă cînd nu vede cîtușĭ de pu-țină nădejde de isbîndă; atuncĭ, maĭ bine se trage înapoĭ, ca la urmă să poată sări maĭ departe.

Așa dar, potolindu-se și văzînd în sfîrșit că nu e prin putință a sta cu armele în potriva cotropitorilor, Mihnea porunci să se gătească de plecare. Atuncĭ aĭ fi văzut pe toțĭ, slugĭ și stăpînĭ, cu fețele pălite, cu ochiĭ sticlițĭ, aler-gînd prin odăĭ, ridicînd avuțiile domneștĭ în lăzĭ și în boccele ca să le încarce, îmbrîncindu-se, împedecîndu-se și maĭ răŭ, într'acea pripă desnădăjduită.

Cînd se sfîrșiră pregătirile, doamna Smaranda și dom-nița Chiajna se urcară jalnice în rădvan, una umilită ca un voinic ce s'ar vedea silit să fugă dinaintea vrăjmașuluĭ, fără d'a se lupta; cea-l-altă oftînd după casa eĭ așa fru-mos dereticată, după cămara'ĭ plină cu merinde, după trîmbele de borangic nețesute și după bogatele cusăturĭ rămase pe gherghefurĭ.

Mihnea, tînărul Mircea, Stoica și cîțĭ-va credincioșĭ slu-jitorĭ umblaŭ călărĭ pe delaturile rădvanuluĭ, triștĭ și ofilițĭ ca osîndițiĭ ce aŭ apucat calea ocniĭ. În urmă-le venea un chervan mare mocănesc plin pănă în coviltir de sipeturĭ, care ducea pe drumul băjenerieĭ bogățiile luĭ Mihnea-Vodă.

Eĭ apucară spre munțĭ și trecură granița în Ardeal.

IV.

Sibiiu.

«Să ştie tot omul că
«am omorît pe Mihnea-
«Vodă !»

Cît ajunse în Ardeal, — într'acea țară unde atîtea neamurĭ răsboinice, Ungurĭ, Sașĭ, Romînĭ și Secuĭ, staŭ înghesuite și în vecĭ gata pe vrajbă, — gîndul cel d'întăĭ al Domnuluĭ mazilit fu să strîngă o adunătură de oamenĭ cu simbriĭ, în capul cărora să meargă să'șĭ ia Domnia înapoĭ.

Planul săŭ nu isbuti; oştirile luĭ Vlăduț îĭ răsipiră simbriașiĭ, și el atuncĭ se duse să se aşeze cu toată familia, în Sibiiŭ; dar inima luĭ încă nu era înfrîntă și capul luĭ se muncea mereŭ cu ideea d'a redobîndi tronul. De aceea trimise pe Stoica, cu bogate darurĭ, în Vișegrad, la Craiul Vladislav al Ungarieĭ, ca să'ĭ arate plîngerile sale împotriva boierilor țăriĭ și să'ĭ ceară tot d'odată ajutor și ocrotire.

Vladislav, lingușit d'a vedea atîta supunere din partea unuĭ Domn romîn, îĭ răspunse printr'o carte măgulitoare, în care îl numea «bunul săŭ frate» și'ĭ făgăduia că 'l va sprijini cu oaste în primăvara viitoare, îndatorîndu'l însă să primească legea catolică și să'ĭ închine țara Romînească unind'o prin lege și tractaturĭ de supunere cu crăia Ungarieĭ. Zîmbitoarea nădejde a puteriĭ făcu pe Mihnea să primească toate aceste învoelĭ umilitoare. Lege, familie, avuție! ce n'ar fi jertfit el oare acum pentru o sîngeroasă răsbunare?

Ah! ce sălbatică veselie îĭ umplea sufletul, cînd, printre visele viitoareĭ sale măririĭ, zărea capetele Basarabilor înșirate în țepe la porțile'ĭ domneștĭ!

Vremea d'acum însă cerea ca s'ascundă asprele aplecărĭ ale inimeĭ sale și să stea cu zîmbetul mulțumiriĭ în vecĭ gata pe buze, pentru orĭ-ce semn de compătimire saŭ de cinste, pentru orĭ ce făgăduință de ajutor.

Craiul Vladislav scrise tot de odată orăşenilor din Sibiiŭ poruncindu-le ca pe «Mihnea-Voevod, pe aĭ săĭ, şi «toată casa şi neamul lor, nebîntuiţĭ, sigurĭ şi fără împe«dicare, să'ĭ ţină acolo în mijlocul lor, şi în cinste să 'ĭ «aibă; peste acestea pe toţĭ să'ĭ apere şi să'ĭ ajute şi să «fie datorĭ în tot timpul a le prinde parte, nicĭ să cuteze «altmintrelea a lucra.» [1])

Această crăiască carte fusese citită în mijlocul pieţeĭ marĭ de către magistrul oraşuluĭ şi toţĭ «înţelepţiĭ, luătorĭ de seamă şi credincioşĭ aĭ craiuluĭ iubiţĭ» Sibienĭ, se făgăduise să împlinească cu credinţă, luare de seamă şi înţelepciune poruncile iubituluĭ lor Craĭ.

De atuncĭ înainte Mihnea, pus sub credinţa de obşte şi botezat în legea catolică cu mare pompă, dinaintea Sibienilor papistaşĭ, fu privit ca cea maĭ însemnată persoană din cetate. Norodul îl cinstea, îl iubea şi se închina la dînsul; adevăr e că nimenĭ nu putea fi maĭ milostiv decît Domnul romîn. În toate zilele, magistrul oraşuluĭ, Ioan Agota şi judeţiĭ şi juraţiĭ veneaŭ să cerceteze de trebuinţele Prinţuluĭ. În casa luĭ, comitele de Temişoara, Ioja de Şom, trămis acum în părţile Bîrseĭ, nobilul Ioan Horvat de Vingart şi toţĭ grofiì şi nemeşiĭ din Sibiiŭ şi de prin prejur alcătuiaŭ o curte care se bucura de belşugul şi de traiul domnesc al Voevoduluĭ mazil. La mese şi seara în adunărĭ, Mihnea le povestea jafurile şi prădările boierilor, duşmaniĭ luĭ şi lesne-crezătoriĭ săĭ ascultătorĭ se miraŭ, în simplitatea lor săsească, ce oarbă ţară e aceea ce se dă în mîna unor astfel de tîlharĭ şi leapădă un Domn, care, străin şi pribeag, în cîte-va lunĭ numaĭ, umpluse Sibiiul de bunătăţile sale.

Un biet poet latin, Ioan Salius, ce se bucura şi el de cinstea de a fi printre numeroşiĭ oaspeţĭ aĭ Prinţuluĭ, începuse a pune pe versurĭ laudele sale, arătînd vechea slavă «a neamuluĭ săŭ domnesc, întinsa luĭ stăpînire, dreap-

[1]) *Şincaĭ.*

«ta 'ĭ străşnicie împotriva prădătorilor ş'a furilor, rîvna «luĭ d'a uni creştinătatea supt o singură cruce, dorinţa 'ĭ «d'a scăpa Bizanţul de păgînĭ, urîcioasa viclenie ce'ĭ ră- «pise tronul, tocmaĭ cînd era în mijlocul tărieĭ ş'a grăme- «zilor de aur» [1]. Însă atuncĭ cînd era poetul să'şĭ pornească Pegazul pe căile zîmbitoare şi înflorate ale viitoruluĭ, cînd era să cînte glorioasa redobîndire a tronuluĭ ce se apropia şi să'şĭ iea plata cuvenită inspiratelor sale strădăniĭ, o împrejurare cruntă curmă de odată strălucitoarele nădejdĭ ale Domnuluĭ şi ale linguşitorilor săĭ.

Şederea luĭ Mihnea în Sibiiŭ strînsese acolo maĭ mulţĭ oamenĭ ce purtaŭ cu dînşiĭ cîte o veche răzbunare şi carĭ, plinĭ de jalnica aducere aminte a trecutuluĭ, urmăreaŭ ca pieaza rea, pe îmblînzitul tiran.

Nemilostiva ursită saŭ pronia răsplătitoare făcuse ca aceştĭ oamenĭ să se întîlnească, să'şĭ destăinuiască unul altuia aceiaşĭ ură şi împreună să chibzuiască a lor răzbunare.

*
* *

În casa luĭ Danciŭ Ţepeluş staŭ adunaţĭ într'o seară treĭ oamenĭ. Unul de vîrstă mezie, purtînd îmbrăcăminte ungureştĭ, are un obraz pe care se citeşte o prostatică rîvnire la mărimĭ; acesta e stăpînul caseĭ, fecior de Domn şi neîmpăcat duşman al luĭ Mihnea, carele se suise pe tronul hotărît luĭ de Vladislav şi acum încă îĭ răpise sprijinul ocrotitoruluĭ săŭ. Al doilea e un boier bătrîn de ţara Romînească, cu barba albă şi cu fruntea înorată de o veche mîhnire; acela e Radul, spătarul din Albeştĭ, a căruĭ fiică Ilinca fusese jertfită cu atîta cruzime de către fostul Domn, chiar în noaptea eĭ de cununie.

În sfîrşit un tînăr purtînd zeghia sîrbească ţine mîna pe hangerul de la brîŭ, pare c'ar fi gata să spele în sîngele tiranuluĭ necinstea uneĭ surorĭ siluită de dînsul; îl cheamă Dumitru Iacşăg şi e nepotul mitropolituluĭ Maxim.

---

[1] Vezĭ Epitaful latin al luĭ Mihnea, în *Engel*

Eĭ se par a fi după o lungă sfătuire; iar bătrînul boier, întinzînd cu încetul mîna într'un vas de aur ce sta pe masă, scoase dintr'însul o hîrtie îndoită și citi cuvîntul; «Hangerul!»

Iacșăg săltă de bucurie, strigînd; — «E al meŭ! — Ceĭlalțĭ doĭ răspunseră: — «Dumnezeŭ să te ajute!»

Radu posomorît aruncă în foc o altă fîșie pe care scria «Ștreangul» și Danciul rupse cu necaz, una care zicea: «Otrava»!

Fără de a mai spune o vorbă, ei se despărțiră.

A doua zi era 12 Martie 1510 și praznic mare al sfîntuluĭ Papă Grigore. Toată obștea cuvioasă, muierĭ și bărbațĭ, asculta cîntările latineștĭ ale băratuluĭ și răsunetul măreț al organuluĭ. Pe piața mare, dinaintea bisericeĭ nu e nimenĭ; d'o parte se vede numaĭ un zid boltit; de cealaltă un tufiș de pomĭ îndesațĭ.

Acuma slujba s'a sfîrșit; creștiniĭ îmbrăcațĭ ca de sărbătoare, ies din toate părțile, făcîndu-șĭ cu aiasmă semnul crucíĭ pe frunte și se răspîndesc pe la casele lor. Maĭ în urmă de toțĭ și umblînd cu pas greŭ, se coboară pe treptele de piatră ale catedraleĭ, Mihnea-Vodă însoțit de nedeslipitul săŭ Stoica și de Ioan Horvat de Vingart [1]; contoșul Domnuluĭ, sur și lung, cu ceaprazurĭ de fir, e deschis la piept și lasă să se vadă o scumpă blană de samur, la fel cu căciula de pe cap. Nimenĭ dintr'înșiĭ nu poartă arme într'o zi mare ca aceia.

— «Frumoasă și măreață slujbă»! — zise Domnul către Horvat.

— «În curînd se vor bucura de dînsa și pămînteniĭ Mă-«rieĭ Tale, cînd cuvioasa-țĭ rîvnă îĭ va adăpa la izvorul «adevărateĭ credințe».

— «Așa e negreșit. Știŭ bine că voĭ întîmpina oareșĭ-«care anevoințe, piedicĭ și zavistiĭ; dar lăsați-vă pe mine»; — zise el zîmbind în silă — «voĭ purta crucea în mînă de

[1]) *Nicolae Olahul.*

«fier. În zadar vor încerca boierii și mai ales blestemații «de Basarabești»...

Atunci, sărind ca un trăznet din tufiș, un om se repezi la el cu hangerul în mînă și în iuțeala isbirei îl pironi cu fierul drept în pietrele bolții de pe piață. Abia avu vreme Mihnea să-i zică cu o mirare plină de dispreț: — «Tu cine ești»? și pierzînd ori-ce simțire, căzu mort pe brînci. Hangerul isbindu-se de lespezi, îi pătrunse coastele și eși sîngerat prin spate.

Tovarășii lui Mihnea rămaseră încremeniți de spaimă și ucigașul se făcu nevăzut; dar peste cîteva minute un om striga în gura mare din clopotnița bisericei: «Să știe tot «omul că am omorît pe Mihnea-Vodă [1])». Acela era Iacșăg.

La acea semeață și groaznică strigare ce se răspîndise ca o furtună prin tot orașul, norodul întreg se turbură; începură a trage clopotile și cetățenii prin case, îmbrăcau zeaoa de sîrmă și coiful de fier și se înarmau ca la o mare primejdie. Adunați toți davalma și cu sgomot pe piața mare, ei priveau cu jale la strălucitul răposat, cînd strigările turbate ale lui Iacșăg și vaietele familiei domnești ce sosise în grab pe locul de omor, întărîtară mînia norodului. Un cetățean mai aprins și mai îndrăzneț dibui pe ucigaș în turnul cel înalt și cu o împușcătură îl lovi drept în cap [2]). Trupul lui Iacșăg căzu sfărîmat pe pietre.

Acesta fu semnul izbucnirii: — «Săriți pe ucigași»!... sbierau din toate părțile.

— «Danciu și Albescu au fost înțeleși cu tîlharul acesta» — strigă Stoica de pe treptele bisericii, presupuind acum tainica lor înfrățire.

— «Pe dînșii copii!... Ei au ucis pe bunul Domn! pe «milostivul Mihnea!... pe tatăl sărmanilor! !... pe fala Sibiului! !...Pe dînșii, copii! dați, dați năvală»!... Aceste strigăte, repețite de mii de glasuri, porniră gloata cu volbură după piață și toți se repeziră la lăcașele bănuiților omorîtori.

---

1) *Constantin Căpitanul.*

2) *Constantin Căpitanul.*

Acolo se petrecură groaznice măcelării[1]; pe toţĭ din casă, stăpînĭ şi slugĭ, iĭ sfîşia norodul înverşunat, şi trupurile lor trunchiate şi tîrîte prin ţărîna uliţiĭ, le asvîrli, ca stîrvurĭ, afară din cetate. Astfel uneorĭ soarta îneacă în acelaşĭ potop pe vinovat şi pe răzbunătorĭ!

Abia noaptea aduse ceva linişte în oraş, dar cetăţeniĭ rămaseră armaţĭ ca să ducă a doua zi cu cinste trupul luĭ Mihnea-Vodă pînă la cel din urmă al săŭ sălaş, în biserica Sfinteĭ Crucĭ de la Dominecanĭ[2],

Sibiiul amăgit plînse multă vreme pe crudul tiran căruia dincolo de Carpaţĭ iĭ zicea «Mihnea cel răŭ». Judecătoriĭ curţiĭ crăieştĭ făcură cercetare asupra acestor nenorocite împrejurărĭ şi familia Domnuluĭ rămase cinstită şi apărată în Sibiŭ, pînă cînd soarta armelor, iarăşĭ protivnică, o sili să treacă la Ţarigrad.

Mircea Ciobanul a fost Domn al ţăriĭ mulţĭ anĭ după acestea, şi maĭ mulţĭ Domnĭ din neamul Draciĭ armaşuluĭ din Măneştĭ aŭ stat, la deosebite vremurĭ, pe tronul ţărilor noastre.

Bucureştĭ, 1857.

---

1) *Şincaĭ.*

2) *Sigler.*

Doamna Chiajna [1])

1560—1568.

I.

MORMÎNTUL.

Clopotele bisericeĭ domneștĭ din tîrgulețul Bucureștilor băteaŭ cu glas jalnic și treptat; iar de sus, de pe colnicea dealuluĭ de'mpotrivă le răspundea cu răsunet tânguios și depărtat, mica turlă rotunjită a bisericuțeĭ luĭ Bucur.

Era pe la sfîrșitul luĭ Fevruarie, anul 1560, și de curînd se adusese în oraș trupul Mirciĭ Vodă, cel poreclit *Ciobanul*, care, la 25 ale luneĭ, murise pe drum, când se

---

[1]) Publicată întâiaş dată în *Revista Carpaților* 1860, I. p. 9, 265, şi II p. 97, tipărită apoĭ în volum împreună cu «Mihnea-Vodă» (v. p. 23). O a treia ediţie a apărut în 1886: «*Din ale luĭ Al. I. Odobescu Mihnea-Vodă cel răŭ. Doamna Chiajna*, Libr. Samitca. Craiova 1886; br. 70 pp. cu portretul autoruluĭ şi prefaţa următoare: «Curînd se vor împlini treĭ-zecĭ de anĭ de cînd am dat maĭ întâĭ la tipar aceste două micĭ încercărĭ de restituire a vechilor datine strămoșeștĭ, scrise într'o limbă care era încă întrebuințată și preţuită pe vremea copilărieĭ mele.

Abia m'aș fi gîndit să le desgrop azĭ eŭ însu-mĭ din uitare, dacă m'ar fi îndemnat cu tot dinadinsul la această faptă cîțĭ-va tinerĭ din Craiova, iubitorĭ de literatură romînă, printre care în primul rînd d-niĭ *N. P. Romanescu*, *M. Săulescu* şi *N. P. Guran*, precum şi meritosul editor Craiovean al Bibliotecei literare.

Domnialor — şi nu eŭ — aŭ judecat aceste prime ale mele scrierĭ demne de a figura în acea culegere naţională.

întorcea din Ardeal, [1]) orĭ că boieriĭ pribegițĭ acolo pe carĭ el se'ncercase cu făgăduelĭ mincinoase și cu viclene jurăminte a'ĭ înapoia în țară, îĭ urziseră cu otrăvurĭ peirea, orĭ că Dumnezeul milostiv se'ndurase în sfîrșit de nevoile bieților creștinĭ împilațĭ de acest crunt stăpînitor și hotărîse acum ceasul aspreĭ sale judecățĭ.

De patru orĭ [2]) Mircea fusese așeḍat domn cu sila în țară de Poarta turcească, și numaĭ hulă și ură își ridicase asupră-șĭ prin năpăstuirile sale; iar mai ales pe boierĭ îĭ bîntuia și'ĭ muncea cu răutate, ca doară să le plătească cu amar și cu chinurĭ, omorul tătâne-săŭ Mihnea Voevodul, și lunga isgonire a neamuluĭ săŭ și pizma lor cea neîmblînḍită. Drept răsbunare, mulțĭ dintr'înșiĭ căḍuseră sub sabia Beșliilor, mulțĭ iar, fugărițĭ în Ardeal, așteptaŭ acolo să le vină și lor rîndul pe roata schimbătoare a soarteĭ romîneștĭ.

Totușĭ, dacă generaţiunea cititorilor de astăzĭ ar găsi cumva că D-lor nu s'aŭ înşelat pe deplin, atuncĭ poate mi-aș lua şi eŭ seama și la vîrsta înnaintată la care am ajuns, m'aş cerca chiar de acum înainte, să daŭ fiinţă la maĭ multe alte studiĭ şi plăsmuirĭ de aceiașĭ natură, pe care nepăsarea puţin îmbietoare a publiculuĭ nostru m'a făcut să le las de marĭ de anĭ în stare de schiţe, de note, de proiecte, de visărĭ.

În 1860 însă, atuncĭ cînd încă credeam — ierte-mi-se o zicătoare poporană — că tot ce poate sbura se și poate mînca, iată cu ce precuvîntare am dat sbor în lume modestelor mele încercărĭ tinereştĭ: (Urmează prefaţa reprodusă în notă la Mihnea-Vodă) v. p. 123 (Apoĭ :) «Mihnea-Vodă cel răŭ a fost publicat maĭ întăĭ în foiţa ziaruluĭ *Romînul* din 1857 și tras atuncĭ în broşură osebită. (N'am găsit acea broşură. Nota Ed.); Doamna Chiajna s'a tipărit pentru prima oară în *Revista Carpaţilor* din 1860; în acest din urmă an am format din ambe un mic volum tipărit cu litere cirilice, sub titlul general: *Scene istorice din cronicele romîneştĭ.* Bune saŭ rele, Biblioteca literară mi le retipăreşte acum tot cum aŭ fost de la început. Abia se vor ivi vre-o treĭ, patru neînsemnate îndreptărĭ de fapte.

Paris 1886.

[1]) *Constantin Căpitanul,* Cronicarul anonim și *Engel.*

[2]) *Engel.*

Se'nțelege dar că cu moartea Domnuluĭ, trebuiaŭ acum să le renască nădejdiile și să se asmută ale lor nalte rîvnirĭ. Însă Mircea îșĭ dase obștescul sfârșit pe scaunul domnieĭ, în mijlocul țărieĭ sale; decĭ toată măreața pompă a uneĭ domneștĭ înmormîntărĭ umplu tîrgul, la a sa pristăvire, de o jale adîncă și'ngrijată.

Noua curte domnească din Bucureștĭ, clădită printre sălciile de pe malul stâng al Dîmboviței și 'nconjurată de țepene ziduri cu creste 'nalte și cu înguste ferestruĭ de meterez, era plină de o gloată posomorîtă pe care abia o ținea în strună un șireag îndesat de Dorobanțĭ și de Aprozĭ. Sus în casele domneștĭ, al căror lat acoperiș de șindrilă se'ntindea jur împrejur cu streșine largi și revărsate, staŭ adunațĭ, cu o cucernică smerenie, împrejurul trupuluĭ împodobit al răposatuluĭ, toate căpeteniile țăriĭ

Preoțiĭ se coborîră maĭ întîĭ pe scară și începură cu obicinuitul viers a lene, cântecele de îngropăciune; de două laturе se întindea oastea pedeastră cu prapurele plecate, cu sănețile în jos. In mijlocul eĭ mergeaŭ cernițĭ, boieriĭ de taină, uniĭ purtând p'aĭ lor umerĭ sicriul luminatuluĭ mort, alțiĭ ținînd pe mînĭ plioapa pe care sta încrucișate sabia și busduganul domnesc; îndată apoĭ, călcând cu pas sigur și apăsat, venea văduva răposatuluĭ, Doamna Chiajna, pe al căruĭ chip în vecĭ încruntat, nimenĭ nu putea dovedi păsurile inimeĭ sale; părul eĭ începuse a cărunți, dar trupul săŭ era 'nalt, portul eĭ drept și falnic, ochirea'ĭ strașnică și hotărîtă; capu'ĭ căta mândru în sus, fără grijă și fără sfieală. Pentru cea din urmă oară ea îmbrăcase albele podoabe și vălul de beteală ale mireseĭ ca să ducă pe soțul eĭ la vecinicu'ĭ locaș, căcĭ după ḑiua aceia văduva nu maĭ scotea veșmintele cernite. Așa era obiceiul vechimeĭ.

La dreapta eĭ umblaŭ doĭ coconĭ tinerĭ, ca de 14 și 15 anĭ, cu haine negre și cu fețe obidite. Aceștia eraŭ moștenitoriĭ, acum sărmanĭ, aĭ luĭ Mircea. Cel maĭ mare de anĭ, Petru, beteag și mărunțel la boĭ, înainta cu greŭ

sprijinindu-se într'o cârjă; fratele său Alexandru îl însoțea; și amîndoĭ, plînșĭ și tăcuțĭ, semănaŭ dușĭ pe jalnice gîndurĭ.

D'a stînga Chiajneĭ, două copile, ceva poate maĭ în vîrstă decît frațiĭ lor, dar îmbrobodite în marame negre, ce le ascundea cu totul obrazele, dovedeaŭ numaĭ prin suspine și prin plânsorĭ năbușite, adînca lor durere.

După tînguioasa familie, alaiul se prelungea cu toțĭ oameniĭ caseĭ, amestecînd cu sunetul jalnic și slăbănogit al tobelor, văietările lor, — cu Călărașiĭ domneștĭ ce se îngrijiseră a face la caiĭ lor, lăcrimarea ochilor cu praf de pușcă [1]), — și în sfîrșit cu tot norodul orașuluĭ ce umbla cu capetile goale pentru jălire.

Alaiul colindă ulițile povîrnite ale miculuĭ orășel ce abia atuncĭ începuse, numaĭ pe malul stîng al gîrleĭ [2]), a se împlini icĭ cu gardul uneĭ colibe de vecin, maĭ colo cu ulucele uneĭ căscioare de bräslaș orĭ de scutelnic, maĭ dincolo cu zidurile uneĭ case de boier saŭ de boernaș ajuns; trecu și prin piața mare unde șetrele precupeților, scaunele măcelarilor și tarabele gelepilor [3]) turcĭ, armenĭ saŭ grecĭ, eraŭ închise în ḑiua aceia, și se întoarse iarășĭ în curtea domnească, unde răsunaŭ clopotile bisericeĭ, pe care o zidise chiar Mircea Vodă Ciobanul [4]) și în care, dintre toțĭ Domniĭ, el maĭ întâĭ s'a îngropat.

Toțĭ pe rînd intrară în sîntul locaș; năsălia fu așezată jos chiar lângă strana domnească; se zise prohodul și slujba se urmă toată după rînduiala sa; dar cînd pe la sfîrșit începură arhiereiĭ, apoĭ slujbașiĭ ceĭ marĭ și ceĭ micĭ să se apropie de mort și să-ĭ sărute mîna dreaptă și crucea

---

[1]) *Cantemir,* Descrierea Moldoviĭ.

[2]) *Constantin Căpitanul,* vorbind despre clădirea monăstiriĭ Radu-Vodă, de către Alexandru-Vodă, fiul Mirciĭ, ḑice: «din jos de Bucureștĭ» adică afară din oraș».

[3]) Neguțătoriĭ străinĭ.

[4]) *Engel* numește această biserică *Ghiced,* ceia ce însemnează, mi se pare, pe turcește: *Sentinelă.*

dintr'însa, cîţi-va boierĭ, maĭ mult tinerĭ şi noĭ poposiţĭ în biserică, aĭ căror caĭ şi arme se auzise tropotînd şi zornăind p'afară în vremea slujbeĭ, înaintară cu semeţie şi, puindu-se drept în faţa sicriuluĭ, începură să strige în gura mare către obştea spăimîntată din biserică.

— «Fie-vă ruşine, măĭ fraţilor, să vă spurcaţĭ buzele pe aşa mînĭ pîngărite! Scîrbă să vă fie a pleca capul la «trupul unuĭ om care a fost urgia oamenilor şi biciul Sa«taniĭ! — Oare nu vă e destul că, pe cît a fost tîlharul «acesta cu zile, el a hălăduit în domnie atîţia marĭ de «anĭ; ba încă v'aţĭ colăcit, ca tîrîtoarele, la poalele luĭ şi «i-aţĭ lins laba cea mohorîtă, pe care nu cutezaţĭ a o «muşca? — Acum, încaile, prindeţĭ la inimă! lepădaţi-vă «jositoarea slugărie! Vedeţĭ că ochiĭ i s'aŭ stins; coardele «puteriĭ sale s'aŭ rupt; acum cel puţin îndrăzniţĭ şi voĭ «a face ca mine, Badea cluciarul, şi ca tovarăşiĭ meĭ, «toţĭ boierĭ aĭ ţăriĭ, pe cari năprasnica silnicie a Cioba«nuluĭ ne-a ţinut alungaţĭ pe la străinĭ. Veniţĭ şi vă ple«caţĭ cruceĭ mîntuitoare ce cu drept o smulg din mînile «nelegiuituluĭ; iar stîrvul luĭ scuipaţi'l ca mine şi asvîrliţĭ «cu petre într'însul!»

La aceste vorbe îndrăzneţe, însoţite cu fapta, toţĭ rămaseră încremeniţĭ de ciudă. Chiajna singură se răpezi către cutezătoriĭ tinerĭ şi cu ochirea'ĭ fulgerătoare îĭ opri în loc:

— «In lăturĭ, mîrşavilor!» — strigă ea cu glas puternic. — «Asta vă e, biet, vitejia, neruşinaţĭ păgînĭ ce necinstiţĭ un «mormînt? Spuneţĭ, ce ştiţĭ maĭ mult a face, mişeilor, «uneltitorĭ de rele, iscoditorĭ de desbinărĭ, ce priviţĭ de «supt obială păsul ţăriĭ şi alergaţĭ, ca dulăiĭ, la pradă?— «Ce! oare socotit'aţĭ voĭ că, unde a răposat Ciobanul, o «să rămînă turma în ghiarele voastre ca să o jăfuiţĭ dupe «cum vă place? Heĭ! măre băieţĭ, maĭ va pînă atuncĭ! «Mircea s'a dus, dar fiul săŭ a rămas şi Chiajna îĭ e mumă «şi va şti să'l apere de voĭ».

Ochiĭ pribegilor se'ntoarseră către Pătru pe care Doamna

îl arăta cu degetul, zicînd aceasta; dar cînd văzură trupul mic și gîrbovit al tînăruluĭ, un zîmbet de dispreț le înflori pe față și Badea cluciarul adăogi rîzînd:

— «Aoleŭ! vaĭ de biată moșie dac'o fi să'ĭ meargă «toată seama, șoldîș, ca Făt-frumos ăl ghebos! Dar tacă-țĭ «gura, nu vorbi de pomană, jupaniță, că dor nu vom ră«mîne, sărac de noĭ, rîsul lumeĭ că, adică nu s'a maĭ «aflat dintre noĭ altul maĭ vrednic de Domnie, decît ăst «pitic slut și șchiop!»

Rîseră boieriĭ cu hohote; dar Chiajna, turbată de mînie, smulse c'o mînă vîrtoasă de pe plioapa sicriuluĭ buzduganul și sabia domnească și dîndu-le în mînile fiiu-său: — «De e șchiop și mărunt», — zise ea, — «iată cîrja ce'ĭ va «sprijini betegia și iată paloșul ce'l va înălța cu capul «maĭ pre sus de toate capetele voastre. — Dar nu plătițĭ «vorba ce o perd cu voi. — Pe eĭ, copiĭ!» — strigă îndreptîndu-se către Lefegiĭ și întorcîndu-se la preoțĭ: «Sfințiile voastre, urmați-vă datoria».

Atuncĭ zăngănitura ostașilor ce daŭ năvală, larma gloateĭ turbate ce se îmbrîncea, cîntările preoților zorind a sfîrși slujba, sunetul clopotelor, izbucnirile tunurilor făceaŭ toate la un loc un vuet încurcat, un fel de luptă amestecată, din care fieși-cine căta să'șĭ scape zilele, ast-fel încît în puțină vreme se strecurară toțĭ și biserica rămase deșeartă.

* * *

În mijlocul liniștei ce urmase aceluĭ sgomot neobicinuit, un tînăr la chip mîndru și plăcut, eși dintr'o strană afundată, unde el se ascunsese cu inima pătrunsă de o cucernică jale. Un mintean negru cu găitane de fir, cioarici la fel, cu pajerĭ pe genunchĭ, o mantie scurtă pe umerĭ, cizme 'nalte în picioare cu pintenĭ de argint; la coapsă, un paloș scurt și drept și 'n mînă o țurcă de samur cu surguciŭ: iată îmbrăcămintea sa.

El umbla să easă din biserică cînd, pe țărîna încă grămădită a nouluĭ mormînt, zări o femeie zăcînd înfășurată

într'o lungă maramă de zăbranic negru: se apropie, pipăi o mînă mică și rece, ridică marama după obraz și, pentru întăia oară, inima'ĭ simți, la vederea uneĭ necunoscute, fiorii ce dă primejdia uneĭ ființe iubite. Nicĭ odată până atuncĭ el nu văzuse așa fragede și dulcĭ trăsurĭ, în luptă cu suferința; nicĭ odată sufletu'ĭ nu se umpluse de o maĭ vie și maĭ îndoioasă îngrijare pentru o vieață scumpă și dorită. Sta îngenuchiat și coprins ca de un farmec dinaintea aceleĭ zîne aromite și vinele'ĭ băteaŭ cu iuțeală și suflarea'ĭ se revărsa din sînul săŭ, pare c'ar fi vrut să împartă cu dînsa vieața ce în peptu'ĭ se înduoise.

Cu încetul tînăra copilă își veni în simțirĭ; ochiĭ eĭ albaștriĭ clipiră supt lungele-ĭ gene bălaie și — vezĭ cîtă e puterea tainică și neprevăzută a iubireĭ! — tînăra domniță ce căzuse leșinată la vederea cumplitelor fapte ale pribegilor, nu se spăimîntă zărind acum dinainte-ĭ un om ce învederat trebue să fie de seama lor; dar pe chipul acestuia domnea într'acel minut, atîta senină mărinimie, atîta smerită supunere, în cît sufletul eĭ nu presupuse vre-un răŭ, și buzele-ĭ, rumenindu-se ușurel, șoptiră încetișor: — «Îțĭ «mulțumesc c'aĭ fost milos și m'aĭ scăpat d'aceĭ oamenĭ «fără de lege!» — apoĭ pricepîndu-se singură cu un bărbat necunoscut, se sculă binișor și cu pasul încă șovăind, se îndreptă către casele domneștĭ.

Radu (căcĭ așa îl chiăma pe tînăr) rămase uimit în loc; el urmări cu ochiĭ pe blînda fecioară ce curînd se perdu ca o umbră și, strîngînd pe peptu-ĭ marama ce-ĭ rămăsese în mînĭ, jură că viața-ĭ întreagă va fi închinată îngeruluĭ acestuĭ vis încîntător. Din minutul acela, el ce se hrănise cu laptele dușmănieĭ, el ce visase numaĭ crunte răzbunărĭ, el care, auzind moartea luĭ Mircea, se grăbise, cu cîți-va pribegĭ, să calce hotarul țăriĭ cu ura în inimă, cu disprețul isbîndeĭ pe buze, cu hotărîrile cele maĭ sîngeroase, simți acum într'o clipă, toate aceste aspre dorințe răsipindu-se și patimile-ĭ, ca și traiul săŭ, din minutul acela se schimbară cu totul.

Radu era fiul vorniculuĭ Socol boer odinioară mare și tare în țară; pe acest Socol, îl trămisese Pătrașcu-Vodă ca sol la crăiasa Ungarieĭ, Isabela, cînd aceasta intrase isbînditoare în Cluș (22 Octombrie 1556) [1]), și solul se întorsese cu bogate darurĭ și cu înalte năzuirĭ; rîvnitor chiar la domnie, vornicul otrăvi într'ascuns pe bunul Pătru; dar oștile luĭ Suleiman, ce aduceaŭ în locu-ĭ pe Mircea, îl goniră din țară și-l siliră să-șĭ caute scăparea în Ardeal. Socol încredință atuncĭ starea și familia sa grafuluĭ Francisc Kendi și plecă la Țarigrad ca să-șĭ cîștige favor la Poartă; dar Mircea îl preîntîmpinase și, săpîndu-ĭ din vreme groapa, nenorocitul pețitor fu aruncat în mare din porunca Sultanuluĭ. In zadar maĭ pe urmă îșĭ ceruse nevasta și pruncii luĭ, averea de la Kendi; ungurul tăgădui și păstră pe seamă-ĭ visteria și turmele și stogurile de bucate ale boieruluĭ romîn [2]).

Decĭ acum fiul acestuia venea să-șĭ redobîndească drepturile părinteștĭ; el se unise cu vre-o cîțĭ-va din boieriĭ pribegițĭ carĭ, nerăbdătorĭ de a-șĭ vedea vetrile, sosise călărĭ chiar în ziua pogribanieĭ Domnuluĭ, cugetînd, ca nesocotițĭ, să smulgă cîrma țăriĭ din mînele văduveĭ; însă Mirceoaia era în stare de a le sta împotrivă; uniĭ dar din aceĭ cutezătorĭ fură prinșĭ și ferecațĭ, alțiĭ scăpară in învălmășală și se pregătiră a veni de isnoavă cu oaste din Ardeal.

Oblicind din noŭ despre sosirea boierilor pribegițĭ, cu oaste, Chiajna, care așezase acum în ticnă pe fiul eĭ Petru Șchiopul pe scaunul domnieĭ, nu se turbură prea mult cu gîndul că îndîrjițiĭ boierĭ vor fi strîns în Ardeal vre-un stol de adunătură pe care lesne o va risipi oștirea eĭ; trămise dar împotrivă-le pe marele sărdar cu ceva călărime.

Amîndouă părțile se loviră la satul Romaneștĭ din Dîmbovița [3]), dar vitejia pribegilor înfrînse pe oameniĭ domnieĭ, și biruitoriĭ alergară spre Bucureștĭ.

---

1) *Engel*, Analele Săcuilor, *Forgacĭ, Verantie, Șincaĭ.*

2) *Sigler, Forgacĭ.*

3) *Constantin Căpitanul*, Cronicarul anonim.

Tot neamul domnesc, cu ce boierĭ maĭ avea pe împrejuru-ĭ, fugi la Giurgiŭ și de acolo însă-șĭ Doamna trecu Dunărea ca să ceară ajutor de la pașa din Rusciuc. Adunîndu-șĭ apoĭ toate puterile pămîntene, și Roșioriĭ și Ferentariĭ și Lefegiĭ și toate crucile de pedestrașĭ, sprijinită pe de altă parte de Spahiĭ turceștĭ, Chiajna în fruntea oștiriĭ sale, apucă drumul înapoĭ către Bucureștĭ, răsipind groază înainte-ĭ numaĭ prin gloata năprăznicieĭ sale ordiĭ. Boieriĭ, prinzînd de veste despre acestea, se traseră înnapoĭ pe drumul Craioveĭ, așteptînd ajutoare de dincolo de Olt; dar oastea domnească îĭ nimeri pe priporul satuluĭ Șerbăneștiĭ [1]).

Un rîuleț ce șerpuește sub o coastă, despărțea amîndouă taberile. Cluciarul Badea, căpetenia pribegilor se văzu strîmtorat la poalele dealuluĭ și fără leac de scăpare; iar Chiajna, încălecată bărbătește și purtînd zale pe piept și un hanger în mînă, străbătea rîndurile, îmbărbăta pe Romînĭ cu vorbe lingușitoare, pe Turcĭ cu bogate făgăduielĭ și le insufla tuturor aspra sa voinicie. Ostașiĭ, minunațĭ și îmbiațĭ de înverșunata vitejie a aceleĭ zdravene mueri ce le striga și le da pildă ca să lovească pe vrăjmașĭ, deteră năvală, trecură într'o clipă micul pîrîŭ, și, printr'o crîncenă măcelărie, sdrobiră cu desăvîrșire mica oaste boierească. Acolo periră luptîndu-se vitejește, Badea cluciarul și mulțĭ alțĭ oamenĭ dintre pribegĭ [2]).

Într'această nenorocită bătălie, boieriĭ îșĭ aduceaŭ cu durere aminte de atîțea voinicĭ tovarășĭ ce se dase d'a gata pradă și fusese robițĭ și ucișĭ în ziua nesocotiteĭ lor semețiĭ în biserica din Bucureștĭ; printre aceĭ eĭ socotiaŭ și pe tînărul Radu Socol, în care îșĭ pusese marĭ nădejdĭ, și care acum, neștiut de nimenĭ, trăia retras și ascuns pe malul Motruluĭ, în dărîmăturile cetățuieĭ de la Socoleștĭ, muncindu-șĭ sufletul înduoios între ură și iubire.

---

[1]) *Constantin Căpitanul,* Cronicarul anonim.

[2]) Idem.

II.

NUNTA.

Printre oamenii pe carĭ firea 'ĭ a lipsit de ale trupuluĭ desăvîrşirĭ sunt uniĭ carĭ, preţuind încă din vîrsta copilărieĭ starea lor neasemuită cu a celor-l'alţĭ oamenĭ şi de toţĭ batjocorită, se hrănesc cu o nepregetată ciudă, c'o adîncă zăcaşie care în vecĭ le ţine mintea veghiată şi le porneşte sufletul la viclenii şi la răutăţĭ; alţiĭ iar, maĭ zăbavnicĭ poate în agerimea duhuluĭ, sunt de tinerĭ cuprinşĭ d'o tainică melancolie, d'o înduioasă sfială, care mai adesea se cumpănesc cu o minte dreaptă şi sănătoasă, cu un suflet compătimitor, cu o inimă miloasă.

Din felul acesta era junele moştenitor al luĭ Mircea, Pătru Şchiopul; aniĭ săĭ tinerĭ, mintea'ĭ îndărătnică cu greŭ iĭ ar fi păstrat scaunul domnieĭ, de n'ar fi stat la mijloc mumă-sa Doamna Chiajna, muiere capeşă şi dăunoasă, care ştiu să doboare cu armele împotrivirea Romînilor şi să cumpere cu banĭ buna-voinţa Porţiĭ. Intr'adevăr, drept răspuns la trimiterea unor bogate darurĭ, însoţite cu făgăduinţa de a mări pînă la patru-zecĭ de miĭ galbinĭ, haraciul ţăriĭ [1]), — care, din 3,000 de asprì ce fusese la început, subt Mircea Bătrînul (1383), se urcase, sub Laiotă Basarab, la 10,000 galbenĭ [2]), — Stefan vel portarul împărăţieĭ aduse hatişeriful ce întărea Domn pe fiul eĭ Pătru [3]).

Uneltirile Doamneĭ Chiajne isbutise toate; ea era stăpînă tare şi mare; în zadar se maĭ cercară uniĭ din boeriĭ pribegĭ, precum Stanciu Benga, Matei Marga, Radu logofătul, Vălsan şi alţiĭ să'ĭ dirapene cu armele domnia: la Boienĭ eĭ fură învinşĭ şi risipiţĭ [4]). Nu rămăsese altă nă-

---

1) Raportul ambasadorul Wysz, de la Maiŭ 1568, citat de *Hammer* în Istoria împărăţieĭ Otomane.

2) Istoria ţăriĭ Romîneştĭ, tipărită greceşte de fraţiĭ Tunuzliĭ.

3) Cronicarul anonim în *Magazinul pentru Dacia*, IV,

4) *Constantin Căpitanul* şi Cronicarul anonim.

dejde decît o tăcută supunere; ceĭ maĭ mulțĭ dintre boierĭ se învîrtejiră p'această înțeleaptă cale. Printre dînșiĭ veni să se închine statorniciteĭ domniĭ și tînărul Radu Socol, pe care un interes tainic și mult deosibit de năslirile celor l'alțĭ, îl ademenise la curțile domneștĭ.

Un vis mult dorit de fericire, învrăjbit cu mustrările uneĭ conștiințe rănite prin uciderea tatăluĭ săŭ, o dragoste curată, adîncă, îngerească ce'ĭ legase inima de un neam urgisit, căința d'a fi călcat un legămînt de ură și lupta cu acel nestăvilit farmec ce'l făcuse să'șĭ urască jurata răsbunare și turburare menirea vieții sale: iată clătirile sufletești ce sfărîmaŭ sînul Raduluĭ. Cu ce scop oare, cu ce hotărîre îșĭ părăsise el pustia casă părintească de la Motru și venise în Bucureștĭ? Insușĭ el nu putea ști; dar o resăritură a inimeĭ îl avîntase spre locul unde ochiĭ săĭ puteaŭ să zărească pe zîna înflăcăratelor sale visărĭ.

Cu ce dulce încîntare, cu ce uimire cerească privea el la tînăra domniță cînd, cu pas lin și ușor, cu chip blînd și smerit, ea pășea în acea biserică unde pentru întîia oară ea s'arătase priviriĭ luĭ! El căta la dînsa în tăcere și une orĭ ochiĭ lor se'ntîlneaŭ, iar ea închina atuncĭ capul ș'un nor de roșală i se lăsa pe față. Cînd apoĭ Radu rămînea singur în biserică, inima'ĭ înmuiată căuta locul unde maĭ întîĭ îșĭ văzuse visul fericireĭ sale; dar genunchiĭ luĭ rămîneaŭ încremenițĭ dinaintea mormîntuluĭ în care zăcea ucigașul părinteluĭ săŭ, și, îngrozit de mustrare, el se smulgea din acele dulcĭ curse ale ispiteĭ.

Acestea se petreceaŭ prin aniĭ o mie cincĭ sute șeaizecĭ și cîțĭ-va, chiar în mijlocul veaculuĭ al șeaisprezecelea.

Începuse dar acea epocă, cînd Turciĭ, atît pentru oblăduirea ținuturilor creștine coprinse de dînșiĭ, cît și pentru înclinările de pace și de prietenie ce legase Padișahul cu unele puterĭ apusene, simțise trebuință a se sluji cu oamenĭ cari să vorbească limbile europene și să fie maĭ dedațĭ decît Osmanliĭ, cu obiceiurile ghiaurilor. Creștiniĭ turcițĭ aveaŭ dar adesea, pe vremea aceia, maĭ bună pri-

mire la Poartă și maĭ lesne înnaintaŭ ca ceĭ născuțĭ și crescuțĭ în legea luĭ Mahomet; într'adevăr curtea luĭ Suleiman se umpluse de străinĭ veneticĭ, care'șĭ lepădase vechea credință și ajunsese la înalte dregătoriĭ atît în divan cît și la ordie; marele vizir Mahomet-Socoli era pămîntean din Bosna ca și viteazul apărător al granițelor Hozrev-Pașa: alțĭ vizirĭ, precum Sinan-Pașa, Daud-Pașa eraŭ arnăuțĭ și croațĭ; Ali cel gros era din Herțegovina; capudanul-pașa Piale era ungur, eunucul Ceafar-Pașa, rus, corăbierul Ohiali, calabrez; iar serascherul cel favorit Ibrahim, vizirul eunuh Suleiman și viteazul corsar Hairedin Barbă-roșie, spaima măriĭ Mediterane, eraŭ toțĭ din viță grecească [1]).

Se înțelege însă că maĭ ales acest din urmă neam se folosi de asemenea aplecărĭ ale cotropitorilor săĭ. Greciĭ, carĭ după luarea Țarigraduluĭ, se dase afund, fugind, carĭ prin țările Apusuluĭ, carĭ prin ținuturĭ maĭ depărtate ale Împărățiĭ, alungațĭ, prigonițĭ, silnicițĭ pe unde'ĭ nimereaŭ biruitoriĭ, cu cîte puțin și treptat prinseră la suflet; cu cît maĭ mult scădea însemnătatea și puterea Venețienilor și Genovezilor, cărora Sultaniĭ de maĭ nainte le dase voie a locui și a ține cantoare în mahalalele Pera și Galata, dincolo de portul Stambuluĭ [2]), cu atît maĭ mult îndemănatica măiestrie a Grecilor îșĭ făcea vînt și se dovedea prin negutătoriĭ istețe și bine nimerite, prin bogățiĭ adunate de prin toate țările vecine în hasnaoa Patriarhieĭ și ale mănăstirilor greceștĭ, prin slujbe dibace și folositoare împlinite Turcilor la vremĭ priincioase. Pînă într'atît isbutiră eĭ a'șĭ face mînă bună la Turcĭ, încît împărăția le arăta a sa bună voință și a sa încredere, dîndu-le mansupurĭ și întrebuințîndu'ĭ ca slujbașĭ aĭ bisericeĭ, ca solĭ, ca vameșĭ, ca dragomanĭ și chiar une orĭ ca cîrmuitorĭ de ținuturĭ.

---

[1]) *Hammer*, *Cantu*.

[2]) *Scherer:* Istoria negoțuluĭ.

Greciĭ aŭ avut pururea acel dar d'a fura inima și d'a cîrmui pe nesimțite voința stăpînuluĭ lor; firea le este a se strecura pe la ceĭ cu puterea și a le amăgi mințile printr'un farmec, care ar fi o netăgăduită predominire morală, de n'ar avea maĭ adesea o fățarnică slugărie, drept mijloc, și o mîrșavă lăcomie, drept țel.

Astfel, din vechile neamurĭ ale împărăție Răsărituluĭ, din Paleologĭ, din Comnenĭ, din Rali, din Cantacuzenĭ, din Ducĭ, carĭ de mult se răsipise orĭ trăiaŭ tupilațĭ prin sărăcăcioasele înfundăturĭ ale Fanaruluĭ, începură a se ivi lăstarĭ scăpătate, care, uitînd vechea fală a strămoșilor și rîvnind, prin slugărie, la ocrotirea vizirilor, cîștigară, cu acest chip, bogățiĭ însemnate, dobîndiră înrîurire în divanul turcesc, și căpătară chiar cinstirĭ de la trufașiĭ lor stăpînĭ. Prin mijlocirea acestor oamenĭ puternicĭ, cu carĭ se amestecase, în favoarea puțin cumpănită a Turcilor și mulțĭ alțĭ Grecĭ maĭ de rînd, toate jeluirile, toate cererile creștinilor raiale saŭ înclinațĭ cu Osmanliĭ, își luaŭ un sfîrșit maĭ repede, și, de nu maĭ puțin costător, totușĭ maĭ puțin primejdios.

Doamna Chiajna în prevăzătoarea'ĭ îngrijire, cugetă a'șĭ căpăta reazimul unor maĭ puternicĭ dintre aceĭ Grecĭ și închipuind mijlocul uneĭ încuscrirĭ, ceru prin carte patriarhuluĭ Iosaf, ca să-ĭ caute douĭ junĭ din Fanar pe cari să'ĭ facă gінerĭ la două ale sale cocoane. Patriarhul era din neamul Paleologilor și avea un nepot de frate, june plăcut, mîndru și bine învățat, anume Stamatie. Fără îndoială că luĭ îĭ hotărî unchiul de soție, pe una din domnițele romînce, iar pentru cealaltă, ca să'șĭ facă tot cu acest prilej și mînă bună pe lîngă primejdiosul Mihail Cantacuzenul, patriarhul alese pe fratele acestuia, bătrînul și urîtul Andronic [1]).

Mihail Cantacuzenul, mînă dreaptă a viziruluĭ Socoli, era vameș mare al săreĭ și trăia în Anhial, pe Marea Neagră,

[1]) Henricus Hilarius în *Crusius:* Turco-Græcia, citațĭ de *Șincaĭ.*

unde'şĭ înălţase un palat ce nu'l ţinea maĭ puţin de douăzecĭ miĭ galbinĭ; nimenĭ dintre Grecĭ n'avea putere ca dînsul, nimenĭ nu era maĭ temut, maĭ dăruit; nu se făcea patriarh, nicĭ arhiereŭ în biserica Răsărituluĭ, care să nu'ĭ dea luĭ, mită; toţĭ îl cinsteaŭ cu numele de *Arhonta*, iar Turciĭ, minunaţĭ d'a sa dibăcie, îl poreclise şi Şaitan-Ogli (fiiul draculuĭ), şi cu toate că el obicinuia să călărească prin oraş pe o muşcoaiă saŭ catîrcă, cu veşminte nu prea falnice, opt Ciohodarĭ şi Ianicerĭ împărăteştĭ îl însoţeaŭ pretutindenĭ [1]).

Fratele acestuĭ om însemnat, Andronic Cantacuzenul, care'şĭ ţinea casa în Pera, şi Stamatie Paleologul nepotul Patriarhuluĭ din Ţarigrad, se sculară să plece în ţara Romînească, ca peţitorĭ aĭ fetelor luĭ Mircea.

Ştirea sosiriĭ lor răspîndi o adîncă turburare în sînul luĭ Radu Socol. Pe cîtă vreme domniţa Ancuţa, pe care el o iubea cu dragoste tăĭnuită, se arătase închipuiriĭ sale, singuratică şi impresurată de neîntinatul văl al nevinovăţieĭ, o nebiruită sfială, — poate şi o urmă de mustrare — îl oprise d'a pune un ţel hotărît dorinţelor sale şi d'a destăinui îndelungata sa iubire; dar cînd i se înfipse în inimă temerea d'a vedea spulberate de un necunoscut, visele atîtor nopţĭ fără de odihnă, cînd pricepu ce dor fierbinte, ce chinurì adîncĭ ar lăsa în sufletu'ĭ pătimaş, răpirea iubiteĭ sale de către un altul, el nu maĭ stătu un minut la îndoeală, ci căută îndată prilejul d'a întîlni pe domniţă, d'aĭ vorbi şi d'a priimi din gura eĭ, saŭ un cuvînt de mîngîiere, o licurire de nădejde, saŭ osînda vieţiĭ sale viitoare. Cîte-va zile umblă el rătăcind prin curţile domneştĭ, pîndind minutul cînd se nimerească singură şi fără de marturĭ, pe domniţa Ancuţa.

Casele domneştĭ din Bucureştĭ se 'nălţaŭ pe povîrnişul maluluĭ stîng al Dîmboviţeĭ, printre bătrîne tulpine de sălciĭ, închise într'un larg pătrat de 'nalte şi ţepene zidurĭ,

[1]) *Şincaĭ, Hammer, N. Bălcescu:* Postelnicul C. Cantacuzino.

care pe de o parte se afundaŭ în apă, proptite cu largĭ căpriorelĭ de peatră, iar de celelalte treĭ părțĭ, înconjurate cu șanțurĭ adîncĭ, îșĭ arătaŭ pe dinafară numaĭ întinsa lor față netencuită și clădită cu straturĭ de cărămizĭ și de bolovanĭ de peatră; la mijlocul păreteluĭ din fața caseĭ se afla poarta cu gang boltit, pe d'asupra căria se înălța un turn pătrat cu ferestruĭ de meterez; iar dinaintea porțiĭ era o podișcă care, prin mijlocul unuĭ scripete, se lăsa pe d'asupra șanțuluĭ și se ridica la vremĭ de primejdie; alte patru foișoare cu temeliĭ întărite apăraŭ colțurile întinseĭ împrejmuirĭ. Pe dinlăîntru curțiĭ, niște lungĭ șirurĭ de clădirĭ cu tinde arcuite staŭ rezimate de aceĭ înalțĭ părețĭ și slujiaŭ de locuințe saŭ *odăĭ*, Copiilor din casă, strejilor și slujitorilor domneștĭ; apoĭ tot în rînd cu acestea veneaŭ grajdurile, ambarele și șoaprele cu toate tacîmurile de drum, supt îngrijirea Comișilor și a Șătrarilor: maĭ în laturile caselor domneștĭ, în care răspundeaŭ printr'o tindă de scîndurĭ, eraŭ *beceriile* saŭ cuiniile și cuptoarele pitărieĭ; în sus, maĭ pe deal din dosul bisericeĭ, jicnița cu toată zahareaoa și 'nsfîrșit d'a lungul ziduluĭ ce se 'ntindea pe malul gîrleĭ, se adăposteaŭ saielile cu vite și zalhanaoa curțiĭ domneștĭ; căcĭ toate trebuincioasele viețeĭ cătaŭ a fi prevăzute într'această cetățuie, așezată pe un loc șes ce era apropiat de Dunăre și de primejdioșiĭ mărginașĭ și lipsit de orĭce apărare firească.

Drept în mijlocul ogrăziĭ, d'a-stînga bisericeĭ luĭ Mircea, se aflaŭ casele domneștĭ, clădire pătrată, mare, ardicată, cu zidurĭ late în poale și fără tencuială, purtînd pe d'asupra lor un coviltir cu cerdac nalt și întins, un adevărat munte de șindrilă. Catul de jos al caselor abiea avea pe icĭ pe colea cîte o crestătură pe unde să intre aerul în beciurile'ĭ boltite; de o parte numaĭ, în fundul uneĭ tinde întuncoase, se vedea gîrliciul povîrnit al pivnițeĭ cu porțile'ĭ de zăbrele; cu toate acestea, ferestrele catuluĭ de sus, mititele, lunguiețe și întărite cu vergele de fer și cu obloane ce se trăgeaŭ în chepeng, eraŭ cu mult înălțate de la

pămînt, astfel încît păretele rămînea gol și neted maĭ pînă sub strașină. În dreptul porțiĭ și d'asupra cîtor-va trepte de peatră, se afla ușa cu două canaturĭ de stejar, căptușite cu tinichele și legate cu drugurĭ de fer; acea ușă se deschidea pe o scară de peatră închisă între douĭ perețĭ și dreaptă, care ducea într'un pridvor, al căruĭ acoperiș sta rezimat pe stîlpĭ cioplițĭ din bardă și d'a lungul căruia se întindea o laviță învelită cu rogojinĭ și cu zăblaie. Pe urmă venea o tindă întunecoasă în care da, de toate părțile ușile deosebitelor încăperĭ, din care unele, lungĭ și înguste, cu o mică ferestruie în fund, locaș de odihnă pentru noapte, purtaŭ numele de *chiliĭ*, altele maĭ întinse și maĭ luminate eraŭ *sălile* de adunare, *cămările* feluritelor dregătoriĭ și *odăile* locuite de cămărașĭ și de obștea curtenilor. Apoĭ, dincolo de tindă se deschidea o largă sală, al căreĭ tavan de grinzĭ înegrite se sprijinea pe două șirurĭ de stîlpĭ scobițĭ cu glafurĭ și cu florĭ, ș'al căruĭ fund eșit maĭ afară din păretele casiĭ, ca un pridvor rotund cu parmaclîc, era cu totul deschis; această sală, pardosită cu lespezĭ, loc de ospețe și de danț în zilele călduroase ale veriĭ, se numea *horă* și slujea în tot-d'a-una ca loc de adăstare pentru ceĭ ce voiaŭ să intre la chiliile neamuluĭ domnesc, saŭ în sala spătărieĭ unde era Scaunul luĭ Vodă, saŭ în sacnasiul cu geamlîc înaintat pe grinzĭ, care era obicinuita ședere a Doamneĭ și a femeilor sale. Toate aceste încăperĭ, precum și deosebitele *băscĭ* saŭ cămărĭ boltite, purtînd o culă rotunjită pe d'asupra, în care se aflaŭ, d'a rîndul paraclisul, haznaoa saŭ comoara și patul domnesc, răspundeaŭ toate în horă, prin niște ușĭ cu tocurĭ de peatră nalte și înguste, aduse sus în îndoit perghel și d'asupra cărora se vedea săpat, într'o firidă, vulturul țăreĭ. Printr'acea sală se făcea toată slujba din întru a familieĭ domneștĭ; p'acolo putea cine-va întîlni, trecînd dintr'o odaie într'alta, pe Domn saŭ pe orĭ care altul dintr'aĭ săĭ.

Radu Socol ispitise maĭ de demult cum că ficele Chiaj-

neĭ, în fiesce dimineață, eșind din chilia lor, treceaŭ printr'acea horă ca să meargă în odaia cu sacnasiŭ, unde se adunaŭ la lucru toate femeile doamneĭ; el se socoti că minutul cel maĭ priincios spre a face Ancuțeĭ destăinuirea sa, va fi acela; și 'ntr'adevăr, într'una din zilele pînă să nu sosească în Bucureștĭ pețitoriĭ Țărigrădenĭ, el se folosi de singurătatea săliĭ, prin care se strecura încetișor tînăra fată și, ținînd strîns pe al săŭ pept ce svîcnea cu înfocare, marama cea neagră, singurul martor al îndelungateĭ sale iubirĭ, el păși dinaintea domnițeĭ și cu buzele tremurînde îĭ zise:

— «Domniță! am cutezat într'o zi îngrozitoare să răpesc «de pe capu'țĭ acest jalnic văl. De atuncea l'am păstrat, «nesocotitul de mine, ca un zălog de scumpe, de dulcĭ, «de 'ncîntătoare nădejdĭ! — Acum simț, vaĭ! că visu'mĭ a «fost o nălucă; raza ce a lucit cîțĭ-va anĭ asupră'mĭ se «stinge și trebuie să intru iarășĭ în negura vieți-mĭ trecute. «Primește dar înapoĭ acest drag chezaș al amăgireĭ și al «deșartelor mele dorințe».

Cu aceste cuvinte el întinse tinereĭ fecioare marama cea neagră; iar dînsa, al căreĭ fraged obraz se roșise ca pelița uneĭ persicĭ dogorite de soare, ridică seninĭ, drăgălașiĭ eĭ ochĭ albaștriĭ, muiațĭ într'o rouă de lacrimĭ și cu glas obidit și galeș, îĭ răspunse:

— «Jupan Radule! dacă cu adevăr îțĭ este atît de scumpă, «de ce vreĭ oare să'mĭ înapoiezĭ acum o jalnică podoabă «ce'mĭ aduce aminte plînsorĭ trezite și'mĭ vestește poate «restriștĭ viitoare? — De mi'ĭ crede, păstra-veĭ neagra'mĭ «maramă pănă ce veĭ simți că țĭ-a perit în inimă orĭ ce «scînteie de nădejde».

Și 'ndată, pare că s'ar fi temut d'o nesocotită mărturisire, ea pripi pasul spre ușa sacnasiuluĭ, lăsînd pe Radu uimit de vesele gîndirĭ, de o fericire luĭ încă necunoscută.

Apoĭ domnița, intrînd în cercul jupînițelor adunate, cu anevoie îșĭ putu ascunde turburarea; în zadar se încercă a'șĭ urma zilnicele'ĭ lucrărĭ, căcĭ mînile'ĭ recĭ și tremu-

rînde pare că pierduse îndemănatica lor agerime; nicĭ fusul de sidef nu i se maĭ întorcea între degete, nicĭ undrelele nu maĭ ştiaŭ s'apuce iţele împleticite, nicĭ firul de mătase nu maĭ nimerea să'nşire mărgăritarele vărsate în poală'ĭ; ci ochiĭ eĭ căutaŭ aiurea, la malurile înverzite ale Dîmboviţeĭ, la noriĭ fluturaticĭ de pe cer, pare c'ar fi vrut să încreaᴢă acelor mîngîioşĭ şi tăcuţĭ prietenĭ, taina ce umpluse inima eĭ de fericirĭ şi de temerĭ.

Muierile băgară în seamă această neobicinuită turburare a Ancuţeĭ şi începură să'şĭ dea coate, privind'o cu coada ochiuluĭ, să se cerceteze una pe alta, prin semne, de pricina acestuĭ neastîmpăr, să'şĭ şoptească la ureche, zîmbind pe tăcute; dar o femeie a Doamneĭ Chiajne care veni s'i poftească pe amîndouă domniţele din partea mumeĭ lor, precurmă acele glumeţe şi clevetitoare bănuielĭ.

Ancuţa tresări ca din visare; apoĭ îndată se sculară amîndouă, pline de 'ngrijare şi cu faţă smerită şi supusă, intrară în *başca* rotundă cu păreţiĭ şi pardoseala de peatră, unde le aştepta Chiajna, şezînd pe un jeţ înalt de stejar săpat, cu treaptă supt picioare şi alăturĭ cu o masă, pe a căreĭ învelitoare de hramă, sta aşezată, printre hrisoave pe membrană, şi printre felurite pitace domneştĭ, pecetia, cu care Doamna, neştiind, ca toate femeile romînce de pe atuncĭ, a scrie, însemna numele săŭ. Tot într'acea odaie era şi patul Chiajneĭ acoperit cu un macat de pieĭ de urs, iar într'o scoabă, în părete, ardea o candelă de argint dinaintea sfintelor icoane.

Domniţele se plecară în faţa mumeĭ lor şi ridicîndu-şĭ mîna de la pămînt, îĭ sărutară dreapta şi o aduseră la frunte, după vechiul obiceĭ al ţăriĭ; apoĭ se rînduiră dinaintea eĭ în picioare cu capul plecat la ascultare. Chiajna rece, posomorîtă ca în tot-d'auna, le spuse:

— «Fiicele mele! s'aveţĭ în ştire c'am găsit să vă căsă-«toresc pe amîndouă; aştept acum curînd să sosească gi-«neriĭ voştri din Ţarigrad, unde voĭ trebueşte ca în scurtă «vreme să'ĭ urmaţĭ. Nu mă îndoiesc că veţĭ şti pururea să

«vă purtațĭ către soțiĭ voștriĭ ca două domneștĭ cocoane «ce suntețĭ. Atîta vă spuĭ!»

Sora cea mare sărută de iznoavă cu supunere mîna Doamneĭ și se găti să iasă; iar Ancuța, în vinele căria tot sîngele se sleise, se 'ncercă măcar să scoată un suspin dar ochiĭ eĭ întîlniră căutarea strașnică a Chiajneĭ, în care sta tipărită o nestrămutată hotărîre și iĭ fu și eĭ nevoie d'a se supune în tăcere. Însă o jale adîncă iĭ cuprinse toate simțirile. De ce voise soarta să 'ĭ arate, ca într'o fulgerare, o vieață fericită, ș'apoĭ așa groaznic s'o amăgească? De ce, dintre toate mumele, pe dînsa, ființă blîndă și drăgăstoasă, să o dea ursita pe mînile uneĭ mume neînblînzite? Cu așa mîhnicioase cugetărĭ își petrecea Ancuța zilele și nopțile, și inima'ĭ obidită mereŭ suspina și ochiĭ săĭ întristațĭ se topeaŭ în lacrimĭ de foc.

Sosiră 'nsfîrșit în Bucureștĭ gineriĭ grecĭ. Unul, copilandru, tînăr, frumos, sprîncenat, cu mustața mică și neagră, cu ochĭ de femeĭe, cu părul încrețit, nalt, spătos și tras ca prin inel, ca unul din aceĭ palicarĭ muĭeraticĭ, purtînd fustanelă fîlfăindă și strînsă la mijloc, cămașă de filaliŭ, largă'n mînecĭ și cusută cu bibilurĭ, colcĭacĭ și cepchen de filendreș stacojiŭ numa'n fir și'n mărgăritare, fesul la o parte, imineĭ micĭ și roșiĭ, ș'apoĭ la brîŭ două lungĭ pistoale ghintuite, lucrate în Veneția numaĭ cu sîrmă de argint și cu sidefurĭ, și o pală de Taban cu apele negre pe tăiș și cu mîner de petre scumpe. Acela era Stamatie Paleologul; el intră în curțile domneștĭ în săltăturile și în desghinurile unuĭ armăsăruș arăbesc ager și sglobiŭ, cu părul vînăt rotat și cu o șiră de stele roșcate pe pept și pe spinare. Alăturĭ cu dînsul înainta, pe un cal maĭ ticnit, dar încărcat cu grele podoabe, Andronic Cantacuzenul. Trupul acestuĭa, mărunt, neputincios și gîrbovit pare că d'abia purta capul săŭ mare, pleșuv și cărunt, cu obrajĭ spînĭ, zmezĭ și slabĭ; dar buzele'ĭ subțirĭ și încrețite, ochiĭ săĭ micĭ, vioĭ și pătrunzătorĭ, nările'ĭ largĭ și neastîmpărate dovedeaŭ acel duh sprinten și isteț, acea

minte iscusită și dedată cu intrigile și cu batjocura, care sunt ca o însușire a neamuluĭ grecesc. Veșmintele sale 'l arătaŭ că este unul din nalțiĭ dregătorĭ aĭ bisericeĭ bizantine [1]); în cap purta naltul calpac de hîrșie fumurie cu fund de serasir; pe dînsul avea o hlamidă de sevaĭ roșu cusută cu palme de fir pe poale și încinsă d'a curmezișul, pe sub supțiorĭ, cu un lat brîŭ saŭ omofor, semănat cu matostaturĭ în șatrange; iar d'asupra, o largă mantie de buhur alb cu ceaprazurĭ de aur și îmblănită cu jder, căcĭ d'atuncĭ începuse Cazaklîiĭ să aducă în Țarigrad scumpele blănĭ de Mosc [2]).

Împrejurul lor staŭ grămădițĭ opt-zecĭ de călărețĭ turcĭ [3]), Ianicerĭ, Spahiĭ și Ciohodarĭ împărăteștĭ, uniĭ cu înalta cucă din vîrful căria atîrna, pe șalele caluluĭ, o lată pană verde, alțiĭ cu coif poleit și împodobit cu două aripe de curuĭ, saŭ cu o coadă învoaltă de păun; purtînd pe dînșiĭ niște capoate de filendreș, de ghermesuturĭ și de felurite stofe, care îmblănite, care cusute cu fir; înarmațĭ cu sulițe de trestie din Hind, cu arcurĭ încordate, cu tolbe de săgețĭ veninoase, cu iatagane de Horasan și cu sănețe frănceștĭ.

Tot norodul romînesc, încă neînvățat cu falnicile podoabe ale curțiĭ și ale ordieĭ luĭ Suleiman, privea cu mirare acest măreț alaĭ. Dar și maĭ mare fu mirarea cînd slujitoriĭ descărcară de pe catîrĭ, bogatele odoare saŭ darurĭ de nuntă ale pețitorilor grecĭ; icĭ se vedeaŭ sipeturĭ de sidef pline cu ghiordane, cu cerceĭ, cu lefturĭ de smaragdurĭ, de balașurĭ, de rubinĭ, de zamfirĭ; pline cu paftale de aur și de matostat, cu colane și cu sponciurĭ de mărgean și de mărgăritare, cu surguciurĭ de briliant; maĭ colo boccealîcurĭ de stofă cu așternuturĭ de agabaniŭ, cu primenele de borangic și de filaliŭ, cusute

---

1) *Ducange.*
2) *Hammer:* Istoria Impărăţieĭ Otomane.
3) *Crusius* în Sincaĭ.

cu bibilurĭ, cu gevrele și cu brînișoare de beteală, cu feregele și binișurĭ de buhur, de cănăvăț și de sevaĭ, cu blănurĭ de șder, de rîs și de samur, cu gearurĭ și cu taclitur̆ turceștĭ; maĭ dincolo lăzĭ cu covoare de Ispahan, cu oglinzĭ de Veneția, cu buhurdarurĭ pline de scumpe miresme din Hegias, cu apărătorĭ de pene, cu felegene de smalț, cu zarfurĭ de sîrmă, cu tipsiĭ, lighene, și ibrice de argint, cu cohale de cleștar de munte, cu lingurĭ de fildeș săpat și cu felurite alte bogățiĭ, care, de prin toate țările le aducea Veneţieniĭ, Armeniĭ și Ebreiĭ, în Țarigrad [1].

Toate aceste minunate darurĭ, precum și chipul plăcut al luĭ Stamatie, lesne fermecară mințile domniţeĭ celeĭ marĭ; dar Ancuța, sărmana, sta nesimțitoare saŭ maĭ bine vedea cu groază apropiindu-se minutul logodneĭ sale cu Andronic, ce'ĭ însuflase numaĭ ură și frică. Cu toate acestea, ceasul cel groaznic sosi. În biserica domnească se gătise, pentru aceeașĭ zi, sărbarea amîndoror nunțile; patru cununiĭ eraŭ așezate pe sînțita masă și nuniĭ, cu patru făcliĭ, înconjurară, d'o parte o păreche veselă și potrivită, de cea-l'altă, două ființe ce sămănaŭ una cu alta cum seamănă cruntul junghietor cu jertfa'ĭ nevinovată. Slujba se 'ncepuse și Ancuța, galbină și plînsă, abia se ținea pe picioare, cînd din gloata adunată în biserică, un tînăr, împins ca de furia desnădăjduiriĭ se răpezi în cercul nuntașilor și, ridicînd pe d'asupra uneĭ făcliĭ, un văl de zăbranic negru, iĭ dete foc, strigînd: «Pieĭ, amăgita mea nădejde!» — O vîlvoare de foc se'nălță în bolta bisericeĭ ș'apoĭ o ușoară cenușă căzu pe masa cununiilor.

Ancuța cunoscuse într'acel tînăr pe Radu și, scoțînd din pieptu'ĭ sfărîmat un strigăt de durere, ea căzu jos leșinată.

Această împrejurare rămase de toțĭ neînțeleasă; pe Ancuța o ridicară pe brațe și slujba se urmă cu grabă. Amîndouă domnițele eraŭ măritate și maĭ înainte ca să-șĭ

---

[1]) *Scherer*: Istoria negoțuluĭ.

ridice casele și să se pornească cu soții lor la Țarigrad, cîte-va zile veseliile și sărbătorile se urmară în popor. Turciĭ îșĭ arătaŭ măiestria lor în jocul geriduluĭ, nimerind țălul cu sulița asvîrlită în fuga cailor; apoĭ Romîniĭ îșĭ încercaŭ puterile la trîntă și la luptă dreaptă, apucîndu-se cu brațe vîrtoase de mijloc, opintindu-se, smucindu-se, învîrtindu-se și'n sus și'n jos, și'n dreapta și'n stînga, pînă ce unul dovedea și izbind pe protivnic la pămînt, îl punea în genunchĭ dinainte-ĭ [1]). Pehlivaniĭ arapĭ și hindiĭ, ce'ĭ adusese din țara turcească, făcură și eĭ felurĭ de năsdrăvăniĭ și de jocurĭ minunate și nevăzute locurilor noastre; uniĭ săreaŭ în văsduh, cu capetele în jos, peste opt bivolĭ pușĭ în rînd; alțiĭ călcaŭ cu iuțeală pe o fîșie de tulpan întinsă, fără d'a se cufunda [2]), iar unul maĭ ales schimba în tot chipul o căciulă, care cînd o arunca pe pămînt, pe loc se prefăcea în felurĭ de căciulĭ deosebite. De acolo a și eșit vorba romînească: Altă căciulă! cînd vrea omul să zică că s'a schimbat starea de maĭ înainte a unuĭ lucru [3]).

Apoĭ seara se aprindeaŭ prin piețe focurĭ marĭ de paie și zicea mereŭ tubalhanaua turcească de juca norodul; și une-orĭ slujitoriĭ slobozeaŭ în mijlocul gloateĭ cîte o vulpe cu coada muiată în păcură aprinsă, de fugea lumea în cotro putea și muerile speriate se îmbrînceaŭ și alergaŭ țipînd; iar bărbațiĭ, slobozind mereŭ pistoale și desfundînd la buțĭ cu vin, chiuiaŭ și benchetuiaŭ și se veseleaŭ cu cîntările cimpoaielor și cobuzelor munteneștĭ și cu diblele lăutăreștĭ.

In scurt, ast-fel se petrecură aicĭ la noĭ cununiile coconelor doamneĭ Cheajne cu Stamatie Paleologul și cu Andronic Cantacuzenul, amîndouĭ coconĭ țărigrădenĭ.

---

1) Balada luĭ Mihu Copilu.

2) *Constantin Căpitanul*, povestind nunta fiuluĭ luĭ Radu Vodă cu domnița luĭ Duca Vodă.

3) Tradițiunĭ de la o nuntă sub Constantin Vodă Ipsilant.

III.

FUGA

Cîte-va zile după nunţile domniţelor luĭ Mircea Vodă, Stamatie Paleologul purcese în grab la Ţarigrad cu soţia sa; iar noul luĭ cumnat, Andronic Cantacuzenul, fu silit să maĭ zăbovească, căcĭ chiar din seara cununiilor, tînăra sa mireasă încă nu'şĭ venise în simţirĭ; dar presupunînd că vremea va potoli necunoscuta eĭ patimă, maĭ bine de cît leacurile vracilor, Grecul bănuitor şi întărîtat zmulse pe biata Ancuţa din zadarnicile îngrijirĭ ale jupaniţelor curtence, şi cu tot alaiul, cu toată zestrea eĭ, purtată în zece care [1]), el trecu la Rusciuc.

In seara cînd rămaseră să mîie într'acea cetate, domniţa isbuti ca bărbatul eĭ să'ĭ lase, drept locuinţă, un chioşc învecinat cu casele unde eĭ conăcise. Acel chioşc de lemnărie, lucrat numaĭ în cafasurĭ şi în săpăturĭ de chiparos şi de iasomiŭ, pardosit cu lespezĭ de marmoră sîngerie şi împodobit cu toate trebuincioasele zmălţuite cu sidefurĭ, era aşezat pe o coastă surpată, dar nu prea înaltă a Dunăriĭ; prin vergelele încrucişate ale ferestrelor vederea se întindea peste toată lăţimea rîuluĭ. Acolo domniţa Ancuţa, singură şi coprinsă de o jale adîncă, cu inima sfăşiată, cu faţa ofilită, plîngea amar cruzimea soarteĭ sale; noaptea era înaintată şi lacrimile'ĭ curgeaŭ făr' de încetare, căcĭ de mult somnul fugise dintr'aĭ săĭ ochĭ; dar cu încetul fruntea'ĭ obosită căzu pe a sa poală, trupu'ĭ slăbit d'atîtea suferinţe, par'că se cufundă de sineşĭ; o piroteală a minţiĭ, o împăejenire a ochilor începură a o coprinde, cînd de o dată i se păru că aude, ca într'un vis mîngîietor, un glas depărtat ce cînta cu viers tînguios aceste duioase cuvinte:

---

[1]) Henricus Hilarius, citat în *Crusius,* Turco-Græcia.

— «Frunza'ĭ verde, apa'ĭ lină,
Ș'al meŭ suflet turburat;
Luna vars'a sa lumină,
Dar mĭ-e gîndul înnorat.

«Unde merg, în orĭ ce parte,
N'am nimica de dorit:
Visele'mĭ aŭ fost deșearte;
Ce-am iubit m'a amăgit!»

Ancuța se trezi din aromeală; glasul părea că se apropie; ea sări la fereastră. Printre zăbrele văzu luna plină colindînd răpede fața senină și albastră a ceruluĭ; pe Dunăre scînteiaŭ razele eĭ răsfrînte în miĭ de talazurĭ; departe în colo un pescar turc trăgea la edec în tăcere caicul săŭ încărcat; la poalele chioșculuĭ, codobaturile, acele rîndunele de apă cu lungĭ pene albe în coadă, se așterneaŭ, în sborul lor iute, pe fața apiĭ ș'apoĭ iarășĭ se ascundeaŭ în cuiburile lor găurite ca niște urloaie într'acea coastă rîpoasă. În răpaosul nopțiĭ se auzea numaĭ clătirea undelor ce se izbeaŭ încetișor de mal și susurul alene al vîntulețuluĭ de vară. Peste puțin ochiĭ Ancuțeĭ zăriră o luntricică ce'nainta, despicînd valurile; un bărbat, cu veșminte negre, ședea într'însa. El începu din noŭ să cînte cîntarea de adineaurĭ:

— «De'mĭ luceşte luna'n cale,
De'mĭ e vîntul cu noroc,
Ea n'alină a mea jale,
El nu stinge al meŭ foc.

«Dar iubita mea să vie,
Să'mĭ şoptească: Te iubesc!
Ș'atuncĭ inima'mĭ re'nvie,
Într'un raĭ dumnezeesc!»

Nu maĭ era înduoială! Acel vîslaș cutezător era Radu; acel glas plin de mîhnire era al luĭ!

Fericirea în culmea sa, e nesocotită adesea ca și desnădăjduirea. Ancuța găsi în slabele'ĭ mînĭ destulă putere

ca să sfărame zăbrelele de lemn ale chioșculuĭ. — «Radule!!» — strigă ea cu glas pătrunzător și sări pe fereastră. Din norocire cîțĭ-va stînjenĭ numaĭ eraŭ pînă jos; Ancuța cu cosițele'ĭ plăvițe răsfirate, învălită numaĭ într'o ie subțire și într'o fustă de albă mătase, căzu pe năsipul jilav și moale al prundululĭ.

Radu sări 'ntr'o clipă pe mal, trase capul luntriĭ c'o mînă vîrtoasă pe uscat, ridică cu'n braț puternic, mlădiosul mijloc al tineriĭ femeĭ, și, cu scumpa luĭ sarcină pe brațe, săltă iute 'n luntre; apoĭ, îmbrîncind tare țărmul cu vîsla, cîte-va voiniceștĭ loviturĭ de lopată, avîntară micul vas departe de coastă. Ancuța, turburată, uimită d'atîtea viĭ și felurite simțirĭ, rămăsese pitulată în fundul luntriĭ, cu capul răzimat de peptul Raduluĭ; trupul eĭ tremura ca frunza; brațele'ĭ sta încrucișate p'al săŭ sîn ce svîcnea cu iuțeală, sub ușoara'ĭ ie de borangic; glasul i se curmase și, une orĭ numaĭ cu o zîmbire îngerească pe buze, un suspin întrerupt se revărsa din adîncul inimeĭ sale pline, și lacrimĭ, ca mărgăritarele, picuraŭ dintr'aĭ săĭ ochĭ inundațĭ d'atîta fericire.

Luntrea ajunsese în albia mare a Dunăriĭ și, cu Radu la cîrmă, se strecura ușor, furată de undele repezĭ ce se goneaŭ și se îmboldeaŭ cu vuiet amorțit; o suflare răcoroasă sbîrlea fața apiĭ și legăna incetișor înaltele catarturĭ ale șăicilor ce se vedeaŭ albind în depărtare cu pînzele lor umflate; razele luneĭ se resfrîngeaŭ, cu viĭ licurirĭ pe culmea nestatornică a valurilor, răspîndind pe cer și peste rîŭ o dulce lumină ce se îngîna cu negreala malurilor depărtate. Pe ostrovul învecinat un stol de babițe sta adormite și une-orĭ numaĭ cîte o streajă de noapte din ele, întinzîndu-șĭ aripele trunchiate și căscînd în sus ciocul eĭ cu gușă adîncă, scotea un țipăt ascuțit, de răspundea malul de'mpotrivă, iar leșițele speriate se da afund și se ascundeaŭ în stuful și în papura de pe mal. Apoĭ iar toate se astîmpăraŭ și o șoptă de taină se răspîndea împrejur.

Intr'acea liniște a fireĭ, Radu ridică vîslele pe d'asupra apelor și ochiĭ săĭ se lăsară cu dragoste asupra Ancuțeĭ; dar în căutătura eĭ, el întîlni atîta bucurie, atîta încredere; încît brațele'ĭ o strînseră cu încîntare de al său pept și buzele lor pentru întîia oară, se lipiră într'un dulce sărutat!.....

O! dezmierdare nespusă a celuĭ d'întîĭ sărutat pentru două tinere inimĭ ce de mult se doresc! cine va putea oare să te descrie? Cine va cuteza să cînte acel cîntic de izbîndă? Cine va ști să spună cîte simte firea omuluĭ într'acel singur minut al vieții, cînd fericirea covîrșește toate cele-l-alte simțirĭ? Nicĭ sărutarea blajină a mameĭ pe fruntea pruncului său adormit, nicĭ îmbrățișarea frățească a robuluĭ scăpat din robie, nicĭ mîndrul zîmbet al învingătoruluĭ, în ceasul biruințeĭ, nu pot coprinde sufletul cu un farmec ca acela, lipsit de grijĭ și de mustrare, de rivnirĭ și de trufie!

Radu întrerupse tăcerea: — «Ancuțo!» — zise el, — «nu «știŭ de sunt alțĭ oamenĭ maĭ dedațĭ cu fericirea; dar pen«tru mine ceasul acesta e maĭ presus de cîte aievea min«tea'mĭ a visat! — Toată viața'mĭ pînă acum am trăit'o în «amărăciunĭ; deunăzĭ în sfîrșit mă simțiĭ cufundat ca în«tr'un nor întunecos și un vîrtej viforatec mă împinse ca «să mă iaŭ după urmele tale. Ziceam în mine: Ce'mĭ maĭ «este bună viața?.... Singur, sărman, lipsit de părințĭ, de «rude, de prietinĭ, carĭ să prinză milă de mine, lumea îmĭ «e pustie. Orĭ unde nu va fi dînsa, eŭ nu am pe nimenĭ! «Să pas decĭ pe calea unde a trecut ea, să calc în ur«mele'ĭ deșerte și, fiind-că soarta a menit'o a altuia să fie, «ca cel puțin doru'mĭ, ca un fum cuvios de tămîie, pre«tutindenĭ să se înalțe la dînsa!.... Ancuțo! tu aĭ prefăcut «acel nor în soare de lumină! Tu aĭ deșteptat în sufle«tu'mĭ o viață necunoscută! Tu aĭ reînviat inima'mĭ ofi«lită! Tu ești îngerul mîntuiriĭ mele!»

— «Radule,» — răspunse Ancuța cu glasul înecat de la«crimĭ de bucurie, — «din tot sufletul eŭ te iubesc! Maĭ

«mult d'atîta eŭ nu știŭ să'ți spun; dar un viers tainic «șoptește de mult în mine și 'mĭ zice că viața cu tine'mĭ «va fi dulce, că numaĭ cu tine aș voi să mor!»

În vremea acestor drăgăstoase vorbirĭ, prin care ferici-țiĭ tinerĭ îșĭ împărtășaŭ păsurile și dorurile inimeĭ lor, cursul rîuluĭ furase luntrea și o împinsese cu răpeziciune pînă la gura aceleĭ strîmtorĭ, prin care apele albieĭ celeĭ marĭ se revarsă cu bolbură în matca maĭ îngustă a țărmuluĭ romînesc, tocmaĭ la capul ostrovuluĭ Mocanu. Într'acel loc, unde apele se 'nvrăjbesc și se sfredelesc în adînc vîrtejurĭ, vasul începu a șovăi, clătinat pe înalte talazurĭ care se izbesc și se afundă cu un urlet întărîtat. Acea șuierătură spăimîntătoare a valurilor, acele mișcărĭ furtunoase ale luntriĭ, înfricoșară pe Ancuța; stăpînită de o nespusă groază, ea d'o dată îșĭ aruncă brațele după gîtul luĭ Radu și, strîngîndu-se de peptul luĭ, înălță ochiĭ către cer și rosti cucerită această rugă: — «Doamne! Doamne! «fiĭ cu îndurare! scapă-ne zilele, fie'ți milă și nu voi să «perim în ceasul cel maĭ norocit al viețeĭ noastre!» — Radu puse în grab mîna pe vîsle și, spărgînd cu putere sila talazurilor, el se luptă voinicește pîn'ce mica sa luntre, ocolind prăpăstiile, săltînd ușurel pe d'asupra valurilor, scăpînd, ca prin minune, din miĭ de nevoĭ, isbuti să iasă din primejdioasa strîmtoare. Atuncĭ ea începu iarășĭ să plutească maĭ lin pe albia stîngă a Dunăriĭ. De acolo se zărea, în susul apeĭ zidurile cetățeĭ Săn-Giorgiu, care din ostrovul săŭ înălțat apăra orașul Giurgiuluĭ; iar înainte, pe limanul șăț al Smîrdeĭ, licura un foc de paie. Radu cunoscu într'aceia semnele bătrînuluĭ săŭ slujitor Bănică, pe care'l lăsase la mal. El cîrmi într'acolo și, grăbind lopătarea cu ale sale brațe vînjoase, cărora și dragostea le dase o nouă tărie, trecuse toată întinsă Dunărea decindea, sosi în sfîrșit la malul dorit, tocmaĭ cînd luna scăpăta, gonită de luceafărul albicios al diminețeĭ.

Bănică, care de mult ducea grija stăpînuluĭ săŭ, alerga cu veselie ca să-l întîmpine; două șiroaie de lacrimĭ curgeaŭ

pe obrajiĭ luĭ, cînd văzu pe Radu, sărind sprinten pe uscat. Sărmana bătrînă și credincioasă slugă, care 'l crescuse din a sa pruncie, îl îmbrățișa, iĭ săruta mînile, rîdea, plîngea, îșĭ făcea semnul crucii, nu știa cum să îșĭ maĭ arate bucuria, cum să maĭ mulțumească luĭ Dumnezeŭ.

— «Bănică», — iĭ zise Radu, — «de mă vezĭ tu acum cu «viață, Domniței Ancuțeĭ să 'ĭ aibĭ mulțumire; dînsa mĭ-a fost mîntuirea. Să-țĭ fie de aci înainte, ca și mie, stăpînă!»

Bănică sărută cu recunoștință mînile Ancuțeĭ, și apoĭ, cu mirare, începu să întrebe: — «Dar cum! ce fel s'a întîmplat...?»

Radu 'ĭ curmă vorba: — «Nu e acum vremea pentru cer-«cetărĭ. Vorbă multă, sărăcia omuluĭ! Să ne grăbim să «fugim, căcĭ zorile se revarsă și ar putea să ne dea în «urmă».

— «Dar, vaĭ de mine! stăpîne», — șopti bătrîna slugă, în mintea căruia bucuria se prefăcuse acum în zmerită îngrijire dinaintea uneĭ fiicĭ de Voevod, — «cum o să poată «umbla domnița călare? Noĭ avem numaĭ doĭ biețĭ călușeĭ... ș'apoĭ încotro să ne ducem?...»

— «Incotro? Maĭ întrebĭ? La noĭ acasă, la Motru». — răspunse Radu.

— «Ce gînd aĭ, stăpîne»; — adăogi Bănică, — «apoĭ e «biata casă a noastră de la Motru, după potriva uneĭ fete «de Domn?»

— «Ancuța, moș Bănică, nu pune preț la zădărniciile «faleĭ. D'acum înainte averea eĭ, ca și a mea, stă numaĭ «în inimă. Ne iubim; ce ne pasă nouă de sărăcie?—Așa e, «dragă Ancuțo?»

«Unde voĭ fi cu tine, Radule, acolo voĭ fi și fericită!»

Tînărul Socol sărută dulce pe a sa iubită și încălecînd voinicește calul săŭ unguresc, el așternu bunda sa pe oblîncul șeleĭ, ridică în brațe pe Ancuța și o așeză d'a curmezișul rezimînd-o de al săŭ piept. Bietul Bănică, neputîndu-se încă bine domiri, ridică cu mirare sprînceana, dete din umăr ș'apoĭ mormăi; — «Vezĭ Doamne! ce-s ti-

nerețele la om!» — încălecă și dînsul pe mărunțelu-ĭ bidiviŭ și se luă în fuga mare, după fericițiĭ tinerĭ ce se depărtase în treapătul caluluĭ.

Călătoria fu lungă și ostenitoare. Dar cine nu știa cîte poate junețea și iubirea adunate la un loc! Eĭ umblaŭ maĭ mult noaptea pe răcoare, tot prin căĭ pustiĭ și lăturalnice, ferindu-se a deștepta băgarea de seamă a drumeților și a locuitorilor; dar în cale, precum și în conacele lor, alese tot sub veselul frunziș al pădurilor, cîte dulcĭ și drăgăstoase vorbirĭ! cîte visurĭ de fericire plăzmuite! cîte nepretuite și încîntătoare dezmierdărĭ.

Astfel, după maĭ multe zile de călătorie, sosiră eĭ în valea Motruluĭ. Rìul cu apele sale galbine, curge pe o matcă de lut năcleios, ocolită cu un desiș de verdeață; acolo salcia pletoasă, socul mirositor, aluniĭ mlădioșĭ, arțariĭ cu pojghițe roșiĭ, carpeniĭ stufoșĭ, salba moale și teiĭ cresc amestecațĭ cu falnicĭ jugastri, cu plopĭ 'nalțĭ și subțirĭ, cu aninĭ ușureĭ, cu ulmĭ albicioșĭ, cu sîngereĭ pestrițĭ, cu cornĭ sucițĭ și vîrtoșĭ. Printr'acel hățiș felurit de arborĭ ce se 'ndeasă și se împleticesc, mierlele și pițigoiĭ șueră și ciripesc, săltînd din ramură în ramură, iar pe vîrful copacilor turturele sure și porumbeĭ sălbatecĭ se 'ngînă în vreme ce prigoriĭ cu pene albastre chiuesc mereŭ în zborul lor neastîmpărat.

Un drum îngust și mlăștinos străbate acea luncă înveselită și duce pînă la vadul Motruluĭ, dincolo de care se vede curtea luĭ Socol. Acea locuință, odinioară îmbielșugată și zgomotoasă, era acum pustie și cu totul sălbătecită; pe zidul de împrejmuire, acum muced și învechit, se întinsese lungĭ ramurĭ de iederă stufoasă; streașina porțiĭ învelită cu blănĭ putrezite de stejar se acoperise cu mușchiŭ. În întru curțiĭ buruiana crescuse înnaltă și abia se maĭ zărea în fund, o groapă adîncă și mare, astupată p'alocurea cu surpăturĭ de zid, printre care răsărise boziile și bălăriile; — atîta maĭ rămăsese din falnicele case ale vorniculuĭ Socol, pe care Mircea Vodă poruncise să le doboare la pămînt!

Maĭ în lăturĭ era o colibă învelită cu șovar, în care trăia doĭ, treĭ romînĭ scăpătațĭ, singuriĭ slujitorĭ rămașĭ la curtea boierească; în preajmă, sub niște vechĭ tulpine de nucĭ, cu crăcile pe jumătate arse și uscate, eraŭ aruncate obezĭ de roate, jugurĭ de car, ghizdurĭ, doage și alte unelte de joagăr, cu care îșĭ cîștigaŭ pînea aceĭ sărmanĭ muncitorĭ. De altă parte, cîte-va înguste brazde de fasole, de praz și de legumă; maĭ icĭ, un coșar în care se adăposteaŭ seara puține vite de hrană ce pribegeaŭ ziua pe malurile gîrleĭ, maĭ dincolo, o șiră de paie și niște copițe de fîn. Prin iarbă naltă și deasă alergaŭ și se jucaŭ cîțĭ-va copoĭ și o potecă strimtă, cît trece omul cu piciorul, străbătea de la poartă pînă în bătătura locuințeĭ stăpînuluĭ. Aceea era singura clădire de zid rămasă în curte; era un turn înnalt și îngust cu ferestre micĭ și nepotrivite, avînd jos o portiță boltită, căria îĭ slujea de prag o piatră de moară crestată în două. Pe din întru o lungă scară învîrtită, cu trepte micĭ de piatră, da intrare, la deosebite caturĭ, în niște chiliĭ pardosite cu cărămizĭ, din care abia două maĭ eraŭ de locuit. Intr'una, sus, șezuse Radu și în cealaltă, maĭ aproape de ușa intrăriĭ credinciosul săŭ Bănică. Acel turn, așezat în vecinătatea porțiĭ, purta numele de *Chindie*, căcĭ fusese odinioară, pe cînd se înnălțaŭ mărețe casele vorniculuĭ Socol, locul de streaje, de unde, ca și în curțile domneștĭ, se vestea cu tobe și cu surle, ceasul înserat al chindieĭ, cînd toțĭ oameniĭ caseĭ se adunaŭ la cină și porțile ogrăziĭ se închideaŭ.

Ajungînd în acele locurĭ sălbatice și despuiete, Ancuța nu simți cîtușĭ de puțin acea compătimitoare mîhnire ce maĭ adesea sărăcia insuflă chiar și inimilor miloase trăite in belşug; ea încă se bucură de linîştea acelor pacinice ţărmurĭ şi îndată 'șĭ însuși înt'însele toate visele sale de norocire. Decĭ viața eĭ, ca și a Raduluĭ, se strecură de atuncĭ ca într'un şir de dulcĭ şi neturburate plăcerĭ. Zilele treceaŭ ca un zîmbet, nopţile ca un farmec! Era o feri-

cire de acelea pe care soarta dușmană nu le dăruiește pentru multă vreme unor inimĭ de muritorĭ!

Să ne întoarcem iarășĭ în cercul viforos al luptelor ș'al intrigelor politice.

Andronic Cantacuzenul, amărît și înfuriat de fuga fără veste a soțieĭ sale [1]), alergase drept în Anhial, la fratele săŭ Mihail ca să'l înștiințeze despre crunta necinste ce i se făcuse în țara romînească. In pismașa sa mînie, fericirea luĭ Stamatie i se părea o batjocoritoare umilire, pe care sufletul săŭ trufaș nu o putea mistui. El însuflă puterniculuĭ săŭ frate zavistiosu'ĭ necaz și'l făcu părtaș călduros la a sa răzbunare [2]). Mihail Cantacuzenul nu era om în mintea căruia să se șteargă lezne o înfruntare; decĭ el se sculă în grabă, se repezi turbat în Țarigrad, unelti miĭ de tainice intrigĭ, iscodi miĭ de pîrĭ mincinoase și apoĭ dete în genunchĭ la vizirul Socoli, cerînd mazilirea neamuluĭ domnesc din țara Românească și depărtarea din scaunul păstoresc a patriarhuluĭ Iosaf [3]). Bietul acest bătrîn, pîrît pe nedreptate și tras în judecată dinaintea soboruluĭ, pentru niște vinĭ fără temeĭ, fu gonit cu necinste din patriarhie și muri ascuns într'una din mănăstirile munteluĭ Atos [4]).

Din partea însă a familieĭ domneștĭ, Cantacuzenul întîmpină o mult maĭ vie împotrivire. Chiajna îșĭ cîștigase apărătorĭ chiar în sînul saraiuluĭ împărătesc; solul eĭ cercase maĭ din vreme Porțile și mituise pe maĭ mulțĭ din

---

1) Pînă la această fugă am urmat, maĭ mult saŭ maĭ puțin, întîmplările istorice. Dar despre fuga soțieĭ luĭ Andronic, Henricus Hilarius ne spune că chiar doamna Chiajna a trămis să o iea înapoĭ de la bărbatul săŭ, încă de pe drum.

2) Henricus Hilarius în *Crusius*, Turco-Græcia.

3) Henricus Hilarius; *Lequien*, Oriens Christianus; *Hammer*; *Meletie*, Istoria bisericească.

4) Epistolă trămisă de către Crusius, care coprinde povestirea luĭ Henricus Hilarius; *Charrière*, Négociations de la France dans le Levant, III, p. 741 et sq. nota 1.

înalții dregătorî. De aceea și noul Sultan Selim, nevoind să strice voia nicĭ unuia dintre puternicii vizirĭ, hărăzi luĭ Mohamet Socoli carte de Mazilie pentru Petru Vodă Șchiopul și tot de odată, luĭ Sinan și luĭ Mustafa, apărătorĭ vînduți aĭ neamuluĭ Mirceoaieĭ, le dărui firman de domnie pentru Alexandru, al doilea fecior al Chiajneĭ.

Tot Chiajna era maĭ tare! Ingîmfată de această nouă biruință, ea socoti vremea numaĭ bună pentru o nouă și desăvîrșită lovire asupra boerilor răsvrătițĭ, urmînd dar pilda de curînd dată de către Domnul Moldoveĭ Alexandru Lăpușneanu [1]), ea adună la un ospăț pe Radu, logofătul din Drăgoeștĭ, pe Mihnea din Bădenĭ, feciorul luĭ Udriște Vistierul, pe Toader de la Bucov, pe Vladul Capleĭ, pe Pătrașcu, pe Calotă, pe Stan, feciorul Drăguleţuluĭ, pe Radu, stolnicul din Boldeștĭ și le tăie capetile [2]). Indată apoĭ poruncĭ se trămiseră la banul din Craiova, la ispravnicĭ și la vătașiĭ de plaiurĭ ca să prinză, orĭ morțĭ orĭ cu zile, pe mulțĭ alțĭ boierimĭ de price, printre cari era socotit și Radu, feciorul vorniculuĭ Socol de peste Olt.

Cu aceste împrejurărĭ se petrecuse cîtă-va vreme; lunile vesele ale ierneĭ fugise, luînd cu sine jocurile pe verdeață și plimbările noaptea pe lună și acea mulțumire sufletească ce naște din razele maĭ călduroase ale soareluĭ, din mirosul bălsămit al pajișteĭ înflorite, din miile de neprețuite darurĭ ale rodireĭ.

Omul, ca firea, zîmbește cu soarele, se 'ntunecă cu noriĭ, s'alină cu seninul, se turbură cu furtuna; fiece schimbare a natureĭ are un răsunet în inima sa; fiece frunză ce cade îngălbenită toamna, lasă un dor în sufletu-ĭ întristat.

Așa și Radu cu Ancuța, înstrăinațĭ de lume, d'ale eĭ veseliĭ, dar nu și d'a sa răutate, trăiaŭ acum într'a lor ce-

[1]) Omorîrea boierilor de către Alexandru Lăpușneanu, așa frumos povestită de d-nul C. Negruzi, s'a petrecut pe la 1565: iar acestea se petrec la 1568.

[2]) *Constantin Căpitanul*, Cronicarul anonim.

tățuie pustie, purtînd dorul frumoaselor zile trecute și mîngîindu-se cu nădejdea primăverilor viitoare.

E tristă și urîtă iarna la țară, cînd crivățul viforos urlă preste cîmpiĭ, cînd noriĭ saŭ ceața întunecă cerul, cînd ploile recĭ desfundă pămîntul, cînd țarina-ĭ goală și năpustită, dumbrava uscată și plugul trîndav. Apoĭ, în lungile nopțĭ de iarnă, ce întunecime plină de groază! ce de șoapte fioroase! Vîntul vîjie și geme ca niște jalnice glasurĭ ce plîng din depărtare; ploaia isbește cu o întărîtată stăruire în părețiĭ și în ferestrele casiĭ; oblonul se clatină și scîrțîe pe țîțînele-ĭ ruginite; focul bubue și trozneşte în cămin și uneori o pasăre de noapte, gonită din adăpostul eĭ de o suflare maĭ viscoloasă a crivățuluĭ, îșĭ ia zborul, scoțînd un țipăt sfîșietor și tînguios.

Într'acele văietărĭ ale fireĭ, mintea de sine-șĭ se pornește pe cugetărĭ mîhnicioase; închipuirea îșĭ plăzmuește vedeniĭ cobitoare și tot ce e maĭ trist în viață, toate răstriștele trecute, toate temerile viitoruluĭ, se răsfrîng, ca umbre sîngerate, în oglinda întunecată a inimiĭ.

Într'una din acele serĭ furtunoase, Radu ședea cu Ancuța, amîndoĭ tăcuțĭ, și dușĭ pe gîndurĭ; un foc de surcele văpăia pe vatră, revărsînd o lumină roșiatică în chilie; d'a lungul ziduluĭ se 'ntindea un pat acoperit cu velințe vărgate de țară; d'asupra era o mescioară albă, rotundă și alăturĭ o laviță îngustă de lemn pe care eĭ ședeaŭ; dar în perete strălucea o bogată icoană îmbrăcată cu argint. Pe dînsa era înfățișat, cu asprul condeĭ al zugravilor strămoșeștĭ, chipul Maiciĭ Domnuluĭ, ținînd sfîntul săŭ prunc pe brațul cel stîng. Luciul înegrit al văpselilor, trăsurile uriașe și nemlădiite ale obrazelor, fețele lor îngălbinite, ochiĭ lor marĭ și întunecațĭ, în sfîrșit acel cerc de lumină ce le împresura, la un ceas așa înoptat, făcea să nască în inimă o sfiață și cuvioasă îngrijare. Privirea Ancuțeĭ se ațintise cu zmerenie d'asupra icoaneĭ, iar tînărul Socol, în sufletul căruia se deșteptaŭ acum, una după alta, toate

nenorocirile vieței sale trecute, tresări ca d'un fior, își lăsă fruntea pe mînă și, cu glas obidit, întrerupse tăcerea:

— «Dragă Ancuțo, — zise el, — vezĭ tu această sfîntă icoană? Ea în vecĭ a fost martură la răstriștile caseĭ noastre; cu dînsa am împărțit toate mîhnirile mele. Odinioară, niște ciobanĭ, ce păşteaŭ turmele noastre de oĭ departe, în munțiĭ Vîlceĭ, aŭ găsit-o, zice într'o vechie tulpină de ștejar, ș'aŭ adus-o la tatăl meŭ. El, sărmanul, o primi ca o veste bună, ca un semn de noroc; dar chiar în ziua aceea, silit de duşmanĭ să-șĭ lase casa pe o groaznică furtună, el apucă drumul pribegieĭ și muri pe țărmurĭ depărtate.... Țărîna să-ĭ fie ușoară! Rămăsesem — cu mama, doĭ copiĭ, o surioară și eŭ — hrăniți la masa străinilor; dar aceĭ domnĭ fără de milă, la care bietul tata ne lăsase, crezîndu-ĭ că-ĭ sunt prietenĭ, îndată ce veni știrea despre moartea luĭ, ne opriră mult puțină stare cîtă maĭ aveam și ne goniră de pe pragul lor, săracĭ și despuiețĭ. Din toate averile noastre, eĭ ne lăsară numaĭ această icoană ce, în nelegiuita lor credință, n'avea nicĭ un preț... Ce poate face o biată muiere singură, departe de țara, de rudele eĭ, cu doĭ copiĭ pe brațe? Eram încă tînăr de anĭ, p'atuncea... dar vîrsta nu'mi-a crutat nicĭ o amărăciune! Pe biată mama o văzuĭ zăcînd, în luptă cu boala şi maĭ vîrtos cu frica d'a ne lăsa fără sprijin pe lume; în sfîrșit, biruită d'atîtea suferințe, într'o noapte îngrozitoare ca aceasta, își dete, sărmana maică, sufletul. Eram în genunchĭ la patul eĭ de moarte și în față'mĭ lucea tot icoana aceasta...!»

O viforoasă şuerătură a vîntuluĭ, ce cletină cu vuet învelitoarea și ușile turnuluĭ, îĭ curmă povestirea. Ancuța se strînse maĭ aproape de dînsul; amîndoĭ își făcură semnul cruceĭ și Radu urmă:

«Apoĭ maĭ trecu vreme și soră-mea ajunse în floarea «tinereței; blîndă și gingașă copilă! începusem să aflu «într'însa o inimă ce 'mpărtășea și mîngîia a mea jale din «vremĭ adunată... Dar într'o zi, — vezĭ cît îmĭ era ursita «de dușmană! — mă dusesem cu alțĭ tinerĭ să ne încer-

«căm, în cîmpie, la jocurĭ de arme; eram în Ardeal şi «tovarăşiĭ ce mă chiămase la acea sărbătoare, eraŭ ceĭ «maĭ mulțĭ, feciorĭ de nemeşĭ ungurĭ... Unul dintr'înşiĭ «(iadul să'ĭ muncească sufletul de trădător!) răpi în lip- «să'mĭ pe scumpa mea surioară şi fugi cu dînsa. Cînd «mă întorseĭ seara acasa, pretutindenĭ era întuneric; fur- «tuna urla cu turbare. Chiămaĭ! dar nu'mĭ răspunse ni- «menĭ. La lumina unuĭ fulger, văzuĭ odaia pustie şi în «față'mĭ lucea tot icoana aceasta»....

Uşa chilieĭ se deschise cu sgomot şi Bănică intră ră- pede şi speriat!

— «Stăpîne;» — ḑise el — «o ceată de oamenĭ ne-a în- «conjurat toată curtea. Nu ştiŭ, hoțĭ fi-vor, saŭ alțĭ făcă- «torĭ de rele? dar, după numărul şi armele lor, nu s'arată «să fie cu vre un cuget curat»..

Un glas s'auzi strigînd d'afară: — «Deschidețĭ poarta «la oameniĭ domnieĭ!»

Bănică se plecă pe fereastră şi răspunse: — «Păsați-vă «în cale! N'avem aci loc de găzduit!» — Însă Radu vru «să'l oprească: — «Ci tacĭ, moş Bănică; or fi călătorĭ şi-ĭ «a apucat noaptea pe drum. Nu voĭ, cît îĭ de săracă, să'mĭ «fie casa închisă la ceĭ nevoiaşĭ. Mergĭ de le deschide».

El încă bine nu sfîrşise şi un glonț de săneață reteză păretele de lîngă fereastră. Atuncĭ s'auḑi o larmă de oa- menĭ ce spărgeaŭ porțile şi năvăleaŭ cu grămada în curte Radu scoase al său paloş şi sluga puse mîna pe o puşcă:

— «Acum, fătul meŭ, or cu viața or cu moartea! Dom- «nul să ne ajute!» — spuse bătrînul Bănică.

Tîlhariĭ într'această vreme, ca să'şĭ facă lumină în curte, dedese foc la şira de paie ce sbura cu flacărĭ spulberate de vînt; eĭ sparseră portița chindieĭ şi se urcaŭ unul după altul pe scara învîrtită. Bănică trase cu puşca şi răsturnă pe cel din frunte, dar o mulțime de pandurĭ băneştĭ, căl- cînd peste trupul tovarăşuluĭ mort, se răpeziră cu săbiile goale asupra luĭ şi bătrînul slujitor căḑu înjunghiat pe pragul uşeĭ.

Ancuța sta îngenunchiată dinaintea icoaneĭ. Ostașiĭ năvăliră în chilie, sbierînd cu turbare: — «Pe dînsul, copiĭ! dațĭ de tot!».

Paloșul Raduluĭ sbură un minut, făcînd roată împrejuru-ĭ, dar săbiile și lăncile îl înconjuraŭ. Străpuns de toate părțile arma îĭ pică din mînă și el căzu mort la pămînt. Groaznic fu țipătul Ancuțeĭ, cînd ea se aruncă preste trupul sfîșiat al iubituluĭ eĭ!

Un nor de fum umplu chilia; vîlvorĭ de foc eșeaŭ pe gura vetriĭ și grinzile trozneaŭ, scăpărînd țăndărĭ înflăcărate. Atuncĭ icoana cea mare căzu din perete cu un răsunet lung și tînguios!

Vîntul aruncase paie aprinse pe învelitoare și focul încinsese de toate părțile turnul. Panduriĭ se îmbrînceaŭ și se rostogleaŭ pe scară, cu țipete și cu zgomot, cătînd să scape din primejdia pojarului; eĭ fugeaŭ care încotro găsea loc de fugă.

Toată noaptea arse chindia luĭ Socol; în murgul zorilor o șiră de scînteie încununa a sa creastă, care și ele se stinseră una după alta. Cîteva zile însă maĭ în urmă, clădirea surpată încă fumega.

IV.

PUSTNICA

După ce Poarta turcească mazili din domnia țăriĭ Romîneștĭ pe Pătru Șchiopul, acest domnesc cocon, adus în Țarigrad, fuse pus în lanțurĭ și trămis surghiun la cetatea Conia din Anadol; dar maică-sa îngrijată alergase curînd în urma luĭ și, cu mîinile pline de aur, ceruse înapoĭ pe fiiul eĭ cel robit. Patru-zecĭ miĭ galbenĭ, afară de tot atîtea ce adusese drept haraciŭ al țăriĭ, împărțițĭ pe la viziriĭ și pe la curteniĭ de toată mîna, scăpară zilele amenințate ale luĭ Pătru; dar un lucru maĭ ales întoarse spre dînsul voia

veghiată a Sultanuluĭ, adică mărinimoasa predare a uneĭ comorĭ de o sută treĭzecĭ miĭ galbenĭ, care se dovedise adunațĭ și pușĭ la păstrare de neamul domnesc al țăriĭ Româneștĭ. Împăratul se milostivi și hărăzi zece miĭ dintr'înșiĭ bătrîneĭ doamne; iar pe coconul eĭ îl opri în Țarigrad cu leafă din haznaoa împărătească [1]), și preste cîteva lunĭ îĭ maĭ adăogi și douăzecĭ aspri tain pe zi [2]).

Cu atîta însă nu se mulțumea Chiajna; avînd un fiŭ pe scaun, ea sîrgui să ĭ agonisească și celuĭ-lalt domnia vecină a Moldoviĭ, de care se folosea pe acele vremĭ un Ioan Vodă, venetic armean [3]), pururea învrăjbit cu Turciĭ; drept aceea, nu puțin lucra dînsa la pîra și la osînda luĭ Ioan Vodă. În sfîrșit, la anul 1574, ea isbuti, prin uneltirile sale, să scoată carte de mazilie Domnuluĭ moldovenesc și 'n locu-ĭ să se orînduiască fiul eĭ Pătru [4]), care și purcese din Țarigrad însoțit de oaste turcească.

Din partea sa, Ioan Vodă nu primi voios ca să se lepede de domnie, ci adunîndu-șĭ boieriĭ și țara, le ceru jurămînt statornic ca să se lupte și să moară împreună cu dînsul și, începînd atuncĭ gătirile de bătălie, trămise să poftească cu leafă pe Cazacĭ ca să-ĭ vină întru ajutor; iar aceștia cum îs răsboinicĭ și'n vecĭ gata a se amesteca în tot felul de vrăjbĭ și de sfădirĭ, se adunară o miie două sute de oamenĭ și veniră la dînsul [5]).

Dincoace de Milcov, aflînd de neprieteneasca priimire ce aŭ să facă Moldoveniĭ frățină-săŭ, Alexandru Vodă îșĭ strînse și el oștirea și se găti a purcede spre Moldova, în întîmpinarea luĭ Pătru [6]). Pe de altă parte, doamna Chiajna, temîndu-se într'așa priincioase împrejurărĭ, de vre-o isbucnire protivnică în țara Oltuluĭ, unde în vecĭ colcotea o

---

[1]) Din raportul soluluĭ nemțesc Wysz, de la Maiŭ 1468, *Hammer*.
[2]) Din raportul baĭluluĭ venețian Barbaro, de la 8 iunie 1569, *Hammer*.
[3]) *Vornicul Ureche.*
[4]) Cronicele romîneștĭ, *Hammer*.
[5]) *Vornicul Ureche.*
[6]) *Constantin Căpitanul,* Dacia I. IV.

duşmănie ascunsă asupra neamuluĭ domnesc, hotărî să dea însăşĭ o raită prin oraşele olteneştĭ, ca să îngrozească pe cutezătorĭ şi s'amăgească cu măgulirĭ pe ceĭ cu bună voie.

Ea trecu răpede prin Slatina, prin Caracal, prin Craiova şi găsi maĭ pretutindenĭ casele boiereştĭ pustiite; carĭ nu perise de sabia slujitorilor domneştĭ, fugise în pribegie [1]); moşneniĭ ce maĭ rămăsese, împreună cu opinca, răbdaŭ păsul ţăriĭ şi nicĭ măcar aduseră jeluirĭ Doamneĭ. Ce-ĭ bună Romînluĭ jeluirea, cînd urechea ce-l ascultă e tot una cu mîna cel apasă? Tace pînă ce Dumnezeŭ prinde într'o zi milă de dînsul, orĭ pînă ce însuşĭ se îneacă cu răbdarea ş'atuncĭ îşĭ face singur dreptate!

Chiajna 'şĭ urmă dar în ticnă calea spre Cerneţĭ şi spre Ruşava. Ea călătoria într'un rădvan, care pe atuncĭ era o largă cutie de lemn văpsit, scobită rotund şi aşezată, fără arcurĭ, pe un dric cu patru roate ferecate. Opt telegarĭ înhămaţĭ ungureşte, d'a lungul, cu şleaurĭ de curea, subţirĭ şi întinse, purtaŭ trăsura maĭ uşor ca vîntul. Eraŭ tot căluşeĭ rotunzĭ de Dobrogea şi bahmeţĭ [2]), zbîrliţĭ de Bugiac, aleşĭ tot pătrăreĭ şi cincăreĭ [3]), negriĭ la păr ca pana corbuluĭ, cu coadele lungĭ, cu coamele răsfirate, cu nara 'n vînt, fugarĭ neobosiţĭ ce abia atingeaŭ, în buiestru, cu copita de ţărînă. Doĭ surugiĭ flăcăiandriĭ, cu mintene numaĭ găitane, cu căciula moţată de oaie p'o ureche, cu mînecĭ albe, largi şi suflecate, îĭ mînaŭ din călărie, săltînd uşor pe şele, chiuind vesel din gură şi pleznind din bicele lor ce se împleteceaŭ, pe d'asupra capetelor, ca miĭ de şerpĭ încovoioşĭ.

Astfel sbura în cale doamna Chiajna, prin codriĭ din apusul Craioviĭ şi începuse a înopta cînd trăsura'ĭ scoborî într'o luncă unde, printre carpenĭ stufoşĭ, printre des aluniş,

---

[1]) Pe atuncĭ se afla fugit tocmaĭ în Spania un Nicolae Basarab, cum se vede în *Mag. Ung.*

[2]) Caiĭ de Bugiac se numesc astfel în balade.

[3]) Cuvinte întrebuinţate în baladele poporane, publicate de *V. Alecsandri.*

se strecuraŭ apele gălbinatece ale unuĭ rîŭ ; naintaşiĭ trecuse apa prin vad cînd de odată, opintindu-se'n loc, începură a sforăi; ceĭ-l-alţĭ caĭ le urmară pilda şi într'un minut toate hamurile se'ncurcase; bahmeţiĭ se răsfiraŭ în desghinurĭ, săreaŭ în două picioare, nechiezînd speriaţĭ, cu urechia dreaptă, cu coama zbîrlită, nesupuşĭ frîuluĭ, neascultătorĭ glasuluĭ, staŭ încordaţĭ şi nu voiaŭ să iea din loc.

— «Dar, ce măre, să maĭ fie şi asta?» —strigaŭ uniĭ din drumeţĭ, nencercaţĭ la seama cailor. — «Or că strechia a dat într'înşiĭ?»

— «Ba aşa's bahmeţiĭ de la noĭ;» — răspunse cu mîndrie un bătrân lipcan tătar din Bugiac, — «aŭ sămînţă de Misir, şi calul de la Misir miroase de departe unde'ĭ vre-un zid părăsit şi sforăe a pustiŭ, nechiază ca de groaza morţiĭ.»

Intr'adevăr, pe malul învecinat, printre desişul mărunt al unuĭ zăvoĭ de copăceĭ, se 'nălţa pe albăstreala întunecată a ceruluĭ, un părete îngust şi negru, cu muchea surpată, cu laturile crăpate, fioros şi cobitor ca urma unuĭ păcat în amurgul consciinţeĭ. Zgomotul alaiuluĭ domnesc deşteptase bufniţele şi lilieciĭ, carĭ, din crestăturile vecheĭ zidirĭ, sburaŭ fîlfăind în toate părţile, cu ţipete ascuţite.

— «Cruce ajută!» — şoptiră slujitoriĭ între sine, cătând să descurce hamurile cailor. — «Ce dărîmăturĭ să fie aste? Iar vre-o mănăstire pîngărită de păgînĭ, arde-iar focul!... Ce ştiĭ?...»

— «Ba'ĭ, pare-mi se, chiar chindia luĭ Socol» care aŭ «ars'o, maĭ aniĭ trecuţĭ, panduriĭ, cînd aŭ ucis şi pe Radu, «fecĭorul luĭ... Aşa 'ĭ; vorbă e? ia, tocmaĭ aci era, în lunca «Motruluĭ. — Ci-că, măre, c'a treia zi după ce a dat clă«direa pojaruluĭ, a eşit noaptea din pimniţĭ adîncĭ, o stafie «c'o icoană mare săpată în pept şi a apucat ţipînd în «patru părţĭ, de unde suflă patru vînturĭ, şi la răsărit, şi «la mezul-zileĭ, şi la soare apune ş'apoĭ şi-a ales cale spre «steaua nopţeĭ, şi s'a dus, măre, s'a dus tot în colo, în «fundul iernii, unde's troeniĭ de ninsoare ca munţiĭ...»

— «Vezĭ d'aia nu s'a maĭ pomenit d'atuncĭ să fie oa-

«menĭ cu şederea pe locurile acestea! Aŭ băjenărit toţĭ «romînii de spaimă!»

— «Auzĭ, măre bădiţă!» — adăogiră cu mirare ascultătorii şi, fiindcă în vremea povestiriĭ hamurile se aşezase în bună orînduială, slujitoriĭ apucară caiĭ de dîrlog, îĭ trecură, făcîndu-şĭ crucea pe d'naintea dărămăturilor, ş'apoĭ surugiiĭ, pleznind din bice, strigară cu glas ascuţit: «I! haĭ să meargă!!!» — şi toată ceata în goana mare porni înainte.

De auzise Chiajna de ceea ce se vorbise, cine poate şti? Destul e că chipu-ĭ rămase neclintit, fruntea-ĭ tot încreţită, ochirea-ĭ tot straşnică, dinţi-ĭ tot încleştaţĭ.

La Cerneţĭ, la Ruşava ş'apoĭ la Tîrgu-Jiuluĭ, cercetările sale avură acelaş sfîrşit; pretutindenĭ ea găsi o aromire nepăsătoare din acelea ce zic: «Să n'aibĭ teamă!» şi adesea ascund un jăratec. Se îndreptă apoĭ spre Vîlcea, ca de acolo să se întoarcă, pe sub muscele, la locul unde se adunase la tabără fiiĭ săĭ.

Drumul ce merge prin munţĭ, din Gorjĭ spre Rîmnicul-Vîlceĭ, la depărtare cu vre-o două ceasurĭ de acest oraş, apucă d'a lungul printr'o vale largă, prin care curge, pe o îngustă matcă aşternută cu petriş gros, pîrîul numit Otăsăul [1]). Aĭ zice că apele sale limpeziĭ se joacă cu veselie în răsfăţate încovoieturĭ, une-orĭ strecurîndu-se binişor prin iarba deasă şi măruntă a lunceĭ, alteorĭ alergînd cu pripă d'a curmezişul văiĭ, de la un mal pînă la altul, ca suveica pe iţele războiuluĭ. D'a stînga rîuluĭ sînt dealurĭ pe care cresc amestecaţĭ, brazĭ şi paltinĭ, frasinĭ şi mesteacănĭ; de cealaltă parte munţĭ cu înalte piscurĭ îşĭ arată coastele lor aprigĭ, rîpoase şi surpate, ce se destind ca un vechĭ părete de uriaş, mîncat de umezeală şi de putregaĭ.

Într'o seară luna, înaintînd liniştit pe din dosul acelor

---

[1]) Acolo s'a zidit maĭ pe urmă în vale, *Mînăstirea dintr'un lemn* şi sus pe munţĭ Schitul *Surpatele*.

negre vîrfurĭ sfărîmate, întuneca cu umbrele lor prelungite adînca vale ș'apoĭ iar, uneorĭ scăpînd printre surpăturĭ, razele eĭ sticleaŭ, ca pietre scumpe, pe valurile pripite și colcotoase ale miculuĭ pîrîŭ.

Era liniște pretutindenĭ cînd începu a răsuna, cu un vuiet depărtat, treapătul cailor ce purtaŭ și însoțeaŭ rădvanul Doamneĭ Chiajna

Un lipcan alerga înainte ca să cerce drumul și să deschiză calea ; calul săŭ, ce în goana mare se așternea drumuluĭ ca suflarea de vînt pe iarba de pe cîmp, fugea scăpărînd din copită și, pe tot minutul, muindu-șĭ gleznele în valurĭ, străbătea matca șerpuită a Otăsăuluĭ. De-odată, la un mal, agerul dobitoc se opri sforăind ; iar călărețul, auzind în preajmă-ĭ un gemăt slab și sfîrșit, zări sub o rază trecătoare a luneĭ, chipul saŭ maĭ bine umbra, uneĭ ființe albe și uscate ce zăcea asvîrlită pe malul verde al rîulețuluĭ. Trupul eĭ despuiat ce abia îl înveleaŭ niște țoale sfîșiate, părea zdrobit ; mînile și picioarele-ĭ slabe și lîncede, căutînd poate în răcoarea rîuluĭ ceva înviere, pluteaŭ pe d'asupra apiĭ ca frunze 'ngălbinite de toamnă ; capu-ĭ obosit căzuse pe pietrișul din matcă și pletele-ĭ resfirate se scăldaŭ, furate de valurĭ.

Aprodul gonaciŭ se opri d'naintea aceleĭ iezme ce semăna maĭ mult cu un morman de oase, și îndată în urmă-ĭ sosi tot alaiul domnesc. Toată gloata drumeților, pînă chiar și Doamna, se coborîră din rădvan și de pe caĭ și se apropiară de locul unde se afla nenorocita ființă ; toțĭ, făcîndu-șĭ cruce, priveaŭ cu o miloasă spaimă acel trup sfărîmat, în care suflarea semăna cu cea din urmă văpăiere a candeleĭ ce se stinge. Iar ea, d'inaintea uneĭ așa zgomotoase adunărĭ deschise încetinel pleoapele sale afundate : ochiĭ eĭ marĭ și holbațĭ se sticliră, cu o nespusă durere, către malul drept al vălceleĭ și trupu-ĭ întreg, prin niște ușoare tresăriturĭ ale nervilor, părea c'ar vrea, c'ar cere să se tragă spre un loc dorit.

Acel loc era o măgură verde cu muchea lată și rotundă

pe care crescuse din veacurĭ depărtate, un bătrîn stejar, sub al căruĭ lat frunziș se umbrea tot dealul; nu departe de dînsul, un plop străbun îșĭ înălțase spre norĭ creștetul semeț. Amîndoĭ, ca doĭ frațĭ sărmanĭ și năpustițĭ crescuse singuraticĭ p'acel costiș; amîndoĭ de marĭ de veacurĭ se luptase împreună cu crivețele și cu vijeliile; amîndoĭ în sute de rîndurĭ scuturase împreună cînd vesela frunză, cînd trista zăpadă; amîndoĭ se unise ca să fie, în pustiŭ, locaș milostiv al păsărilor ceruluĭ, umbrar răcoritor al turmelor zăbușite, adăpost binecuvîntat al călătoruluĭ obosit!

Spre dînșiĭ acum se îndrepta stăruita dorință, suspinul cel din urmă al neputincioaseĭ acele ființe.

Un om o luă dar în brațe, și ceĭlalțĭ toțĭ îl urmară, suind dealul în fața vechiuluĭ stejar; dar cu cît maĭ mult se apropiaŭ, o zare de lumină neobicinuită, care sub razele luneĭ creștea ca un luceafăr albicios, ca o pară de foc luminoasă, părea că iese din sînul bătrîneĭ tulpine. O sfîntă groază coprinsese toate inimile; dar împinșĭ ca de o putere căreia nu-ĭ puteaŭ sta împotrivă, eĭ înaintaŭ uimițĭ de raza lucioasă ce-ĭ trăgea spre sine și le sorbea vederile. Cînd ajunseră pe muchea măgureĭ, drept în fața stejaruluĭ, toate în preajmă eraŭ scăldate în lumină, toate străluceaŭ ca într'o senină vîlvoare; iar în tulpina găunoasă a copaciuluĭ, impresurată de raze argintiĭ, domnea, ca într'un cerc de slavă cerească, chipul înegrit al Maiciĭ Domnuluĭ, ținînd în brațu-ĭ stîng pe Mîntuitorul săŭ Prunc.

— «Maică Preacurată! — strigă atuncĭ pustnica ce 'n fața icoaneĭ părea că 'șĭ dobîndise un viers ce suna maĭ tare, maĭ dulce decît glasurile omeneștĭ, — «Maică Preacurată! maică fără pată! Tu, care aĭ încercat numaĭ «durerile inimilor lumeștĭ și care pînă acum nu te-aĭ în«durat a'mĭ ierta cite-va zile răsipite în dezmierdările viețiĭ! «Tu, care aĭ privit fără jale sfîșierile inimiĭ mele, cînd «singuru'mĭ p'această lume și mult-iubitu'mĭ sprijin a căzut «jertfă sub mîna mohorîtă a ucigașilor! Tu, care m'aĭ «călăuzit prin potecĭ spinoase, pe sloiurĭ de ghiață, cînd

«cu sfînta'ţĭ icoană în braţe, am colindat aiurînd plaiurile «şi cîmpiile! Tu, care m'aĭ adus sub această sfinţită tul«pină, într'acest sălbatic sălaş de pustnicie, în care su«fletu'mĭ dăulat şi zdrobit de răstrişte, în zadar cată odihna «şi pururea, ca o milostenie, îţĭ cere scurtarea ticăitelor «mele zile! Tu, decĭ, care şi de am păcătuit, şi de am «fost culpeşă ţie, m'aĭ osîndit dupe mulţimea vinilor mele «Acum, cerească stăpînă, inima îmĭ spune că înduratu-te-aĭ «însfîrşit de mine şi aĭ apropiat ceasul doruluĭ meŭ!... «Acum dar mă 'nchin la poalele tale cu jeluirĭ, cu rugă«minte, cu lăcrimărĭ, nu doară ca să'mĭ ceiŭ vre-o ce«rească răsplată, — căcĭ ce va fi partea mea dincolo de «sburd'această lume e în sînul tăŭ ş'al Domnuluĭ şi cu «voioasă bucurie îl voiŭ priimi!... — ci, Maică milostivă, «tu care aĭ fost mumă ş'aĭ pătimit de păsul fiiuluĭ tăŭ, «fie'ţĭ milă şi 'mblînzeşte, alină şi spală orĭ-ce duh de «mînie, în inima mumeĭ ce m'a purtat pre mine, nevred«nica, în sînul eĭ şi la picioarele căria mă plec acum, ca «şi dînsa, cu milostivire ca tine, să uite greşalele neso«cotiteĭ sale fiice!... În ceasul acesta, care e al meŭ cel «din urmă, iartă-mă, maică, deşi mult 'ţĭ am greşit eŭ ţie «în viaţă! iartă-mă, căcĭ cu amarnice durerĭ am ispăşit, «vaĭ! şi eŭ, păcătoasa'mĭ rătăcire!...»

Rostind cu o cucerită şi'nfocată căinţă aceste din urmă cuvinte, sărmana pustnică se prăvălise cu fruntea în ţărînă dinaintea doamneĭ Chiajne.

Acea vedenie strălucitoare a uneĭ sfinte icoane în mijlocul nopţiĭ ş'al pustietăţiĭ, acea dureroasă destăinuire a uneĭ aşa jalnice soarte, acel glas proorocesc ce vestea moartea vecină a fiiceĭ sale, făcură să clipească sub geana încruntată a Chiajneĭ o umbră de îndurare; dar freamătul mileĭ nu se coborîse încă pînă în inima'ĭ oţelită, cînd de o dată un nor răpede şi negru trecu cobitor preste faţa luneĭ. Lumina icoaneĭ d'o dată se stinse şi întunericul se răspîndi jur împrejur.

Cumplita mumă se 'ntoarse atuncĭ cu o feroasă iuţeală

și, grăbind pasul spre valcea, strigă cu'n glas aspru: — «Nainte copiĭ!» - - Vinovatul împetrit în rele fuge chiar și de umbra mustrăriĭ. Într'o clipă Chiajna se suise'n rădvan și tovarășiĭ eĭ, înfiorațĭ de sunetul oțelit al glasuluĭ eĭ, ajunsese departe, gonind în urma rădvanuluĭ, cînd începură să simță mustrarea în cugetele lor, biruite de ne'mblînzita lor stăpînă. . . . .

În valea Otăsăuluĭ cîte-va slabe suspine, perdute printre șuerătura frunzelor ce se legănaŭ în adierea dimineții, dovediră suferințele cele din urmă ale nenorociteĭ pustnice. Muritoarele despuierĭ ale domnițeĭ Ancuțe, căzute chiar la poalele sfinteĭ icoane, în sălbatica chilie ce'șĭ găsise ea, în scorburea străbunuluĭ stejar, fură acoperite de frunzele ce le spulberă crivățul de toamnă . . . .

Mulțĭ anĭ în urmă ciobaniĭ găsiră tot acolo icoana Maiciĭ Domnuluĭ, ce se zice a fi una din cele șeapte de Luca Evanghelistul zugrăvite, și chiar în tulpina bătrînuluĭ copaciŭ eĭ scobiră bisericuța cea veche a mănăstiriĭ zisă «dintr'un lemn [1])» . . . .

*

Pe cînd doamna Chiajna îșĭ urma ispititoarea colindă preste Olt și prin țara de sus, tineriĭ eĭ feciorĭ domneștĭ, însoțițĭ, unul de oaste pămînteană și de ajutorințe ungureștĭ, altul de Turciĭ ce i se dase ca să'l așeze pe scaunul năzuit al Moldoviĭ, se întîmpinase în ocolul Focșanilor și se lăsase cu taberile lor amestecate la satul Săpățenĭ pe lunca înfrățitoare a Milcovuluĭ [2]). Doamna mumă îĭ ajunse acolo, purtînd în sufletu'ĭ zmăcinat o îngrijată presimțire care, sub aspra'ĭ fălnicie, se vedea printr'un neastîmpăr fioros. Ea căta în zadar să'șĭ potolească neodihna cu nădejdea isprăvilor viitoare; oștirile împrejuru'ĭ, multe și

---

[1]) Tradițiunea zice că icoana cea mare de la Mănăstirea dintr'un lemn a fost de maĭ multe orĭ mutată și s'a întors singură la locul unde era clădită mănăstirea.

[2]) *Constantin Căpitanul.*

veghiate, i se păreaŭ molatice și nevoioase. Un neîncetat susur de taĭnică trădare îĭ șoptea la auz; mintea'ĭ se muncea cu tot felul de bănuelĭ. Zioa ea colinda fără repaos tabăra, vrînd să încerce credința ostașilor, să învie, ca odinioară, bărbăția în inimile lor; dar iazma neîncrederiĭ o urmărea pretutindenĭ și viersul îmbolditor îĭ perea pe buză; apoĭ iar în tăcerea nopțiĭ, în vecĭ deșteaptă și frămîntată de grijĭ, ea trăgea cu urechea la strigările prelungite ale strejilor depărtate și adesea, coprinsă de o nedomirită temere, alerga să pîndească la perdeaoa corturilor, unde se odihneaŭ, în visurĭ de izbîndă, fii săĭ, uneltile nesățioaseĭ sale mîndriĭ.

Din potrivă aceștĭ douĭ tinerĭ, bizuindu-se cu încredere pe reazimul lor ostășesc, pe părtinirea soarteĭ și pe toate voioasele închipuirĭ ale junețeĭ lor, petreceaŭ zilele în vesele ospețe, benchetuind cu boiariĭ și purtătoriĭ oștiĭ lor și gata a purcede asupra luĭ Ioan Vodă, dacă nu 'ĭ ar fi amînat din zi în zi îngrijatele presimțirĭ ale doamneĭ mumeĭ lor.

Într'astfel de felurite aplecărĭ se afla tabăra frățească a fiilor luĭ Mircea, cînd sosi știrea cum că boieriĭ moldovenĭ, temătorĭ a se vedea pe viitor înstrăinațĭ de la mila nouluĭ Domn, ar fi hotărît să părăsească releĭ sale soarte pe vechiul lor stăpînitor și are să vină, mînațĭ de Dumbravă vornicul, ca să se închine luĭ Petru Voevod [1]). Această veste umplu tabăra de bucurie; cu nădejdea viitoareĭ împăciuirĭ, strejile se rădicară, veghierea se desființă, caiĭ se slobozîră la pășune, armele se așezară în znopĭ; toate se pregăteaŭ pentru o obștească înfrățire. Doamna Chiajna însă, care nu privise cu suflet liniștit acea nesocotită răsipire a tutulor mijloacelor de o grabnică apărare, cu cît se apropiaŭ Moldoveniĭ, maĭ cu dinadinsul stăruia ca tineriĭ Domnĭ să se țină în laturĭ cu bună și zdravănă pază.

Norocul lor voi ca, înduplecațĭ de nepregetata rugă-

---

[1]) Cronicele romîneştĭ.

ciune a mumeĭ lor, dorința aceștia să fie împlinită și ca dînșiĭ amîndoĭ să lipsească din cortul lor, în ceasul cînd Moldoveniĭ se iviră dinaintea taberiĭ muntenești.

Într'adevăr, Dumbravă vornicul descălică în fața șatreĭ domnești, însoțit d'o gloată năprasnică de boierĭ și de slujitorĭ, purtînd nu veșminte de sărbătoare, nicĭ zîmbetul zmerit al supuneriĭ, ci podoaba oțelită a uneĭ zile de harță și semeața căutătură a uneĭ biruințe leznicioase.

Osebit de aceea se zărea în depărtare oștirĭ numeroase care, dupe caiĭ lor mărunțeĭ și păroșĭ, după largiĭ lor șalvarĭ roșiĭ, după chiverele lor țuguiete, după cintările lor prelungite și după naltele lor sulițe ce luceaŭ la soare ca spicurile pe holdă, lezne se cunoșteaŭ să sunt pîlcurile de Cazacĭ, venite sub povățuirea luĭ Sfirski, în ajutorul luĭ Ion Vodă [1]).

Chiajna, care 'ntr'această grea prilejire, știuse a întipări pe chipu'ĭ fațarnic o senină și rece mândrie, adăsta pe boieriĭ moldovenĭ într'un falnic cort rotat de covor alb, cusut cu fir și legat jur împrejur cu țărușĭ poleițĭ.

Dumbravă vornicul intră în fruntea tovarășilor săĭ; el era un voinic nalt și spătos, purtînd o țurcă de blană flocoasă ce ascundea capu'ĭ ras, din creștetul căruia o singură șuviță de păr atîrna în jos pe ceafa'ĭ lată și vînoasă; era îmbrăcat cu un mintean de urs lățos și'ncins cu o curea, de care sta aninată o ghioacă năstrujită cu dințĭ de fer, adevărat baltag de urieaș:

— «Unde's puiĭ de năpîrcă?...» — strigă el cu glas răgușit, intrînd în cort cu mîna în șold, — «Li-a sosit ceasul peireĭ! halal di eĭ, fărtațĭ!»

— «Pare-mi-se că'n beție ți-aĭ perdut cumpătul vorbiĭ, jupan vornice;» — rosti doamna înstrunîndu-șĭ mînia, — «orĭ pe semne c'aĭ mintea ca de prunc într'atîta trupeșie?»

— Tacĭ, muiere; nu bîrfi!» — răspunse Dumbravă, — «nu doară c'ațĭ socoti voĭ că'ĭ Moldova țară di jac, să ni

1) *Vornicul Ureche.*

«joace ca pi urs o mișa pripășită pe la Muntenĭ și douĭ «feciorĭ de lele fermecațĭ, douĭ lingăĭ nătîngĭ ce le pute «botu a lapte?... N'avem noĭ nevoie de domn muntean. «Munteanul îĭ om viclean: nu'ĭ ca moldoveanul ortoman, «și dănos la mînă și la suflet fălos [1])... Haĭ! voinicĭ, dră«guțiĭ meĭ, dațĭ năvală de mi'ĭ prindețĭ și mi'ĭ legațĭ colea «cot la cot să'ĭ ducem poclon luĭ Ioniță Vodă, ca duoĭ «berbeceĭ di Armindean! [2])»

— «Cînĭ nerușinațĭ, liftă rea!... — strigă Chiajna, spumegînd de turbare; dar Dumbravă nu'ĭ dete vreme să urmeze zadarnicele'ĭ sudălmĭ, ci, desprinzînd ghioaga de la brîŭ, o 'nvîrti de cîte-va orĭ cu brațu'ĭ vîrtos ș'apoĭ, glăsuind un groaznic blăstem, o asvîrli drept în capul înfuriateĭ doamne.

Chiajna căzu răsturnată pe spate ș'atuncĭ îndată, cu ochiĭ sîngerațĭ, cu fălcile căscate, încercă să se ridice în genunchĭ, să se sprijine în palme, să rostească un cuvînt; dar abia putu să iasă din gîtleju'ĭ năbușit, vorbele: — «Domniĭ! feciориĭ meĭ!» ș'o înecă sîngele ce curgea șiroae din tot capu'ĭ găurit de ținte.» Trupu'ĭ se svîrcoli cu scrîșnirĭ de dințĭ, săltă încă de cîte-va orĭ, se rostogoli cu creștetul în țărînă, se zgîrci și se întinse în cîteva încordăturĭ dureroase, ș'apoĭ căzu înțepenit într'o baltă de sînge.

În vremea aceasta Moldoveniĭ și Kazaciĭ deteră jaf taberiĭ romîneștĭ; fugeaŭ Munteniĭ care unde putea. Alecsandru Vodă nimeri să scape la cetatea de Flocĭ; Petru se opri din fugă la Brăila. Ion Vodă intră în Țara-Romînească și făcu Domn pe un Vintilă; dar peste cîte-va lunĭ, soarta se schimbă. Ion Vodă muri robit la Turcĭ; Alexandru își dobîndi iarăși tronul și Petru Șchiopul domni la Moldova lăudat și iubit de toată obștea [3]).

Bucureștĭ, 1860.

---

[1]) Din *balada Gruie Grozăveanu.*

[2]) Sărbătoarea de la 1 Maĭ.

[3]) *Constantin Căpitanul*, *Șincaĭ, Engel* și alțiĭ.

ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ [1])

EPISTOLĂ SCRISĂ CU GÎND SĂ FIE PRECUVÎNTARE LA CARTEA «MANUALUL VÎNĂTORULUĬ».

Domnuluĭ C. C. Cornescu.

Amice,

Cînd 'mĭ aĭ dat maĭ întîĭ să citesc manuscriptul tăŭ, intitulat «Manualul Vînătoruluĭ», *aĭ arătat dorința ca să-ĭ fac eŭ o precuvîntare. Maĭ apoĭ ți-aĭ luat seama și m'aĭ scutit de această măgulitoare sarcină.*

În cazul din urmă, răŭ nu te-aĭ gîndit, căcĭ eŭ, după ce am răsfoit cartea ta, m'am luat în adevăr cu plăcere de pe urmele tale de vînător; dar, pe cînd tu te ocupĭ cu gravitate a 'țĭ alege cea maĭ bună pușcă, a o încărca cu cea maĭ potrivită măsură, a o îndrepta dupe cea maĭ nimerită linie; pe cînd tu dresaĭ, de mic și cu o minunată răbdare, pe prepelicarul tăŭ, ca să asculte la semnalele consacrate: Pst! Pil! și Aport!; *pe cînd tu în fine studiaĭ cu luare aminte caracterele fizice și etice ale celor maĭ obișnuite subiecte însuflețite de vînătoare, eŭ, ca un nevînător ce sînt, m'am apucat să colind răstimpiĭ și spațiele, căutînd cu ochiĭ, cu auzul și cu inima, priveliștĭ, răsunete și emoțiunĭ vînătoreștĭ.*

Colindînd m'am rătăcit, și iată-mă abiea acum ajuns din

---

[1]) Apărute într'un volum de 260 paginĭ (în 8⁰) la Bucureștĭ 1874. «Manualul vînătoruluĭ» de C. C. Cornescu a apărut în acelaș an 1 vol. 8⁰ 192 pp. (Imprimeria Statuluĭ.) Ediția II-a la 1895.

fantastica-mĭ călătorie, cu un sac aşa îngreuiat de tot felul de petice şi de surcele, adunate de pretutindenĭ, încît nu maĭ cutez, Doamne fereşte! nicĭ chiar eŭ însu-mĭ să-l arunc în spinarea Manualuluĭ *tăŭ.*

Am luat dar pretenţioasa hotărîre a le deşerta într'un volum osebit, ce-l voĭ tipări numaĭ pe seama lor, şi care, subt un titlu pedantesc şi archaic, spunînd vînătorilor numaĭ lucrurĭ ce sînt cu totul de prisos arteĭ lor, va întocmi un fel de Falş Tractat de Vînătorie, Ψευδο-κυνηγετικὸς, *în oposiţiune făţişă cu* Manualul *tăŭ, care, deşi maĭ scurt, este însă fără îndoială cu mult maĭ folositor celor cari vor să înveţe ceva cu temeĭ.*

Dar maĭ nainte de a pune sub tipar, m'am simţit, amice, ca şi dator să-ţĭ trămit ţie, prinosul acestuĭ vraft de pagine manuscrise, pe care, bune saŭ rele, le datorez numaĭ primuluĭ tăŭ îndemn amical.

Primeşte-le precum îţĭ vor place; dar crede totuşĭ, că, — deşi îţĭ vin acum cam ca fuiorul popiĭ, — ele purced dintr'o afectuoasă pornire a celuĭ care de mult este

Bucureştĭ, 7 Maĭ 1874. *al tăŭ bun prieten*

A. I. ODOBESCU.

CUPRINSUL

I. Să mă încurc oare şi eŭ în calea vînătorilor? — Cartea ta şi Precuvîntarea mea. — *Utile dulci* saŭ Sosii şi d-l Socec. — Ce zice Nimrod despre podagra mea. — Arcadia pe cîmpul Bărăganuluĭ. — De la moş Doru, drept în pustiĭ. — La conac! — Vaĭ de bietul Gogolĭ, ce era să paţă!

II. Ţiganiĭ de zestre. — *Grives en caisse.* — Dizertaţiune filologică, îmbîcsită cu erudiţiune. — 1000 galbenĭ venit pe an. — Grauriĭ ştiŭ franţuzeşte maĭ bine decît d-l Littré! — Din fabulele luĭ Lafontaine pînă în pădurile Rusieĭ. — «Amarîta turturea, of! sărmana vaĭ de ea!»

III. Pentru ce poetul Lucreţiŭ ştie maĭ bine seama cîrmuiriĭ decît stăpînirea noastră. — *Chiaŭ! Chiaŭ!* prin pădure. — Unde ne acăţăm de coada cîneluĭ. — Braşoave şi palavre vînătoreştĭ. — De ce vulpea are coada lungă şi ursul n'are de loc.

IV. D'aș ști și eŭ carte cîtă știa răposatul Lessing! — Ditirambă în onoarea Artemideĭ. — Bine trăia Diana la curtea luĭ Henric de Valois; — Cuvioasă gravură nemțească. — Κυνηγετικὸς, salată eleno-latinească. — Sfîrșim tot la coadă.

V. Iată-ne acum și în Roma! — Maĭ mare rușine pentru cotgogea-mi-te Împărat! — Sculptura istorică pe arcul de triumf al luĭ Traian. — Platon și Xenofon ne poftesc la vînătoare. — Tren de plăcere prin epoca glaciară. — Faraonĭ vînătorĭ. — Păcat că Guilom Tell vorbea nemțește. — De la capra-neagră la iubită și vice-versa, — Poemă cîmpulungeană.

VI. Cum se pricepeaŭ să cînte la vînătoare Rossini și Haydn, Mehul și Weber. — *Tonton, tonton, tontaine, tonton!!* — Dușmănia literară saŭ efecte intuitive și anacronistice ale Chambertinuluĭ de la *Café-Anglais*, asupra poezieĭ romîne. — Trecem dincolo de Bagdad. — Concert simfonic pe apă și pe uscat, dat mistreților și cerbilor de Șahul Persieĭ Khoșru Anușirvan.

VII. Ζωγραφία privită din punctul de vedere al teoriilor luĭ Darwin. — Amor și vînătoare! — Cum se îngropaŭ la Roma urmașiĭ bietuluĭ Ovid, răposat ca vaĭ de dînsul, cam pe la Kiustengè. -- Pustia de oglindă, multe rele face! — Rubens n'a fost vînător, dar Horace Vernet fără îndouieală. — *Filozofia absolută* a esteticeĭ vînătoreștĭ. — Italia ne-a cam dat de rușine.

VIII. Bibliografie cinegetică a seculuĭ de mijloc. — Înșiră-te mărgărite artistic și vînătoresc. — Mistrețul de Snyders. — Wouwerman și calul bălan. — Văzut-aĭ la Luvru pe *Bonne*, *Nonne* și *Ponne*, saŭ pe *Mitte* și *Turlu*, adică pe Desportes și pe Oudry? — Prințișoriĭ nemțĭ de mult visaŭ a Versallia. — Ridinger și babițe. — Tot Ridinger și marchizul de Carabas. — Tot Ridinger și Sir Edwin Landseer. — Cum te daŭ de gol băiețiĭ de la noĭ. — Cum umblu eŭ să te aduc pe tine a deveni un sportman fashionabil.

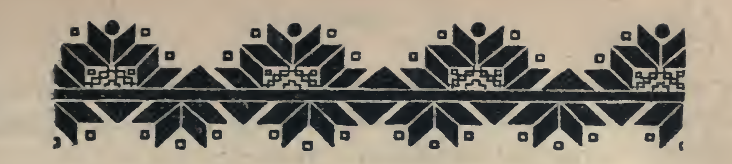
IX. «La Carpațĭ 'mĭ am adus jalea!» — Poezia prelinsă și dichisită. Prepelicarul în geantă și bicațina în vînt. — Literatura cinegetică a Muscalilor. — Tiroleză fără acompaniament de muzică. — Steeple-chase sistematic d'a curmezișul artelor vînătoreștĭ. — Uf! să răsuflăm un moment sub umbrarul luĭ Kyr Ioniță Buzdrună.

X. Încă un hop! — Sus pe plaiul Buzăuluĭ. — Studiŭ antropologic, lexicografic și moral asupra locuitorilor din comuna Bisoca. — Basmul

cu Fata din peatră şi cu Feciorul de împărat, cel cu noroc la vînat. — Vultur, dihor şi rîs. saŭ zafir, smarald şi rubin. — Cîte se pot întîmpla unuĭ neamţ dacă nu pricepe romîneşte.

XI. La cotul munţilor. — Tot basmul cel cu Fata din peatră ş. c. l. — Porumbiţa şi mărgăritarul. — Ce aŭ spus despre munţiĭ Năculele de la obîrşia Rîmniculuĭ, Caiu Valeriu Catul, François Villon, autorul anonim al Romanceruluĭ del Cid Campeador şi mulţĭ alţiĭ. — Iepuriĭ din *Codicele civil* şi ceĭ din *Dictionnariulu Academicu.* — Ne luăm ziua bună în tinda d-luĭ Sterie, arendaşul de la Bisoca. — *Post-scriptum* unde se spune ceia ce n'a ştiut să spună răposatul C. Negruzzi, în statistica ce a făcut lupilor din Moldova.

XII. — Capitolul cel maĭ plăcut pentru cititor.

Difficiles nugae.

I.

Aĭ voit, amice, ca maĭ nainte de a o tipări, să citesc eŭ în manuscript, cartea romînească ce tu aĭ compus sub titlul de «*Manualul vînătoruluĭ*» și, după citire, să'mĭ și daŭ părerea asupră'ĭ.

Pentru atîta încredere, nu am cum să'țĭ mulțumesc; dar, teamă 'mĭ e că, acordîndu'mi *mie* o așa amicală și lingușitoare precădere, n'aĭ nimerit tocmaĭ bine, o iscusite vînătorule!

Oare nu știaĭ saŭ că aĭ uitat cum că la vînătorie, ca și la multe altele, eŭ mă pricep cam tot atîta precît se pricepea vestitul ageamiŭ, carele, văzîndu-se luat în răspăr de babele satuluĭ, pentru isbînzile ce făcuse cu pușca dimineața, în bătătură, se apăra în dulcea limbă a poezieĭ și ținea una că:

De e curcă,
Ce se 'ncurcă,
La revărsatul zorilor,
În calea vînătorilor?

Istoria nu adaoge maĭ departe dacă păgubașele s'aŭ mulțumit numaĭ cu această armonioasă desdăunare, precum

în altă împrejurare, fusese silit să facă simigiul cel cu tocmeală, care, pentru plăcintele mîncate, rămase bun plătit numaĭ cu cînticelul dascăluluĭ Caracangé:

Deschide-te punguliță,
— Să plăteștĭ plăcințelele;

cînticel care, fără îndoială, este, în privința regulelor prozodice, cu mult maĭ prejos de ingenioasa improvizațiune a vînătoruluĭ de curcĭ.

Vezĭ să nu pațĭ și tu ca simigiul și de unde, cu drept cuvînt, te așteptaĭ să fiĭ răsplătit, chiar de la început, prin laude meritate, pentru toate cercetările serioase, pentru toate observațiunile adîncĭ, pentru toate ostenelile ce aĭ depus în opera ta, să nu capețĭ de la mine decît un *encomion* fluturatic și fără temeĭ, psalmodiat și acela pe drîng saŭ cîntat din frunză.

Dreptul luĭ Dumnezeŭ, în asemenea caz și adică dacă critica mea va fi, — precum este și lesne de prevăzut, — nedemnă şi nepotrivită pentru scrierea ce a provocat'o, rușinea va rămînea numaĭ pe seama mea, căcĭ este drept ca fie-care să poarte ponosul faptelor și ziselor sale, și nu numaĭ vînătoriĭ știŭ cum că «toată pasărea pe lume, după limba eĭ piere».

Fie acestea zise din capul loculuĭ, ca nu cumva să se întîmple ca, vre unuĭ cititor, scîrbit îndată de urîtul precuvîntăriĭ, să'ĭ vină răul gînd de a lepăda cartea ta din mînă, maĭ înainte chiar de a fi intrat în materia eĭ, tratată cu seriozitate și cu știință-de-cauze, de către conștiinciosul autor.

Mă grăbesc a declara că acel cititor va fi adevăratul păgubaș, căcĭ dacă nu știe regulele vînătorieĭ maĭ bine de cît mine și voește cu toate acestea să le învețe, el perde cea maĭ bună ocaziune de a se instrui, citind o carte plăcută, în care formulele costelive ale mecaniceĭ și rețetele grețoase ale medicineĭ-veterinariĭ, sunt maĭ peste tot locul foarte binișor furișate printre o mulțime de no-

țiunĭ istorice, de povățuirĭ înțelepte și de fapte interesante care pot să placă și să folosească orĭ căruĭ cititor.

Ca să fiŭ drept și să te pun îndată la adăpost despre orĭ ce neajunsurĭ ar putea să'țĭ vină după urma cuvintelor mele, recunosc, iubite autorule, că, deși tu n'aĭ avut de gînd, ca liricul nostru străbun Orațiŭ, să arățĭ poeților din viitorime poteca cea bună, însă tot aĭ știut, chiar în materie de vînătorie, să urmezĭ părinteștile luĭ povețe, luînd drept deviză tăcută a scriereĭ tale, faimoasele luĭ versurĭ din *Arta Poetică*:

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo [1]).

Îțĭ urez ca să se poată aplica cărțiĭ tale și exametriĭ următorĭ, în care sper că d. Socec, — carele în asemenea caz ar priimi de sigur să'țĭ fie editor, — nu va fi supărat a se vedea înlocuind, chiar cu prejudițiul regulelor prozodieĭ latine, pe anticiĭ domnieĭ-sale quasi-omonimĭ și colegĭ în librărie, frațiĭ Sosii din Roma:

Hic meret æra liber *Sococio*: hic et mare transit
Et longum noto scriptori prorogat ævum [2]).

Dar de vreme ce, pornindu-mă a'țĭ vorbi despre vînătoare, mă văz fără veste pribegind pe răzoarele literatureĭ, mulțumește-te, te rog, amice, ca, în loc de o analiză scrupuloasă a *Manualuluĭ* tăŭ, în loc de o apreciere a meritelor ce el va ști neapărat și cu maĭ bun succes să destăinuiască la ochiĭ oamenilor de știință și de specialitate, într'un cuvînt, în loc de ceia ce mi-aĭ cerut, mulțumeș-

---

1) *Horatii* Ars poetica, v. 343—44:
«Toată aprobarea o capătă acela care întrunește folosul cu plăcerea,
Desfătînd pe cititor și instruindu'l tot de o dată».

2) *Idem.* v. 345—46:
«Acea carte produce banĭ luĭ *Socec;* ea trece și peste mărĭ
Și prelungește în secolĭ îndelungațĭ, numele vestit al scriitoruluĭ».

te-te, zic, să'ţĭ spuĭ aci numaĭ, în ce chip, cum şi ce fel, imaginaţiunea, sufletul şi mintea mea aŭ putut aievea să-şĭ însuşească plăcerile şi farmecul arteĭ pe care tu, cel dintîĭ o predaĭ astăzĭ cititorilor romînĭ, înjghiebată în regule maĭ mult saŭ maĭ puţin riguroase.

Dacă chiar în aniĭ tinereţiĭ, pe cînd trupul, — *la bête (vita)*, cum zice Xavier de Maistre, — s'avîntă maĭ lesne după zburdările inimeĭ, dacă pe atuncĭ chiar, gusturile-mĭ stătătoare şi trîndava-mĭ fire nu m'aŭ iertat să deviŭ vînător, apoĭ d'acum înainte ce speranţă să'mĭ maĭ rămînă? maĭ ales cînd, pe toată ziua, junghiurile în picioare şi podagra îmĭ chezăşuesc pentru restul vieţeĭ, cea maĭ nerevocabilă patentă de incapacitate în deprinderile sprintene şi obositoare ale vînătorieĭ.

Vorbă curată! nicĭ un al doilea Nimrod, vînătorul biblic, nicĭ un al doilea Sfînt-Hubert, vînătorul minunat al creştinilor, eŭ unul n'am să mă fac. Trebuie să renunţ cu totul la aşa falnice năzuirĭ, şi chiar dacă deasa citire a cărţiĭ tale ar aprinde în mine un asemenea dor semeţ, nevoia ar cere ca să'l potolesc îndată şi să mă hotărăsc a rămînea şi în viitor, din ceata acelora cari, cînd văd cloşca păscînd bobociĭ de raţă pe malul bălţeĭ, se miră zicînd:

Se fie raţă? — Măsa găină!
Să fie găină? — Botul lătăreţ!

Dar însă, şi eŭ am crescut pe cîmpul Bărăganuluĭ! *(Et in Arcadia ego!)* Şi eŭ am văzut cîrdurile de dropiĭ, cutrierînd cu pas măsurat şi cu capul aţintit la pază, acele şesurĭ fără margine, prin care aerul, răsfirat în unde diafane subt arşiţa soareluĭ de vară, oglindeşte ierburile şi bălăriile din depărtare şi le preface, dinaintea vederiĭ fermecate, în cetăţĭ cu miĭ de minarele, în palate cu miĭ de încântărĭ.

Din copilărie şi eŭ am trăit cu Tămădăieniĭ, vînătorĭ de dropiĭ din baştină, cari neam de neamul lor aŭ rătăcit prin Bărăgan, piţulaţĭ în căruţele lor acoperite cu covergĭ

de rogojină și, mînînd în pas alene gloabele lor de călușeĭ, aŭ dat roată, ore, zile și lunĭ întregĭ, împrejurul falnicilor dropioĭ, — cărora eĭ le zic *Mitropolițĭ*, — saŭ cînd toamna, eĭ duc turmele de puĭ să pască țarinele înțelenite.

Eŭ n'am uitat nicĭ pe răposatul Caraiman, veselul și priceputul staroste al vînătorilor Tămădăienĭ, carele putea să înghiță în largele sale pîntece atîtea vedre cît și o butie de la Dealul-Mare, nicĭ pe iscusitul moș Vlad, în căruța căruia aĭ adormit tu adesea, pe cînd el, cu ochĭ de vulpe, zărea creștetul delicat al dropieĭ mișcînd printre fulgiĭ colilieĭ, nicĭ pe bietul Gheorghe Giantă, cel care, cu o rugină de pușcă pe care orĭ-ce vînător ar fi asvîrlit'o în gunoĭ, nimerea maĭ bine decît altul cu o carabină ghintuită, și care pe mine, nemernicul, m'a adus de multe-orĭ cu vînat, la conacul de amiazĭ.

In cartea'țĭ plină de regule technice și de învățăturĭ doctrinariĭ, tu vorbeștĭ, amice, cu un dispreț superb despre toate acele petrecerĭ cinegetice, în care vînătorul n'are nevoe să umble pe jos, să caute vînatul ajutat de cînele săŭ și să lovească feara saŭ pasărea în fugă orĭ în zbor. Nu tăgăduiesc; în principiŭ trebue să aibĭ dreptate. Dar ce'ĭ facĭ fireĭ? căcĭ mie unuia, dacă cum-va 'mĭ a plăcut vre o vînătoare, apoĭ a fost tocmaĭ din acelea în care picioarele și mînele aŭ maĭ puțin de lucrat.

Șı'n adevăr, să ședem strîmb și să judecăm drept: oare ce desfătare vînătorească maĭ deplină, maĭ nețărmuită, maĭ senină și maĭ legănată în dulcĭ și duioase visărĭ, poate fi pe lume decît aceia care o gustă cineva cînd, prin pustiile Bărăganuluĭ, căruța în care stă culcat abia înaintează pe căĭ fără de urme? Dinainte'ĭ e spațiul nemărginit; dar valurile de iarbă, cînd înviate de o spornică verdeață, cînd ofilite sub pîrlitura soareluĭ, nu'ĭ insuflă îngrijarea nestatorniculuĭ ocean. In depărtare, pe linia netedă a orizontuluĭ, se profilează, ca moșoroaie de cîrtițe uriașe, movilele, a căror urzeală e taina trecutuluĭ și podoaba pustietățiĭ. Dela movila Neacșuluĭ de pe malul Ialomițiĭ, pînă la

movila Vulturuluĭ din preajma Borceĭ, ele staŭ semănate în prelargul cîmpieĭ, ca sentinele mute și gîrbovite subt ale lor bătrînețĭ. La poalele lor cuibează vulturiĭ ceĭ fal-nicĭ cu late pene negre, precum și ceĭ surĭ al căror cioc ascuțit și aprig la preadă răsare hidos din ale lor grumazurĭ jupuite și golașe. E groaznic de a vedea cum aceste jivine se răped la stîrvurĭ și se îmbuibă cu mortăciunĭ, cînd prin sohaturĭ pică de bolesne cîte o vită din cirezĭ!

Dar căruța trece 'n laturĭ de acea priveliște scîrboasă; ea înaintează încetinel și rătăcește fără de țăl, după bunul plac al mîrțoagelor arominde saŭ după prepusul de vînat al Tămădăianuluĭ căruțaș.

De cu zorile, atuncĭ cînd roua stă încă aninată pe firele de iarbă, ea s'a pornit dela conacul de noapte, dela coliba unchiașuluĭ *mărunt*, căruia 'ĭ duce acum *dorul* Bărăganul întreg [1]), — și tocmaĭ cînd soarele e d'asupra amiazuluĭ, ea sosește la locul de întîlnire al vînătorilor. Maĭ adesea acest loc e o cruce de piatră, strîmbată din pioa eĭ, saŭ un puț cu furca, adică o groapă adîncă de unde se scoate apă cu burduful. Trebue să fiĭ la Paicu, în gura Bărăganuluĭ, saŭ la Cornățele, în miezul luĭ, ca să găseștĭ cîte o mică dumbravă de vechĭ tufanĭ, sub care se adăpostesc turmele de oĭ la poale, iar miĭ și miĭ de cuiburĭ de ciorĭ printre crăcile copacilor. In orĭ ce alt loc al Bărăganuluĭ, vînătorul nu află alt adăpost, spre a îmbuca saŭ a dormi ziua, decît umbra căruțeĭ sale. Dar ce vesele sunt acele întrunirĭ de una saŭ două ore, în care toțĭ îșĭ povestesc cîte isbînzĭ aŭ făcut saŭ maĭ ales eraŭ să facă, cum i-a amăgit pasărea vicleană, cum i-a purtat din loc în loc și cum însfîrșit s'a făcut nevăzută în sboru'ĭ prelungit.

După repaos, colinda prin pustiĭ reîncepe cu aceiașĭ

---

[1]) Aluziune la cîrciuma unchiașuluĭ poreclit *Dor-mărunt*, împrejurul căreia s'a întemeiat un sat; acolo trăgeaŭ maĭ adesea vînătoriĭ din Bărăgan.

plăcere. Vînătorul, împrospătat prin somnul, prin mîncarea și prin glumele de la conac, se aprinde din noŭ de ispita noroculuĭ; el, cu ochiĭ caută vînatul, cu gîndul zboară poate către alte dorurĭ; dar simțirile-ĭ sînt în vecĭ deștepte; inima-ĭ veghiată este mereŭ în mişcare şi urîtul fuge, fuge departe, dincolo de nestatornica zare a nemărginiteĭ cîmpiĭ.

Cînd soarele se pleacă spre apus, cînd murgul sereĭ începe a se destinde treptat preste pustiĭ, farmecul tainic al singurătățeĭ crește și maĭ mult în sufletul călătoruluĭ. Un susur noptatic se înalță de pre fața pămîntuluĭ; din adierea vîntuluĭ prin ierburĭ, din țîrîitul greerilor, din miĭ de sunete ușoare și nedeslușite se naște ca o slabă suspinare eșită din sînul obosit al naturiĭ. Atuncĭ, prin nălțimile văzduhuluĭ, sboară cîntînd ale lor doine, lungĭ şire de cocorĭ, brîne şerpuind de acele pasărĭ călătoare, în care divinul Dante a întrevăzut grațioasa imagine a stoluluĭ de suflete duioase, de unde se desprinde, spre a-șĭ deplînge răstriștea, gingașa luĭ Francescă:

E come i gru van cantando lor lai,
Facendo in aer di sè lunga riga;
Cosi vid'io venir traendo guai,
Ombre portate dalla detta briga [1]).

Dar cîte una, una, căruțele sosesc la tîrla saŭ la stîna unde vînătoriĭ aŭ să petreacă noaptea; un bordeĭ acoperit cu paie,—trestia şi şovarul sunt scumpe în Bărăgan,—cîte-va saiele şi olumurĭ pentru vite, o ceată de dulăĭ țepenĭ lătrînd cu înverşunare şi în toată împrejmuirea un miros greŭ de oaie, de ceapă și de rachiŭ, iată adăpostul și streaja ce le poate oferi baciul de la Rădana sau cel de la Renciu. Din acestea cată vînătoriĭ să-șĭ întocmească

---

[1]) *Dante*, Divina Comedia; L'Inferno, cant. V:

«Şi precum cocoriĭ merg cîntînd ale lor doine,
Făcînd prin aer din sine lungĭ şire,
Așa văzuĭ viind, trăgînd vaiete,
Umbre purtate de pomenita suflare».

culcuș și cină, dacă cumva n'aŭ avut grijă a-șĭ aduce așternut și merinde în căruțe. Pe cînd însă, pe sub șure și la vatra bordeiuluĭ, ospățul și paturile se gătesc, după cum pe fiecare 'l tăia capul, limbele se desmorțesc și prin glume, prin rîsurĭ cu hohote, ele rescumpără lungile ore de tăcere ale zileĭ.

Spune tu ce veĭ voi despre superioritatea vînătoariĭ cu perpelicarul și despre plăcerile inteligente și alese ce resimte omul în unica societate a unuĭ cîne dresat dupe regulele arteĭ; cît despre mine, eŭ rămîĭ tot bine încredințat că cele maĭ dulcĭ mulțumirĭ ale vînătoariĭ sînt acelea în care trupul nu se află osîndit la pedeapsa jidovuluĭ rătăcitor, și apoĭ încă acele care isbucnesc cu veselie printre niște bunĭ tovarășĭ, întrunițĭ la un loc dupe o zi petrecută în emoțiunĭ izolate.

Dar *chiar și în căruță, vânatul* obosește
Și dup'o cină scurtă și somnul a sosit[1]).

Vînătorĭ și căruțașĭ, mîrțoage și dulăĭ, culcațĭ toțĭ la pămînt, dorm acum dușĭ, la tîrlă!... «Singure, stetele nopțeĭ se uită de pe cer la dînșiĭ; eĭ aud cu urechile toată acea nenumărată lume de insecte ce se strecoară prin ierburĭ, țiuind, scîrțiind, fluerînd, șuerînd și toate acele miĭ de glasurĭ se 'nalță cu răsunet potolit în tăria nopțiĭ se limpezesc în aerul eĭ răcoros și leagănă în somnie, auzul lor aromit. Cînd însă vre unul se deșteaptă și clipește ochiĭ, cîmpia i se înfățișează luminată de scînteiele strălucitoare ale licuricilor! une-orĭ cerul se încinge alocurea în depărtare, de o vîlvoare roșatică, provenită din pîrjol, și un stol întunecos de pasărĭ se strecoară prin noapte...»

Mă opresc, căcĭ mi se pare că, fără știrea luĭ Dumnezeŭ

[1]) *Eliad* zice în «Sburătorul» săŭ:
«Dar câmpul și argeaoa săteanul obosește
Și dup'o cină scurtă și somnul a sosit».

şi a cititorilor, am început să traduc descrierea stepeĭ malorosiene, una din paginile cele maĭ minunate din minunatul romanţ istoric *Taras Bulba*, de N. Gogol, scriitor rus, carele de nu mă 'nşel, a scris, maĭ întîĭ pe ruseşte, comedia *Revizorul general*. Aş transcrie aci cu plăcere toată acea încîntătoare descripţiune; ca şi Gogol, într'o pornire de drăgăstos necaz, aş sfîrşi şi eŭ zicînd: «Dracul să vă iea, cîmpiilor, că mult sunteţĭ frumoase!» [1]) Dar atuncĭ ce s'ar maĭ alege din descrierea Bărăganuluĭ, pe care m'am încercat a o face eŭ romîneşte?

Las dar pe Gogol într'ale sale, că mĭ-e teamă să nu mă prea dea de ruşine....

Dar ce făcuĭ, vaĭ de mine! Am uitat cu totul că este acum admis în radicalele principiĭ de suprem şi absolut patriotism romîn că, de vreme ce muscaliĭ trebuesc în genere privițĭ ca inimicĭ şi răŭ-voitorĭ aĭ naţionalităţiĭ noastre, să ne dispensăm cu totul de a numi, ba chiar să ne şi inpunem datoria de a desfigura pe autoriĭ lor, de cîte orĭ bine-voim a'ĭ traduce, a'ĭ imita, saŭ a'ĭ localiza. Prin aceasta chiar le facem prea multă onoare!

Vous leur fites, seigneur,
En les croquant, beaucoup d'honneur! [2])

II

Eram băiat de vre-o treĭ-spre-źece anĭ cînd am învăţat să daŭ cu puşca; — mărturisesc însă că de atuncĭ n'am maĭ făcut nicĭ un progres în această artă; ba chiar aş putea zice din contră! — Insoţisem pe tată-meŭ la băile

[1]) «Dracul să vă ia cîmpiĭ, ce frumoase sînteţĭ!» — Romanţul *Taras Bulba* este o admirabilă descriere a vieţeĭ Cazacilor Zaporojenĭ, cari aŭ jucat un aşa mare rol în istoria ţărilor romîne sub domniile strălucite a luĭ Mateĭ Basarab în ţara Romînească şi a luĭ Vasile Lupu în Moldova.

[2]) *La Fontaine*, Les animaux malades de la peste:
«Păpîndu-ĭ, le-aĭ făcut, stăpîne, multă onoare!»

de la Balta-Albă, unde se adunase în acel an, sarea și marea, precum a și povestit'o cu atîta spirit, d. V. Alecsandri [1]), pe carele atuncĭ, acolo, pentru prima oară l'am zărit, domnia-luĭ tînăr, vesel și încă de atuncĭ cunoscut prin farmecul neaoș-romînesc al muzeĭ ce 'l inspiră, eŭ copilul, crezînd că tot ce sboară se mănîncă.

Locuiam într'un sat de pe malul stîng al Buzăuluĭ, la Grădiștea, tot într'o casă cu bătrînul colonel Enghel, acela carele, prin buna sa inimă, prin vioiciunea glumeață a caracteruluĭ săŭ și prin pocita șocăție a vorbiriĭ sale romîneștĭ, a lăsat plăcute și vesele suvenire printre subordonațiĭ luĭ, acum toțĭ veteranĭ aĭ oștiriĭ : polcovnicul Enghel, care, luînd de soție pe o cocoană romîncă a căriĭ bogată zestre coprindea o laie de robĭ țiganĭ, zicea nevestĕ de cîte orĭ se întîmplă să moară vre unul din aceștĭ nenorocițĭ : «Plincĭ, Anicuța'*l meŭ!* a murit *la dine un sestre!*»

Colonelul Enghel îmĭ dărui o pușcă cu duoă țeve, scurtă și ușoară, croită și cumpănită chiar dupe trupul și dupe puterile mele ; el mă și învăță cum s'o împlu, cum să ochiesc și cum să trag. De aci înainte, vaĭ și amar de bietele vrăbiĭ de pe gardurĭ ! Pe toată zioa stricam într'însele cîte un corn de praf și cîte o pungă de alice ; dar apoĭ și ce pilafurĭ ne gătea la masă meșterul-bucătar, *sestre al* cocoaneĭ Anicuțe !

Mi se pare că întru atîta se cam mărginesc foile de dafin ce am putut culege în cariera mea cinegetică. Vezĭ bine că cu dînsele nu s'ar putea găti nicĭ măcar *iahnia de mistreț*, pe care tu o descriĭ în cartea ta.

D'așĭ fi maĭ lăuduros din fire, — și nefiind ast-fel, iată o puternică dovadă că nu sunt și nu pot să fiŭ bun vînător, nicĭ măcar ca amicul Budurof! — d'aș fi, zic, maĭ lăuduros, aș putea să adaog că, tot pe malurile Bălțeĭ-Albe, m'am încercat a da și 'n ciovlice de cele moțate,

---

[1]) «24 de ceasurĭ la Balta-Albă, 1874», în *Romînia literară*, foaie periodică. Iașĭ 1855.

care se tot cletină în aer și pe uscat, strigînd ca puiĭ de jidan de pe uliță: «kibrit! kibrit!»; am ochit adesea și în

Ciocîrlia cea voioasă ce 'n văsduh se legăna; [1])

ba unde puĭ că am cutezat a trage cu pușca și 'n cîrdurile de gîște sălbatice ce trec mereŭ cu grămada d'a lungul Buzăuluĭ!

De nu m'ar fi oprit văcarul satuluĭ, aș fi nimerit de sigur și cîte un graure din ceĭ cari sboară printre vitele din cireadă și, împreună cu ciorile, se cocoțează jucînd pe spinarea boilor, cari, cu o filozofică nepăsare, rabdă așa batjocure. Oare ce vor fi zicînd boiĭ în mintea lor, despre acele obraznice păsăruice? Și ce gîndurĭ vor fi rumegînd eĭ, cînd se simt într'astfel călcațĭ sub picioare? Mare e limba bouluĭ, păcat că nu poate grăi!

Nu știŭ însă cum și ce fel ne aduse vorba a pomeni despre graurĭ și aci, iartă-mă, amice autorule, să te țiŭ de răŭ fiind-că, în cartea ta, n'aĭ spus nimic despre acest vînat și maĭ cu seamă despre o altă pasăre pe care mulțĭ la noĭ o confundă cu graurele, din cauză că ea poartă pe franțuzește, un nume ce s'ar crede că corespunde cu al acestuia.

Du-te într'o dimineață la Capșa și spune'ĭ să 'țĭ facă pentru dejun, un paștet din cele ce se chiamă *Pâté de grives;* apoĭ a doua zi la masă, cere la Hugues să 'țĭ gătească o mîncare, ce ți se va prezenta într'o gingașă cutioară de hîrtie velină albă, sub numirea de *Grives en caisse.*

După ce veĭ mînca, o să simțĭ fără îndoială o mustrare de cuget pentru că aĭ trecut cu vederea și aĭ nesocotit vînatul numit *grives*, iar, după cum se crede, pe romînește, *sturzi* și *cocoșarĭ* (?)

Aci vrînd nevrînd trebuie să mă urmezĭ, — și aceasta îțĭ va fi pedeapsa, — într'o lungă controversă, în care fi-

[1]) *C. Negruzzi*, în «Aprodul purice».

logia are să se amestece cu istoria naturală, și să facă un talmeș-balmeș precît se va putea maĭ doct și maĭ erudit. Bagă de seamă că aĭ a face cu un membru al Academieĭ!

Romaniĭ, — noĭ, strănepoțiĭ luĭ Traian, începem totd'auna de la Romanĭ, — Romaniĭ cunoșteaŭ, printre altele multe, și aceste două speciĭ de păsărele și le prețuiaŭ dupe dreapta lor valoare; unora le zicea *turdus*, și altora *sturnus*.

Turdi eraŭ un soĭ de pasărĭ foarte lăudat de gastronomiĭ noștri străbunĭ. Poetul Martial,—pe care însă Traian nu 'l prea făcea haz, — zice că, după părerea luĭ, dintre păsărĭ, cea maĭ bună de mîncare este *turdus*, iar dintre patrupede, iepurele.

Inter aves turdus, si quis me judice certet,
Inter quadrupedes, mattea prima lepus. [1]

Fie cum zice Martial în privința pasăriĭ! Dar cît despre iepure, să mă ierte domnia-luĭ; eŭ țiŭ cu tata Traian și nu aprob zisele poetuluĭ. Ba încă, de nu 'mĭ ar fi rușine să vorbesc romînește cam în felul *Franțozitelor* răposatuluĭ Costache Faca, cele cu «mantela *amour-sans-fin*», aș potrivi acĭ, — și nu fără oare-care iscusință, — vorba Romînuluĭ: Departe *griva* (adică *grive*) de iepure! [2]

Orațiŭ însă se arată și mai entusiast în privința *turdilor* și, zăŭ, nu se miră că uniĭ 'șĭ mănîncă averea dumicînd la *turdi* grașĭ, căcĭ nimic, zice el, nu este maĭ bun:

Non, hercule, miror
Aiebat, si qui comedunt bona, cum sit obeso
Nil melius turdo. . . . . [3]. . . . .

---

[1]) *Martialis* Epigram. XIII. 92: «Dintre pasărĭ sturzul, — dacă cineva m'ar alege drept judicător, — iar dintre patrupede cea maĭ d'întîĭ delicateță, este iepurele!»

[2]) *Eliad* a publicat în vol. V, (pag. 287—311), al *Bibliotecei portative* (Bucureștĭ, 1860), puținele fragmente de scrierĭ rămase dela Constantin Faca, carele a murit la 1845.

[3]) *Horatii* Epistol. I, XV. v. 39:
« . . . . Zăŭ, nu mă mir,
Zicea, dacă uniĭ îșĭ mănîncă averea, de oare ce, decît un sturz gras
Nimic nu este maĭ bun».

Terenţiu Varrone, în cartea sa despre agronomie, ne vorbeşte prelarg despre creşterea şi îngrăşarea acestui soĭ de păsărĭ, în case înadins clădite pentru sburătoare, *ornithon*, pe care le descrie cu deamăruntul şi maĭ adaoge cum că o mătuşă a luĭ avea la vila sa de pe via Salaria, în ţara Sabină, la 24 mile de Roma, un asemenea *ornithon*, din care vindea pe tot anul cincĭ miĭ de *turdi* cîte treĭ dinarĭ unul; ceia-ce 'ĭ producea un venit anual de 60,000 sesterţiĭ, adică, pe baniĭ de acum, 12,000 leĭ noui [1]).

Ce stăm de ne maĭ gîndim, amice? Haĭ să căutăm a prinde *turdi* şi să ne asigurăm dintr'înşiĭ o mie de galbenĭ pe an, ca mătuşa luĭ Terenţiu Varrone.

Dar unde să'ĭ găsim? Iată dificultatea.

Adevărul e că naturalistul latin Pliniŭ ne spune că *turdi*, precum şi *merulæ* (mierlele) şi *sturni* (grauriĭ) fără de a'şĭ schimba penele, se duc prin ţărĭ vecine şi că iarna sunt foarte mulţĭ *turdi* în Germania [2]).

Naturaliştiĭ modernĭ, şi în capul lor vestitul Buffon, dupe ce constată că pasărea numită de latinĭ *turdus*, poartă în limba franceză, numirea generică de *grive* şi că ea se aseamănă cu mierla, din care însă diferă la pene prin nişte pete regulate ce ea are în totdauna pe pept, împarte acest soĭ de volatile în patru speciĭ, numite franţuzeşte: *grive*, propriŭ zisă, *draine* care este maĭ mare la trup decît toate, *litorne* şi *mauvis*. Aceste două din urmă sunt cele maĭ preferabile la mîncare.

Diferitele speciĭ, precum şi varietăţile lor, se disting prin mărime, prin coloritul penelor şi chiar prin unele năravurĭ; dar în genere, aceste păsărĭ sunt sălbatice, puţin jucătoare, maĭ mult triste; ele vieţuiesc izolate; cuiburile lor sunt foarte curat clădite şi ouşoarele lor frumos colorate, albastru saŭ verde. Ele trăesc în ţările despre nord şi vin

---

1) *Ter. Varronis* De re Rustica. II. 5.
2) *Plinii Secundi* Histor. natural. IX. 25

maĭ cu seamă către toamnă în părțile meridionale. Sunt foarte mîncăcioase: însușĭ Orațiŭ ne o atestă:

> Amite levi rara tendit retea,
> Turdis edacibus dolos, [1])

și le place cu deosebire struguriĭ, cauză pentru care Francezii aŭ și creat zicătoarea: *soûl comme une grive*, ce se aplică celor cari la noĭ aŭ furat luleaoa neamțuluĭ.

În cetatea Dantzig din Prusia se consumă pe an ca la 90,000 părechĭ din specia celor numite *mauvis*; cele zise *litorne* iernează în Austria-de-jos și în Polonia; iar în unele părți ale acesteĭ ultime țărĭ, cîtimea specieĭ de *grive* este așa de considerabilă, încît se prind fără număr și se transportă luntri pline, încărcate cu de acest vînat.

Dacă ele însă se află așa de multe prin ținuturĭ vecine cu noĭ prin Polonia și Austria; dacă, ducînd dorul vițeĭ, ele se nasc cu grămada în împărăția hămeiuluĭ și a bereĭ, este oare prin putință ca, flămînzite, să nu fi însemnat ele încă de mult prin aer, căile pe unde, în timpul de acum, avea să ne calce, cu fer și cu foc, năpastia consorților nemțeștĭ? Despre aceștĭ nouĭ *bumbașirĭ* aĭ țăreĭ, știm cu prisos ce soĭ de pasáre sunt și numele lor le cunoaștem maĭ cu prisos de cum am dori; cu mult maĭ greŭ ne vine de a nimeri pe acela maĭ puțin ilustru al împenaților lor compatrioțĭ.

Am consultat pentru aceasta toate dicționarele noastre, chiar și pe cel făcut sub numele Societățiĭ Academice romîne, și iată tot ce am putut alege, maĭ cu seamă din Vocabularul francezo-romînesc al d-lor P. Poenaru, F. Aron și G. Hill:

> *Grive* se zice pe românește *Sturz:*
> *Draine* se chiamă în limba noastră *Cocoșar;*
> *Litorne* este un fel de *Cocoșar,* cu capul cenușiŭ,
> si *Mauvis* este un fel de *Sturz.*

---

[1]) *Horatii* Epod. II. v. 33—34:
«Acață de nuiele lațurĭ căscate, momelĭ pentru sturziĭ mîncăcioșĭ».

Autorii Dicționaruluĭ Academic nu înscriŭ cuvîntul *cocosiariu;* — poate că nu va fi de origină latină? Cât despre *sturdiu*, încă nu aŭ ajuns la litera *S*.

Într'un cuvînt, *la grive*, pe latinește *turdus*, nu este cîtușĭ de puțin *graurele* romînesc, cu toate că, judecînd după asemuirea lor, aceste două numirĭ par a fi rudite. D. Littré, în monumentalul săŭ dicționar al limbeĭ franceze, nu știe ce origină să dea cuvîntuluĭ *grive*. Oare acest nume nu va fi el derivat din adjectivul latin *gravis*, — greŭ, gras, — pe care îl găsim calificînd pe *turdi*, în următorul vers al luĭ Marțial:

> Sylva *graves turdos* exagitata dedit [1].

Aceasta ar fi o derivațiune în formă de synodoche, către care s'ar alipi, ca o metonomie, denumirea romînească de *graure*, dată uneĭ alte păsărĭ, pe care tot Marțial o pune în oposițiune cu *turdi*, îngrășațĭ cu măsline din Picenum:

> Si mihi Picena turdus pelleret oliva,
> . . . .
> Nunc sturnos inopes . . . . . .[2])

Despre *sturni* nu s'a prea zis mult bine; Marțial, după cum văzurăm, îĭ declară bunĭ de nimic, *inopes*. Pliniŭ [3]) vorbește numaĭ de obiceiul lor de a sbura în cîrdurĭ rotunde, îndesațĭ uniĭ într'alțiĭ. Și maĭ mult insistă asupra acesteĭ particularitățĭ Buffon, arătînd, că în sburarea lor răpede și sgomotoasă, graurii par a fi supușĭ la o tactică ce se exercită cu o disciplină militară, subt ordinele unuĭ șef. Chiar și Dante a luat furtunosul sbor al graurilor,

---

1) *Martialis* Epigram, IV. 66. v. 6.
«Pădurile bătute aŭ dat sturzĭ grașĭ».

2) *Idem*, idem. IX. 55:
«Dacă aș avea sturzĭ îngrășațĭ cu măsline din Picenum
. . . .
Dar acum (am numaĭ) graurĭ bunĭ de nimic . . .

3) *Plinii* Histor. natural. X. 31.

grămădiţĭ în stol larg şi plin, drept termen de comparaţiune, ca să descrie, în versurĭ nemuritoare, cum spiritele nenorocite sunt purtate fără repaos, de suflarea vijeliilor infernale:

E come gli stornei ne portan l'ali
Nel freddo tempo, a schiera larga e piena;
Cosi quel fiato gli spiriti mali.
Di qua, di là, di giu, di sù gli mena;
Nulla speranza gli conforta mai,
Non che di posa, ma di minor pena [1]).

Nu rămîne îndoială că *stornei* luĭ Dante, *les étourneaux* aĭ luĭ Buffon şi *sturni* luĭ Pliniŭ şi luĭ Marţial sunt graurii noştri, cu penele negricioase şi presărate cu pete albe saŭ sure, cari trăiesc în Europa, — din fundul Şvedieĭ pînă în insula Malta, şi chiar în Africa, pînă la capul Buneĭ-Speranţe, — cari, după ce în luna luĭ Iunie, 'şi-aŭ clocit ouăle lor cenuşiĭ, în cuiburĭ străine saŭ în scorburĭ de copacĭ, se adună de petrec în stolurĭ, dorm noaptea în stuf, se ciorovăiesc seara şi dimineaţa, se scoală toţĭ de o dată cu mare volbură şi trec răpede ca un nor negru îndesat, se amestecă printre porumbeĭ şi printre ciorĭ, se domesticesc bine în colivie, ba chiar, dacă îĭ puĭ în pension, învaţă franţuzeşte, pronunţînd gras litera *r*, întocmaĭ ca la Paris.

Se vede că Buffon, — o spune însuşĭ, — a auzit graurĭ vorbind nemţeşte, latineşte, elineşte şi alte limbĭ; cît despre mine n'am avut parte a constata *de visu et auditu*, talentele poliglote ale acestuĭ interesant neam de păsărĭ. Atît

---

[1]) *Dante*, Divina Comedia. L'Inferno, cant. V. v. 38- 44:

«Şi precum graurii sînt purtaţĭ de ale lor aripe
Pe timpul rece, în stolurĭ largĭ şi pline,
Aşa şi acea suflare purta spiritele nenorocite.
In coacĭ, în colo, în jos, în sus le mînă;
Nicĭ o speranţă nu le maĭ mîngîie
Nu doară de repaos, ci de o maĭ mică pedeapsă».

numaĭ pot zice despre dînsul că despreţul cu care îl tratează intrigantul acela de Marţial, declarîndu'l bun-de-nimica, *inopes*, mă îndeamnă şi maĭ mult a lua în antipatie pe acest poet servil şi demoralizat, urmînd şi întru aceasta, exemplul dat de augustul meŭ strămoş, Caiu Ulpiu Traian.

Eŭ, de cîte orĭ mi s'a întîmplat să mănînc graurĭ, — adică *sturni* latineştĭ, or *étourneaux* francezĭ, şi nu *sturzĭ* romîneştĭ, saŭ *grives* franţuzeştĭ, — le-am găsit un gust foarte bun şi maĭ ales un miros de vînat din cele maĭ plăcute. Nu căuta dar la cele ce zic autoriĭ şi, cînd veĭ da peste stolurĭ de graurĭ, impuşcă fără dispreţ cît veĭ putea maĭ mulţĭ. Poţĭ fi încredinţat că eŭ unul îţĭ voĭ rămînea tare recunoscător pentru peşcheş!

Dacă cumva acum te simţĭ cam obosit de lunga digresiune zoologico-filologică prin care am răzbunat de nepăşarea ta, pe *sturzĭ*, pe *cocoşarĭ* şi pe *graurĭ*, apoĭ tot maĭ iartă-mă să adaog vre-o două treĭ cuvinte în materiĭ analoage, adică să'ţĭ fac cîte-va intrebărĭ, şi apoĭ, zăŭ, vă daŭ pace şi ţie şi neamuluĭ păsăresc.

Maĭ întîĭ, te rog spune'mĭ dacă ştiĭ saŭ nu ştiĭ ce soĭ de sburătoare este *grangurul?* Am auzit de la uniĭ, — şi aş dori să aflu dacă aceia nu se înşală, — că păsăruica astfel numită este chiar acel vrăbete grăsun care se îndoapă cu fructe de prin grădinĭ, *emeriza hortulanus*, şi care cu drept cuvînt este socotit în Franţa ca una din cele maĭ delicate îmbucăturĭ ornitologice [1]). Abia expus la

[1]) Mi-am luat seama, saŭ — ca să zic maĭ adevărat, — după ce am scris acestea, am aflat că *grangorele* este o pasăre galbenă şi mare cît mierla, care pe latineşte se chiamă *oriolus galbula*, iar pe franţuzeşte *loriot*. Dar numele romînesc al gustosuluĭ *ortolan*, tot nu l-am aflat, ci din contră maĭ mult m'am încurcat văzînd în muzeul de istorie naturală de la Academie, două păsărĭ de mărime şi de formă cu totul diferite, purtînd amîndouă numirea latina de *Emeriza hortulanus*, fără de ecuivalente romîneştĭ. — Confusio summa sequetur! — E pur, eŭ am mîncat *ortolanĭ*, vînaţĭ în ţară la noĭ.

dogoreala jaraticuluĭ, el se preface într'o sărmăluță de grăsime profumată. Gîndindu-mă la ele, aș vrea să fiŭ și eŭ printre oaspeții șoareceluĭ din Lafontaine:

Autrefois le rat de ville
Invita le rat des champs,
D'une façon fort civile
A des reliefs d'ortolans[1]).

Trec la a doua întrebare. Pentru ce, rogu-te, n'aĭ spus nicĭ măcar un cuvînt despre o altă pasăre de pădure care de și e cam rară la noĭ, însă este privită pretutindenĭ ca unul din cele maĭ delicate vînaturĭ? Francezii îĭ zic *gélinotte;* Germaniĭ *Hasel-huhn* (adică găină de alune); Rușiĭ, — ițĭ amintesc numele'ĭ rusesc, fiind-că pădurile de brad și de mesteacăm ale Rusieĭ sunt pline de această prețioasă sburătoare, — Rușiĭ o numesc *répcik*; iar la noĭ, ea se chiamă.... cum se va fi chemînd?... Știŭ de sigur că în județele de munte ale Moldoveĭ, unde vînătoriĭ le pîndesc pe mușchiul cel verde de la tulpina brazilor, acele paserĭ maĭ marĭ de cît un sitar și împodobite cu sprîncene roșiĭ ca cocoșiĭ sălbaticĭ, poartă numele de *ieruncĭ*. Dar dincoace de Milcov, cum le zice? găinușe sălbatice? găinușe de alun? . . . . ?

Cînd divinul cîntăreț al Divineĭ Comediĭ, călăuzit de măiestrul săŭ Virgil, ajunge în cercul acela din infern unde eraŭ muncite de o aprigă și neînblînzită furtună, sufletele păcătoase ale muritorilor carĭ, aci pe pămînt, dînd uităriĭ sănătoasele dar asprele legĭ ale înțelepciuniĭ, îșĭ petrecuse viața în desmierdărĭ lumeștĭ,

---

[1]) *La Fontaine,* Le rat de ville et le rat des champs:

«Odinioară șoarecele de oraș
Pofti pe șoarecele de la cîmp,
Intr'un mod foarte politicos
La mezelicurĭ de . . . . (?)»

a cosi fatto tormento
Eran dannati i peccator carnali,
Che la ragion sommettono al talento,[1])

atuncĭ poetul nu află, în puternica sa închipuire, alte imagine maĭ potrivite spre a descrie pe aceĭ nenorociţĭ, de cît a'ĭ asemui, cînd cu şire lungĭ de melancolicĭ cocorĭ, cînd cu stolurĭ zăpăcite de graurĭ, cînd în fine cu amoroase porumbiţe care, chiămate de dorinţă, cu aripele întinse şi 'ncordate, sboară către dulcele lor cuib, purtate prin aer de dorul ce le încinge:

Quali colombe dal disio chiamate,
Con l'ali aperte e ferme, al dolce nido
Volan, per l'aer dal voler portate [2]).

Răpită de armonia acestor suave versurĭ, ciripite în dulcea limbă toscană, inima se avîntă şi dînsa pe urmele amoroase ale pasăriĭ uşcare; ochiul o însoţeşte prin spaţiŭ; gîndul se răsfaţă în desfătările aceluĭ cuib dorit!

Dar colo, sub adîncul frunziş al codruluĭ stă pitit vînătorul, cu ochiul ţintit la pradă, cu braţul ager la trăgacĭ. Blînda turturică a sosit, ameţită de bucurie, aproape de soţul eĭ; ea s'a pus alăturĭ cu dînsul pe o cracă verde a stejaruluĭ; gungunind, ea îşĭ scutură aripile şi 'şĭ încovoaiă guşa argintie. Soarele de amiazĭ varsă emanaţiune voluptoase de căldură în rariştea păduriĭ şi subt umbra copacilor; razele luĭ se strecoară luminoase printre frunze şi sclipesc ca aurul pe undele limpezĭ ale pîrîuluĭ. Totul în fire e linişte, tăcere, dor şi speranţă; totul, pentru norocita păreche, pluteşte în visurĭ de plăcere, în farmec

---

[1]) *Dante*, Divina Comedia. L'Inferno. Canto V. v. 37—39:
«La cazna aci descrisă eraŭ osîndiţĭ ceĭ carĭ aŭ păcătuit cu carnea şi aŭ pus înţelepciunea maĭ prejos de plăcerile lor».

[2]) *Dante*, Div. Com. — L'Inferno, Cant. V. v. 82—84:
«Precum porumbiĭ de dor chiămaţĭ,
Cu aripele deschise şi ţepene, la dulcele cuib
Sboară, purtaţĭ prin aer de ale lor dorinţe.»

amoros! Cu gîndul, ea soarbe poate o eternitate de fericirĭ!

Dar de o dată un pocnet fatal răsună; echo îĭ răspunde de prin toate adîncimile codruluĭ trezit. O sărmană păsărică a picat moartă sub stejar. Vînătorul vesel o asvîrlă sîngerată în tolba sa. Dar soția turturică, cea care, vaĭ! a rămas cu zile,

Cît trăeşte, tot jăleşte
Şi nu se maĭ însoţeşte!
Trece prin florĭ, prin livede,
Nu se uită, nicĭ nu vede.

Şi cînd şeade cîte-o dată,
Tot pe ramură uscată;
Umblă prin dumbrav'adîncă;
Nicĭ nu bea, nicĭ nu mănîncă.

Unde vede apa rece,
Ea o turbură şi trece;
Unde e apa maĭ rea,
O maĭ turbură şi bea.

Trece prin pădurea verde
Şi se duce de se pierde;
Sboară pînă de tot cade,
Dar pe lemn verde nu şeade.

Unde vede vînătorul,
Acolo o duce dorul,
Ca s'o vază, s'o lovească
Să nu se maĭ pedepsească.

De vreme ce tu, autor al *Manualuluĭ* de vînătoare, n'aĭ socotit de cuviință a număra și turturica printre pasările de vînat, eŭ am dat cuvîntul răposatuluĭ întru fericire, mareluĭ ban Iănăchiță Văcărescu, ca să răzbune de a ta uitare pe aceste dulcĭ și fragede zburătoare. Totdeodată grațioasa și jalnica elegie a vechiuluĭ poet romîn îmĭ va servi drept orațiune funebră pentru tot vînatul împenat, asupra căruia m'am întins, — mi se pare, — cam foarte peste măsură.

Pînă aci dar cu paserile bune de împușcat și bune de mîncat! Să le fie țărîna, — adică nu . . . . să le fie maĭ bine carnea ușoară stomaculuĭ, și apoĭ vecĭnica lor pomenire!

III.

În toate țările ce se bucură de legiuirĭ înțelepte și prevăzătoare, pe care le și pune în lucrare o sistemă de administrațiune regulată ca ceasornicul, prin toate acele țărĭ, vine un moment al anuluĭ cînd d'odată vînătoarea se închide. Atuncĭ cîte-va lunĭ d'arîndul nu maĭ auzĭ nicĭ prin holde, nicĭ prin crîngurĭ, pocnetul ierbeĭ de pușcă și șuerătura alicelor; atuncĭ se dă recreațiunĭ și vacanțiĭ vînatuluĭ, iar vînătorilor li se impune pedeapsa popreleĭ.

La noĭ pînă acum nicĭ legea nu prevede nimic, dar nicĭ înalta oblăduire nu simte trebuința de a se amesteca în traiul, maĭ mult saŭ maĭ puțin turburat, al lighioanelor sălbatice; ea deocamdată se mulțumește a *regularisi* vitele cu patru, și maĭ ales pe cele cu două picioare.

Astfel stînd lucrurile în patria ucenicilor tăĭ, pentru ce, o tu dascăle de vînătoare sistematică și rațională, n'aĭ suplinit lipsele legeĭ și nepăsarea cîrmuitorească, dînd oarecare povețe în privința timpuluĭ cînd se cuvine ca vînătorul să-șĭ pună pușca și pofta în cuĭ și să dea nevinovaților săĭ adversarĭ, un răgaz ce, în curînd, îĭ va asigura, tot luĭ, o maĭ spornică și maĭ dăinuitoare izbîndă? Spune adevărat! Cîte-va cuvinte asupra acestuĭ punt n'ar fi fost ele oare foarte la locul lor, în *Manualul* tăŭ de vînătorie?

Bag însă de seamă că deviŭ din ce în ce maĭ exigent și că nu fac alta decît a scoate mereŭ la mărunte ponoase, cărțiĭ tale. Sunt sigur că, de cînd citeștĭ aceste lungĭ pagine fără șir, aĭ zis miĭ de orĭ pînă acum: «Lipsă-mĭ de asemenea critică, unde se vorbește maĭ mult de ceea ce nu mĭ-a plăcut saŭ n'am socotit de trebuință a le spune!»

Știĭ însă că sunt tot felul de firĭ pe lume. Cînd, spre exemplu, daĭ unuĭ om flămînd un prînz cu care îșĭ poate foarte bine potoli foamea, mîncînd tot lucrurĭ simpli, dar sănătoase și curat gătite, e învederat că nu se cade ca el să ceară maĭ mult. Dar dacă acel om este lacom din fire

și maĭ ales dacă are gusturĭ răsfățate, el o să se tot plîngă că nu i-aĭ dat mezelicurĭ și trufandale, prăjiturĭ și zaharicale; o să pretinză că, în loc de carne de vacă, ar fi trebuit să-ĭ prezinţĭ dobe de mistreț și kebapurĭ de căprioară, în loc de puĭ de găină fripțĭ, prepelițe tăvălite în mălaĭ și bicațĭ prăjițĭ în mustul lor.

Socotesc că tot cam așa fac și eŭ cu *Manualul* tăŭ, cerînd poate prisos acolo unde se află ceia ce este de neapărată trebuință, și în puterea prieteniei, iartă-mĭ aceste nazurĭ de lăcomie literară.

Dă-mĭ dar voĭe să mă 'ntorc iar la vorba de maĭ nainte și să arăt, în cîte-va cuvinte, cauzele ce trebue să îndemne pe vînătorul înțelept a curma, pentru un moment, isprăvile sale. Dar de vreme ce tu nu aĭ voit a spune acele cauze, mie mĭ-e teamă că eŭ nu voĭ putea; de aceea, ca să scăpăm amîndoĭ cu fața curată, haĭ să facem loc aci între noĭ, poetuluĭ Lucrețiŭ, pentru ca, în versurĭ turnate ca de bronz, precum eraŭ și legile Romeĭ, să invoace el, în favoarea natureĭ aprinsă de dor, pe născătoarea sporniceĭ ginte romane, pe dezmierdătoarea zeilor și a oamenilor, pe antica Vinere, fecunda și neobosita prenouitoare a semințiilor lumeștĭ: [1])

---

[1]) *Lucretii* De rerum natura, I v. 1—20:

Aeneadum genetrix, hominum divomque voluptas,
Alma Venus, cæli subter labentia signa
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentis
Concelebras, per te quoniam genus omne animantum
Concipitur visitque exortum lumina solis.
Te, dea, te fugiunt venti, te nubila cæli
Adventumque tuum, tibi suavis dædaia tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti
Placatumque nitet diffuso lumine cælum.
Nam simul ac species patefactast verna diei
  reserata viget genitabilis aura favoni,
Aëriæ primum volucres te, diva, tuumque
Significant initum perculsæ corda tua vi
Inde feræ pecudes persultant pabula læta

«Născătoare a gintei lui Eneŭ, voluptate a oamenilor şi a zeilor, spornică Vinere! tu, care sub stelele lucinde ale cerului, împoporezi marea cea plutitoare şi pămîntul cel roditor, prin tine tot neamul vieţuitoarelor concepe şi se naşte spre a vedea lumina soarelui. Dinaintea ta, zeiţă, dinaintea ta, şi la a ta sosire fug vînturile şi norii de pre cer; sub tine, pămîntul împestriţat aşterne flori drăgălaşe; ţie 'ţi zîmbesc valurile mării şi cerul, înseninat de tine, luceşte de o lumină preste tot împrăştiată. Căci îndată ce primăvara deschide şirul frumoaselor zile şi îndată ce suflările înstrunate ale Zefirului reîncep a deştepta puterile fecundării, mai întăi zburătoarele cu inima străpunsă de a ta virtute, vestesc, o zeiţă, a ta venire: apoi turmele îndîrjite saltă cu veselie prin păşuni şi străbat înnot răpezile rîuri; astfel, aprinsă de frumuseţea şi de farmecele tale, toată firea însufleţită te urmează cu înfocare pe tine, ori unde tu o mîni a se duce. De aceea prin mări şi prin munţi, prin apele volburoase, prin locuinţele frunzoase ale pasărilor şi prin cîmpiile înverzite, suflînd tuturor în piept o dulce iubire, tu faci ca cu plăcere să se înmulţească în etern generaţiunile lumei».

Aşa dar cînd soseşte primăvara, amice vînătorule, îndură-te şi tu, şi lasă gingaşei Vineri şi dulcelor ei desmierdări, întreagă domnirea lumii. N'ai avut tu oare timp îndestul ca să răspîndeşti groază şi moarte prin crînguri şi pe cìmpii? Chiar pe această zăpadă ce se topeşte acum subt adierea încropită a zefirului primăvăratic, n'aŭ fost oare tipărite urme încrucişate ale copoilor, gonind prin pădure iepurile fricos şi vulpea vicleană, cari, fie-care după firea sa, se silesc a 'şi minţi gonacii şi a încurca dîra lor printre tulpinele despuiete? Dar Braica, Grivei şi Dudaş, cu botul la pămînt, cu urechile blegite, cu coada întinsă,

Et rapidos tranant amnis: ita capta lepore
Te sequitur cupide quo quamque inducere pergis.
Denique per maria ac montis fluviosque rapacis
Frondiferasque domos avium camposque virentis
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem
Efficis ut cupide generatim sæcla propagent.

aleargă fără îndurare și cu glasul lor spăimîntă feara prin toate cotiturile eĭ. Lătrătura lor chelălăită, cînd maĭ apropiată, cînd apoĭ pierdută prin atmosfera rărită de ger, răsună cu o ciudată monotonie la urechile vînătoruluĭ, încremenit pe locu'ĭ de pîndă. Nu știŭ ce coardă misterioasă a inimeĭ sbîrnie la acea sălbatică armonie! Cînd copoiĭ vestesc apropierea vînatuluĭ, nerăbdarea îl face să tresară maĭ mult decît frigul. Cu ochiul pironit către partea unde s'aude lătratul, el așteaptă, ispitește, caută, măsoară luciul zăpezeĭ fără de cărare; iar cînd d'odată s'arată șoldanul cu urechile ciulite saŭ vulpea cu coada tîrîș, ca într'un fulger el iea pușca la cătare și trage! . . . .
. . . .

Pe cînd eram ajuns aci cu scrisul, fuseĭ întrerupt de fetița mea care venea în fuga mare să'mĭ aducă o veste ce o înveselise foarte; mergînd în curte ca să se joace cu Capișoana, cățeaoa, a găsit'o culcată pe un mindir de paie și avînd împrejurul eĭ o grămadă de cățelușĭ, micĭ cît pumnul și orbĭ ca soboliĭ. Eraŭ unsprezece bursuceĭ, cari se svîrcoleaŭ, chițăind și mierlăind, subt ugerul mameĭ, uniĭ negri, alțiĭ murgĭ și alțiĭ bălțațĭ. A trebuit negreșit ca dintr'o așa de numeroasă prăsilă, să fac și partea engheruluĭ. Aci dar, în alegerea cățeilor cu drept de viață, am avut ocaziunea de a pune îndată în aplicare, învățăturile și povețele ce se găsesc în cartea ta; am oprit dar cățeiĭ «cari aveaŭ cap maĭ mare, bot maĭ larg, nărĭ maĭ deschise, urechĭ maĭ subțirĭ și maĭ bine croite, pept maĭ lat, picioare maĭ lungĭ, coadă maĭ groasă la rădăcină și maĭ subțire la vîrf».

Îțĭ mărturisesc, amice, că în privința acesteĭ ultime recomandațiunĭ, — cu toată încrederea ce am în cunoștințele'țĭ și în experiența'țĭ cinopedice, — rămăseĭ pe gîndurĭ, întrebîndu-mă ce fel de influență vor fi avînd grosimea și forma coadeĭ asupra facultăților intelectuale și fizice ale unuĭ cîine? Așa dar acest apendice al șireĭ spinăreĭ are și el o însemnătate etică în natură, și prin urmare filozoful

comunist și falansterian Ch. Fourrier știa ce spune, cînd pretindea că omul, spre a fi perfect, ar trebui să aibă la spate o coadă cu un ochĭ la vîrf?

Alțiĭ, din contră, aŭ așteptat de la scurtarea coadeĭ, chiar și la animale, efecte estetice pentru aceasta,—dovadă caiĭ englezeștĭ, cărora li se taie coada pentru frumusețe,— ba chiar și efecte moralizătoare pentru omenire; căcĭ, spre exemplu, Plutarc ne spune că frumosul, răsfățatul și zburdalnicul Alcibiad, floarea efebilor din Atena, tăie într'o zi coada cea frumoasă a unuĭ cîine minunat pe care 'l cumpărase cu șeaptezecĭ de mine (vre o 6,500 leĭ nouĭ), numaĭ pentru ca, dînd de vorbă concetățenilor săĭ asupra acesteĭ nevinovate nebuniĭ a luĭ, să 'ĭ oprească de a cîrti despre dînsul alte lucrurĭ maĭ rele [1]).

Apoĭ maĭ este încă și o vorbă romînească: *Coadă lungă minte scurtă!* zicătoare nesocotită a poporuluĭ, pe care adesea o dă de minciună și femeia cu lungĭ plete și vulpea cea lung-codată.

Dar dintr'una într'alta, vorbind despre coadă, despre vînătorĭ și despre vulpe, îmĭ aduseĭ aminte o poveste pe care am auzit'o adese orĭ, pe cînd eram copil, spuind'o un bătrîn vînător, căruia îĭ plăcea să glumească cu tovarășiĭ săĭ.

Dacă cum-va vreĭ să dormĭ și nu'țĭ vine de sine-șĭ somnul, apoĭ pune capul pe pernă și ascultă:

A fost o-dată ca nicĭ o-dată, — daca n'ar fi nu s'ar povesti, — pe cînd se potcovea puricele . . ., și cele-l'alte... și cele-l'alte.

A fost odată un vînător care, de cîte orĭ mergea la vînătoare, avea obiceĭ să iea cu dînsul pe slujitorul săŭ, iar cînd se întorcea înapoĭ, povestea cuĭ vrea să'l asculte o mulțime de întîmplărĭ minunate, care de cînd lumea nu trecuse nimenuĭ nicĭ măcar prin vis, și la toate aceste basme,

---

[1]) *Plutarchi* vita Alcibiadis, IX.

nu lipsea nicĭ odată de a aduce ca martor pe bieata slugă, adevărat om al luĭ Dumnezeŭ.

Azĭ așa, mîine așa, pănă cînd într'o zi acesta, sătul de a face mereŭ de pomană meseria ticăloasă de martor mincinos, îșĭ ceru seama de la stăpîn și voi cu tot dinadinsul ca să-șĭ iea ziua-bună de la el.

Stăpînul stărui ca să afle pricina acesteĭ neașteptate hotărîrĭ și cu vorbe blînde, îl întrebă: — «Oare nu te mulțumeștĭ cu simbria ta și cu traiul ce aĭ în casă la mine, de vreĭ să mă lașĭ?»

— «Să nu păcătuiesc, cocoane», — îĭ răspunse slujitorul; — «toate sunt bune la domnia-ta. D-zeŭ să'țĭ dea tot bine! Dar să'țĭ spuĭ curat, și să nu'țĭ fie cu supărare: uite, mă mustră cugetul de atîtea dovezĭ mincinoase ce'mĭ cerĭ să daŭ pe toată zioa, cînd începĭ, — adică să fie cu iertăciune, — cînd începĭ a tăia la palavre vînătoreștĭ. E păcat de Dumnezeŭ, cocoane, să mă afundez eŭ cu totul în focul Gheeneĭ și să port eŭ, săracul de mine, tot ponosul păcatelor cu care domnia-ta îțĭ încarcĭ de bună voie sufletul. Lasă-mă maĭ bine să mă duc cu Dumnezeŭ!»

Așa vorbi servitorul și stăpînul se puse pe gîndurĭ; dar fiind-că el cunoștea prețul uneĭ slugĭ drepte și credincioase, se răsgîndi bine și 'ĭ răspunse într'ast-fel:

— «Ia ascultă, băiete! Văz că tu eștĭ om cu frica luĭ Dumnezeŭ. Rămîĭ la mine și ajută-mă ca să mă desbăr de purdalnicul meŭ de nărav. Crede-mă, nicĭ eŭ n'aș voi să spun ceea ce nu prea este tocmaĭ adevărul; dar ce să'ĭ facĭ năravuluĭ? Mă iea gura pe dinainte. Așa dar, să facem cum e maĭ bine; să facem între noĭ o învoială, ca să scap și eŭ de așa urît cusur, să rămîĭ și tu împăcat cu sufletul. Cînd mă voĭ afla în vre o adunare, tu să staĭ la spatele meŭ, și cît veĭ auzi că încep a croi cîte una maĭ deochiată, tu să mă tragĭ de mînica haineĭ, căcĭ eŭ îndată voĭ îndrepta-o dupe ființa adevăruluĭ».

Așa spuseră și așa rămase să fie.

Peste cîte-va zile, șezînd la masă cu alțiĭ, vînătorul în-

cepu să povestească că la o vînătoare la care fusese de curînd, ’ĭ a eşit înainte o vulpe, care avea o coadă, o coadă lungă, lungă cel puţin de cincĭ stînjenĭ!!!

Pe cînd, în focul povestiriĭ, el rostea acestea cu cea maĭ deplină încredinţare ca şi cînd lucrul ar fi fost întocmaĭ după cum îl spunea, de o dată se simţi tras pe dindărăt, de mînica surtuculuĭ. Îşĭ aduse aminte de tocmeala cu slujitorul; îşĭ luă vorba înapoĭ şi îndreptîndu-se că, în înferbinţeala vînătoariĭ, nu va fi văzut tocmaĭ bine, reduse coada vulpeĭ pînă la vre-o duoĭ stînjenĭ.

O nouă smînceală de haină, îl făcu s’o maĭ scurteze cu un stînjen.

La a treia, o cionti pînă la doĭ coţĭ.

Simţind încă şi acum efectele restrictive ale conştiinţeĭ servitoruluĭ, se înduplecă a maĭ reteza din coada vulpeĭ: — «Duoĭ coţĭ întocmaĭ nu va fi fost; — zise el asudînd, — dar, pre legea mea, că era de un cot şi maĭ bine!»

Sluga, care se bucura acum şi mulţumea în sine luĭ Dumnezeŭ, auzind pe stăpînul săŭ cum se lepăda din ce în ce maĭ mult de ispitele Sataneĭ, crezu că e momentul nimerit spre a’l aduce la o deplină pocăinţă şi ’l maĭ trase încă odată de mînică.

Dar răbdarea vînătoruluĭ era ajunsă la culme, şi întorcîndu-se de o dată înfuriat către neîmblînzitul săŭ censor, se răsti la dînsul, strigînd în gura mare: — «Bine, mişelule! Nu’ţĭ e destul cu atîta? Ce! vreĭ să las vulpea bearcă? Dar maĭ bine să te iea pe tine dracul de o miie de orĭ, decît să rămîie vulpea mea fără coadă!»

Să nu’ţĭ închipuieştĭ, amice, că am copiat această istorioară din cartea răposatuluĭ Anton Pann, intitulată:

Povestea vorbeĭ saŭ culegere de proverburĭ
de prin lume adunate
şi iarăşĭ la lume date; [1])

---

[1]) 3 volume Bucureşti, 1852—53.

iar precum am auzit'o de la bătrînul meŭ vînător, tot cam așa 'ți o și povestiĭ!

Morala eĭ, — dacă va căuta cineva o morală într'însa, — este, precît mi se pare, că de vreme ce exercițiile vînătoreștĭ aŭ darul de a dezvolta într'un chip cu totul excepțional imaginațiunea omenească, nu trebuie să cerem de la vînătorĭ o aprețuire rece și nepărtinitoare a întîmplărilor și a isbînzilor ce se ating de arta lor favorită. Celor ce sunt Achilĭ și Diomezi pe cîmpul de bătaiă, se cade să le iertăm a fi și Omerĭ, cînd încep a rapsodia pe lira Caliopeĭ.

Ș'apoĭ, în teză generală, făcînd partea slăbiciunilor omeneștĭ, să nu uităm că năravul din fire nu are lecuire și ceĭ maĭ mulțĭ dintre oamenĭ sunt ca lupul, care părul și-l pot lepăda, iar năravul ba.

De aceia, cînd vine unul și 'țĭ istorisește, bună-oară, că a împușcat de la pîndă lupul, pe cînd i l'aŭ adus copoiĭ gonind; că a înjunghiat cu cuțitul de la brîŭ și a culcat la pămînt pe ursul, care se răpezise asupră'ĭ, rănit fiind de glonț și înjuriat, eŭ unul nu sunt de părere că trebuie să te frămînțĭ așa tare cu firea și maĭ ales mi se pare că este cu totul de prisos ca să te cercĭ a 'ĭ dovedi cum că se amăgește și că ceea ce spune nu a fost nicĭ o dată și nicĭ se poate aievea întîmpla. Oare făcînd astfel, nu cam perzĭ orzul pe gîște?

Dar îmĭ veĭ zice: — «Pentru ce să nu combatem erorile respîndite în public de reaoa credință saŭ de fanfaronada unora? De ce, chiar în materie de vînătorie, să nu hotărîm marginile posibiluluĭ? Pentru ce să nu arătăm celor ce voiesc a se scrie printre vredniciĭ cetașĭ aĭ sfîntuluĭ Hubert, la ce punt al orizonteluĭ vînătoresc sfințește soarele putințeĭ și începe să licurească fofengherul [1]) îndo-

---

[1]) Dacă cum-va nu cunoştĭ această expresiune, mă grăbesc a 'țĭ spune că astfel numesc țăraniĭ, în unele locurĭ luceafărul dimineţeĭ, căruia 'ĭ zic și *steaoa porculuĭ*. Expresiunea aleasă de mine este fără

ielnic al fantasticelor plăzmuirĭ? La ce mintea și gura să nu fie drepte, tocmaĭ la aceia carĭ, cu ochiul și cu mîna nu pot să dea greș? Pentru ce...?»

La toate aceste întîmpinărĭ judiciose și dictate de cea maĭ candidă virtute, teamă 'mĭ e că toată brasla veselă și ușoară a vînătorilor, începînd de la vătaful Pasache și pînă la tiriachiul Cafea-subțire, îțĭ va răspunde în cor cu o păcălitură vînătorească, zicîndu-țĭ: «Vezĭ d'aia n'are ursul coadă!»

Pasă atuncĭ de 'ĭ maĭ învață carte!

Noĭ însă ceștia-l-alțĭ cari judicăm sănătos, carĭ știm vorbi și cu gravitate, carĭ ne silim a găsi adevărul, binele și frumosul, în orĭ ce fapt, să ne vedem de treabă și să urmăm a culege, chiar din vînătorie, cugetărĭ serioase ș impresiunĭ plăcute pentru minte cît și pentru inimă.

Dar de vreme ce nu ne prea înțelegem amînduoĭ asupra feluluĭ preferit de vînătoare, — tu ținînd cu prepelicarul și eŭ cu căruța Tămădăianuluĭ, — aidem amice, să căutăm împreună, prin largul domeniŭ al vînătorieĭ, un cîmp pe care ne vom potrivi poate la gusturĭ!

IV

Sînt acum maĭ bine de o sută de anĭ de cînd unul din ceĭ maĭ marĭ scriitorĭ aĭ Germanieĭ, Lessing, a scos o carte sub titlul de *Laocoon saŭ despre mărginile respective ale poezieĭ și ale pictureĭ* [1]. Într'acest cap de operă de critică și de bun gust, autorul descrie cu finețâ, cu claritate și cu eleganță, mijloacele diferite ce fie-care din aceste două arte pune în lucrare ca să intereseze, să mulțumească, să mişte şi să răpească pe om.

ındoială maĭ clasică, căcĭ derivă evident din două cuvinte elineştĭ: φῶς, *lumina* și φέγγει, *luceşte*. Terminaţiunea, dreptul luĭ Dumnezeŭ, e cam şocăţească.

[1]) Tipărită maĭ întîĭ la 1763 și tradusă în limba franceză, la 1802, de *H. Vanderburg*.

'Mi-a venit în gînd că o carte de felul acesta s'ar putea scrie, luînd cineva de subiect vînătoarea, spre exemplu, și analizînd pe rînd toate impresiunile ce ea produce asupra imaginațiuniĭ și asupra simțimintelor omeneștĭ, atît prin împărtășirea omuluĭ la înseșĭ acțiunile eĭ, cît și prin descrierĭ literariĭ, prin imitațiunĭ armonice saŭ prin reprezentărĭ plastice ale scenelor de vînătoare.

S'ar putea deștepta într'o asemenea operă, miĭ de ideĭ energice și salubre care ar scălda mintea obosită și sufletul amorțit în roua întăritoare a timpilor de antică vîrtoșie trupească; apoĭ ar veni rîndul cugetărilor dulcĭ și duioase ce vlăstăresc adesea în traiul singuratic al vînătoruluĭ și care, cu tot nesațiul luĭ de omor, fac uneorĭ ca o lacrimă de dor și de îndurare să'ĭ roureze geana. Într'acea carte și-ar găsi locul și întîmplările comice, și spusele glumețe, și petrecerile sgomotoase, care înveselesc viața vînătorească; apoĭ într'însa s'ar vedea încă cum artele și poezia aŭ știut să-șĭ însușiască și aŭ izbutit să resfrîngă în producțiunĭ de merit, toate aceste felurite fapte și simțirĭ.

Într'astfel, mintea cititoruluĭ, preumblată prin spațiŭ și prin răstimpĭ, fără însă a perde un minut urmele vînătorieĭ, ar vedeá, ca într'o panoramă, desfășurîndu-se dinainte-ĭ toate acțiunile pornite din această crudă dar bărbătească aplecare a fireĭ omeneștĭ; călăuzită de o critică judicioasă și atrăgătoare, ea ar trece în revizuire toate creațiunile prin care geniul saŭ talentul aŭ știut, cu maĭ mult saŭ maĭ puțin succes, să conceapă, să ilustreze, să reproducă și să idealizeze instinctele și faptele vînătoreștĭ ale omuluĭ din toțĭ secoliĭ și din toate părțile lumiĭ.

Uneĭ asemenea cărțĭ, — ca să nu'ĭ lipsească nicĭ eĭ patronagiul mitologic saŭ divin, — uneĭ asemenea cărțĭ i-aș da, în fie-care din părțile sale, cîte un titlu luat din regiunile ideale ale vînătorieĭ; aș caracteriza-o, pe rînd, prin treĭ capete d'operă ale artelor plastice, în care par a se fi întrupat toate cugetările cele maĭ nobile, cele maĭ puter-

nice, cele maĭ grațioase, ce instinctul vînătorieĭ a putut vre-odată să însufle unor oamenĭ de geniŭ.

Aceste treĭ capete d'operă, mărețe embleme ale arteĭ vînătoreștĭ, le-aș afla în statua antică, numită *Diana cu ciuta* din galeria Luvruluĭ, în grupa *Dianeĭ din Poitiers*, sculptată de artistul francez Jean Goujon, și în gravura pictoruluĭ german Albert Dürer, reprezentînd vocațiunea miraculoasă a *sfîntuluĭ Hubert* [1]).

In aceste treĭ creațiunĭ se vede într'adevăr unul și acelaș scop; dar în cîte-șĭ trele, el este exprimat sub forme perfecte, a căror singură diversitate dovedește cît sunt de fecunde și de variate simțirile și gîndurile ce aŭ putut să se rezume în așa frumoase și felurite concepțiunĭ. Cine ar ști să descrie toate perfecțiunile, tot farmecul acestor treĭ opere, cine ar putea să rostească tot ce spun ochiuluĭ și mințiĭ aceste splendide idealizărĭ plastice ale arteĭ vînătoreștĭ, acela ar face cel maĭ minunat panegiric al acesteĭ

---

[1]) Despre *Diana cu ciuta,* care se numeşte şi *Diana de la Versalia*, fiind-că a stat lung timp în acest loc, dupe ce maĭ întîĭ s'a adus în Francia sub Francisc I, descoperită fiind în lacul Nemi (?) din Italia și a fost succesiv expusă în castelurile de la Meudon și de la Fontainebleau, vezĭ: *Braun*, Vorschule der Kunstmythologie, (Gotha, 1854) n. 52. — *Clarac*, Musée de sculpture, (Paris, 1850) vol. IV. n. 1202, stampa 284. — *W. Fröhner,* Notice de la sculpture antique du Musée Impérial du Louvre, (Paris, 1870). — *Diana de Poitiers* a luĭ Jean Goujon e reprodusă în *Clarac*, vol. V. n. 2600, stampa 359. O notiță despre J. Goujon figurează în vol. I. — *Réveil* a publicat toate operile luĭ, care se află şi în *Musée des Monuments français* de *Robillard Péronville* (Paris 1803—1811). — Gravura luĭ Albert Dürer intitulată *St. Hubert* şi executată cu apă tare pe fer, se află reprodusă în *P. Lacroix*, Les arts au Moyen-âge et à l'époque de la Renaissance (Paris 1869), pag. 343. Pentru biografia artistuluĭ vezĭ: Histoire des peintres de toutes les écoles par *Ch. Blanc.* Ecole allemande, şi viaţa luĭ de *Eye* (Leipzig, 1860). — Pentru diferitele reprezentărĭ ale sfîntuluĭ Hubert se poate consulta: *Guénebault*, Dictionnaire iconographique des Monuments de l'antiquité chrétienne et du Moyen-âge, (Paris, 1643) și Dictionaire iconographique des figures, légendes et actes des saints, de acelaş. (Paris, 1850, edit. J. P. Migne).

arte; acela ar fi tot-d'odată rapsodul, trubadurul și psalmistul semințieĭ luĭ Nimrod.

Acela ar lăuda-o cîntînd imnul eleniceĭ Artemide, zgomotoasa sor-gemene a *argintarcatuluĭ* Apolon și venerata fecioară care poartă săgeți de aur, bucurîndu-se de larma vînătorească; care prin codriĭ umbroșĭ și pe piscurĭ furtunoase, străpunge cerbiĭ; care întinzîndu-șĭ auritul arc, asvîrlă darde ucigătoare de se cutremură creștetul înalților munțĭ, de răsună pădurile întunecoase sub gemetele fearelor izbite, de se înfiorează pămîntul și marea cu toțĭ peștiĭ din ea [1]).

Acela ar face să răsune fanfara triumfală a vînătorilor feodale, reamintind prozaiculuĭ nostru secol, imagine poetice din timpiĭ de cavalerească cortezie, din aceĭ timpĭ de vesele și elegante petrecerĭ, cînd nobilul castelan, subt ochiĭ dalbeĭ regine a cugetelor sale, se pornea călare pe falnicu-ĭ armăsar, ca să vîneze, cu sprintena și tumultoasa luĭ haită de arcașĭ, de slujitorĭ, de dulăĭ și de ogarĭ, cerbul și mistrețul de prin codri saŭ ca să doboare, pe sub nourĭ, cocoriĭ, răpezind asupră-le ageriĭ săĭ șoimĭ, legațĭ de oblîncul șeleĭ!

Acela ar clădi cu sfinte miresme, cu smirnă și cu tămîie, altarul vînătorilor, povestind cum sălbaticul uriaș al anticelor legende germanice, cum vînătorul afurisit care-șĭ vînduse sufletul către diavol pentru ca să poată lovi tot drept, printre brazĭ și printre stîncĭ, cum acea fantastică

---

1) *Hymni Homerici:* XXVII, in Dianam. v. 1—9.

„Ἄρτεμιν ἀείδω χρυσηλάκατον, κελαδεινὴν
παρθένον αἰδοίην, ἐλαφηβόλον, ἰοχέαιραν,
αὐτοκασιγνήτην χρυσαόρου Ἀπόλλωνος
ἥ κατ' ὄρη σκιόεντα καὶ ἄκριας ἠνεμόεσσας
ἀγρῇ τερπομένη, παγχρύσεα τόξα τιταίνει,
πέμπουσα στονόεντα βέλη· τρομέει δὲ κάρηνα
ὑψηλῶν ὀρέων, ἴαχει δ' ἐπὶ δάσκιος ὕλη
δεινὸν ὑπὸ κλαγγῆς θηρῶν φρίσσει δέ τε γαῖα,
πόντος ν' ἰχθυόεις . . . ."

ființă a posomorîtelor visurĭ păgîne, printr'o minune cerească, se prefăcu în blîndul și cuviosul episcop și *apostol al Ardenelor* creștinate!

A fost fără îndoială un vînător inspirat și a știut să mînuiască bine arcul și săgețile, artistul subt a căruĭ daltă s'a mlădiit statua Dianeĭ de la Luvru, acea mîndră și sprintenă fecioară de marmură, care s'avîntă, ageră și ușoară, sub crețurile dese ale tuniceĭ eĭ spartane, scurtă în poale și larg-despicată la umerĭ. O mișcare vie și grațioasă a grumazuluĭ a înălțat capu-ĭ, cu periĭ sumeșĭ la ceafă în corimb, și pe fruntea-ĭ, coronată cu o îngustă diademă, se strecoară ca un prepus de mînie. Peptul îĭ înfășoară, ca un brîŭ, talia zveltă și cutele veșmîntuluĭ ascund sînu'ĭ fecioresc; dar brațele-ĭ goale, unul se încovoaie în sus ca să scoată o săgeată din cucura de pe umerĭ; cel-l-alt se reazimă pe creștetul cornut al ciuteĭ. Ce neastîmpăr va fi făcînd pe zeiță să calce așa iute pămîntul, sub crepidele'ĭ împletite pe picior ca opincele plăieșilor noștri? Pe cine amenință ea cu darda împenată ce ea atinge cu degetele-ĭ delicate? Trămite ea oare în cîmpiĭ etolicĭ aĭ Calidonuluĭ, pe mistrețul urieaș care va muri înjunghiat de mîna regesculuĭ vînător Meleagru? Urzește ea o crudă răzbunare în contra nenorociților fiĭ aĭ nesocotiteĭ Niobe? Saŭ că, încruntată, se gătește a da pradă cînilor, pe îndrăznețul Acteon, care, vînînd prin dumbravă, a cutezat să'șĭ desfăteze vederile cu uimitoarea priveliște a casteĭ zeițe, scăldîndu-se în pîrîŭ?... Cugetul eĭ e o divină taină. Artistul a știut numaĭ să împetrească, în răpedea și mîndra pornire a mersuluĭ zeițeĭ, acel vers caracteristic al piosuluĭ cîntăreț:

«Cu inima vitează, ea trece pretutindenĭ, prăpădind odrazla fearelor sălbatice» [1]).

---

[1]) *Hymni Homerici*: XXVII. In Dianam. v. 9—10:

ἡ δ' ἄλκιμον ἦτορ ἔχουσα
πάντῃ ἐπιστρέφεται, θηρῶν ὀλέκουσα γενέθλην.

Astfel a izbutit a crea un ideal sublim al arteĭ vînătoreștĭ!

O inspirațiune de altă natură a dat naștere, în al XVI-lea secol, Dianeĭ luĭ Jean Goujon, care și dînsa va rămînea pururea ca o măreață simbolizare a aceliașĭ ideĭ. Dar sculptorul franceż, unul din luceferiĭ aceleĭ epoce, — cu drept cuvînt numită *Renaştere*, — în care producțiunĭ de frunte în litere și arte, ca florile primăvara, răsăreaŭ prin toată Europa din imaginațiunile stimulate de studiul modelelor antice, Jean Goujon, trăit la curtea desfătată a regeluĭ Henric al II-lea de Valois, văzuse adesea pe frumoasa ducesă de Valentinois, pe Diana de Poitiers, favorita regeluĭ și adevărata stăpînă a Franciеĭ, prezidînd la splendidele și voioasele vînătorĭ regale ce se daŭ în pădurile de la Fontainebleau și de la St. Germain. Pe chipul aceleĭ voluptoase regine a frumusețeĭ, mîna măiastră a răspîndit aureola uneĭ divinitățĭ vînătoreștĭ.

Insă creațiunea sa, modulată în liniĭ unduloase și pline de morbidеță, nu maĭ are nimic din aspra candoare și din energia virginală a anticeĭ Artemide. Diana luĭ Goujon e o zeitate lenoasă; ea se odihnește, pe jumătate culcată. Trupu'ĭ, fără vășmînt, nu ascunde nicĭ una din dezmierdările sale; păru'ĭ, în vițe unduloase, e ridicat cu o măiestrită eleganță, sub podoaba artistică de pe creștet; brațul stîng, ornat cu brățărĭ la umăr și la mînă, ține un arc destins; iar mîna dreaptă, cu un mănunchiŭ de florĭ, înconjoară și mîngîie grumazul unuĭ cerb măreț. Adăpostită sub coarnele trufașe ale nobiluluĭ animal, zeița îșĭ reazimă trupul pe șealele luĭ; un cîne se odihnește sub picioarele pe jumătate lungite ale Dianeĭ și altul, lățos, stă alăturĭ cu cerbul.

Un aer de nobilă moleciune domnește într'această grupă; înfățișarea'ĭ fastuoasă și elegantă repoartă mintea către timpiĭ cînd plăcerile vînătoariĭ, cu tot cortegiul lor de lux și de galanterie, era numaĭ petrecerea favorită a regilor și a fericiților de pe această lume.

Cînd de la aceste două modelurĭ, caracterizate unul prin

grația corectă și prin vigoarea juvenilă a Antichitățiĭ, cel l-alt prin eleganța maĭ răsfățată și maĭ sumptuoasă a Renaștereĭ, ne întoarcem privirea asupra gravureĭ vechiuluĭ artist german, maĭ înnainte de toate, mintea noastră încearcă ca un simțimînt de sfieală. Ne întrebăm dacă acea scenă complicată, cu tot vulgarul aparat al vînătoriĭ, posedă cu adevăr în sine elementele uneĭ opere estetice? Dacă cumva frumosul poate să existe acolo unde el nu izbește chiar de îndată vederile? Ne uităm, ne întrebăm...

Dar cu cît privim maĭ cu băgare de seamă combinarea acesteĭ compozițiunĭ, în care geniul tedesc se vădește cu toate naivele sale amănunte și cu toate precugetările sale reflective, cu atît maĭ mult încolțește în noĭ o simțire înduoelnică de mulțumire, care crește treptat și ajunge pînă la sfîrșit a ne pătrunde de o admirațiune anevoie de definit. Nu eleganța nicĭ grația formelor, nu perfecțiunea nicĭ simplitatea corectă a compuneriĭ deșteaptă în noĭ acest ciudat simțimînt, ci maĭ mult nu știŭ ce cugetare adîncă care a prezidat la concepțiune, nu știŭ ce misterios efect pe care'l produce întrunirea intenționată a atîtor detaliurĭ, așa de naiv reprezentate.

Scena se petrece la poalele uneĭ stîncĭ păduroase, pe care o încunună un castel feodal cu turnurĭ și cu metereze; la dreapta curge un rîŭ, în undele căruia se răsfrînge umbra tufișuluĭ de pe mal; peste rîŭ trece o punte de piatră; la stînga, tărîmul se înalță acoperit cu cîțĭva rarĭ copacĭ, maĭ mult frînțĭ și uscațĭ. Printre această stearpă pădure, se zărește cerbul, purtînd cu zmerenie crucea răstigniriĭ pe al săŭ creștet, înfiptă în fața latelor sale coarne. Pe întîiul plan se află vînătorul cu calul și cu cîniĭ săĭ; el a descălicat și a dat în genunchĭ, privind cu o cuvioasă mirare vedenia ce-ĭ trimite cerul. Costumu-ĭ este îmbrăcămintea vulgară a vînătorilor contimporanĭ cu artistul. Calul stă neclintit fără ca să vază ceea ce produce pietoasa mirare a stăpînuluĭ și ogariĭ cîte-șĭ cincĭ, nedînd seama la ceea ce se petrece, se odihnesc ca de popas.

Toate părticelele acesteĭ compunerĭ sînt lucrate, ca toate operele luĭ Albert Dürer, cu o scrupuloasă acurateță; totul e exact, dar nimic în particular nu are o formă care să placă mai mult decît simpla și reala natură. Stîncĭ, copacĭ și animale, toate sînt în nesimțire, toate staŭ în nepăsare; singurĭ, cerbul miraculos și vînătorul pocăit produc contrast, prin pozele lor, în care se străvăd simțiminte adîncĭ: cerbul, în repaosul săŭ cumpănit, pare a simți de ce preț nestimat este sfînta podoabă ce el poartă; vînătorul vede uimit, chiar în obiectul persecuțiunilor sale, chiar pe fruntea vînatuluĭ, semnul ce-l va mîntui de păcate; el se închină la dînsul, rostind poate în cugetul săŭ, maxima pe care, cu șeapte secolĭ în urmă-ĭ, a formulat-o într'astfel renumitul vînător al meziuluĭ-ev, Gaston Phœbus: «Prin vînă-«toare scapă omul de păcatul trîndăvieĭ, căcĭ acela care «fuge de cele șeapte păcate de moarte trebuie, după legea «noastră, să fie mîntuit; prin urmare, vînătorul bun va fi «mîntuit» [1]).

Iată în ce mod arta germană, întrunind ideĭ abstracte cu prozaice amănunte, a știut să traducă cu penelul, ideile care se rezumă în legendara vînătoare a sfîntuluĭ Hubert, patronul vînătorilor creștinĭ din occident.

Mă opresc, căcĭ mi se pare că iar am greșit calea. Întreprinsesem, pe cît țiŭ minte, a căuta în cercul literelor și al artelor, imagine vînătoreștĭ asupra cărora să ne potrivim la gusturĭ, și iată că mă pomenesc vorbindu-țĭ despre arta Germanilor și despre gravură, două lucrurĭ care, precît iar știŭ, ițĭ sînt de o potrivă urîte.

---

[1]) *Gaston Phœbus,* comite de Foix (1331—1391). Cartea luĭ s'a tipărit maĭ întîĭ la 1507, sub titlul: *Des déduitz de la chasse des bestes sauvaiges et des oyseaux de proie*: «En chassant on évite le péché d'oisiveté, car qui fuyt les sept péchés mortels, selon nostre foy, il devroit estre sauvé: donc bon chasseur sera sauvé». — Sfîntul Hubert, fiŭ al duceluĭ de Acuitania și apoĭ episcop la Maestricht, pare a fi trăit între 656 și 730. — Cît despre Albert Dürer, pictor și gravor din Nüremberg, viața luĭ se întinde de la 1471 pînă la 1528.

Nu crez, în adevăr, ca la tine pictorul Albert Dürer să aibă maĭ multă trecere decît compatrioţiĭ luĭ, muzicanţiĭ Beethoven şi Mendelsohn, şi negreşit că nu invenţiunea gravuriĭ cu apă tare, ce i se atribuie, îĭ va cîştiga maĭ mult preţ în ochiĭ tăĭ.

Poate însă că, pentru hatîrul patronuluĭ tăŭ, sfîntul Hubert, mă va ierta, în cazul de faţă şi veĭ primi chiar ca, sub rubrica gravuriĭ luĭ Dürer, să se grupeze, în opera proiectată, tot ceea ce ţie nu-ţĭ place în arta vînătorieĭ.

Aceasta îţĭ va fi cu atît maĭ lesne cu cît, de sigur, proectul de carte va rămînea, cît despre mine, pururea în stare de proiect şi că, aşteptînd să-mĭ vină momentul de inspiraţiune şi talentul de critică ce mi-ar trebui ca s'o pot scrie, eŭ unul voĭ rămînea întocmaĭ ca vrabia care mălaĭ visează.

Aşa dar fiĭ pe pace; n'am să aştern aci tot ce ar trebui să se afle în acea monografie filozofică, istorică, literară şi estetică a vînătorieĭ. Nu zic că această semeaţă ideie nu mi-a trecut un moment prin creerĭ şi că n'am început chiar a citi, cu acest scop, tractatele în proză, Κυνηγετικοὶ, al luĭ Xenofon şi al complinitoruluĭ săŭ Arrian, notele despre vînătoare, coprinse în *Onomasticonul* luĭ Iuliŭ Polux, ba încă şi poema elenă a luĭ Opian, apoĭ şi cea latină a luĭ Graţiŭ Faliscu, în fine chiar şi serbedele versurĭ fragmentate ale luĭ Marcu Aureliu Nemesianu Cartaginezul, imitatorul luĭ Opian [1]).

---

[1]) Toată lumea ştie că generalul atenian *Xenofon* a trăit cam de la 445 pînă pe la 335 înainte de Chr.; dar scriitoriĭ citaţĭ în urmă-ĭ, fiind cu mult maĭ puţin cunoscuţĭ, însemnăm aci epoca vieţuiriĭ şi patria lor: *Flav. Arrian*, istoric elen, născut la Nicomedia în Bitinia, la anul 105 după Chr., a căutat mereŭ să imite pe Xenofon; s'aŭ păstrat din scrierile luĭ: *Expediţiunea luĭ Alexandru*, *Indicele*, *Periplul Ponteluĭ-Euxin*, *Manualul luĭ Epictet*, *Tractatul de tactică*, *Tractatul de vînătoare* şi altele. — *Iuliŭ Pollux* (Polydeucte), sofist şi gramatic elen, născut la Naucratis în Egipet, pe la anul 130 după Chr., ne-a lăsat un lexicon în 10 cărţĭ, care poartă numirea de *Onomasticon* şi în care cuvintele sînt dispuse după materiĭ: la începutul

Vina este a ta! cine te-a pus să înşirĭ de aceste nume în Introducţiunea ta, însoţindu-le cu o grindină de citaţiunĭ latine? În calitatea mea de academic mi s'aŭ aprins călcîiele de focul clasicităţiĭ şi iată pentru ce aĭ fost silit să rabzĭ, în această epistolă, o contrabombardare de versurĭ latineştĭ, ba chiar şi elineştĭ. Acum ţine-te bine şi de aci înainte!

Dar cu toată pofta ce am de a te copleşi sub un nemete de erudiţiune cinegetico-academică, trebuie să-ţĭ mărturisesc că am constatat cum că autoriĭ anticĭ, cari aŭ tractat despre vînătoare, *de Venatione*, sînt tot aşa plinĭ de amănunte tecnice ca şi *Manualul* tăŭ şi prin urmare, nu m'am simţit nicĭ aci în stare de a face analize. Apoĭ mi-a fost milă de noĭ amîndoĭ, cînd m'am gîndit că ar trebui să traduc pe d'întregul, 13 capitole ale *Cynegeticelor* luĭ Xenofon, alte 35 ale urmaşuluĭ săŭ Arrian şi vre-o 85 paragrafe din *Onomasticonul* luĭ Polux.

In Opian, în acel *noian de graţiĭ*, βυθὸς τῶν χαριτῶν, cum îl numeşte cu îngîmfare sholiastul Ioan Tzetzes, aş găsi, fără îndoială frumuseţĭ îndestule de citat; dar tinerelul poet din Anazarba Ciliciei, nu prea ştia să 'şĭ cumpănească bine avînturile prolixe ale înfocateĭ sale muze, şi ce aĭ zice, rogu-te, cînd spre a'ţĭ reaminti numaĭ poetica descriere a vînătoriĭ de leĭ din cîntul al IV-lea, aş maĭ transcrie aci o sută treĭ-zecĭ şi patru exametri elineştĭ?

Mă veĭ ierta însă a fi maĭ puţin discret în favoarea cîneluĭ, şi pe lîngă lăudăroasele cuvinte ale d-luĭ de Quatrefages, pe care tu le-aĭ tradus, pe lîngă poveţele tale, de

---

cărţeĭ V tractează pe larg despre ale vînătorieĭ. — Poetul elen *Opian* a trăit în al II secol după Chr. şi a murit foarte june, lăsînd o poemă despre vînătoare (sfîrşitul pierdut), şi alta despre pescuire. Alte opere ale luĭ s'aŭ nimicit. — *Graţiu Faliscu* a trăit la Roma pe timpul luĭ August şi a lăsat numaĭ poema *Cynegeticon*. — *M. Aur. Olimpius Nemesianus* a trăit în secolul III după Chr. Din treĭ poeme ale luĭ, despre vînătoare, despre pescuire şi despre plutire, aŭ rămas numaĭ 325 versurĭ din cea d'întîĭ.

care m'am şi folosit, — precum ţi-am arătat maĭ sus, — lasă-mă să adaog şi să puĭ unul după altul, portretul cîneluĭ, făcut în versurĭ elineştĭ de Opian, şi un fragment analog din poema luĭ Graţiu Faliscu, ale căruĭ versurĭ grele de înţeles ne aŭ păstrat limba tecnică a strămoşilor noştri, vînătorĭ latinĭ, limbă pe care poetul, ca om de meserie, trebuie s'o fi cunoscut adînc.

Iată maĭ întîĭ ce spune Opian, despre cîne:

«Împreunînd neamurile de cînĭ, să aibĭ grijă a căta speciile care se potrivesc între ele şi se aseamănă maĭ mult. Astfel le veĭ împerechia maĭ bine; dar vînătoriĭ aŭ observat însă că cele maĭ frumoase din toate sînt acelea care rămîn necurcite. Sînt negreşit o mulţime de speciĭ, iar forma şi chipul unora din ele sînt ast-fel; trup lung, sănătos şi plin; cap uşor cu vedere bună; ochĭ cari lucesc vînăt: gura mare cu dinţĭ ascuţiţĭ, iar urechile scurte şi îmbrăcate cu o pele subţire; gîtul lung şi dedesubtu-ĭ, un piept puternic şi lat; labele de dinainte sînt într'adevăr maĭ scurte, înţepenite pe picioare drepte cu fluiere înaintate; şoldurile largĭ; şira coastelor aşezată pieziş; coapsele cîrnoase, dar nu grase, şi la spate aŭ o coadă tare, lungă şi bine umbrită. Ast-fel de cînĭ se întrebuinţează la alergăturĭ îndelungate dupe căprioare, după cerbĭ şi după iepurĭ iuţĭ la fugă» [1]).

---

[1]) *Oppiani* de Venatione. I. v. 394—413:

Ἔθνεα σοὶ κυνῶν θαλαμηπολέοντι μελέσθω,
ἄρμενά τ'ἀλλήλοισιν τ' ἔξοχα φῦλα....
Ὧδε μὲν εὖ κεράσειας· ἀτὰρ πολὺ φέρτατα πάντων
φῦλα μένειν μονόφυλα τά τ' ἔξοχα τεκμήραντο
ἄνδρες ἐπακτῆρες· τὰ δὲ μυρία φῦλα πέλονται,
τῶν ἀμόθεν μορφαί τε καὶ εἴδεα τοῖα πελέσθω.
Μηκεδανὸν, κρατερὸν δέμας, ἄρκιον, ἠδὲ κάρηνον
κοῦφον, εὔγληνον· κυναὶ στίλβοειν ὀπωπαί·
κάρχαρον, ἐκτάδιον τελέθοι στόμα· βαιὰ δ' ὕπερθεν
οὔατα λεπταλέοισι περιστέλλοιθ' ὑμένεσσι·
δειρὴ μηκεδανὴ, καὶ στήθεα νέρθε κραταιὰ,
εὐρέα· τοὶ πρόσθεν δέ τ' ὀλιζότεροι πόδες ἔστων·

Să trecem acum și la Grațiu Faliscu:

«Împreunează dar între dînşiĭ cîniĭ de acelaş soĭ, pentru ca prăsila să poarte semnele străbunilor şi află că părinţiĭ carĭ zămislesc tinerĭ pruncii lor, îţĭ vor da cînĭ Metagonţĭ enormĭ. Maĭ întîĭ de toate să aibĭ cea maĭ mare grijă ca să împărechezĭ cînĭ de o bărbăţie încercată; apoĭ a doua îngrijire trebuie să fie ca înfăţişarea lor să nu stea maĭ prejos şi să nu dea de ruşine a lor fire. Aceştia trebuie să fie cu faţa în sus, cu urechĭ păroase pe frunte, cu gura mare ast-fel ca măselele căscate să verse foc mișcîndu-se, cu pîntecele strînse îngust la vintre, cu coada scurtă, cu şele lungĭ, cu coama măruntă pe grumaz, nu prea stufoasă dar îndestulă ca să'ĭ ferească de frig, iar supt umeriĭ lor sănătoşĭ să se înalţe un piept care să ducă la alergătură multă şi să nu se obosească de cele maĭ marĭ goane. Fugĭ de cînele a căruĭ labă lasă urme late; acela e moale la treabă; mie îmĭ plac picioarele ţepene cu muşchĭ uscaţĭ şi cu călcîie solide la luptă [1]).

Toate merg bine dar bag de seamă că numaĭ în privința coadeĭ, Opian și cu Grațiu Faliscu nu se prea înțeleg între dînși; latinul o vrea scurtă, *cauda brevis*; elenul din contra pretinde ca cînele să aibă la spate o coadă țeapănă, στρυφνὴ, lungă ἐκτάδιος, și care să umbrească departe, δολιχόσκιος, adică să fie și lungă și stufoasă. Se vede că în tot timpul importanta cestiune a coadeĭ, a fost tare controversată, căcĭ

ὀρθοτενεῖς κώλων ταναοὶ δολιχήρεος ἱστοί·
νὐρέες ὠμοπλάται, πλευρῶν ἐπικάρσια ταρσά·
ὀσφύες εὔσαρκοι, μὴ πίονες· αὐτὰρ ὄπισθε
στρυφνή τ' ἐκτάδιός τε πέλοι δολιχόσκιος οὐρή.
Τοῖοι μὲν ταναοῖσιν ἐφοπλίζοιντο δρόμοισι
δόρκοις ἠδ' ἐλάφοισιν ἀελλοπόδῃ τε λαγωῷ.

[1]) *Gratii Falisci* Cynegeticon. v. 263—278:

[2]) Junge pares ergo, et majorum pignore signa
Feturam, prodantque tibi Metagonta parentes,
Qui genuere sua pecus hoc immane juventa.

adhuc sub judice lis est. [1])

Chiar de m'aş încerca să împac întru toate pe Opian cu Grațiŭ Faliscu, punînd aci și descrierea cîneluĭ din *Cynegeticele* luĭ Xenofon, unde ambiĭ poețĭ par a fi găsit maĭ tot materialul lor adunat gata, tot ar rămînea pricină de sfadă între Roma și Atena, de vreme ce școlarul luĭ Socrat cere ca coada la cîne să fie lungă, dreaptă și ascuțită, iar Arian, făcînd lauda unuĭ cîne vestit al său, spune că acel model al raseĭ cîneştĭ avea o coadă suptire, lungă, aspră la păr, mlădioasă, încovoiată și la vîrf maĭ stufoasă [2]).

Dar ce atîta vorbă despre coadă? Romînul pretinde că «din coadă de cîne, sită de mătase nu se poate face», și apoĭ numaĭ la peşte se zice că'ĭ coada maĭ ferită chiar și decît capul.

Din aceasta se vede curat că poporul romîn, moştenitor al credințelor și al înțelepciuniĭ Latinilor, nu se arată în proverbiĭ săĭ așa tare încîntat ca poețiĭ și prozatoriĭ elenĭ

Et primum expertos animi, quæ gratia prima est,
In Venerem jungunt; tum sortis cura secunda,
Ne renuat species, aut quæ detrectet honorem.
Sint celsi vultus, sint hirtæ frontibus aures,
Os magnum, et patulis agitatos morsibus ignes
Spirent, adstricti succingant ilia ventres,
Cauda brevis, longumque latus, discretaque collo
Cæsaries, non pexa nimis, non frigoris illa
Impatiens; validis tum surgat pectus ab armis.
Quod magnos capiat motus, magnisque supersit,
Effuge, qui lata pandit vestigia planta;
Mollis in officio: siccis ego dura lacertis
Crura velim, et solidos hæc in certamina calces.

1) *Horattii* Ars poetica. v. 78: «pînă acum pricina este în judicată».

2) *Xenophontis* de Venat. IV: «οὐράς μακρὰς, ὀρθὰς, λιγυράς» — *Arriani* de Venat. libel. V: «οὐρὰς λεπτὰς μακρὰς, δασείας τὴν τρίχα, ὑγρὰς, εὐκαμπεῖς, τὸ ἄκρον τῆς οὐρὰς δασύτερον».

de coada cea lungă a cîneluĭ, de încovoieturile eĭ mlădioase, de periĭ eĭ aspri și umbroșĭ.

Fără de a maĭ căuta în zadar o soluțiune pentru interesanta controversă *de cauda canis*, haĭ să o lăsăm și de astădată încurcată.

Pe lumea aceasta cele maĭ bune și frumoase lucrurĭ trebue să aibă o margine.

V.

Să sărim acum pe nerăsuflate din literatura cinegetică a anticilor, în sfera artelor vînătoreștĭ tot la dînșiĭ.

Dacă vre odată, amice, te va ajuta norocul să mergĭ la Roma, ca romîn, negreșit te veĭ duce să vizitezĭ forul luĭ Traian și veĭ admira, în mijlocul aceleĭ piețe, prăbușită supt nivelul cetățiĭ moderne, măreața columnă de marmură, care ese din pămînt încolăcită cu istoria originelor noastre naționale. Acea imagine încă vie a războaelor dacice, scoase la bun capăt de gloriosul Traian, o vom vedea poate într'o zi, — dacă va voi Dumnezeŭ și guvernul nostru! — turnată în bronz cu tot proeminentul relief al însuflețitelor sale sculpturĭ, împărățind pe una din piețele capitaleĭ noastre; aș adăoga că maĭ la locul săŭ decît orĭ unde, ea ar fi în fața Academieĭ, la punctul unde s'a așezat deocamdată statua ecuestră a voevoduluĭ românesc Mihaĭ Viteazu, carele, — dacă ar putea vorbi, sărmanul, — ar spune de sigur tuturor, cît se simte de rușinat, văzîndu-se expus a juca rolul de căpetenie pe o vastă și erudită scenă, ce pare înadins croită pentru împărătescul simulacru al dominatoruluĭ *Urbis et Orbis*.

Dar neavînd deocamdată nimic de vînat pe piața S-luĭ Sava din Bucureștĭ [1]) să ne întoarcem, — cel puțin cu

[1]) Pe piaţă nu! Dar ia să ne abatem, în treacăt, prin sălile de jos ale Academieĭ, ocupate provizoriŭ de Muzeul de Antichitățĭ.

Scenele de vînătoare aŭ fost foarte mult întrebuinţate cu subiecte decorative de către sculptoriĭ antichitățiĭ. Chiar și în muzeul nostru,

gîndul, — la Roma, și aflîndu-te acolo, tu, ca vînător romîn, nu uita să te îndreptezĭ tocmaĭ în fundul Foruluĭ roman, la stînga de Coliseŭ, în capul stradeĭ San-Gregorio, acolo unde se înnalță încă și astăzĭ, un antic și falnic arc de triumf, numit al luĭ Constantin-cel-Mare.

Istoria acestuĭ monument nu prea face onoare primuluĭ împărat creștin, căcĭ, — ca să vorbim curat, — arcul nu este cîtușĭ de puțin al luĭ; nu este nicĭ măcar dăruit, ci este tocmaĭ lucru de furat.

Cum? ce va să zică: un arc de triumf furat? Atîta namilă de marmură, cu o boltă mare căscată în mijloc și cu alte două arcade maĭ micĭ în laturĭ, cu opt columne de *gialo-antico*, cu opt statue de marmoră frigiană viorie, cu întreite frize, cu timpane și cu medalioane sculptate, atîta clădăriă, de patru orĭ cel puțin cît turnul Colțiĭ, cum oare

---

unde nu ne prea putem lăuda pînă acum cu multe sculpturĭ antice, tot însă se văd două scene vînătoreștĭ.

Una e pe un fragment de piatră, (0,m. 19 înnălţime; 0,m 24 lărgime). purtînd jos inscripţiunea elenă ΑΥΡΗΛΙΟΣ ΔΙΟΓΕΝΗΣ. Pe această lespede trunchiată se maĭ văd picioarele unuĭ călăreţ cu partea de jos a caluluĭ alergînd; supt dînsul, rîtul şi copitele unuĭ mistreţ, asupra căruia se asvîrlă un cîne cu botul căscat şi cu coada în sus. Săpătura e cam grosolană, dar desemnul e plin de mișcare.

Cealaltă scenă de vînătoare e în adevăr maĭ desvoltată, dar din nenorocire maĭ puţin distinctă. Ea se află pe un brîŭ îngust care încinge buza de sus a unuĭ sarcofag, ale căruĭ laturĭ externe sînt acoperite cu sculpturĭ. Acest interesant monument a fost adus de peste Olt, (de la Reşca saŭ de la Celeĭ, după toată probabilitatea), de către răposatul ban Mihalache Ghica şi depus în curtea caselor sale, care apoĭ vînzîndu-se prefectureĭ de Ilfov, sarcofagul a servit cîţĭ-va anĭ d'arîndul drept sghiab şi iesle pentru caiĭ dorobanţilor: Sînt însă duoĭ anĭ de cînd am izbutit, cu ajutorul prefectuluĭ, d-l. C. Manu şi al comitetuluĭ permanent, a face să se aducă la muzeŭ toate pietrele antice care zăceaŭ neîngrijite în acea curte. Printre dînsele e și sarcofagul.

Pe una din laturile sale cele marĭ sînt patru personagiĭ în picioare, înfășurate în togele lor; fiecare se află sub o osebită arcadă, formate fiind acestea prin duoĭ pilaștri, la colţurĭ, și prin treĭ coloane despărţitoare. Pe cealaltă laturе mare, se văd treĭ geniĭ aripaţĭ, fiecare

să o facă zapt cineva, fie măcar acela și un borfaș încoronat?

De și'mĭ vine foarte cu greŭ să aduc așa necuviincioasă pîră împotriva sfîntuluĭ împărat și patron al Bucureștilor, dar, — am maĭ spus'o și într'alt loc, — eŭ țiŭ în totd'auna cu Traian și nu pot să las ca să i se ia ce este al luĭ.

Apoĭ toată lumea știe că, pe cînd marele Ulpiŭ biruia pe Germanĭ, pe Dacĭ și pe Parțĭ, pe cînd el umplea întinsul săŭ imperiŭ de edificiĭ sumptuoase și de lucrărĭ de artă folositoare, senatul și poporul Romeĭ se întreceaŭ care de care să serbeze cu maĭ multă pompă binefacerile și triumfurile gloriosuluĭ împărat. Îĭ decretară dar, tot felul de clădirĭ comemorative, la care lucra ilustrul architect și sculptor grec Apolodor. Atuncĭ se înălțară în Roma, forul luĭ Traian cu toate edificiele decorative din prejuru'ĭ: portice, bibliotecă, templu; atuncĭ bazilica Ulpiană cu cincĭ rondurĭ de stîlpĭ de granit; atuncĭ columna războa-

---

pe cîte un osebit postament; geniul din mijloc sună din cimbale și ceilalţĭ duoĭ dănţuiesc, ţinînd în mînĭ cîte o ciorghină de strugurĭ şi cîte un mănunchiŭ de căpăţîne de mac. Pe una din laturele micĭ, alţĭ duoĭ geniĭ, tot aripaţĭ şi tot pe postamente, cîntă unul din flaut şi altul din naĭ. Pe laturea opusă, iarăşĭ duoĭ geniĭ, dar pe un singur postament, se ţin îmbrăţișațĭ. Trag eĭ oare împreună un danţ îmbinat? Saŭ sînt eĭ chipurile emblematice ale lupteĭ amoruluĭ, pe care Eleniĭ le numeaŭ *Eros* și *Anteros?* La colţurile sarcofaguluĭ se văd patru Victoriĭ, purtînd foĭ de palme şi coroane: două maĭ micĭ, două maĭ marĭ.

Acum să venim şi la brîul superior, pe care, jur-împrejur, se zăresc, supt ştersura rozătoare a timpuluĭ, vre-o douăzecĭ şi patru animale, vre-o treĭ saŭ patru bărbaţĭ, toțĭ în poze foarte animate, și poate și cîţĭ-va copacĭ. Animalele par a fi leĭ, mistreţĭ, cerbĭ şi taurĭ sălbatecĭ, atacaţĭ cu furie de cînĭ colosalĭ și pîndiţĭ saŭ izbiţĭ de vînătorĭ. La un loc, între altele, se vede lămurit cum un vînător, proptit într'un genunchiŭ, îşĭ îndreptează suliţa către un taur, carele, cu coarnele plecate, se răpede asupră-ĭ. Oare nu vom fi avînd aicea reprezentarea uneia din acele scene vînătoreștĭ, carĭ negreşit se petreceaŭ adesea prin pădurile Dacieĭ, între coloniĭ romanĭ şi buoriĭ urieşĭ (bos urus), ce aŭ lăsat şi pînă azĭ creştetul lor fioros pe stema Dacieĭ răsăritene?

ielor dacice cu statua învingătoruluĭ d'asupra; atuncĭ în fine, la capul căiĭ Apiane pe care el o restaurase, un arc de triumf pe care însă nu'l putură sfîrși, pe cît încă fu marele împărat cu zile [1]).

Urmașiĭ luĭ, geloșĭ de a sa mărire, maĭ mult se gîndiră a'șĭ face loru-șĭ monumente, de cît a consacra pe cele ce aminteaŭ poporuluĭ neasemuita glorie și dreptate a ereticuluĭ Traian. După ce trecură însă duoă sute de anĭ la mijloc, se găsi împăratul Constantin, carele, de cînd iĭ venise gustul de a'șĭ face din Bizanț, o nouă capitală, se deprinsese strașnic a despuia fără rușine capetele de operă ale lumeĭ, ca să'șĭ împodobească cu ele Constantinopolea sa.

El văzu arcul luĭ Traian stînd fără căpătîĭ, în răspîntia căilor Sacră și Triumfală; la bază, iĭ lipseaŭ cu totul ornamente și pe frontispiciŭ n'avea nicĭ o inscripțiune votivă: — «Stăĭ!» — zise el — «tot n'are arcul acesta stăpîn; aidĭ să-l fac al meŭ!» Și puse îndată de-ĭ ciopli pentru pedestalurĭ, niște grosolane figurĭ de Victoriĭ pocite; iar pe ambele fețe ale aticuluĭ așternu lungĭ dedicațiunĭ, în care spunea cum el a scăpat lumea de tiranul Maxenție, cum a liberat cetatea, *Liberatori Urbis*, și a întemeiat pacea, *Fundatori quietis*.

Astfel arcul luĭ Traian se pomeni într'o zi că a devenit arcul luĭ Constantin.

Dar ce folos? În zadar inscripțiunile laudă pe noul triumfător, sculpturile din căpătîiele aticuluĭ și cele de la timpanele arculuĭ ne amintesc isbînzile luĭ Traian în contra Dacilor și Parților; statuele așezate pe întabulamentele columnelor sunt ale regilor barbarĭ, robițĭ de Traian; în fine cele opt medalioane sculpturale care, alăturate cîte două, împlinesc golurile dintre columne, d'asupra arcadelor la-

---

[1]) *L. Rossini*, Gli archi trionfali, onorarii e funebri degli antichi Romani (Roma, 1836). — *L. Canina*, Gli egifizi di Roma antica (Roma, 1851). — *Dr. H. Francke*, Zur Geschichte Traian's und seiner Zeitgenossen (Leipzig, 1840). — *Dioni Cassii*, Histor: roman LXVIII.

terale, ne atestă și ele pietatea și iubirea de vînătoare ale învingătoruluĭ Dacieĭ.

Patru din acele marĭ medalioane reprezentă sacrificiĭ făcute de împărat pe altarele zeilor mitologicĭ; alte patru sînt scene vănătoreștĭ.

Pe unul din acestea, Traian, în tunică scurtă, cu *tibiale* saŭ poturĭ vănătoreștĭ pe pulpe și cu toga pe umerĭ, ese cu alțĭ doĭ soțĭ de supt un portic, ținînd calul de frîŭ; alăturĭ e un mîndru june cu hlamida asvîrlită pe spate, purtînd de sgardă un frumos ogar. Cîte-șĭ patru țin în mînă lăncĭ înalte cu ascuțiș romboidal la vîrf, de cele ce se numeaŭ *contus*. Totul arăta că eĭ se gătesc să plece la vînătoare.

Pe al douilea, împăratul, în goana caluluĭ săŭ, cu capul gol, cu mantia fîlfîindă, cu o spadă lungă și îngustă rădicată în sus, urmărește pe un urs, carele fugind îșĭ întoarce capul spre dînsul. Doĭ tovarășĭ, asemenea călărĭ și fugind cu spadele plecate pe sub crăcile unuĭ copaciŭ, însoțesc pe Traian.

In al treilea medalion, aceleașĭ treĭ persoane călărĭ, — împăratul în frunte, — străbat în fuga mare, un tărîm stufos și mlăștinos, amenințînd cu darde scurte, *venabula,* un mistreț gata a se preda.

In cel d'al patrulea, vînătoarea e terminată. Marele Traian, încununat cu o aureolă circulară saŭ nimb, ca icoanele sfinților noștri, stă în picioare supt umbră de copacĭ, și dă ordine altor treĭ bărbațĭ, toțĭ cu sulițe în mînă, din cari unul, maĭ în lăturĭ, ține de frîŭ un cal; un servitor, în partea opusă, poprește în loc un alt cal. Dinaintea împăratuluĭ e un leŭ mare, lungit mort la pămînt.

Cu fie-care din aceste scene vînătoreștĭ se află împărechiată cîte o scenă religioasă în care împăratul aduce rugăciunĭ și ofrande zeilor: cînd e să plece la vînătoare, el învoacă pe ocrotitorul familieĭ sale, pe Ercul rusticul, al Lațiuluĭ, purtător de baltag, acoperit cu pele de leŭ; cînd merge să vîneze ursul, el îșĭ oțelește vîrful lanceĭ în focul

de pe altarul luĭ Apolon lung-săgetătorul, ἑκηβόλος: după ce a ucis mistrețul, el îĭ înfige căpățîna în copaciul sacru care umbrește statua Dianeĭ vînătorițe; și în fine, după ce a biruit pe leŭ, el îĭ depune vîrtoasa coamă la picioarele belicosuluĭ zeŭ Marte.

In nicĭ un period al eĭ, sculptura antică n'a fost poate maĭ în stare de a înfățișa cu un caracter maĭ energic și maĭ adevărat, asemenea scene, în care sălbăticia și gravitatea subiectelor reclamă oare-care asprime în mînuirea dalteĭ. Vigoare în loc de grație, demnitate în loc de frumusețe, strictă exactitate la reproducerea natureĭ omeneștĭ în loc de forme estetice ideale, iată calitățile ce caracteriză stilul sculpturiĭ din timpul luĭ Traian. Aceste calitățĭ le aŭ avut maĭ mult de cît orĭ cari alțiĭ, artiștiĭ aceia cari aŭ săpat marmurele columneĭ dacice, precum și baso-relievurile arculuĭ triumfal. Producțiunile lor constituesc ceia ce s'ar putea numi *sculptura istorică*, căcĭ sunt interpretațiunĭ credincioase și perfecte ale faptelor ce ele reprezintă și fiind-că, în cazul de față, faptele aŭ fost mărețe, operele de artă aŭ știut și ele să păstreze un aspect cu totul impunător.

Este lucru cunoscut că ceĭ vechĭ n'aŭ nimerit saŭ n'aŭ voit să înfățişeze animalele, sub formele lor reale; de aceea să nu cătăm prea de aproape la fearele din medalioanele arculuĭ; dar vînătoriĭ, dar Traian maĭ ales, în pozele, în mişcările, în expresiunea, în musculatura lor, sunt adevărațĭ eroĭ la vînătoare, precum în realitate eraŭ eroĭ și pe cîmpul de bătălie.

In aceste prețioase rămăşițe ale arteĭ romane din periodul eroic al imperiuluĭ, avem tot de-odată dinaintea ochilor, imaginea clară și viie a aceleĭ vînătorĭ pe care singură o permitea Platon cetățenilor republiceĭ sale, «vînătoarea cea perfectă — după cum zice filozoful, — care «se face în contra patrupedelor, cu caĭ, cu cînĭ și cu însășĭ puterea trupuluĭ, în care feara, învinsă prin alergăturĭ, prin rănĭ, prin lovirĭ, cade sub propria mînă a vî-

«nătoruluĭ, vînătoarea care singură aprinde în om zeescul «dar al bărbăției» [1]).

Dar strecurîndu-ne încetinel prin tot felul de cotiturĭ fără pericol, iată-ne ajunșĭ pe tărîmurile aprige ale vînătoareĭ celeĭ marĭ, în care goana fearelor devine une-orĭ o luptă crîncenă și 'n care omul adesea trebuie să dea însușĭ pept în fața primejdieĭ.

La asemenea cazurĭ, prepelicarul tăŭ, amice, nu are ce'țĭ face, și chiar, — după cum tu pretinzĭ, — nicĭ cuțitul de la brîŭ nu te prea poate ajuta. Cît despre căruța mea, doară numaĭ luînd'o mîrțoagele la fugă, poate că m'ar scăpa, (Doamne ferește!) de așa năpaste!

Cu toate acestea, șezînd acuma colea, fără grijă, răsturnat în jețul meŭ, privind liniștit pe fereastră cum mugurul liliaculuĭ se despică și 'nverzește subt aburoasele sărutărĭ ale soareluĭ de Aprilie, și ascultînd, cu o dulce răpire, cum vrăbiile limbute ciripesc și cum brotăcelul cîntă vesel înturnarea zilelor calde, te încredințez că mi-ar place să străbat, — fără totușĭ de a mă mișca din loc, — și codriĭ umbroșĭ, alergînd cu gîndul în goana cerbilor, și piscurile de stîncă, după urmele ideale ale capreĭ-negre, și vizuinele de prin munțĭ, în prepusa dibuire a urșilor, și luncile cu richită, după umbra dîreĭ de mistreț, ba chiar și pustiile năsipoase, pe unde mi s'ar năluci vînătorĭ eroice de tigri înfricoșațĭ și de leĭ fioroșĭ!

Dar fiind-că pînă acum, nicĭ prin vis piciorul nu mi-a călcat prin asemenea prăpăstioase locurĭ, și fiind-că însu-mĭ, — o mărturisesc cu umilință, — n'am fost nicĭ odată la acea aspră școală în care, după spusa anticuluĭ dascăl

---

[1]) *Platonis* Leges. VII, 824: «μόνη δὴ πᾶσι λοιπὴ καὶ ἀρίστή τῶν τετραπόδων ἵπποις, καὶ κυσὶ καὶ τοῖς ἕαυτῶν θήρα σώμασιν. ὧν άπάυτων κρατοῦσι δρόμοις καὶ πληγαῖς καὶ βολαῖς, αὐτόχειρες θη, ξύοντες ὅσοις ἀνδρίας τῆς δειάς ἐπιμελές».

de vînătoare [1]), «cetățeniĭ învață a fi meșterĭ în războaie «și în toate cele unde trebuie omuluĭ să știe a cugeta, a «vorbi și a lucra bine», de aceea, zic, nu mă voĭ încumăta a spune ceea ce aievea n'am văzut, cu ochiĭ, ci legănat în răsfățările poezieĭ și ale frumoaselor arte, voĭ cerceta numaĭ cum alțiĭ, maĭ pricepuțĭ, aŭ cugetat, aŭ vorbit și aŭ lucrat, descriind și reprezentînd epizode caracteristice din viața plină de neastîmpăr a vînătoariĭ celeĭ marĭ.

Dar în ce parte să ne întoarcem maĭ întîĭ privirile? Pe cine să întrebăm a ne spune în ce timp, în ce loc a fost vînătoarea maĭ prețuită, maĭ măreață, maĭ trebuincioasă, maĭ desfătătoare?

Căta-vom a descoperi, prin negura timpilor preistoricĭ, pe sălbaticiĭ primitivĭ aĭ pămîntuluĭ, cutrierînd colosalele vegetațiunĭ antidiluviane și luptîndu-se cu feare urieașe, ale căror semințiĭ s'aŭ stins acum de mult de pe fața lumeĭ? — Tu aĭ spus, la începutul cărțeĭ tale, că vînătoarea este o aplecare firească a omuluĭ, vechie ca și dînsul; eŭ voĭ adăoga, tot spre lauda vînătorieĭ, că acest instinct a înleznit chiar omuluĭ primele sale inspirațiunĭ artistice și aceasta ne-o dovedesc cu prisos figurile de elefanțĭ-maamuțĭ cu coame stufoase, cele de renĭ cu late coarne răschirate, de urșĭ aĭ speluncelor și de alte animale dispărute, ce s'aŭ găsit pe unelte de corn, pe arme de os și pe plăcĭ shistoase, gravate cu sula de către oameniĭ străvechĭ, carĭ în timpiĭ perioadeĭ glaciare a Europeĭ, se adăposteaŭ în peșterile de la Madeleine, de la Augerie, de la Massat și din alte stațiunĭ cufundate azĭ sub tărîmul Perigorduluĭ, al Gasconieĭ și al multor provinciĭ din Francia meridională [2]).

---

1) *Xenophontis* de Venatione, I: «ἔκ τούτων γαρ γίγνονται τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἀγαθοὶ, εἴς τε τὲ ἄλλα ἔξ ὧν ἀνάγκη καλῶς νοεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν».

2) Despre descoperirile de asemenea natură ale d-lor *Lartet*, *Cristy*, *de Vibray*, *Garrigou* și alțiĭ, vorbesc toate publicațiunile care se

Urma-vom cu ochiĭ cetele nesocotite de arcașĭ și de lănceri, cîrdurile nenumărate de sburătoare, turmele nesfîrșite de animale, ce staŭ puse la șireag printre ieroglifele templelor egiptene saŭ păreții de peatră văroasă aĭ palatelor ruinate din Niniva și din Babilon? — Ca să vîneze leĭ și tigri, girafe și gazele, ba chiar iepurĭ și cocorĭ, faraonii Egiptuluĭ, despoțiĭ Asirieĭ și tiraniĭ Perșĭ rădicaŭ în picioare ordiĭ și popoare întregĭ; iar după terminarea acelor năpraznice măcelurĭ, legiunĭ de zugravĭ și de petrarĭ eraŭ osîndițĭ ca să așterne pe zidurĭ, pentru încremenirea viitorimiĭ, toate acele nemărginite epopee vînătoreștĭ, care, prin nemilostiva lor monotoniă, sperie și obosesc azĭ ochiĭ călătoruluĭ minunat [1]).

Asculta-vom, de pe rîpele înverzite ale laculuĭ Celor-patru-cantoane, voiosul și semețul cîntic al plăieașuluĭ elvețian, cadențat de muza luĭ Schiller, amanta libertățiĭ? Fiul luĭ Guilom Tell îl întonă cu glas puternic și echo îl repetă din sînul munților inimațĭ în Uri, în Schwytz și în Unterwalden:

Mit dem Pfeil, dem Bogen,
Durch Gebirg und Thal,
Kommt der Schütz gezogen
Früh' im Morgenstrahl.

Wie im Reich der Lüfte
König ist der Weih —
Durch Gebirg, und Klüfte
Herrscht der Schütze frei.

Ihm gehört das Weite:
Was sein Pfeil erreicht,
Das ist seine Beute
Was da kreucht und fleugt [2]).

---

ocupă de timpiĭ preistoricĭ, aşa de mult studiaţĭ în aniĭ ceĭ din urmă.— In anul acesta chiar, pentru prima oară, s'aŭ descoperit oase de renĭ, sculptate cu figure de acelaş animal, și într'o peştere din Elveţia, la Thaingen. Cine știe dacă şi peşterile munţilor noștri nu ne păstrează destăinuirĭ de felul acesta?

[1]) *Wilkinson*, Private life, manners and costums of the ancient Egyptians. — *Layard*, Niniveh and Babylon.

[2]) *Schiller*, Wihelm Tell. III. Sceu. I:

Cu săgeata, cu arcul,
Prin munțĭ și prin văĭ,

Vînătorul calcă întins
De timpuriŭ, la raza dimineţeĭ.

Aci mă aflu din noŭ în mare primejdie ca să asvîrlĭ din mînă foaia pe care, cu maĭ multă saŭ maĭ puțină răbdare, tu te sileștĭ a mă citi. Cum! am cutezat a-țĭ pune supt ochĭ chiar și versurĭ nemțeștĭ? Oare putea-veĭ să mă iertĭ?...

Dă-țĭ osteneala, rogu-te, a căta în josul pagineĭ, traducerea schiopătîndă a acestor frumoase strofe, în care colcotesc cele maĭ nobile simțiminte ce iubirea de vînătoare poate aprinde în inima unuĭ om, și sper că tu, vînător, te veĭ împăca îndată cu poetul, dacă nu și cu limba luĭ.

In acea limbă însă este scrisă cea maĭ expresivă poemă a viețiĭ vînătoreștĭ, eroica dramă a luĭ Guilom Tell, în care răsuflă peste tot, aerul liber și curat al pădurilor alpestre și iubirea necumpătată de patrie a cetățenilor liberiĭ Elvețiĭ. O țară întreagă scăpată din robie numaĭ prin inima vitează și prin săgeata dibacĭ-mînată ale unuĭ vînător, iată de sigur cea maĭ falnică izbîndă cu care se poate mîndri vînătoria. Poetul s'a pătruns de acea mîndrie de vînător și auzi-l cu cîtă dragoste vorbește el chiar și de înțelepciunea capreĭ-negre, care, cînd merge cu cîrdul să pască la înțercătorĭ, pune streajă la pîndă ca să tragă cu urechia și să fluiere cînd se apropie vînătorul [1]).

Tot despre acea sprintenă și sfiicioasă fiică a stîncelor a zis și poetul latin, în versurĭ maĭ viĭ și maĭ colorate decît cel maĭ nimerit tabel:

Precum în împărăţia vînturilor
Domn este vulturul, —
Prin munţĭ şi prăpăstiĭ
Domneşte liber vînătorul.

Al luĭ este spaţiul,
Tot ce atinge a sa săgeată;
Este prada luĭ
Tot ce se tîrăşte şi sboară.
(Traducerea luĭ Odobescu).

[1]) *Schiller*, Wilhelm Tell, Act. I. Scena I:

«Das Thier hat auch Vernunft;
Das wissen wir, die wir die Gemsen jagen,
Die stellen klug, wo sie zur Weide gehn
'ne Vorhut aus, die spitzt das Ohr und warnet
Mit heller Pfeife, wenn der Jäger naht».

Pendentem summa capream de rupe videbis;
Casuram speres; despicit illa canes. [1])

Iată cum știe poetul să ne facă a simți chiar și decepțiunea vînătoruluĭ. Ajuns pe culmile alpestre,

pe stîncĭ de scuțĭ de ghiață, troiene de zăpezĭ
pe care o suflare le-aruncă repezĭ jos,

el se oprește, se uită în dreapta și în stînga, cătînd să zărească amăgitoarea pradă care ì-a perit din ochĭ, și apoĭ întărîtat, obosit, mînios de zadarnica'ĭ osteneală, el strigă în limba luĭ Byron.., ba stăĭ! maĭ bine să'l facem să vorbească romînește, în versurĭ pe care însușĭ autorul lor va fi și uitat că le-a scris odinioară, în depărtatele'ĭ *Ceasurĭ de mulțumire*:

Așa; și 'n aste locurĭ căprița a sărit.
Piciorul eĭ cel ager m'a încurcat de tot:
Cîștigul meŭ de astăzĭ abia de va plăti
Primejdioasa'mĭ muncă. . . . . [2]).

Altă dată însă vînătorul, maĭ norocos în goana sa, își cîntă cu veselie izbînda, și, în inima ĭ mulțumită, dorul iubiteĭ sale, vine de se amestecă cu plăcerile vînătorieĭ. Atuncĭ poetul, — acela carele, în secolul nostru, a știut,

---

[1]) *Martialis* Epigram. XIII. 08:

«Veĭ vedea capra neagră atîrnată de vîrful uneĭ rîpe;
Sperĭ că va cădea; dar ea cată cu dispreț la cînĭ».

[2]) *C. A. Roseti,* Ceașurĭ de mulțumire, (Bucureștĭ, 1843) traduce astfel aceste versurĭ din Manfredul luĭ *Lord Byron.* Act. I. Scen. II:

Ye toppling crags of ice!
Ye avalanches, whom a breah draws down,
. . . .
. . . . Even so
This way the chamois leapt: her nimble feet
Have baffled me; my to-day will scarce
Repay my break-neck travail.

maĭ bine decît orĭ care să împrospăteze cu o nouă dulceață și cu un maĭ viŭ profum, limba îmbătrînită a luĭ Ronsard, — Alfred de Musset a pus în gura plăieașuluĭ un cînt vesel, în care bucuria triumfuluĭ la vînătoare se îngînă cu dulcĭ amintirĭ dė amor:

Chasseur, hardi chasseur, que vois-tu dans l'espace?
Mes chiens grattent la terre et cherchent une trace.
Debout, mes cavaliers! C'est le pied du chamois. —
Le chamois s'est levé! -- Que ma maitresse est belle! —
Le chamois tremble et fuit! — Que Dieu veille sur elle! —
Le chamois romp la meute et s'enfuit dans le bois. —
Je voudrais par la main tenir ma belle amie. —
La meute et le chamois traversent la prairie:
Hallali, compagnos, la victoire est à nous!
Que ma maitresse est belle et que ses yeux sont doux! [1]).

Cîntă și chiuește vesel vînătorul, căcĭ izbînda este a luĭ! A prins capra în pădure; și în vale, iubita 'ĭ cu ochĭ dulcĭ îl așteaptă ca să'l strîngă de mînă. Sufletu'ĭ acum înnoată în bucurie. Aŭ trecut, s'aŭ șters zilele de dor pe cînd el rătăcia prin luncă suspinînd doina vînătorească:

Lunca ţipă, lunca sbiară
Pentr'un puĭ de căprioară.
Vaĭ de biata inimioară;
Ca şi lunca geme sbiară
Pentr'o puică bălăioară. —

Frunza creşte, frunza cade.
Căprioara n'o maĭ roade.
Vaĭ de mine ce m'oi face?
Doru 'n sufletul meŭ zace
Ș'inimioara-mĭ nu maĭ tace!

---

[1]) *Alfred de Musset*, La coupe et les lèvres. Act. II. Scen. II:

«Vînătorule, semeţe vînătorule, ce zăreştĭ tu oare în spaţiŭ?
Cîniĭ meĭ rîcăie ţărînă şı caută o urmă.
Săriţĭ, voinicĭ! E copita capreĭ-negre.
Capra-neagră s'a sculat! — Frumoasă maĭ este iubita mea!—
Capra-neagră tremură și fuge! — Dumnezeŭ să' mĭ o păzească!—
Capra-neagră întoarce haita și fuge în pádure. —
Aş vrea să ţiŭ de mînă pe draga mea iubită. —
Haita şi capra neagră trec peste păşune:
Hura! tovarăşĭ, izbînda este a noastră! —
Mult mi-e frumoasă iubita și dulcĭ iĭ maĭ sunt ochiĭ!»

Inimă, fiĭ răbdătoare
Ca pămîntul sub picioare,
Păn' ce puica bălăioară
S'o întoarce 'n luncă iară,
Cu cel puĭ de căprioară ! [1]).

Puica s'a întors în luncă; ea a înfrînat și a zbrobit inima poetuluĭ maĭ răŭ decît crudul vînător cînd sfîșia fără milă sînul căprioarei și atuncĭ, tot dînsul, tot de Musset, mlădiindu-șĭ lira pe un ton maĭ duios, adu'țĭ aminte, amice, cum, în cîte-va versurĭ repezĭ și armonioase, adevărate mărgăritare picate din acel corn de poetice îmbelșugărĭ ce i'l revarsă suava luĭ muză într'o frumoasă noapte de Maĭ, cum știe, zic, a schița în treacăt, o întreagă elegie vănătorească :

Suivrons nous le chasseur sur les monts escarpés ?
La biche le regarde ; elle pleure, elle supplie,
Sa bruyère l'attend ; ses faons sont nouveau-nés :
Il se baisse ; il l'égorge, il jette à la curée
Sur les chiens en sueur son coeur encore vivant [2]).

Sărind cu ciuta și cu capra, din pisc în pisc și din stîncă în stîncă, cine ne oprește acum de a ne strămuta pănă și în munțiĭ noștri ?

Aci ne așteaptă *Vînătorul Carpaților*, pe care s'a cercat a'l cînta într'o lungă baladă descriptivă, un muntean romîn, un cîmpulungean, carele fără îndoială a gustat plăcerile și ostenelile vînătoriĭ de munțĭ și-a resimțit în sufletul săŭ toate învietoarele fremete ale viețeĭ de plăieș. Dacă

---

[1]) Poeziĭ populare ale Romînilor, adunate și întocmite de Vasile Alecsandri. Bucureștĭ, 1865. pag. 225.

[2]) *Alfred de Musset*, La nuit de mai :

«Urma-vom vînătorul pe munțiĭ rîpoșĭ ?
Ciuta îl privește ; ea plînge și se roagă,
Culcușu'ĭ de burienĭ o așteaptă ; ieziĭ îĭ sînt de curînd născuțĭ.
El se pleacă ; o înjunghie și aruncă în pradă
Cînilor asudațĭ inima 'ĭ încă vie.

natura l'ar fi înzestrat cu darul de a spune precum simte, d-l N. Rucăreanu ar fi făcut de sigur un cap d'operă nemuritor. Dar ştiĭ că are romînul o vorbă care cam zice că acolo unde nu este putinţa, la ce-ĭ e bună voinţa?

Cu toate acestea, în balada *Vînătorul Carpaţilor* sunt imagine care se văd a fi fotografiate de pe natură. Păcat că aŭ aspectul tern al fotografieĭ şi nu coloritul viŭ al vieţiĭ! Sînt şi expresiunĭ neaoşe-romîneştĭ de o originalitate preţioasă, care ar luci ca nestimate într'o frumoasă salbă de versurĭ armonioase.

Subiectul baladeĭ este fără îndoială conceput cu o bogată şi adesea fericită varietate, căria din nenorocire cititorul se vede silit a'ĭ duce mereŭ jalea; căcĭ pe tot minutul el simte în sine mintea învrăjbindu-se cu urechia. Eŭ unul mărturisesc că, pătruns fiind de măreţele dorinţe ale poetuluĭ, am încercat un fel de simţimînt dureros, văzînd cît de puţin limba şi versul aŭ venit în ajutorul puterniceĭ sale închipuirĭ, al nobilelor sale aspiraţiunĭ. De ce nu poate omul toate cîte le doreşte? Dar, vaĭ! sînt puţinĭ, foarte puţinĭ aceia:

Non omnia possumus omnes [1])

O chemare către vînătorĭ, la revărsatul zileĭ, deschide şirul neregulatelor şi capricioaselor strofe, scrise în versurĭ albe.

Uşor ca însuşĭ cerbul păşeşte vînătorul
Pe coama cărărată piciorului de munte.
In poalele 'ĭ se 'ntinde cîmpia strălucindă
De miĭ de briliante ce varsă aurora
Pe geana'ĭ rourată, pe verzile eĭ bucle.

El trece pe muscelele înzmăltate cu florĭ suave; apoĭ păşeşte tăcut pe sub bolta întunecată a fagilor şi a frasinilor, unde murmură isvorul şi unde cîntă merla, grangorul şi sturzul. De odată însă vînătoriĭ se opresc:

---

[1]) *Virgilii* Eclog. VIII. v. 63: «Nu toţĭ putem toate».

«Atîrnaţĭ, feciorĭ, merindea
Sus pe ramure de arborĭ!
Iacă urma căprioareĭ
Proaspătă, de astă noapte;
E culcată 'n faţa coasteĭ
Saŭ în higiul[1]) dintre plaiurĭ.—
Bătăieaşĭ, pe fuga 'ndată!
Vîntul bate de minune!
Luaţĭ bătaia sus din piscurĭ;
Veniţĭ trîmbă cam spre vale,
Drept la fagiĭ ceĭ înnalţĭ;
Acolo ne ţinem noĭ.
De veţĭ auzi copoiĭ
Peste voĭ trecînd în dosurĭ,
Să tăceţĭ, să nu daţĭ gură,
Căcĭ se 'ntorc cu ea îndată;
Ştiţĭ că trage tot în jos
Şi atuncĭ să înteţiţĭ!

Iute la pîndă, la ţiitorĭ!
Coprindeţĭ bine din muche 'n vale!
Şi curmătura să nu rămîie!
Şi treceţi unul peste pîrîŭ!

Bătaia acum începe şi iarăşĭ încetează.
Abiea s'aud copoiĭ pe vîrfurĭ depărtate;
Dar trecu, se lasă 'n scapăt, şi pare că vînatul
Cu cîniĭ împreună s'aŭ dus pe altă lume.
Tăcut acum e totul; munteanul nicĭ nu mişcă;
In muta'ĭ aşteptare se uită l'a sa umbră
Din ce în ce crescîndă, şi timpul el măsoară.
Şi iar s'aud copoiĭ. Ca fulgerul de iute
Sosesc din muche 'n vale, din vale iar în muche.
Bătaia reîncepe; mereŭ se înteţeşte:
Chefnitul[2]) e aproape; cît colo frunza sună,
Ş'aci c'o detunare, tot zgomotu 'ncetează.

---

[1]) «Pădure junā şi foarte deasă».

[2]) «Lătratul copoiuluĭ cînd este pe urma vînatuluĭ. Cînd vînatul adică ursul, mistreţul saŭ lupul vulnerat stă pe loc ca să facă rezistenţă, atuncĭ numaĭ copoiul latră, şi aceasta, în limbagiul vînătorieĭ, se zice: *bat cîniĭ*. Tot astfel latră copoiul şi tot astfel se zice cînd el a închis capra-neagră în colţ saŭ aninătoare. N. R.

Din fundul văi' adîncite, c'un pas maĭ rar, dar sigur,
Cu deasa'ĭ respirare, se vede vînătorul
Măreţ, alegru, sprinten, ce-aduce pe-aĭ săĭ umerĭ
Pe svelta căprioară și pe pămînt o 'ntinde.

După aceste versurĭ, care pe lîngă orĭ-ce alte merite, aŭ maĭ ales pe acela de a se prezenta adesea sub forma limbagiuluĭ vînătoresc al muntenilor noștri, după aceste versurĭ vine descrierea orelor de repaos: focul de brazĭ strălucind noaptea prin pădure, ghicitorile și iresurile rostite pînă să se gătească cina, în sfîrșit somnul ce vine. cînd încep ochiĭ «a vedea cam sus găina».

Cînd apoĭ răsare din noŭ soarele, vînătoarea reîncepe. Alte două strofe, dispuse într'acelaș chip, împlinesc partea curat vînătorească și negreșit cea maĭ interesantă a baladeĭ. Le vom maĭ transcrie numaĭ pe ele, însoțite cu notele lor filologice și patriotice, căcĭ urmarea, pînă la sfîrșit ne înstrăinează cu totul de viața vînătorilor. Perzîndu-se, cînd în zadarnice dorurĭ după timpiĭ patriarcalĭ și eroicĭ aĭ Domniilor străbune, cînd în amarnice mîniĭ în contra influențelor străine ce răzbat în țară prin *căĭ ferate* și prin *batele cu vapor*, balada ne face să simțim atuncĭ, în mod obositor, toate neputințele muzeĭ cîmpulungene. Abia dacă într'acel chaos de ideĭ străine subiectuluĭ de versurĭ anevoioase, ne maĭ deșteaptă cît-va descrierea furtuneĭ care

Răzbubuie prin braziĭ ce şuieră ca șerpiĭ,

saŭ dacă ne maĭ înviie amintirea mîndruțelor cărora vînătorul le destină cîte o «cetină frumoasă de brad verde, neuscat», drept semn

că vînătorul
E ca bradul neschimbat [1]).

[1]) «Acest ultim pasagiŭ l-am crezut necesar aicĭ pentru două cuvinte: întîĭ ca să completez forma poezieĭ mele atît de variabilă, şi al doilea ca să daŭ o mică desminţire acelor autorĭ saŭ *filozofi romanţiarĭ*, cari aŭ zis că vînătorul nu poate ama». N. R.

Să ne întoarcem dar curînd și cu plăcere către dînsul. Curioasă idee a avut d-l Rucăreanu de a încurca pe bietul *Vînător al Carpaților* prin *Eisenbahn*ul luĭ Strussberg și prin *Kaiserlich-Königlich-privilegirt*ul *Dampfschiff!* Ia maĭ bine să'l rugăm a ne fi domnialuĭ încă o dată călăuză spre a ne duce prin *aninătorile*, prin *iudele*, prin *înfurciturile* și prin *colțaniĭ*, unde se ivește, sfieț saŭ îngrozitor, vînatul de la munte.

Vînătorul se oprește :
„Jos copiĭ, pe brîncĭ cu toțiĭ!
Auziră'țĭ șuerul
Capreĭ-negre printre stînce?
Ne-aŭ ulmat; dar sunt aicea.
Drept l'aninătorĭ vă ducețĭ,
Și vedețĭ de le luațĭ vîntul
Ca nicĭ una să ne scape!
Iar în iudele [1]) din fată
Se țin cerbiĭ, staŭ și urșiĭ;
Dațĭ la cînĭ îndată drumul!
Fuga sus la 'nfurcitură;

---

[1]) «O grămădire de arborĭ răsturnațĭ a căreĭ numire derivă de la un «vînt foarte furios ce bate maĭ în acelaşĭ timp, din maĭ multe părțĭ, «şi pe care vînătoriĭ muntenĭ l'aŭ numit *Iudă*, pentru că, ducînd mi«rosul de pe tot locul de la om la vînat, acesta îl ulmă, fuge și se «depărtează, ast-fel că toată osteneala vînătoruluĭ rămîne în van. «Cuvîntul dar este simplu și natural; acest vînt trădînd pe vînător, «a meritat foarte bine numirea de *iudă* saŭ trădător. — Sublim re«zultat al religiuneĭ ortodoxe în țările romîne! Țăranul cel maĭ sim«plu, fără carte, fără instrucție, fără educație, necunoscînd de cît «necesitățile şi nevoile sale ştie prin limba părinților săĭ, ce a auzit «și înțeles pe toată ziua în biserică, singura luĭ şcoală; ştie, zic, că «Iuda a vîndut pe Fiiul luĭ Dumnezeŭ, mîntuitorul lumiĭ.—O Doamne! «dacă aceĭ bărbațĭ ce ne-aŭ format această limbă, sancționînd'o maĭ «întîĭ prin biserica noastră, sînt în imperiul tăŭ, între sfințiĭ tăĭ, pri«mește tu această lacrimă de recunoştință, ce pică pe aceste rîndurĭ «şi o transmite lor prin angeliĭ tăĭ! Fă, Doamne, ca în seculiĭ seco«lilor să zicem: *Doamne fiĭ cu noĭ!* și nu *Domine, esto nobiscum!* «Fă, Doamne, ca în toată dimineața și nu *demanetia*, să lăudăm «numele tăŭ! Ține-ne, Doamne, tarĭ în credință, și nu *credentia*, ta! Atuncĭ providența ta ne va mîntui!» N. R.

Alergaţĭ la creerĭ [1]) unul,
Unde ese 'ncornoratul [2])
Altul rămîneţĭ la strungă
Unde trage, ştiţĭ, descultul [3]);
Dar vedeţĭ, coprindeţĭ bine
Ş'armele vă primeniţĭ!
Neamţul [4]) bate.... a 'nchis capra
In colţanul cel din vale;
Eŭ alerg pe fuga 'colo;
Fiţĭ deştepţĭ la ţiitorĭ!»

In iuzĭ gonesc copoiĭ, spre vîrf eĭ se îndreptează,
Din ce în ce chefnitul maĭ mult se înteţeşte.
Un trăznet se aude; un altul îl urmează
Şi tot se maĭ repetă. Apoĭ un răcnet mare
Cutremură pădurea şi zgudue şi munţiĭ,
Iar cîniĭ bat într'una, ş'un zgomot formidabil
Din ce în ce tot creşte, şi detunărĭ teribil
Din ţeve fulmînate, răsună în ecourĭ
Din stîncă pînă 'n stîncă, din vale pînă 'ntr'alta;
Se perd în depărtare. — Se face-apoĭ tăcere
Şi nu se maĭ aude decît murmura surdă
A rîuluĭ din vale, decît svolîndul şuier
Al brazilor, ce trece, se perde peste goluri,
Dar ne'ncetat revine ca undele de mare.

O pauză... şi iată pe budur [5]) vînătorul
Descinde 'ncins cu capra; iar alţiĭ ajung acolo
Cu cerbul şi cu ursul şi cu colţat mistreţul.
E mare bucurie şi mîndru vînătorul! [6])

---

[1]) «Pădurea cea maĭ înaintată spre vîrful munteluĭ, de unde apoĭ se incepe golul culminante». N. R.

[2]) «Cerbul». N. R.

[3]) «Ursul». N. R.

[4]) «Nume ce se dă maĭ adesea de ţăranĭ cînilor de vînat. Fac aceastā explicaţie ca să nu se confunde cu un alt neamţ ce vom întilni maĭ încolo». N. R.

[5]) «Un fel de stincă mare şi cu oare-care vegetaţie neregulată, unde capra-neagră se ţine maĭ adese». N. R.

[6]) *N. Rucăreanu*, Modeste incercărĭ poetice originale şi traducţiunĭ. Bucureştĭ. 1873. pag. 56-70. — Titlul ce dl. R. a dat cărţiĭ sale este de natură a dezarma critica; dar noĭ aci, punîndu'l alăturĭ cu corifeĭ

Negreşit că tabelul ce s'a prezentat la ochiĭ scriitoruluĭ a fost măreţ; inima-ĭ a bătut cu tărie la acele splendide priveliştĭ, la acel sgomot formidabil, urmat de tăcerea, prin care se auzea numaĭ surda murmură a rîuluĭ din vale şi şuierul brazilor clătiţĭ ca undele măriĭ! Păcat însă că muzele geloase nu s'aŭ îndurat a-ĭ încorda lira pe un ton maĭ melodios!

Aş vrea, pe cînd mi se desfăşoară dinaintea minţiĭ uimite priveliştĭ aşa de răpitoare, ca să aud, ca prin vis, o muzică plină de farmec, bună-oară ca cea din opera Guilom Tell a luĭ Rossini, şi maĭ ales ca acel minunat cor de vînătorĭ, care, după ce a trîmbiţat pe un ritm vioric şi alegru, fanfarele de chiămare, se perde apoĭ cu vuet armonios, prin tainica rezonanţă a codrilor de brazĭ!

VI.

Ce minunată interpretaţiune a vieţeĭ vînătoreştĭ este, în adevăr această măiastră melopee, odă scrisă în acea limbă fără rost, ale căriĭ sunete modulate prefiră în inima omuluĭ, maĭ lesne decît orĭ ce cuvinte, şi dorul şi veselia! Se pare că din înduioasa amintire a două cîntice, culese poate chiar prin munţiĭ Elveţieĭ, dintr'o arie comună din cele care se cîntă vesel pe trîmbiţa de vînătoare, şi dintr'un melancolic *lied* nemţesc pe care ţăraniĭ germanĭ îl gîlgîiesc *(jodeln)*, adunaţĭ în cor, marele compozitor italian a ştiut să plămădească acest cap d'operă al muziceĭ de vînătorie.

Dar Rossini a intrat cel din urmă pe calea, în care alţĭ marĭ muzicanţĭ îĭ apucase înainte.

Bătrînul Haydn, părintele acelor simfoniĭ germane pe care tu le urăştĭ aşa de tare, Haydn, la vîrsta de 68 de ani, puse capăt sutimilor sale de compoziţiunĭ muzicale,

---

aĭ literatureĭ, ne am simţit siliţĭ a-ĭ croi un locşor de care nicĭ cunoscuta d-sale modestie să nu se înspăimînte, nicĭ ilustra companie în care se află să nu se poată scandali.

prin oratoriul numit *Cele patru timpurĭ ale anuluĭ*, — *die Jahreszeiten*, — în care recapitulînd toate amintirile vieţeĭ sale, simplă şi simţitoare, bătrînul maestro cîntă pe rînd, cu instrumente şi cu glasurĭ omeneştĭ, toate bunurile şi toate plăcerile de peste an. Cînd ajunse la timpul toamneĭ, unchiaşul obosit nu se sfii a îmbuca bărbăteşte trîmbiţa vînătorească şi tot ştiŭ încă să mlădieze prin simpatica şi naiva dulceaţă a geniuluĭ săŭ, stilul muzical cam pipernicit şi cam înţoponat al secoluluĭ din urmă, stil pe care l'aŭ denumit, în ţările occidentale, cu porecla comică de *stilul perucelor*, — Zopf-stil, — şi care la noĭ s'ar zice: «de cînd cu Nemţiĭ cu coadă».

Cam tot pe timpul cînd Haydn scria în Viena, oratoriul *Celor patru timpurĭ*, un compozitor francez, carele a înzestrat scena lirică cu multe opere frumoase şi care a compus imnurĭ şi cantate patriotice pentru revoluţiunea de la 1793, Méhul, a dat patrieĭ sale, în uvertura opereĭ *Junele Henric*, le Jeune Henri, o încîntătoare simfonie vînătorească.

Cele două naţiunĭ muzicante ale Europeĭ moderne, Italieniĭ şi Germaniĭ, contestă neîncetat Francezilor geniul acesteĭ arte.

Asemenea cestiunĭ nu se dezbat cu puşca în mînă, şi, fiindcă noĭ acuma ne aflăm la vînătoare, timpul nu ne iartă ca să apărăm aci pe Boieldieu, pe Auber, pe Halévy pe Gounod, pe Félicien David, nicĭ chiar pe acel sublim geniŭ cu totul francez al Izraelituluĭ german Meyerbeer. Tot ce putem spune de o cam dată, în materie de muzică vînătorească, este că Franceziĭ aŭ avut şi aŭ păstrat din timpĭ străvechĭ, — de prin seculiĭ feodalităţiĭ chiar, pe cît se ştie, — o mulţime de cîntice vînătoreştĭ, pe care slujitorĭ specialĭ le sunaŭ pe cornurĭ, în petrecerile zgomotoase ale regilor şi ale castelanilor. Fie-care epizod al vieţeĭ de vînătoare, fiecare soĭ de fiară luată în goană, fiecare moment al drameĭ cinegetice avea cîntecul săŭ consacrat şi tradiţional, ca semnalele milităreştĭ.

Țiŭ minte că într'un timp cînd departe de toțĭ aĭ meĭ și cu sufletul adînc întristat, trăiam într'un colțișor al Franciei, pe malul unuĭ rîŭ și în vecinătatea uneĭ marĭ pădurĭ, în toate serile, la ora cînd aburiĭ înălțîndu-se de pe apă începeaŭ a înegura orizontele amurgit, un sunet de corn răsuna de pe malul opus al rîuluĭ și repeta cîte-va orĭ d'a rîndul una din acele fanfare vînătoreștĭ, al căror ritm iute și chiar glumeț pare că se îngînă cu vibrațiunile melancolice și prelungite ale instrumentuluĭ ce le produce. Nu'mĭ place, amice, a'mĭ repurta mintea către momente așa înorate ale trecutuluĭ; dar, din minutele pe care în singurătatea de atuncĭ le socoteam de o potrivă cu seculiĭ, numaĭ acelea îmĭ eraŭ mîngîioase, cînd vocea cornuluĭ îmĭ legăna auzul în sunetele cadențate ale semnaluluĭ de vînătoare. Pe tonurile duioase și întunecate ale trîmbițeĭ metalice, se juca cu o veselie săltăreață, melodia cînteculuĭ francez, și atuncĭ, în mine, auzul șoptea inimeĭ mîhnite neașteptate cuvinte de speranță și de bucurie. Cît voĭ trăi, nu voĭ uita ce dulce îmĭ era acel balsam melodios; el și acum îmĭ înmoaie inima de cîte orĭ se întîmplă să aud *Uvertura de vînătoare* a luĭ Méhul în care aceeaș fanfară domnește ca motiv de căpetenie și răsare, sub felurite tonalitățĭ, printre diverse epizode muzicale pline de frumusețĭ; aci, artistul a imitat tropotul cailor ce fac să răsune pămîntul subt ale lor copite; aci iar, el amintește lătratul vesel al cînilor, cînd li se dă drumul la goană; aci, încă, pare că, într'o dulce melodie, cerbul, în agonia sa plînge și cere cu lacrimĭ iertare de la neîmblînzițiĭ săĭ dușmanĭ. Dara ceștia, spre a-șĭ deștepta mereŭ în suflet o nouă ardoare, repețesc din cornurĭ cunoscutul semnal, pe care tot francezul îl știe și 'l cîntă pe riturnela poporană: «Tonton, tonton, tontaine, tonton!»

Dar este oare vre-o idee pe care spiritul glumeț al francezuluĭ să n'o fi dat, — cum am zice noĭ, — pe pîrlitură? — «Cîntă, vînătorule,» — zice poetul popular al Francieĭ,— «cîntă prin crîngurĭ și prin cîmpiĭ, mereŭ refrenul tăŭ de

vînătoare: *Tonton, tonton, tontaine, tonton!* — Pe cînd tu vinezĭ cerbul din pădure, altul maĭ isteț vînează în culcușul tăŭ; tu țiĭ urma ciuteĭ și altul a gingașeĭ tale neveste; tu daĭ chiorîș în fieară, și altul face cu ochiul tinereĭ tale soțioare, pe care tu aĭ părăsit'o, *teneræ conjugis immemor* [1]), ca să batĭ codriĭ. De aceea, cînd, te veĭ întoarce, mîndru cu cornoratul acasă, umflînd sunetul cornuluĭ tăŭ, ia ascultă cum acel primejdios păcălitor de Béranger îțĭ va întoarce pe franțuzește zicătoarea romînuluĭ: «ce știe satul nu știe bărbatul!»

Chasseur, tu rapportes la bîte
Et de ton cor enfles le son.
Tonton, tonton, tontaine, tonton!
L'amant quitte alors sa conquète
Et le cerf entre à la maison.
Tonton tontaine, tonton [2])

Lăsăm pe francezĭ să rîză și se glumească chiar și pe bătrînele, pe frumoasele lor ariĭ de vînătoare de care a știut așa de bine să se folosească francezul Méhul, în uvertura sa și pe care nu le-a desprețuit, cu vre o treĭ-zecĭ de anĭ maĭ în urmă, nicĭ italianul Rossini, în Guilom Tellul

---

[1]) *Horatii.* Carmin. I. I. v. 25
. . . . . . Manet sub Jove frigido
Venator terenæ conjugis immemor,
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas. —
« . . . . . . Stă sub cerul frguros
Vînătorul uitîndu'șĭ tînăra soție,
Saŭ că cîniĭ luĭ credincioșĭ aŭ zărit o ciută,
Saŭ că mistrețul marsic a năvălit în holdele roditoare»,

[2]) Chansons de *Béranger:* La double chasse:
«Vînătorule, tu aducĭ dobitocul
Și umfli sunetul cornuluĭ tăŭ!
Tonton, tonton, tontaine, tonton!
Atuncĭ și amantul pleacă de la iubita sa
Și încornoratul intră în căsă la tine.
Tonton tontaine, tonton!»

săŭ, și să ne oprim un minut, între aceste două modele de muzică vînătorească, asupra uneĭ opere de aceiaș natură, în care se rezumă tot geniul național al Germanilor. *Freischütz*, saŭ Liberul Vînător, e titlul cap-d'opereĭ teatrale a luĭ Weber[1]). Fantazie întunecată de ridicole credințe diavoleștĭ, simplitatea cea maĭ naivă în viața reală, simțimîntalismul cel maĭ idealist în dorințele inimeĭ: iată din ce este compus subiectul opereĭ; și simpatica muzică a luĭ Weber, așa plină de suave melodiĭ, pare că netezește cu o suflare lină, toate asprimile, toate nesăbuitele ciudățiĭ ale unor așa discordante contraste.

Chorul din al treilea act din Freischütz, în care vînătoriĭ proclamă că nimic pre pămînt nu se poate asemui cu plăcerile vînătorieĭ,

Was gleicht wohl auf Erden dem Iägervergnügen,

este compus pe un ritm maĭ puțin variat și are o melopee maĭ puțin măreață decît cînticul vînătorilor din Guilom Tell, dar nicĭ originalitatea, nicĭ grația nu 'ĭ lipsesc și caracteru-ĭ diferă cu totul de fanfarele vînătoreștĭ ale francezilor. Pe sub candida veselie a melodieĭ, sbîrnîie un acompaniament surd care poartă mintea în mistice regiunĭ. Dar să nu te temĭ! poțĭ să 'l asculțĭ fără frică, n'aĭ să găseștĭ într'însul nimic din acea lîncedă și searbădă monotonie a unora din cînticele nemțeștĭ, pe care romînul a caracterizat-o cu prorecla batjocoritoare de *tararaoa neamțuluĭ*.

Dacă fiarele ar fi și în zilele noastre tot așa de simți-

---

[1]) *Fran. Ioh. Haydn*, născut la Rohrau în Austria, la anul 1732, a murit la 1809; el are 527 compozițiunĭ instrumentale; oratoriul «Die Iahreszeiten» este din anul 1800. — *H. Méhul* s'a născut la Givet, în anul 1763 și a murit la 1817. Opera «Le Jeune Henri» este compusă la 1796. — *C. M. Weber* născut la Eutin (Holstein) în anul 1786, a murit în Londra la 1826. Opera «Freischütz» este din 1822. — *Giachimo Rossini* s'a născut la Pesaro în Italia, la anul 1792 și a murit în Paris la 1868: cea de pe urmă operă a luĭ, adică «Guilom Tell» s'a reprezentat la anul 1829.

toare la plăcerile delicate ale armonieĭ, precum eraŭ în timpiĭ bine-cuvîntațĭ aĭ vestituluĭ *virtuoso* și *tenore-sfogato* Orfeŭ, negreșit că ele ar veni singure să se predea de bună-voie celor carĭ le ar executa, în rariștea uneĭ pădurĭ răsunătoare, un concert simfonic compus din toate cap-d'operile de muzică vînătorească despre care îțĭ vorbiĭ aci în treacăt. Dar vaĭ! se vede că de cînd pe bietul Orfeŭ l'a luat Offenbach în răspăr, însășĭ fiarele, scîrbite de a vedea scăpătarea gustuluĭ artistic la bipezĭ, și-aŭ luat lumea în cap, s'aŭ sălbăticit cu totul și astăzĭ este maĭ mult decît sigur că, dacă s'ar ispiti cineva să cerce a instrumenta și a vocaliza prin codri, muzică clasică, precum este uvertura luĭ Méhul, saŭ oratoriul luĭ Haydn, saŭ chiar și chorurile luĭ Weber și luĭ Rossini, urșĭ, lupĭ, mistrețĭ, vulpĭ, cerbĭ, ba chiar și epuriĭ ar apuca-o îndată la picior, împreună și cu vînătorul lor, dacă cum-va acel vînător s'ar întîmpla să fie amicul meŭ, autorul *Manualuluĭ* romînesc *de vînătorie*.

Cu toate aceste n'a fost în tot-d'a-una așa! Mult maĭ încoace de timpiĭ fabuloșĭ aĭ pățituluĭ amant al Euridiceĭ, și chiar în regiunĭ lipsite de castelanĭ feodalĭ și de sunătorĭ de fanfare, în țărĭ depărtate, aziatice, pe care noĭ le socotim de păgîne și de barbare, muzica a fost prețuită ca neapărată auxiliară a petrecerilor vînătoreștĭ.

Primește, te rog, pentru un moment, să ne întoarcem cu vre o cinci-spre-zece sute de anĭ maĭ înapoĭ, pentru ca să ne încredințăm cum că vînătorile cu acompaniament de orchestră nu sunt, precum s'ar putea crede, o deșeartă închipuire a imaginațiuniĭ mele puțin vînătoreștĭ, ci că din contra, cele maĭ mărețe sărbărĭ cinegetice aŭ fost însoțite, chiar din vechime, cu concerte instrumentale și vocale. Consideră tot de o dată că această nouă digresiune pe cîmpul artelor din antichitate, o fac și pe dînsa numaĭ și numaĭ întru cea maĭ mare laudă și glorie a arteĭ vînătoreștĭ, și maĭ ales nu uita că pentru ca omul să facă un lucru bine trebue maĭ întîĭ de toate să aibă multă, foarte multă răb-

dare; de aceea și înțelepciunea poporuluĭ te învață ca să «prinzĭ iepurele cu carul».

Negreșit că pentru orĭ-care știe să țină un condeĭ cu treĭ degete și pentru orĭ-care din aceí scriitorĭ ce nu s'aŭ pătruns că scrisul trebuie să fie numaĭ o urmare cugetată a gîndiriĭ și a studiuluĭ, foarte lesne le vine de a scrie *currente calamo*, despre orĭ-ce materie, știință saŭ necunoscută lor. Îĭ vezĭ, nepricepuțĭ plagiatorĭ aĭ atot-știutoruluĭ Pic de la Mirandola, tratînd cu ușurință *de omni re scibili et quibusdam aliis* [1]).

De va fi vorba de muzică, apoĭ îțĭ opăresc tot într'o leșie pe Rossini cu Offenbach, pe Auber cu un oare care Souppé, fabricant de operete la Viena, pe Meyerbeer cu Lecocq, un alt imitatoraș parizian al caricaturistuluĭ opereĭ; și apoĭ din acea căldare, îțĭ scot la lumină învățăturĭ și povețe pentru formarea și dirigerea unuĭ Conservator național de muzică.

Dar cu atîta ar fi puțin! Groaznic orbește ura pe oamenĭ și maĭ ales pe supărăciosul neam al scriitorilor, *genus irritabile vatum* [2]).

Avem dinaintea ochilor o spăimîntătoare dovadă despre aceasta. Sunt în țară la noĭ două foĭ literare care și-aŭ jurat neîmpăcată ură și mînie:

Duoĭ Jouĭ se întărîtă, și fulgerul jos plumbă! [3])

Convorbirile literare de la Iașĭ mușcă carne vie, cînd găsesc, în *Revista Contimporană* din Bucureștĭ; iar aceasta,

---

1) Nobilul italian Pic de la Mirandola, născut la 1463, învățase la vîrsta de zece anĭ tot ce se putea ști pe atuncĭ și la două-zecĭ și treĭ, se lăuda în Roma că poate vorbi *de omni re scibili*, de tot ceia ce se poate şti; el muri la vîrsta de 31 de anĭ. Maĭ minunaţĭ în ştiinţă decît minunatul italian, mulţĭ scriitorĭ de acum vorbesc nu numaĭ de tot ceea ce se poate şti, dar încă și de cîte-va altele, *de quibusdam aliis.*

2) *Horatii* Epist. II. n. v. 102.

3) *Heliade*, 20 decembrie 1843. în «Curierul de ambe sexe» Period. IV.

Tantæne animis cœlestibus iræ! [1])

împinge urgia pînă 'ntr'atîta, încît, spre a defăima chiar și titlul rivaleĭ sale, tipărește cu litere negre pe hîrtie albă, subt acelaș nume dușmănit de *Convorbirĭ* [2]), felurite poveștĭ vrednice de vînătorul cel cu coada vulpiĭ, în care se zice, între altele, că la anul 1852 d-l Pantazi Ghica, deșertînd într'o seară, prietenește, pahare de Chably, de Chambertin, de Champanie și de Xeres, într'un cabinet la *Caffé* (sic) *Anglais* din Paris, împreună cu Alexandru Dumas tatăl și cu Alfred de Musset, — aŭ răposat, sărmaniĭ, amîndoĭ și nu maĭ pot mărturisi, — după ce d-luĭ le-a istorisit multe și mărunte despre literatura, muzica, instrucțiunea și politica Romîniei, după ce le a vorbit prelarg despre dascălul Lazăr, despre Alexandru Vodă Ghica, despre mitropolitul Dosofteĭ, despre Tudor Vladimirescu, despre meșterul Manole, despre Ianache Văcărescu și despre alțiĭ mulțĭ cîțĭ în Christos s'aŭ botezat pe pămîntul romînesc, în sfîrșit a bine-voit a le citi și poema populară «*Inșiră-te Mărgărite* de V. Alecsandri». — «Să nu se uite că această conversațiune (între d-niĭ Pantazi Ghica, Alexandru Dumas tatăl și Alfred de Musset) se petrecea la anul 1852», chiar dupe cum spune nota autoruluĭ (pag. 335), și că d-l Pantazi Ghica le a citit atuncĭ, precum zice «în limba franceză, dupe textul romînesc», poema *Inșirăte Mărgărite,* pe care însă d-l V. Alecsandri a compus-o la Mirceștĭ tocmaĭ în anul 1856, adică cu patru anĭ în urma vestiteĭ eĭ citirĭ de către d-l Pantazi Ghica, și apoĭ a dat-o la lumină, pentru întîia oară, în *Revista Romînă* din anul 1862 (pag. 160 — 166).

Pe limba vînătorească, în cazul de față s'ar zice că autorul articoluluĭ *Convorbirĭ* din Revista Contimporană «a vîndut pelea ursuluĭ, pe cînd ursul juca încă prin pădure». Dar între scriitorĭ nu este ca între vînătorĭ. Loc

---

[1]) *Virgilii* Æneid. I. v 15: «Incape atîta ură în suflete cereștĭ!»
[2]) *Revista Contimporană*, Anul II. No. 4. 1 aprilie 1874, pag. 324.

de joc nu încape, și, *horresco referens!*[1]) cît despre mine, zăŭ, mă cutremur de o răzbunare literară ca aceasta. D'aș fi măcar cunoscut cu redactoriĭ *Convorbirilor* din Iașĭ, le-aș da de sigur povața ca să schimbe cît maĭ curînd titlul foaieĭ lor, pentru a căruĭ rușinare s'a jertfit cu atîta lepădare de sine însușĭ d-l Pantazi Ghica.

Trăind însă cu totul înlăturat de asemenea crîncene lupte, eŭ, amice, cînd scriŭ cîte ceva, scriŭ maĭ mult pentru a mea proprie plăcere, fără de a cugeta răŭ la alțiĭ, — afară poate numaĭ de astă dată, cînd m'am apucat a scrie pentru păcatele tale. Dacă însă chiar și tu mă veĭ învinovăți cu tot dinadinsul că m'am întins prea mult cu scrisul, și că fac aci prea mare cheltuială de citațiunĭ de prin autorĭ străinĭ, apoĭ îțĭ voĭ răspunde că acelea, — maĭ toate, nestemate culese din salbele bogaților, — le presar pe sărăcăcioasa mea scriere ca s'o maĭ înțolez și să 'ĭ daŭ și eĭ ceva preț; iar daca nu scriŭ scurt și coprinzător, se vede că, răŭ saŭ bine, nicĭ eŭ, ca mulțĭ alțiĭ, nu mă pricep a face într'alt-fel.

Așa dar, supus blînd la o nouă osîndă, iea-te binișor după mine și vino să ne îndreptăm pașiĭ rătăcitorĭ tocmaĭ supt poalele munților din Kurdistan, pe calea care duce de la Bagdat la Hamadan, acolo unde este stînca stearpă și rîpoasă ce se cheamă Bisutun. Piciorul despre apus al stînceĭ se numește în limba locului *Takh-i-Bostan*, adică *bolta grădineĭ*. Grădina de-o cam dată lipsește, — și uniĭ erudițĭ cred că aci vor fi fost vestitele grădinĭ atîrnate în aer ale Semiramideĭ [2]), care chiar dacă odinioară aŭ fost aci, apoĭ acum aŭ zburat cu totul în aer;—dar bolta este

---

[1]) *Virgilii* Æneid. II. v. 204.

[2]) *Diodori Siculi* Bibliotheca histor. II. 33: Dupe ce săvîrşi aceste lucrărĭ, Semiramida, în capul uneĭ oștirĭ numeroase, întreprinse o expedițiune în contra Mezilor. Sosind în faţa munteluĭ Bagistan, ea îșĭ aşeză acolo tabăra și face o grădină care avea două-spre-zece stadiĭ (maĭ mult de doĭ kilometri) în ocolul eĭ; era pe o cîmpie şi coprindea o fîntînă mare care da apă pentru plante. Muntele Bagistan, care este consacrat luĭ Joue, formează una din laturile acesteĭ grădinĭ, prin stîncile sale rîpoase, înalte de şeapte-spre-zece stadiĭ

în ființă și pe zidurile eĭ se văd nenumărate sculpturĭ săpate nu prea adînc în peatră și poate chiar odinioară colorate. Să le descriem toate, nu este treaba noastră; pe noĭ ne ating numaĭ cele două marĭ scene de pe păreții laterali. Intr'adevăr, pe una se vede o vînătoare de mistreți; pe cea-l'altă, maĭ ștearsă, este o vînătoare de cerbĭ.

Stilul sculptureĭ, oare-care amănunte architectonice și chiar costumele și uzurile figurilor reprezentate ne înlătură de la prepusul că vom fi avînd aci dinaintea ochilor, imaginea petrecerilor cinegetice ale vitezeĭ amazone asiriene, ale regineĭ Semiramide.

di cui si legge
Che sugger dette a Nino, e fu sua sposa;
Tenne la terra, che 'l Soldan corregge [1]).

(ca la 2850 metri) şi tăiate drept. Semiramida puse să scobească piciorul acestor stîncĭ şi să sculpteze pe dînsul chipul eĭ înconjurat de o sută de strejĭ. Ea puse să sape pe stîncĭ o inscripţiune cu litere siriace, în care se zicea că Semiramida, grămădind tot bagagiul şi toate uneltele oştiriĭ sale într'un singur morman, făcuse dintr'însele o scară pe care s'a urcat pînă 'n vîrful munteluĭ. — D'Anville şi de Sacy aŭ crezut că aceste cuvinte se pot aplica stîncilor de la Bisutun.

[1]) *Dante,* Divina Comedia. L'Inferno. Canto V. Pasagiul intreg despre Semiramida zice: v. 52—60:

La prima di color, di cui novelle
Tu vuoi saper, mi disse quegli allotta,
Fu imperatrice di molte favelle.
A vizio di lussuria fu si rotta,
Che libito fe'licito in sua legge,
Per torre il biasmo, in che era condotta.
Ell' è Semiramis, di cui si legge,
Che sugger dette a Nino, e fu sua sposa;
Tenne la terra, che 'l Soldan corregge.

«Cea d'întâĭ din acelea despre care tu vreĭ să aibĭ cunoştinţă, — îmĭ zise el atuncĭ, — a fost împărăteasă a multor limbĭ. La viţiul desfrînăriĭ a fost aşa dedată încît neruşinarea fu iertată supt stăpînirea eĭ până 'ntr'atita, încît însăşĭ a cutezat să iea asupră'şĭ blestemul în care căzuse. Ea este Semiramida, despre care se citeşte că a dat să sugă luĭ Ninu, şi apoĭ ĭ-a fost şi soţie. Ea stăpînea ţara pe care o cîrmueşte acum Sultanul».

Gîndul ni se repoartă maĭ bucuros asupra acelor puternicĭ despoțĭ aĭ Persieĭ, Șapuriĭ, Hormuziĭ, Khoșruiĭ, Firuziĭ, Iejghirziĭ și alțiĭ, carĭ, din vechia lor cetate a Ctesifonuluĭ, aproape de Bagdadul de acum, supărară maĭ bine de treĭ sute de anĭ pe împărațiĭ romanĭ de seama luĭ Aurelian, luĭ Teodosie, luĭ Justinian, luĭ Eraclie; asupra acelor mîndriĭ și luxoșĭ Sasanizĭ, cari se închinaŭ foculuĭ dupe legea luĭ Zoroastru, cladeaŭ palate gigantice acoperite cu sculpture și cu poleielĭ și înmuiaŭ în fir și în pietre scumpe hainele de pe dînșiĭ și hamuturile de pe caiĭ lor.

Vînătoarea, luptă cu fiarele, alergările cu caiĭ și încordătura arculuĭ, eraŭ visele de aur cu care se desfătaŭ eĭ, atît în ființă, cît și în priveliștea armelor, vaselor, uneltelor, și podoabelor cu asemenea scene, pe care meșteriĭ și artiștiĭ lor le reproduceaŭ mereŭ, în metalurĭ și în pietre scumpe [1]). Subiectele de vînătoare înfățișate cu o voinicie, cu o mișcare, cu un foc nespus, pot fi privite ca una din însușirile caracteristice ale arteĭ Sasanide pe care o admirăm azĭ în cîte-va prețioase obiecte de lux ce aŭ rămas din acele epoce depărtate, prin colecțiunile de curiozitățĭ artistice ale Europeĭ, și pe care o întîlnim în sculpturele

[1]) Arta persană din timpul Sasanizilor a fost foarte puţĭn studiată: ea merită însă o atenţiune specială, avînd pe lîngă aspectul impozant al producţiunilor antichităţiĭ aziatice, un caracter de energie și de mişcare pe care l'a împrumutat de la operile Elenilor și Romanilor. Multe muzee și tezaure eclesiastice din Europa posedă vase, monede și pietre scumpe gravate, de stil sasanid; dar maĭ cu seamă în Muzeul Ermitagiuluĭ din Sanct-Petersburg sînt nenumărate plăcĭ şi ornamente de aur, reprezentînd lupte de animale și vînătorĭ, care acestea toate s'aŭ găsit prin movilele din Rusia aziatică meridională. Vezĭ în Annali dell' Instituto archeologico, vol. XV. 1843. pag. 98 et sq., articolul d-luĭ *A. de Longpérier*, intitulat, «Explication d'une coupe sassanide», în care descrie un tas de argint al duceluĭ de Luynes (astăzĭ la cabinetul de medaliĭ din Paris) reprezentînd o vînătoare sasanidă și reprodus în «Monumenti inediti», vol. III. pl. LI.

de prin diferite ruine ale Persieĭ, iar maĭ ales pe stîncile de la Bisutun [1]).

Ambele vînătorĭ de care avem aci a vorbi, sunt coprinse în două cadre pătrate, închipuind țarcurĭ îngrădite cu taracĭ, de care staŭ atîrnate zăveze orĭ perdele, spre a încinge tot ocolul unde se petrece vînătoarea. Proptele și mănunchĭ de tufiș, legațĭ cu fringhiĭ, sprijină și întăresc taraciĭ.

Intr'unul din ambele cadre, locul ales e o mlaștină cu stuf și cu richită, în mijlocul căria a rămas o lumină de apă netedă, cu peștișorĭ și cu păsărĭ plutitoare într'însa. Un șireag de elefanțĭ, mînațĭ de cornaciĭ ce-ĭ încalecă și-ĭ îmboldesc, gonesc din dumbravă turme nenumărate de mistrețĭ carĭ, în fuga mare, cu rîturile întinse, cu colțiĭ ascuțițĭ, cu spinarea încovoiată și cu codița sumeasă, daŭ năvală prin leasă șî prin mocirlă. In două luntriĭ marĭ și adîncĭ staŭ în picioare, cîte un vînător uriaș cu capul încoronat, cu veșminte bogat ornate și cu arcul în mînă; în preajmă-le cad pe brîncĭ gliganiĭ și vieriĭ săgetațĭ. Dar atît în aceste două luntrii principale, cît și în alte două maĭ micĭ ce însoțesc pe ale regeștilor vînătorĭ, șed jos, cîntînd din niște harpe în formă de dreptare și cu zece coarde fie-care, bande de femeĭ muzicante; într'o a cincea luntre sunt cîntărețĭ carĭ suflă d'a 'n-picioarele, în flaute. Toate vasele sunt cîrmuite de cîte duoĭ vîslașĭ carĭ, cu lopețile spumegă fața apeĭ. Pe muchea cadruluĭ se vede cum mistrețiĭ ucișĭ sunt transportațĭ pe spinarea elefanților, și apoĭ cum slujitoriĭ îĭ înjunghie și 'ĭ despintecă.

A doua vînătoare, cea de cerbĭ, este cu mult maĭ confuză; figurile pe alocurea par a fi neisprăvite. Tot însă se vede pe icĭ și pe colea o împrejmuire de zăbrele și de ștofe atîrnate, formînd o arenă cu două porțĭ, păzite de

---

[1]) *Ker Porter*, Travels in Georgia, Persia, Armenia, ancient Babylonia, etc. (London 1822). Vol II, stamp. 63—64. — *E. Flandin et P. Coste*, Perse ancienne (Paris) Vol I. stamp. 10—13.

cîte duoĭ strejarĭ ; cerbiĭ intră în alergătoare prin poarta din dreapta și sunt urmărițĭ de vînătorĭ ; un călăreț maĭ mare la trup, în goana caluluĭ, trage cu arcul într'înșiĭ ; alțiĭ mulțĭ maĭ micĭ, se țin și eĭ gonind, după vînătorul principal. Cerbiĭ se poticnesc și cad la pămînt cînd ajung la fundul țarculuĭ ; dar ciutele, ferite de un alt călăreț cu trup mare, scapă singure pe cea-l'altă poartă, avînd la gîtul lor un arcan cu cordea fîlfîindă. Pe laturile cadruluĭ se vede, de o parte cum se adună și se păzesc cu elefanţĭ turmele de cerbĭ ; de altă parte cum cerbiĭ ucișĭ prin munțĭ păduroșĭ se încarcă pe spinarea cămilelor.

Dar maĭ mare și maĭ presus de toțĭ actoriĭ tabeluluĭ și ca privitor liniștit al acestuĭ spectacol animat, stă călare regele, cu arcul atîrnat de gît și adăpostit subt o umbrelă rotundă pe care i-o ține d'asupra capuluĭ un slujitor. Imprejurul luĭ cîntă o numeroasă orchestră, așezată de toate părțile, care pe jos, care pe o estradă înălțată cu scară. Acolo sunt și harpiste, ca la vînătoarea de mistrețĭ și cîntărețĭ cu flautul, carĭ șed turcește cu picioarele încrucișate sub dînșiĭ, și trîmbițașĭ, și toboșarĭ, și muscalagiĭ cu naiul, cu dairaoa, cu cimbalele, cu diblele și cu surlele, poate chiar și cîntărețĭ din gură ; într'un cuvînt, avem aci o bandă numeroasă de lăutarĭ, reprezentată cel puțin prin duoă-zecĭ și cincĭ de personage cu instrumente variate, lucrînd toțĭ din mînĭ și din plămînĭ ca să încînte pe răsfățatul Șah, în pomposul și trufașul săŭ repaos. Te las să 'țĭ închipuieștĭ ce chef și ce mîndrețe!

Oare ce zicĭ? nu se pricepeaŭ bine regiĭ Sasanizĭ a vîna mistrețiĭ și cerbiĭ?

A pluti lin pe apă și din sigurul adăpost al luntriĭ, a săgeta mistrețiĭ, pe cînd auzul îțĭ este răpit de dulcele cîntărĭ ale uneĭ armonioase pleiade de zîne acuatice, iată o realitate sasanidă cu mult maĭ încîntătoare de cît basmul primejdioaselor Sirene ale luĭ Omer și decît visul amăgitoareĭ Loreley de pe țărmurile neguroase ale Rinuluĭ.

A privi de subt umbră și la sunetele unuĭ concert *à*

grande orchestre, peripețiile uneĭ goane și unuĭ măcel de cerbĭ. iată încă o petrecere sasanidă, care negreșit că nu este tocmaĭ de desprețuit.

Nu rămîne înduoială că regiĭ Sasanizĭ aŭ fost oamenĭ cu gusturĭ nobile și delicate, de vreme ce le-a plăcut și de a vîna în sunetele muziceĭ și de a vedea reprezentate în sculptură și cu colorĭ, asemenea petrecerĭ vînătoreștĭ.

Rămîne numaĭ să ne batem capul spre a afla dacă muzicanțiĭ lor și maĭ cu seamă daca vestitul cîntăreț Barbaud, carele răspîndea în palatele mareluĭ Khoșru Anurșivan, *cel cu sufletul mărinimos* «note maĭ dulcĭ decît privighetoarea,» eraŭ în comparațiune cu Haydn, cu Méhul, cu Weber și cu Rossini, cela ce sculptoriĭ de la Takh-i-Bostan sunt față cu artiștiĭ modernĭ carĭ aŭ înfățișat pe pînză scene de vînătoare, bună-oară cu P. Rubens, Fr. Snyders, Filip Wouwerman, Fr. Desportes, J. B. Oudry, J. E. Ridinger, Horace Vernet, Edw. Landsser și alțiĭ....

VII

Dar iată acum, fără veste, un noŭ orizont artistic ce mi se deschide, tot pe tărîmul vînătorieĭ! Zăŭ! cînd pleacă omul la vînătoare, nu știe de unde-ĭ sare epurile! Am zis pînă aci multe, — ba chiar prea multe, — despre litere și poezie, despre sculptură și muzică; am zis și cîte-va despre gravură, întru cît acestea toate se ating de arta cinegetică; dar nu știŭ cum s'a întîmplat de a rămas pictura cu totul înlăturată din cărarea mult cotiteĭ mele colinde de vînător-hoinar. Cade-se oare să o lăsăm cu totul uităriĭ?

N'ar fi o nedreptate, un afront ce-am face de buna noastră voie vînătorieĭ, cînd am nesocoti drepturile ce ea are la nășcarea a încă uneia din cele patru podoabe artistice ale geniuluĭ omenesc?

Am găsit prilej de a spune cum omul, înveselit saŭ jalnic la vînătoare, a simțit gustul de a cînta, în elegiĭ și în ditirambe poetice, și în fanfare melodioase, vitejiile și

neajunsurile sale, ba chiar și a-și aduce aminte cu dor saŭ mîndrie de drăguța de acasă.

Am pomenit și de aceĭ sălbaticĭ aĭ perioadeĭ glaciare carĭ, în lungile lor răgazurĭ aŭ născocit arta sculptureĭ, sgîriind pe oase, pe petre și pe coarne, profile de dobitoace antediluviane.

Uita-vom acum a zice că, — după cît se poate bănui, — tot o aplecare de acelaș fel a făcut să se nască și pictura?

Dar în cazul de față, nu din dovezĭ plastice vom putea culege o asemenea știință. Filologia ne vine aci în ajutor și ne arată că în limba Elenilor, a națiunii celeĭ maĭ artiste din antichitate, pictura se chema ζωγραφία, adică *scrierea* γραφία, *animalelor* τῶν ζῶων.

Acum, dacă s'ar scula cine-va și ar zice că așa vor fi toate acestea, dar că *animal* nu vrea să zică *vînătoare*, și că săpăturile din peșterile Acuitaneĭ, precum și denumirea caracteristică a pictureĭ la Elenĭ aŭ raport numaĭ la *ființele însuflețite* în genere, și nu, în particular, la luptele lor, care provin din instinctul *vînătorieĭ*, atuncĭ ne am vedea siliți să mutăm judicata la tribunalul luĭ Darwin, carele dupe teoriile sale fiziologice, ne va dovedi că lupta pentru existență, adică *Concurența vitală*, este unul din cele două principiĭ fundamentale ale universuluĭ și că orĭ-ce ființă pre lume trăește și se desvoaltă numaĭ și numaĭ fiind-că a biruit în această luptă, adică a fost *vînător* și nu *vînat*. El va adaoge poate, spre a-șĭ completa teoria, că vînătoruluĭ norocit îĭ rămîne și dreptul exclusiv de *Selecțiune naturală* adică de a-șĭ alege după al săŭ plac, soție saŭ soțiĭ (precum se și simte) și că, — scurt și coprinzător — viața întreagă a universuluĭ se rezumă în aceste două cuvinte: *Vînătoare* și *Amor*!

Pornind d'aci, cum să nu ne credem că tot ce e bun, mîndru și frumos pre lume s'a născut din avînturĭ amoroase și din pornirĭ vînătoreștĭ?

Iată-ne dar asigurațĭ și despre originea pictureĭ.

Insă spre a nu abuza peste măsură de zicala grecească

a împăratuluĭ August: Σπεῦδε βραδέως! [1]) să dăm îndată năvală în pictura cu subiecte vînătoreștĭ. Mi s'a urît mie scriind; dar ție citind!!!

Cînd vine vorba despre vre-una din frumoasele-arte, și maĭ cu seamă despre pictură, noĭ, în lumea modernă, ne gîndim numaĭdecît la Italia. Acolo pare că și-a găsit această artă și lumina cu care se împacă maĭ bine, și formele în care să resfață maĭ bucuros, și tiparele după care se mlădie maĭ cu înleznire. Nu știŭ pentru ce răsunetul numelor luĭ Rafael, luĭ Corregio, luĭ Tițian, luĭ Paul Veronese pare că ajunge la auz cu vibrațiunĭ maĭ răpezĭ și maĭ sonore decît ale luĭ Rubens, luĭ Rembrant, luĭ Poussin și ale tuturor pictorilor de la Nord.

Fără înduoială însă, aceasta este o nedreptate a mințiĭ noastre și ceĭ din noĭ carĭ iubesc vînătoarea și artele ce aŭ sărbat-o, ar fi ceĭ d'întăĭ carĭ s'ar căi și s'ar vindeca de o așa greșită aplecare, cind ar cugeta că in toată acea gămadă de artiștĭ iluștri, carĭ aŭ așternut, treĭ secolĭ dea rîndul, toțĭ părețiĭ Italieĭ cu nemuritoarele lor picturĭ, nu s'a găsit măcar unul care să se fi dedat a zugrăvi maĭ cu plăcere scene de vînătoare.

Spre a găsi în Italia picturĭ vînătoreștĭ de un merit oare care, în număr maĭ considerabil, trebue să ne repurtăm în timpiĭ anticĭ, pe cînd se vede că artiștiĭ pompeianĭ și romanĭ aflaŭ maĭ multă mulțumire de a decora zidurile cu subiecte reprezentînd luptele oamenilor cu fiarele și cursele ce eĭ le întindeaŭ.

Printre picturile antice de această natură ce s'aŭ păstrat pînă în timpiĭ modernĭ, datorim o înduoită atențiune acelora din sala mormîntală ce s'a descoperit la 1674, acum tocmaĭ duoă sute de anĭ, într'un mal de pe calea Flaminia, la o mică distanță de Roma și în care se aflaŭ sarcofagele luĭ

---

[1]) *Suetonii* Vita Octavii Augusti XXV. El spune că acest împărat avea obiceiu a zice că este tot-d'a-una maĭ bine ca omul «să se grăbească încetinel» — Festina lente! —

Quintus Nasonius Ambrosius și al femeiĭ sale, Nasonia Urbica, urmașĭ, după cum se crede, aĭ nenorocituluĭ poet Ovidiŭ Nasone, carele a murit exilat pe țărmurile sălbatice ale Măriĭ-Negre, fără ca mîna-ĭ, dibace pe coardele lireĭ latine, să se fi putut deprinde a încorda arcul sarmatic,

Moris an oblitus patrii, contendere discam
Sarmaticos arcus, et trahar arte loci ? [1])

Un interes înduoit se leagă de picturile din mormîntul Nasonilor[2]), findcă, pe de o parte ele sunt din cele maĭ bune printre puținele rămășițe ale arteĭ picturale din antichitate și pe de altă parte, fiindcă scenele vînătoreștĭ re-

---

[1]) *Ovidii* Pontica I. v. v. 59—50:
«Uitînd obiceiele patrieĭ, învăța-voi să încordez
Arcurile sarmatice și trăi-voi dupe chipul loculuĭ?»
Poetul Ovidiu a petrecut aniĭ săĭ de exil şi a murit în cetatea Tomi. pe Marea Neagră, care fără înduoială era la satul Anadolkioi, aproape de Kiustenge. Vezĭ *A. Papadopulo Vretos,* La Bulgarie ancienne et moderne. (St. Péterbourg, 1856) p. 119—146 şi 186. — S'a făcut multă dezbatere în trecut despre situaţiunea cetăţiĭ Tomi și despre mormîntul luĭ Ovidiu, pe care maĭ mulţĭ ar fi pretins a-l fi descoperit în deosebite locurĭ ale Ungarieĭ, Podolieĭ și Rusiei meridionale. Vezĭ pentru această chestiune, viața luĭ Ovidiu, scrisă de *J. Masson* (Amsterdam, 1708) și de *Cavalerul Rosmini* (Milan, 1821); dizertațiunile «De Ovidii exsilio et sepulchro» (de *Rabner* și de *Villenaye*) în edițiunea completă şi anotată a operelor poetuluĭ, publicată de N. E. Lemaire, (Paris, 1824) vol. VIII; și *A. Deville*, Essai sur l'exil d'Ovide. Paris, 1859). — In *Demetrii Cantemiri*, «Descriptio Moldaviæ» (edițiunea latină, tip. de Societ. Academ. Romîn., Bucureștĭ, 1872), sunt cîteva fraze şi maĭ multe note dezvoltate ale ilustruluĭ autor asupra loculuĭ de exil al luĭ Ovidiu, pe care uniĭ l'aŭ crezut a fi Akermanul saŭ Cetatea Albă, alţiĭ Chilia, amînduoă în Buceagul Basarabieĭ. (Cap. III, pag. 9. — IV, pag. 19 — 21).

[2]) Picturile din bolta Nasonilor nu maĭ există în fiinţă; ele au fost însă publicate de *Bellor*, Le pitture del sepolcro de' Nasoni, disegnate et incise da Pietro-Sant Bartoli e descritte. Roma. 1680. în folio stamp. XXVI-XXIX. — Vezĭ şi «Oeuvres choisies des peintres de l'antiquité. Paris, 1846.» stamp. 101—104.

prezentate în ele ne pun dinaintea ochilor curioase modurĭ de vînătoare.

Aceste picturĭ ocupaŭ patru compartimente pătrate pe tavanul bolteĭ şi corespundeaŭ fiecare cu cîte o grupă de două figurĭ alegorice, simbolizînd cele patru timpurĭ ale anuluĭ. Cu primăvara se îmbina vînătoarea de cerbĭ; cu vara cea de leĭ; cu toamna, cea de pantere şi'n fine compartimentul ierneĭ era ocupat de o vînătoare de mistrețĭ [1].

Cele duoă d'întîĭ, adică vînătoarea de cerbĭ şi de leĭ, se petreceaŭ în pădurĭ îngrădite cu zăbrele. Un cîne goneşte un cerb şi o ciută, urmărițĭ şi de un vînător pe jos, carele opreşte de zgarda numită *copula*, pe un al duoilea copoĭ. Alt vînător cu sulița, pîndeşte animalele la marginea țarculuĭ.

Vînătoriĭ de leĭ sunt maĭ numeroşĭ; eĭ aŭ toțĭ paveze marĭ rotunde, din dosul cărora se ascund, lipițĭ uniĭ de alțiĭ. Una din fiare se răpede întărîtată asupra acelor mişcătorĭ părețĭ de metal; dar cealaltă a isbutit a doborî jos pe un vînător şi-l striveşte sub propriul luĭ scut, pe care ea calcă cu o feroasă mîndrie.

Tot cu paveze şi cu țăpoaie, *venabula*, sunt înarmațĭ şi vînătoriĭ de pantere, carĭ închid şi rostogolesc pe animal într'un cerc de scuturĭ late şi solide; dar eĭ şi maĭ mult se bizuie, spre a prinde şi a ucide fiara, pe o cursă în formă de ladă pătrată în fundul căria a pus o oglindă. Pantera, turbată de mînie, îşĭ zăreşte deodată chipul resfrînt pe fața lucioasă a sticleĭ; ea stă şi se miră,

« . . . . Ea tresare, decît soțul eĭ Zefirul maĭ răpede; mînia eĭ pe toate strălucitoarele eĭ pete se

---

[1] Acest al patrulea compartiment s'a dărîmat îndată dupe deschiderea bolteĭ. Desemnul publicat de Bellori este dintr'o altă descoperire făcută la 1672 în Roma, în grădinele Sertoriane, sub muntele Celius.

resfiră şi, gata a înghiţi în adînca eĭ gură pe vînător, ea se opreşte dinaintea chipuluĭ eì resfrînt în oglindă»[1]).

apoĭ se asvîrlă răpede spre dînsul și iat'o prinsă în capcană, unde o ajunge la sigur darda vînătoruluĭ, care sta pitit d'asupra oglindeĭ.

In timpiĭ noștri, oglindele slujesc vînătorilor francezĭ ca să prindă nevinovate ciocîrliĭ. Dovadă că în tot-d'auna și pretutindenĭ, oglinda cu mincinoasele-ĭ strălucirĭ, amețește și pe vesela păsărică și pe fiara sălbatică, și pe naiva Margareta a luĭ Faust,

Al! je ris
De me voir si belle en ce miroir ! [2]).

și pe bătrîna cochetă, care, în doru-ĭ plin de *parapon*, trăncănește verzĭ și uscate, bună-oră ca versurĭ de acestea :

Plîngĭ, oglindă, plîngĭ cu mine!
Nu găsim ce maĭ cătăm !
Cînd mă văz acum în tine,
Amînduoă ne'ntristăm.

---

[1]) *Claudiani* de Raptu Proserpinæ, III. v. 262—268:

remit illa marito
Mobilior Zephyro, totamque virentibus iram
Dispergit maculis, jamjamque hausura profundo
Ore virum, vitreæ tardatur imagine formæ;

[2]) Aceste versurĭ franceze sunt din libretul opereĭ Faust pus pe muzică de Gounod; în drama originală a luĭ *Goethe,* oglinda Margareteĭ este însemnată numaĭ ca un joc de scenă; apoĭ și vecina Marta deşteaptă cochetăria tinereĭ fete cu aceste cuvinte:

«Komm du nur oft zu mir, herüber,
Und leg'den Schmuck hier heimlich an;
Spazier' ein Stündchen lang dem Spiegelglas vorüber.
Wir haben unsre Freude dran;» —

«Vino tu maĭ des pe la mine încoace
Și pune aci pe ascuns podoabele pe tine.
Primblă-te ca o oră pe dinaintea oglindeĭ,
Şi să vezĭ ce mulțumire o să avem şi dintr'atîta».

Tu văzușĭ, văzușĭ, oglindă,
Frumusețea 'mĭ răsărind,
Și cu 'ncetul eclipsîndă,
O vezĭ iarășĭ apuind!

În zadar colorĭ silite,
Frumușețĭ de 'mprumutat;
În zadar sunt îngrijite
Nişte florĭ ce s'aŭ uscat![1]).

Dar ce stăm să ne bocim cu baba, în stihurĭ vrednice de ale eĭ «colorĭ silite, frumusețĭ de împrumutat». Dacă e vorba de oglindă și de amăgirile eĭ, să ascultăm maĭ bine cum ciripeşte muza «plină de *nurĭ* și de dulceață» a cluceruluĭ Alecu Văcărescu, luceafăr trecător din secolul din urmă, pe care s'aŭ grăbit a-l stinge dușmaniĭ glorieĭ romîneștĭ, chiar în zorile vieţeĭ sale și în primul susur matutin al poezieĭ noastre naționale.

Poate că strofele ce am să transcriŭ nu vor fi tocmaĭ la locul lor aci, în fumul de praf de pușcă cu care eŭ tămîiez deocamdată cartea ta, dar în tot cazul, fragetul archaism al acestuĭ «cîntic de lume» va fi ca o sorbitură de apă limpede și răcoroasă, după hapul de trudnică și băbească versificațiune ce te făcui să înghițĭ:

Oglinda cînd ţi-ar arăta
Intreagă frumuseţea ta,
Atuncĭ şi tu ca mine,
Te-aĭ închina la tine.

N'ar fi mijloc să te priveştĭ
Asemenea după cum eștĭ,
Şi idolatrie
Să nu'ţĭ aducĭ tu ţie!

Ochiĭ în ea cînd ţi-ĭ aruncĭ,
De tot se 'ntunecă atuncĭ,
Și de te şi arată,
Iar nu adevărată.

D'aceia nu da crezămînt
Oglindeĭ, ce cu scăzămînt
Îţĭ face înşelăciune
Și tot minciunĭ îţĭ spune,

[1]) «Cocheta bătrînă la oglindă», poezie pe care a publicat'o, — nu prea ştiŭ de ce, — Lord Stanley, în eleganta sa carte: «Fleurs de la Roumanie, recueil de poésies anciennes et modernes. Hertford (Angleterre) 1856». — Se vede că filoromînul englez n'a voit să uite, printre florile Romînieĭ, nicĭ chiar: «Nişte florĭ ce s'aŭ uscat». (*Nota luĭ Odob.).* Poezia e a luĭ Cezar Bolliac. (Nota Red.).

Ci cîtă eştĭ să ştiĭ de vreĭ,
Dă crezămînt ochilor meĭ,
Fiind-că nu te 'nşeală,
Nicĭ fac vre o greşeală;

În eĭ te cată să te vezĭ
Întocmaĭ pe cît luminezĭ
Şi dintr'a lor vedere
Vezĭ cîtă aĭ putere!

Crede-ĭ, săracii, cînd îţĭ spun
Că numaĭ ţie se supun,
Şi că tu eştĭ din fire
A lor Dumnezeire![1])

Acum dacă lumina oglindeĭ, în nestatornicia reflectelor sale, ne-a preschimbat priveliştile vînătorieĭ în imagine amoroase, noĭ să profităm fără zăbavă de învăţăturile luĭ Darwin şi, din sfera *Selecţiuniĭ naturale*, să ne înapoiem iarăşĭ privirile asupra *Concurenţeĭ vitale*. Aceasta ne va fi cu atît maĭ lesne, cu cît al patrulea tabel antic, cel care reprezentă vînătoarea de mistreţ, ne face să intrăm cu totul în focul acţiuniĭ vînătoreştĭ, *in medias res*.

Un vier urieaş fuge urmărit de un călăreţ cu două suliţe în mînĭ, de alţĭ patru vînătorĭ cu ţăpoaie şi cu săgeţĭ, de cînĭ, unul liber şi altul oprit de sgardă; în faţa vînatuluĭ se prezentă doĭ junĭ, unul cu arcul încordat, celalt cu suliţa îndreptată spre fiară. Toţĭ aleargă, toţĭ strigă, toţĭ sînt aprinşĭ de cea maĭ fieroasă turbare[2]). De nu s'ar deosebi, pe supt această mişcare, sobrietatea de liniĭ a

---

[1]) Poeziile luĭ *Alecu Văcărescu*, fiul banuluĭ Ienăchiţă şi tata luĭ Iancu Văcărescu, sunt cele maĭ multe inedite; abia dacă vre o cîteva s'aŭ păstrat în memoria vechilor lăutarĭ. Însă fiiul poetului le adunase şi, dacă va vrea Dumnezeŭ, peste puţin voi isbuti a le publica. Viaţa acestuĭ poet, perdut, — omorît negreşit în exil, — în vre o cetate de peste Dunăre, la vîrsta de 32 de anĭ, e un întreg romanţ, pe care am de gînd să'l povestesc cînd voi scoate la lumină poeziile ce aŭ maĭ rămas de la dînsul. Nu mă tem a zice că pînă acum nicĭ un poet romîn n'a avut maĭ mult foc şi maĭ multă graţie. Aceste cualităţĭ răsar scînteietoare, prin limba învechită şi une-orĭ azĭ chiar ridiculizată a versurilor sale.

[2]) Toate cualităţile acesteĭ picturĭ şi poate chiar maĭ multă mişcare, maĭ mult foc, se găsesc într'un baso-relief antic din Muzeul Capitolin, la Roma, (sala împăraţilor), în care se vede un vier uriaş

artelor antice și oare care imperfecțiunĭ de forme care denotă o epocă de scădere, s'ar putea crede că acest episod a fost schițat de penelul energic al luĭ Rubens.

Căcĭ și acest domn al pictorilor flamanzĭ a zugrăvit scene de vînătorie, în care fiarele sălbatice, mistrețĭ, tigri, leĭ, ba chiar ipopotamĭ și crocodilĭ, intră în luptă cu omul. Sînt însă maĭ ales scene fioroase, în care geniul semeț al maiestruluĭ a dat vînătoriĭ un caracter cu totul eroic saŭ tragic, deșteptînd admirațiunea atît prin spăimîntătoarea încăierare a luptătorilor, cît și prin energia pozelor, prin vîrtoşia musculaturii lor şi prin vioiciunea coloritului[1]).

Un fior îțĭ trece prin vine cînd vezĭ într'un tabel al luĭ Rubens, pe un cavaler numid sfîșiat de creștet și de umăr, de către un leu puternic care i-a sărit în cîrcă și s'a stîrcit pe șoldul armăsaruluĭ negru ce se ridică îngrozit pe picioarele-ĭ de dindărăt. Fiara aurie mușcă din umărul călărețuluĭ; un răcnet groaznic ese din buzele căscate ale acestuia; fața 'ĭ e învinețită de spaimă și de durere; ochiĭ ĭĭ sînt holbațĭ; din mînă 'ĭ scapă lancea.

Dar aci artistul a trecut peste hotarele vînătoreștĭ; căcĭ ne-a pus supt ochĭ o dramă de cele care, și dacă ațîță vitejia eroilor, însă îngheață îndrăzneala simplilor vînătorĭ. Acestora le place ca cel puțin printre primejdiĭ, să se în-

---

impresurat şi atacat de şease vînătorĭ şi de treĭ cînĭ. Un june, de la spate, a tras cu arcul într'însul; alţĭ doĭ, din care unul poate fi Meleagru, îşĭ infig lăncile lor în şelele luĭ; o femeie călare — poate chiar Atalanta, — îl isbeşte şi ea cu suliţa; în faţă-ĭ un bărbat maĭ în vîrstă, — Telamon, se crede, — ridică baltagul ca să-l lovească în creștet. Un servitor a căzut supt dobitoc, oprind de sgardă un copoĭ; ceĭlalţĭ doĭ cînĭ, din care unul molos, saltă ca să'l apuce de rît. Acest frumos monument poartă numirea mistreţuluĭ din Calidon.

[1]) *Petre Paul Rubens*, cel maĭ mare pictor al școaleĭ flamande, născut în Colonia la 1577 și mort la 1640, a produs, printre sutimĭ de tabelurĭ de tot felul, cîteva subiecte de vînătoare, care se află azĭ prin galeriile de la Münich, Drezda, Marsilia şi în cîteva colecţiunĭ particulare din Englitera; apoĭ sînt de la dînsul o mulţime de desemne cu subiecte vînătoreştĭ, chiar și în colecţiunea Luvruluĭ.

trevază izbînda lor. Numaĭ în asemenea caz, se poate aplica cualificaţiunea de *curat vînătoresc*, unuĭ tabel saŭ orĭ-căruĭ alt obiect de artă. Acolo unde fiara rămîne învingătoare şi vînătorul este sacrificat, se poate zice că artistul a eşit din sfera artelor vînătoreştĭ şi opera luĭ inspiră un interes de groază care sfîşie toată armonia regulelor cinegetice; aceia este o notă discordantă în muzica vînătorieĭ, o greşală de ortografie în gramatica eĭ.

In secolul nostru, un pictor francez cu talent de frunte, Horace Vernet, a reînoit în pînzele pe care a zugrăvit vînătorile de leĭ şi de mistreţĭ din Algeria şi din Sahara, emoţiunile unor scene în care primejdia situaţiunilor joacă un rol de căpetenie; dar fiind însuşĭ el vînător, s'a ferit de a comite incorecţiunĭ anti-vînătoreştĭ ca Rubens, şi tablourile luĭ, aşa vrednice de admirat, aŭ toate acel caracter care chezăşueşte în tot d'auna vînătorilor, o superioritate măgulitoare asupra fiarelor vînate [1]).

Un tabel de vînătoare africană al luĭ Horace Vernet e ca o povestire a vestituluĭ ofiţer francez Jules Gérard, carele în unsprezece anĭ petrecuţĭ în Algeria, a împuşcat douăzecĭ şi cincĭ de leĭ şi a cîştigat astfel meritata poreclă de «ucigătorul leilor» [2]). Chiar basme d'ar fi cîte povesteşte vînătorul şi cîte zugrăveşte artistul, tot pare că te scuturĭ la ideea că omul se joacă aşa lesne cu viaţa sa, pentru un simplu gust de vînător; dar cînd citeştĭ saŭ priveştĭ, mult nu trece şi afli saŭ cel puţin ghiceştĭ că

---

[1]) *Horace Vernet*, născut la 1789, mort la 1863. Dintre numeroasele luĭ tabelurĭ de tot felul, alegem pe cele de vînătoare: el a expus în anul 1886, «Vînătoarea în pustiul Sahara din 28 mai 1833»; la 1839 «Vînătoarea de leĭ în Metigé»; la 1855, «Vînătoare de muflonĭ (berbecĭ sălbaticĭ) de către Marocanĭ»; «Intorcerea de la vînătoarea de leĭ»; «Vînătoarea de Mistreţĭ în Sahara». A maĭ făcut şi numeroase gravurĭ reprezentînd subiecte de vînătorĭ europene.

[2]) *Jules Gérard*, născut în 1817, a descris vînătorile sale în două volume foarte interesante: «La Chasse au lion», 1855 şi «Le tueur de Lion». 1858. Dl. Alfred Poissonnier şi Vicomtele Adolf d'Houdetot aŭ scris biografia luĭ.

fiara cea primejdioasă este maĭ în pericol decît omul, că ea are să pice învinsă de al eĭ prigonitor, și atuncĭ îndată, încrederea, bucuria, ba chiar și mîndria se deșteaptă toate de odată în inima-țĭ, acum liniștită și mîngăiată. Atuncĭ zicĭ cu încredințare: «Iată un frumos tabel vînătoresc.»

Aceste considerațiunĭ pot să-țĭ pară a fi ideĭ metafizice cam confuze, — adică cum am zice, după un termin inventat și pus la modă de un vesel și spirituos invalid al vînătorieĭ, cam *filozofie absolută*[1]); — eŭ însă stăruiesc a crede că, și dacă nu știŭ eŭ bine să lămuresc aceste ideĭ, s'ar putea totușĭ stabili în principiŭ că precum arta vînătorească consistă numaĭ din regulĭ care fac pe vînător să învingă pe vînat, și nu vice-versa, tot așa și operile literariĭ saŭ plastice nu se pot cualifica cu titlul de *cinegetice*, decît atuncĭ numaĭ cînd ele prevăd neînduioasa victorie a vînătoruluĭ, chiar și dacă uneorĭ ele ar

[1]) «Filozofia absolută!» Această minunată știință nouă o cunosc şi o preţuiesc cîţĭ aŭ petrecut și aŭ rîs în vesela societate a d-luĭ Iancu R......, nepot al răposatuluĭ Eliade Rădulescu; din feluritele darurĭ ale unchiuluĭ, dînsul a moştenit pe acela neaoş-romînesc de a ști minunat să păcălească cu vorba pe ceĭ slabĭ de îngerĭ. Dintre nenumăratele anecdote glumeţe ale nepotuluĭ săŭ, Eliad, într'un articol din «Biblioteca portativă» (vol. II, Bucureștĭ, 1860, pag. 253 şi urm.), ne povesteşte cum el a dat pe bete, într'o zi, pe unul din aceĭ lîngăĭ, nătîngĭ şi morocănoșĭ de Ardelenĭ, carĭ trec uneorĭ dincoacĭ de munţĭ în cualitatea de profesorĭ, proaspeţĭ scăpaţĭ din cîte un gimnaziŭ unguresc, lăudîndu-se că «li a fost succesu de deplean a absolvere prelectionile la filozofia, necum şi cursurile teologalĭ; ergo se recomândăluiesc că 's batăr teologĭ și filozofĭ absoluţĭ», numaĭ bunĭ, ca să tîmpească cu neştiinţa lor fumurată pe bieţiĭ copilașĭ de pe aci. Căntărind numaĭ dintr'o clipă arma filozofuluĭ săŭ, păcălitorul nostru, viţă de tîrgoviştean bun de gură, îl luă la refec şi, lăudîndu-se că și dînsul a studiat adînc filozofia, maĭ ales în limba engleză, începu ca probă de ştiinţa şi de sistema sa filozofică, săĭ toarne, cu o limbuţie modulată pe intonărĭ de cele maĭ convigătoare, o vijelie de definiţiunĭ și de formule cam de felul următoareĭ: — «Pentru mine, domnule filozof, simţirea este un fluid individual, care redus la cea maĭ simplă expresie, printr'o implusie comunicativă, şi făcînd prin hipotenuză o tangentă prin fibrele simţitive, străbate prin toate liniile

atrage un oare care interes de milă saŭ de admirațiune asupra vînatuluĭ persecutat.

Admițînd o asemenea definițiune pentru toate ramurile de bele-arte care se ocupă cu ilustrarea vînătorieĭ, acum să trecem în revizuire pe toțĭ aceĭ pictorĭ din diferite școlĭ, carĭ se numesc maĭ special *pictorĭ de vînătoare.*

Dacă Italia și cu dînsa Spania, remîn mute la fanfarele de chiămare ale vînătorilor [1]), apoĭ școalele flamandă, olandeză, franceză, germană și engleză răspund toate la apel și fiecare din ele se prezentă cu unul saŭ maĭ mulțĭ artiștĭ însemnațĭ, avînd această specialitate. În Flandra găsim pe Francis Snyders, amicul și conlucrătorul luĭ Rubens; in Olanda pe Filip Wouwerman, pictorul de caĭ și maĭ ales al caluluĭ bălan ; în Franța, pe François Desportes și pe J. B. Oudry, carĭ aŭ fost pictoriĭ oficialĭ aĭ vînătorilor date de regiĭ Ludovic al XIV-lea și al XV-lea;

---

paralele ce se unesc din natura lor într'un punt, și prin simţibilitate produc toate senzaţiunile, toate simţimintele sentimentalismuluĭ celor cincĭ simţirĭ ce simţualmente funcţionă prin cele cincĭ simţurĭ și cad toate în sinteza perpendiculareĭ spre a se manifesta spirituluĭ uman printr'o fosforescenţă supranaturală a intelectuluĭ simţitor».

După un val-vîrtej de felul acesta, bietul ungurean, zăpăcit şi uluit, rămase însă bine încredinţat «cum că onoratul și măritul domn Iancu este aprieat a fire cu mult maĭ profund și maĭ absolut filozof decît dînsul, de bună samă că încă ştiuse mintenaş a subtșternere şi a respicare certe materie filozofice tare încălcite, întru a cărora esenție perceperea intelighenţeĭ sale nece-cum nu potuse bene a resbatere», — Judicaţĭ acum d-voastre, onoraţĭ cititorĭ, care din douĭ era maĭ tare în «filozofie absolută !»

[1]) Zicînd acestea nu voim a înţelege că niciodată, nicĭ un pictor italian saŭ spaniol n'a reprezentat în vre-un tabel al săŭ, scene de vînătore. O asemenea aserţiune ar fi foarte lesne de răsturnat. Zicem numaĭ că nicĭ Italia, nicĭ Spania n'aŭ avut vre un pictor ilustru care să se fi dat într'un mod cu totul special la pictura vînătorilor.

Nu se poate numi «pictor de vînătorĭ» boloniezul *Domenico Zampieri,* ce 'ĭ zic și *Dominichino,* (1581 — 1641), fiind-că într'o zi a avut graţioasa inspiraţiune care a produs frumosul tabel, de un aspect cu totul antic, ce se numeşte «Vînătoarea Dianeĭ» și care se vede în galeria Borghese din Roma. La marginea unuĭ crîng și pe malul

în Germania, pe J. Elias Ridinger, portretarul vînatuluĭ înjunghiat de prințișoriĭ și de grofiĭ nemțeștĭ din secolul din urmă; în Englitera, trăiește încă Sir Edwin Henry Landseer, carele a înfipt cu penelul pe pînză, cele maĭ frumoase și maĭ originale tipurĭ de cînĭ englezeștĭ și a poetizat moartea tragică a cerbilor măreți din poienile înorate și din bătăriile fantastice ale Scoțieĭ.

VIII.

În acest șir de artiștĭ, care se destinde peste un spațiŭ de treĭ sute de anĭ, avem ca și o istorie întreagă a pictureĭ vînătoreștĭ, a deosebitelor faze prin care ea a trecut; se pare că destinele aŭ voit ca, în timpiĭ modernĭ, această ramură a arteĭ, bogată și variată în identitatea eĭ carac-

---

uneĭ ape, în care se scaldă şi se joacă două fragede zîne, șeapte nimfe pădureţe se întrec cu săgeţile care de care să nimerească maĭ bine o porumbiță, pusă drept ţel pe vîrful uneĭ prăjinĭ. Diana stă în fund, la mijlocul pînzeĭ, şi le arătă preţurile lupteĭ, care sunt un arc de aur şi o faretră de purpură. Din dosu-ĭ, alte nimfe privesc curioase; una pe malul apeĭ, se descalţă; alta opreşte în loc ogariĭ. În depărtare se văd maĭ multe figurĭ luptîndu-se, sunînd din bucium, alergînd şi purtînd, atîrnată de bîrnă, o căprioară ucisă. La o parte se zăresc capetele a doĭ păstorĭ, pitiţĭ în tufiş ca să asiste nevăzuţĭ la jocul zeiţilor. Opera Dominichinuluĭ e plină de graţie, de frăgezime, de mişcare.

Nu se poate iar numi «pictor de vînătoare» nicĭ spaniolul *Don Diego Velasquez* (1599 — 1660) «pintor de camera», mareşal şi amic al regeluĭ Filip IV, fiindcă în peizagiul numit «O vedere la Prado», din Museo de Rey de la Madrid, a zugrăvit cu penelul săŭ energic şi realist o încăierătură înfuriată de oamenĭ, de caĭ și de cînĭ, vînînd mistreţul; nicĭ fiindcă într'un tabel din galeria naţională din Londra, unde figurează regele călare cu toată curtea sa, a schiţat asemenĭ o vînătoare de vierĭ; nicĭ fiindcă în maĭ multe alte portrete ale luĭ Filip IV saŭ ale infantuluĭ Don Carlos Baltazar, i-a prezentat în costum de vînătoare, cu arme în mînă şi cu cînĭ în preajma lor.

Acestea sunt florĭ gingaşe, răsărite icĭ şi colea, pe cîmpul năpustit în Spania şi în Italia al artelor vînătoreştĭ; dar cu o floare nu se face primăvara, nicĭ cu un tabel saŭ două, o şcoală de pictură.

teristică, să încolțească pe rînd și să poarte rod treptat în fiecare din țările culte ale norduluĭ Europeĭ, fără ca într'însa să se ivească vre-un interval de amorțire. Ca ramura aurită a zeițeĭ de sub pămînt, abia un penel consacrat Dianeĭ începea a șovăi în mîna artistuluĭ îmbătrînit, și altul răsare subt o climă vecină, ca să întreține tot vie, admirațiunea pentru estetica vînătorească;

Primo avulso non deficit alter
Aureus, et simili frondescit virga metallo.[1])

După ce, în timp de maĭ mulțĭ secolĭ, vînătoria n'a avut alțĭ interprețĭ plasticĭ decît pe migăloșiĭ miniaturiștĭ, carĭ înluminaŭ cu poleiele și cu văpsele cleioase, mulțimea de manuscripte, după care castelaniĭ secoluluĭ de mijloc învățaŭ, prin citire și prin exemple zugrăvite, regulele însemnate în cărțĭ vestite pe acele vremurĭ, precum «*De arte venandi cum avibus*», scrisă de împăratul Germanieĭ Frieric al II-lea, «*Le livre du roy Modus et de la royne Racio*». «*El libro de la Monteria que mando escriver el rey Don Alonso de Castilla y Leon*», «*Les déduitz de la chasse des bestes sauvaiges*» de Gaston Phœbus, pe care nu l'aĭ trecut nicĭ tu cu vederea, și încă altele [2]), care aŭ constituit mult

---

1) *Virgilii* Æneid. VI v. 143 — 144:

«Rupînd una, nu lipsea alta
tot de aur, și ramura înfrunzea de acelaş metal!».

2) Cartea împăratuluĭ Frederic al II-lea, fiiul luĭ Frederic Barbăroșiă (1191 — 1250), a fost maĭ întîĭ tipărită la 1596 de Velser (Augusta Vindelicorum, adică Augsburg). I vol. în 8⁰, şi maĭ complectă de Jos. Gott. Schneider, la Lipsca, 1788 — 89, 2 vol. în 4. — «Le livre du roy Modus (et de la royne Racio),» tipărit maĭ întîĭ în Chambéry, la 1486, în fol. got., a fost reprodus, cu o prefaţă de D-l Elzéar Blaze, Paris, 1839 în 8⁰, cu 50 stampe. Am menţionat maĭ sus opera luĭ «Gaston Phœbus», comite de Foix. Cartea spaniolă «Libro de la Monteria», scrisă dupe ordinele regeluĭ Alfons al IX-lea, învingătorul Maurilor la batălia del Salado, a fost tipărit de Gonz. Argofe de Molina, la Sevilia, 1582, in fol. — Voĭ maĭ adaoge la această listă de bibliografie archeologică a vînătorieĭ încă două cărțĭ curioase:

timp toată literatura şi toată arta vînătorilor, apoĭ tocmaĭ în secolul al XIV-lea, artiştí adevăraţĭ începură a se inspira din subiecte vînătoreştĭ.

Am spus în ce mod, mistic saŭ dramatic, Albert Dürer şi P. Rubens aŭ conceput asemenea subĭecte. Eĭ aŭ fost fără înduoĭală bărbaţĭ de geniŭ, dar nu se pot numi curat *pictorĭ de vînătoare*. Altora, maĭ puţinĭ genialĭ, dar nu maĭ fără talent, li se cuvine un titlu aşa special.

Sunt aceia chiar despre carĭ am zis adineaurĭ că, în răstimpul de treĭ secolĭ, din al XIV-lea şi pînă acum, şi-aŭ trecut din mînă în mînă fitilul învăpăiat al operilor de artă cinegetică,

Et, quasi cursores, vitai lampada tradunt [1])

In fruntea lor timpul a pus pe flamandul Francis Snyders [2]), cel care a lucrat alăturĭ cu marele Rubens şi a împărţit cu dînsul meritul multor picturĭ în care Rubens făcea figurele omeneştĭ, iar Snyders animalele, fără ca acestea să dea de ruşine productele eşite din mîna fai-

---

una, fiindcă este opera unuĭ rege al Franciei şi vînător vestit, «La chasse royale par Charles IX, roi de France». Paris. 1625, in 8⁰, cu stampe; şi alta, fiindcă ne descrie vînătorile cu şoimiĭ, nu numaĭ în occident, dar şi la Greciĭ bizantinĭ şi la Turcĭ: «Falkneklee, bestehend in drey ungedrukcten Werken uber die Falknerei: I. Das Falkenbuch (türkisch). — 2. Ἱερακοσοφίον, das ist die Habischtslehre. — 3. Kaisers Maximilians Handschrift über die Falknerey . . . aus dem türkischen und giechischen verdeutscht und herausgegeben von Hammer-Purgstall». Wien. 1840, in 8⁰, cu stampe.

[1]) *Lucretii* De rerum natura, II. v. 79: Şi ca alergătoriĭ, îşĭ trec facla vieţeĭ». Această vestită şi frumoasă imagine o prezentase maĭ nainte *Platon,* leg. VI: „καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων„

[2]) *Francis Snyders* (1579-1649) a fost pictor al regeluĭ Spanieĭ Filip III şi al archiduceluĭ Albert din Ţările-de-jos. El a făcut tabelurĭ de vînătoare, animale şi nature moarte; cele maĭ principale sunt în galeriile Belvedere din Viena, Luvru din Paris, Ermitagiu din St. Petersburg, din Bruxela, Anvers, Amsterdam, Haga, Munich, Dresda şi Florenţa. Vînătorile luĭ de mistreţĭ sunt cele maĭ faimoase.

mosuluĭ maiestru. Viața care ferbe în oameniĭ luĭ Rubens mișcă cu aceiașĭ vigoare și pe fiarele luĭ Snyders. Ochiĭ lor scînteiază, nările lor răsuflă, fălcile lor spumegă, botul lor căscat e jilav de sînge, și cînd artistul ne arată cînĭ întărîtațĭ dînd năvală asupra unuĭ mistreț, rupîndu-ĭ șealele, mușcîndu-l de urechĭ, lăsînd pe uniĭ dintr'înșiĭ spintecațĭ la pămînt, pare că se și aude răsunetul lătrătureĭ lor, chiălălăitul lor de bucurie saŭ de durere, grohăitul fiareĭ și sunetul cornuluĭ de vînătoare. Maĭ bine decît așa nu se poate reproduce cu pensula, impresiunea ce resimte cîmpeanul care trecînd prin pădure, vede de o dată strecurîndu-se pe lîngă dînsul un dobitoc mare și negru, cu haita luĭ de dulăĭ, urlînd în urmă'ĭ cu turbare.

Aci se poate maĭ cu seamă pricepe deosebirea ce există între Snyders, pictor din școala flamandă, și artiștiĭ din școala olandeză, carĭ aŭ tratat asemenea subiecte. Filip Wouverman [1]), spre exemplu, în loc de a ne duce chiar pe scena dramelor vînătoreștĭ, ne preumblă numaĭ în preajma lor, arătîndu-ne, cînd pregătirile de vînătoare în curtea casteluluĭ seniorial, cînd popasul în rariștea păduriĭ, cînd vesela întoarcere a vînătorilor isbînditorĭ. El foarte rar ne face să fim față chiar la întîmplările lupteĭ; acelea pentru noĭ rămîn afundate în zarea aburoasă a peizagiuluĭ. Din contra, Snyders ne mînă mereŭ pe cîmpul de bătaie, în mijlocul vînătoriĭ, în sînul codrilor. Cerbul și cîniĭ sunt actoriĭ de căpetenie aĭ tabeluluĭ săŭ; minutul ce-ĭ place maĭ mult a alege este acela cînd animalul, zădărit de haita primenită, îșĭ iea inima în dințĭ și se apără cu desperare saŭ sare d'asupra cînilor sîngerațĭ, pe cari i-a spintecat cu

---

[1]) *Filip Wouwerman*, născut în Harlem (1620-1668), a făcut un număr considerabil de tabelurĭ de dimensiunĭ în genere micĭ, în care figurează pretutindenĭ caĭ, și neapărat un cal alb. Maĭ toate galeriile publice ale Europeĭ și mulțĭ particularĭ posedă tabelurĭ de ale luĭ, care se vînd acum,—cînd se găsesc, — pe preţ de 10 pînă la 40 miĭ franci unul. Tabelurile falș atribuite luĭ Wouverman sunt încă și maĭ numeroase.

coarnele sale. Acela e și momentul cel maĭ dramatic, cel maĭ interesant al vînătoriĭ; neștiind încă bine cum are să se aleagă urma, privitorul îșĭ închipuește că dobitocul, sprinten, ușor, pe care-l împodobesc chiar armele sale, va isbuti poate să scape și de dințiĭ aprigĭ aĭ dulăilor și de junghierul vînătoruluĭ care se apropie.

Wouverman a fost cel d'întîĭ pictor care a știut să scoată la iveală grația călărieĭ și carele, reprezentînd maĭ adesea scene cu nobilĭ de la țară, cu cavalerĭ galanțĭ, cu vînătorí, a făcut ca în pînzele sale calul să fie în tot dauna figura de căpetenie; în mulțimea cea mare de producțiunĭ ale luĭ, nu se găsește o singură pictură în care să nu se zărească măcar un șold de cal, iar maĭ cu deosebire un cal bălan. Așa de mult i-a plăcut a da cailor rolul principal, încît chiar și în *vînătorile* sale, pictorul măiestru, temîndu-se a răschira interesul, maĭ nicĭ odată nu s'a ispitit a înfățișa cerbul în lupta sa disperată cu cîniĭ, precum aŭ făcut Snyders, Oudry și chiar marele Rubens; el a înțeles că atuncĭ cînd cerbul în fuga sa minunată, se avîntă ca în sbor, d'asupra rovinilor, saŭ ese din crîng și se ivește un minut prin cîmpie, cu capul ușor plecat pe umerĭ, cu trupul șuĭ și elegant, cu părul plăviț, încîntător de grație și de iuțeală, a înțeles că ar fi peste putință ca atuncĭ toțĭ ochiĭ să nu se țintească asupră-ĭ și ca el să nu soarbă la sine tot interesul priveliștei. De aceia Wouwerman maĭ adesea lasă a se bănui vînătoarea, saŭ o schițează în depărtare, chiămînd vederea spectatorilor asupra pregătirilor și urmărilor acesteĭ plăcerĭ; el îĭ poftește să asiste la *Plecare*, la *Băutură*, la *Popas*, saŭ la acea veselă gustare ce se chiamă *Intoarcerea de la vînat.* Vînătoriĭ, aci înghit un pahar maĭ nainte de a se porni, aci se odihnesc pe iearbă verde, cu caiĭ lîngă dînșiĭ, aci iar sosesc voioșĭ, sunînd fanfarele lor de izbîndă. Damele, grațios plecate pe șelele lor de catifea neagră, se uită cum șoimiĭ se răped în aer pe păsărelele spăimîntate; una din ele s'a depărtat în taĭnă spre pădure și după dînsa aleargă, în fuga caluluĭ săŭ alb, un galant

cavaler, ducîndu-ĭ vălul pe care ea l-a uitat atîrnat de craca unuĭ copac; tocmaĭ în fund, pe marginea păduriĭ, se zăresc, prin ceața umedeĭ Olande, cîniĭ urmărind un cerb abia profilat.

Pictorul din Harlem, ca odinioară francezul Jean Goujon, sculptorul Dianeĭ de Poitiers, a privit vînătoarea, nu ca Snyders, pasionatul iubitor al sălbaticeĭ naturĭ, ci oglindită prin razele maĭ line ale unuĭ prism de elegantă curtenie.

Tot astfel învățăturile mîndruluĭ amic al luĭ Rubens, trecînd peste o generațiune în mintea unuĭ alt pictor de vînătoare, francezuluĭ François Desportes[1]), aŭ luat și aci un caracter maĭ puțin sălbatic, maĭ potolit. Pornirile impetuoase ale luĭ Snyders se preschimbară în mișcare, sub penelul luĭ Desportes; furia ce întipări acela în chipurile de animale se prefăcu, la acesta, într'o vioiciune tot așa de veridică, dar maĭ puțin întărîtată. Ce era foc și zor pe pînzele maiestruluĭ flamand, deveni grație naturală și vioaie pe ale discipoluluĭ francez. Snyders zugrăvise, alăturĭ cu amicul săŭ Rubens, vînătorĭ la care se cerea o inimă de viteaz. Desportes reprezentă petrecerile vînătoreștĭ ale curțiĭ și ale domnilor ce o înconjuraŭ. Cu toate acestea, în tabelurile luĭ, caracterul vînătoresc este cu mult maĭ bine marcat decît în ale luĭ Wouwerman; el nu se sfiește a umple un cadru întreg cu chipul sbîrlit al unuĭ lup, apărîndu-se crîncen în contra uneĭ întrege droaie de cînĭ, carĭ îl înhață de gît, de urechĭ, de coamă, de pulpe, de pre unde-l pot apuca. Botu-ĭ rînjit le arată colțĭ amenințătorĭ și limba, de goană multă, îĭ iese uscată din gîtlej.

---

1) *François Desportes* (1661 — 1742) pictor francez, școlar al flamanduluĭ Nicasius, carele învățase pictura de la Snyders. Tabelurile luĭ de vînătoare, portrete și animale, sunt destul de numeroase (23) în galeria Luvruluĭ; apoĭ se maĭ găsesc și în muzeele de la Lyon, Grenoble, Rouen, Valenciennes, Nancy. Vezĭ *Clément de Ris*. «Les musées de Province». — Maĭ multe castelurĭ regale aŭ fost decorate, în parte, de Desportes: Fontainebleau, Versailles, Trianon etc.

Negreşit, amice, că pe cînd te aflaĭ şcolar în Paris, veĭ fi rătăcit uneorì duminica, — cînd ploua afară saŭ maĭ ales cînd vîntul fluiera în pungă — prin lungile sălĭ ale Luvruluĭ, căptuşite cu tabelurĭ din şcoala franceză. Nu se poate atuncĭ ca tu, avînd fără înduoială de copil instinctul vînătorieĭ, să nu te fi oprit cîte o dată dinaintea vreuneĭ pînze pe care se văd frumoşĭ cînĭ de vînătoare, prepelicarĭ, copoĭ şi alte soiurĭ, *stînd* cu îngrijare prin bălăriĭ, un stol de potîrnichĭ, saŭ *sculînd* răpede o păreche de fazanĭ cu penele auriĭ. Acela a fost un Desportes, dacă nu cumva va fi fost o operă a luĭ Oudry, căcĭ amîndouĭ aceştĭ pictorĭ şi-aŭ împărţit, în lunga lor viaţă, favoarele curţiĭ Francieĭ, zugrăvind toate vînătorile regale şi portretînd pe rînd toţĭ cîniĭ ceĭ maĭ aleşĭ din haitele de la Rambouillet şi de la Compiègne. Se zice că Ludovic al XV lea, ba şi strămoşul saŭ marele Ludovic al XIV lea, se veseleaŭ foarte cînd li se aduceaŭ acele portrete şi le plăcea să recunoască şi să-şĭ aducă aminte numele fie-căruia din cîniĭ lor de vînătoare: — «Acestea sunt Bonne, Nonne şi Ponne!» — va fi zis cu gravitate Ludovic *cel mare*, văzînd cele treĭ căţele negre şi albe, zugrăvite de Desportes. — «Aceştia sunt Mitte şi Turlu!» — va fi strigat rîzînd Ludovic *mult-iubitul*, recunoscînd copoiĭ săĭ, portretaţĭ de Oudry.

J. B. Oudry [1]), care luă hotărîrea de a deveni pictor de vînătoare, din momentul cînd într'o zi profesorul luĭ ĭĭ zise, văzînd cum schiţase un cîne: — «Tu n'aĭ să fiĭ alt ceva decît un zugrav de cînĭ!», — Oudry, care a ilustrat cu aşa mult spirit şi talent fabulele luĭ Lafontaine, Oudry fu contimporanul saŭ oare-cum urmaşul luĭ Desportes. Nu este tocmaĭ lesne a deosebi unul de altul, pe aceştĭ pouĭ artiştĭ; modul de a vîna şi întîmplările vînătoriĭ, fiind pe

---

[1]) *Jean Baptiste Oudry* (1686—1755), şcolar al luĭ Largillières, a gravat însuşĭ multe desemne. Tabelurile luĭ sunt la Luvru precum şi în muzeele din Dijon, Toulouse, Montpellier, Nantes, Rouen, Caen etc. Vezĭ *Clém. de Ris.* Les musées de Province.

timpul lor, maĭ tot mereŭ aceleaş, subiectele lor de tabelurĭ se repeţesc neîncetat; apoĭ amîndouĭ fuseşe maĭ la aceiaşĭ şcoală, adică învăţase de la elevĭ aĭ maiestrilor flamanzĭ. Cu toate acestea, observîndu-ĭ bine, se văd şi deosebirĭ în spiritul lor. Desportes are un talent lesnicios şi îmbielşugat; el vede, pricepe şi imită natura maĭ mult cu o graţie naivă decît cu ştiinţă şi precugetare. Din contra, Oudry este cu mult maĭ priceput, maĭ dibacĭ în meşteşugurile arteĭ; el ştie să împarţă maĭ bine lumina, să întocmească maĭ frumos o grupă; el este într'un cuvînt maĭ academic; dar prin aceasta chiar, inspiraţiunile-ĭ sunt maĭ puţin vioaie şi coloritu-ĭ maĭ ofilit decît ale luĭ Desportes. Pentru dînsul natura e dominată de artă; tigrul, sub pinsula luĭ, se domesticeşte; dar cerbul îşĭ păstrează toată a luĭ eleganţă, căprioara toată gingăşia eĭ şi în genere, el ştie să aleagă minunat priveliştĭ plăcute pentru a grupa într'însele scene de vînătoare.

Amîndouĭ aceştĭ pictorĭ aŭ trăit foarte bătrînĭ şi se poate zice că eĭ aŭ fost analiştiĭ plasticĭ aĭ vînătorilor din secolul de mărire al regalităţiĭ franceze. Pe atuncĭ plăcerile cinegetice ale regilor costaŭ Statu milioane pe fiecare an; slujitoriĭ vînătorieĭ, marĭ şi micĭ, formaŭ o întreagă armată; cîniĭ eraŭ crescuţĭ şi hrăniţĭ cu miile; pădurile eraŭ păzite cu îngrijire ca să fie mereŭ pline de cerbĭ, de căprioare, de lupĭ şi de mistreţĭ. Toate acestea se făceaŭ cu lux, cu pompă, cu o solemnă maiestate. Aşa se cădea mareluĭ Rege!

Înţeleptul Lafontaine, pentru care Oudry a lucrat minunate gravurĭ, povestind despre brotăcelul care

atît s'a umflat
încît a crăpat,

a zis, sfîrşind această jalnică dar nefolositoare istorie:

Le monde este plein de gens qui ne sont pas plus sages.
Tout bourgeois veut bâtir comme les grands seigneurs;

Tout petit prince a des ambassadeurs ;
Tout marquis veut avoir des pages [1]).

Potrivit cu această slăbiciune a omeniriĭ, prinţişoriĭ şi margrafiĭ nemţeştĭ, ceĭ despre carĭ fără înduoială fabulistul zice că se umflaŭ cît puteaŭ ca să aĭbă ambasadorĭ şi pagĭ, voiră să ţină şi eĭ haite luxoase de vînătoare, ba şi un pictor ca să-ĭ ilustreze, ca Desportes şi Oudry pe regiĭ de la Versalia.

Acesta se întîmplă să fie un om plin de talent în naivitatea luĭ, precum se găsesc adesea oamenĭ printre nemţĭ. Iohan Elias Ridinger [2]), născut la Ulm, printre Şvabĭ, lucră neobosit, maĭ mult de o jumătate de secol, cînd cu pensula pictoruluĭ, cînd cu plumbul desemnatoruluĭ, cînd cu dălţiţa gravoruluĭ, ca să reprezente cerbiĭ vînaţĭ de nobiliĭ luĭ patronĭ şi animale sălbatice de prin menageriĭ, şi ilustraţiunĭ la fabule copilăreştĭ compuse de dînsul, şi figurĭ de călărie

---

[1]) *Lafontaine:* «La grenouille qui se veut faire aussi grosse que le boeuf» :

«Lumea este plină de oamenĭ carĭ sînt tot aşa de nebunĭ.
Fieşte negustoraş vrea să clădească ca boieriĭ ceĭ marĭ ;
Fieşte prinţişor are ambasadorĭ,
Fieşte marchiz vrea să aibă pagĭ».

D-l *G. Sion* a localizat această fabulă în «101 fabule», Bucureştĭ, 1869, pag. 108, «Broscoiul şi boul».

[2]) *Iohan Elias Ridinger*, (1695—1767). Pe lîngă tablourile luĭ cu uleĭ care sînt în genere micĭ, el a făcut multe desemne ; apoĭ a maĭ publicat în Augsburg şi o mare cătime de albumurĭ şi de foĭ gravate, printre care vom însemna ca maĭ remarcabile, pe cele următoare : (Cine n'a văzut, fără ca să ştie poate, d'ale luĭ Ridinger ?) «Parfaite et exacte représentation des divertissements des grands seigneurs». 36 stamp. 1729. — «Représentation des plus remarquables cerfs et autres animaux destines a être chassés par les grands seigneurs». 101 stamp. 1768. «Abbildung der jagtbahrem Thieren», 90 stamp. 1740. — «Entwurf einiger Thiere», 90 stamp. 1740. — Fables morales tirées du royaume des animaux», 16 stamp. 1744.—L'art de monter à cheval», 22 stamp. 1722.—«Chasseurs au tir et au vol.». 11 stamp. — Cele maĭ bune tablourĭ ale luĭ Ridinger sînt la Londra, St. Petersburg, Lipsca şi Augsburg.

și de vînătoare cu cînii și cu șoimii. Călătorind din loc în loc, el făcea pretutindenĭ chipul animalelor ce întîlnea, însemnînd cu scrupulozitate proveninṭa lor ; astfel, nu uită chiar a scrie pe portretul uneĭ babiṭe gușate : «Am împușcat această pasăre pe Dunăre, între Peterwardin și Belgrad». P'aci Ridinger era să vie și pînă la noĭ!

Dar la nimic el nu fu maĭ meșter decît la reprezentarea vînătorilor de cerbĭ, pe care le-a înfăṭișat cu o artă admirabilă în toate peripeṭiile lor variate. A trebuit ca în secolul nostru să apară pictorul englez Landseer [1]), cu măreṭele sale figurĭ de cerbĭ, dominînd printr'o nespusă putere dramatică peizagele neguroase ale munṭilor Scoṭieĭ, pentru ca tabelurile și gravurele în care Ridinger a scris epopea cerbuluĭ, să aibă rivalĭ vrednicĭ de dînsele.

Dar Ridinger subt a căruĭ mînă de meșter natura sălbatică a fiarelor s'a destăinuit într'un chip așa de măreṭ, a fost totdeodată și artistul carele, cu o deplină naivitate, a făcut, cum am zice, și catagrafia de răposare a vînaturilor senioriale din continentul Europeĭ ; numaĭ în stampele și albumurile luĭ, se maĭ văd încă astăzĭ tipurile și costumele acestor slujitorĭ, pușcașĭ, hăitașĭ, șoimarĭ, carĭ compuneaŭ personalul vînătorilor din secolul trecut. Cînd răsfoiește cineva acele pagine, pe care staŭ figuraṭĭ numaĭ oamenĭ în livrele galonate și cu perucĭ pudrate, trubacĭ găitănaṭĭ cu cornul de vînătoare încolăcit supt umere și păsărarĭ înzorzonaṭĭ cu șoimul pe mînă, pare că și aude fanfarele cîntate pe ton piṭigăiat de chorul vînătorilor din oratoriul bătrînuluĭ Haydn.

În timpul de acum, cu tot talentul artistuluĭ ce le-a gravat, acele imagine, a căror vreme a trecut, ne aduc aminte pe faimosul marchiz al luĭ Béranger carele, în se-

---

[1]) *Sir Edwin Landseer* e născut în Londra la 1803. Pictor însemnat și favorit al Engliterei, el a fost numit asociat al Academieĭ la 1830 și nobilit la 1850. Tablourile luĭ de vînătoare și de cînĭ, precum și portretele, i-aŭ creat o reputaṭiune meritată în toată lumea.

colul nostru egalitar, visează scutirĭ şi drepturĭ ce aŭ fost de mult spulberate de suflarea limpezitoare a timpuluĭ.

Vivons doc en repos
Mais l'on m'ose parler d'impots!
A l'Etat pour son bien
Un gentilhomme ne doit rien!

Vous, pages et varlets,
Guerre aux vilains et rossez-les
Et toi, peuple animal,
Porte encore le bat féodal.

Seuls nous chasserons
Et tous vos tendrons
Subiront l'honneur
Du droit du seigneur.

Chapeau bas! Chapeau bas!
Gloire au marquis de Carabas! [1])

Dacă în aceste pagine învălmăşate, am făcut o parte aşa de însemnată bătrînuluĭ Ridinger, pe care în cele maĭ multe

---

[1]) Chansons de *Béranger*, «Le marquis de Carabas»:

Să trăim dar în pace
Dar ce! vine să'mĭ ceară mie birurĭ?
Aflaţĭ că pentru averea sa
Un nobil nu datoreşte nimic Statuluĭ.

Voĭ, posluşnicĭ şi scutelnicĭ,
Bateţĭ pe mojicĭ şi-ĭ prăpădiţĭ!
Iar tu, popor dobitoc,
Vin de te pleacă sub jugul boieresc.

Numaĭ noĭ vom avea dreptul a vîna,
Iar toate codanele voastre
Vor avea mare onoare
A ne plăti dreptul (feciorieĭ datorit) stăpînuluĭ.

Jos căciula! jos căciula!
Faceţĭ cinste marchizuluĭ de Carabas!

cataloage de muzee și pinacotece îl trec în tăcere, cauza a fost că am găsit în capul biografieĭ luĭ, scrisă de neobositul istoric al pictorilor din toate școalele, de Charles Blanc [1]) cîteva cuvinte care, — cu gîndul la tine, — mi l'aŭ semnalat într'un mod cu totul particular.

Dar maĭ nainte de a copia după Charles Blanc, să nu uit a mărturisi un păcat în care am picat, zăŭ, numaĭ din dorința ce m'a pătruns ca să mă supun în sfîrșit și eŭ prețioaseĭ și puțin urmateĭ povețe a luĭ Orațiŭ :

Semper ad eventum festina [2]).

Știĭ frate, c'aŭ ajuns băiețiĭ să te dea de primejdie în țară la noĭ! Nu poțĭ să maĭ scriĭ un rînd, fără ca să te descoasă și să-țĭ ia socoteală că adică, de unde aĭ furat cutare idee și că de unde aĭ tradus cutare pasagiŭ? Ce plăcere maĭ poate gusta atuncĭ un biet romîn, care și-ar fi pus binișor numele săŭ pe o carte saŭ pe o cuvîntare, rumegate de altul și scrise în vre-o limbă străină, scrierĭ pe care el, mintosul, le-ar fi scos frumușel pe romînește, curate și luminate și numaĭ bune de deochi, ca apa neîncepută?

S'aŭ deprins să stea mereŭ la pîndă, drăcoșiĭ, ca și cînd altă treabă n'ar maĭ avea; caută, miros, se furișează prin cărțĭ și dibuiesc, maĭ răŭ decît copoiul cînd adurmecă dîra fiareĭ prin țărînă, și bine n'apucĭ să te bucurĭ de vre-o nevinovată haiducie ce te-aĭ ispitit a face prin codriĭ literatureĭ, cînd fără veste, te și pomeneștĭ dovedit. Atuncĭ se fac Dunăre de mînie, dumnealor, pare că i-aĭ fi jăfuit chiar pe dînșiĭ, de averea lor.

La noĭ în țară însă, a dat Dumnezeŭ că n'avem lege care să ne oprească de a vîna pe moșia altuia, și pînă acum nu s'a întîmplat ca vre-un proprietar să facă pre-

---

1) *Charles Blanc,* «Histoire des peintres de toutes les Ecoles»; — operă care se publică acum de vre-o 25 de anĭ și care a ajuns a avea peste 580 de fascicule.

2) *Horatii* «Ars poetica», v. 148: «Mereŭ grăbește către sfîrșit»!

tențiune că l-aĭ despuiat de vînatul săŭ. Dar neamul scriitorilor, — totdeauna și pretutindenĭ maĭ arțăgos, — nu numaĭ că-șĭ apără morțiș toate ale sale, dar încă duce și grija autorilor de peste șeapte țărĭ și șeapte mărĭ. Indată ce te-a călcat focul ca să te dovedească vre-un colțat din școala nouă că aĭ făcut, în carte-țĭ, oare-care împrumuturĭ tăinuite, adică, cum am zice, vre-o ciupeală, fericirea luĭ e să te scoată în vileag. Se grăbește, păgînul, a da sfoară în țară că te-a prins cu mîna 'n sac; te așterne prin gazete, cu frazele originale ale hoțuluĭ de păgubaș de gît; te batjocorește cum îĭ vine la gură și la pană; te pune în rînd cu pungașiĭ, cu controbonziĭ, cu calpuzaniĭ . . . . Vaĭ de lume!

Văz că tu, șiretule, te-aĭ ferit de asemenea neajunsurĭ și judicînd dupe vorba romînuluĭ, că «paza bună întrece primejdia rea», aĭ înșirat o listă de toțĭ autoriĭ cinegeticĭ pe cari i-aĭ consultat pentru *Manualul* tăŭ. Ia să vedem și eŭ dacă se va găsi vre-unul destul de priceput ca să ghicească cum că am tradus de pe Charles Blanc, rîndurĭ întregĭ din viețele luĭ Snyders, Wouwerman, Desportes și Oudry? Cît despre Ridinger, iată mă daŭ singur prins și încep a traduce de unde-țĭ spusei:

«Dacă eștĭ vînător, trebuie să cunoștĭ pe Ridinger, căcĭ toțĭ vînătoriĭ-l cunosc, prea puțin în adevăr prin pînzele sale ce sunt rare, dar foarte mult prin numeroasele stampe ce s'aŭ gravat de la dînsul saŭ pe care le-a gravat însușĭ el, de pre desemnele sale. Numaĭ de le veĭ vedea, acele gravurĭ, te apucă gustul vînătorieĭ; căcĭ într'însele se simte miresmele răcoroase ale codrilor și, ca să zic așa, abureala pătrunzătoare a fiearelor sălbatice. Toate cunoștințele vînătoruluĭ staŭ coprinse în opera numeroasă și variată a luĭ Ridinger. . . .»

Negreșit că tu, ca și mine, veĭ fi văzut adesea în treacăt gravurĭ de ale luĭ Ridinger, precum aĭ văzut la Luvru, tabelurĭ vînătoreștĭ de Oudry și de Desportes, ba chiar de Wouwerman și de Snyders, precum încă nu este prin

putință ca să nu fi văzut și să nu fi admirat cerbĭ și cînĭ zugrăvițĭ de Landseer. Acest artist eminent, răsfățat acum de o jumătate de secol, de toată acea spumă a societățiĭ britanice care poartă numele de *Highlife*, a avut meritul de a însinui gustul frumoaselor arte printre petrecerile *sportuluĭ* englez și a creat astfel o întreagă școală de artiștĭ contimporanĭ, ce s'ar putea numi *fașionabilĭ* și printre cari s'a deosebit maĭ cu seamă, pe continent, francezul Alfred Detreux, pictorul elegant al cavalcadelor și al vînătorilor *du beau-monde* parisian.

În urma acestora, furnică astăzĭ prin capitalele Europeĭ apusene, o gloată de zugravĭ, cari pe toată zioa, aștern pe pînză și pe carton, saŭ chipurĭ diafane de caĭ de alergătoare, *race-horse*, și de *jokey* pestrițĭ, expușĭ la vederea amatorilor pe înverzitul *turf*, unde eĭ se întrec la *steeple-chase*, saŭ portretele de dulăĭ, de cînĭ și de cățeĭ din toate acele felurite rase, cu care Englezii și imitatoriĭ lor petrec saŭ se serv spre a goni și a prinde tot soiul de vînat, începînd de la mîndrul *foxhound*, care s'aține nemiluit pe urma fiearelor din codru, pînă la ciuful de *pinch*, care sucește gîtul chițcanilor, și de la vîrtosul *bulldog* cu botul cîrn și turtit, pînă la delicatul *king-Charles* cu părul flocos și moale ca mătasea.

Dar vînătoarea, privită din punctul de vedere artistic al pasionaților *sportmen*, își are azĭ literatura eĭ, precum își are și artele sale. Aș repeta nume de autorĭ coprinșĭ în lista întocmită de tine, dacă m'aș încerca să fac o analiză critică, demnă de a figura în gazeta numită *Sporting Magazine*, și apoĭ vicomitele Adolf d'Houdetot și domnul Elzéar Blaze [1]) aŭ luat de mult asemenea sarcine, pe care știĭ bine cu cîtă știință, talent și spirit le-aŭ îndeplinit. D'aș fi maĭ vînător, saŭ dacă noĭ toțĭ am avea materie și

[1]) *Vicomte Adolphe d'Houdetot.* «Chasses exceptionelles». Paris. 1849 — *Elzéar Blaze.* «Le chasseur conteur ou Chronique de la Chasse, contenant des histoires, des contes, des anecdotes, depuis Charlemagne jusqu'à nos jours». Paris. 1840.

mijloace, maĭ bine ar fi să facem, pentru țara noastră un album saŭ un *keapsake* luxuos ca acela pe care o companie de nemeșĭ maghiarĭ, avînd în fruntea lor pe comitele Em. Andrasy, omul politic de astăzĭ, l'aŭ publicat, sunt acum cîțĭ-va anĭ, sub titlul: «Vînătoarea și Sportul în Ungaria» [1]).

IX

Dar la ce să ne suim așa de sus cu zădărniciile? La ce să călcăm orbește pragul semeț al trufașelor palate, unde o să ne întîlnim poate numaĭ cu neajunsurĭ și cu umilințe? Nu suntem noĭ oare strănepoțĭ aĭ poetuluĭ carele a pus maĭ presus de toate, *auream mediocritatem* [2]), viața simplă, modestă și fericită, pe care tot omul și-o poate dobîndi, cînd știe să-șĭ mărginească trebuințele și plăcerile după a sa putință?

Nu am învățat noĭ minte din zisele vechiuluĭ nostru *letopiseț*, cînd el ne vorbește despre deșănțatele pofte și rîvnirĭ ale Domnilor celor lacomĭ și necumpătațĭ? «O nesățioasă hirea omuluĭ, spre lățire și avuție oarbă; pre cît se maĭ adauge, pre atîta rîhnește! Poftele omuluĭ n'aŭ hotar; avînd mult, cum n'ar avea nimica ĭĭ pare; pe cît ĭĭ dă Dumnezeŭ nu se satură; avînd bun al săŭ, și la al

---

1) «Les chasses et le sport en Hongrie, d'après l'original hongrois par Mrs les comtes *Emmanuel Andrasy*, *M. Sandor*, *B. Festetitz* et les barons *Orczy*, *F. Podmaniczky*, *B. Wenckheim* et *G. Szolheck*, trad. par J. A. Durringet et A. Schwiedland». Pest. gr. fol. cu 25 stampe colorate.

2) *Horatii* «Carmin». II. X. v. 5—8:

«Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordidus tecti, caret invidenda
Sobrius aula».

— «Cel ce se mulțumește cu prețuita mediocritate, rămîne și ferit de rușinea uneĭ locuințe ticăloase, și apărat cu înțelepciune de a rîvni la palate».

altuia bun a-l cuprinde cască, și așa lăcomind la al attuia, sosește de perde și al săŭ!» [1])

Și apoĭ încă n'am fost noĭ toțĭ legănațĭ din pruncie cu acele strofe primăvăroase, în care ni s'a spus cum omul poate să guste, sub poalele glorioșilor noștri Carpațĭ, toate bunătățile vieței ticnite? Obosit, desgustat de deșertăciunile, de vicleșugurile, de zavistiile lumeștĭ, care l'aŭ făcut pentru un timp să 'șĭ oropsească chiar și *citera* favorită, — scumpa moștenire de la glorioșiĭ săĭ părințĭ, — poetul romîn își aduce cu drag aminte de dulcea viață de la țară, de liniștitele priveliștĭ ale cîmpuluĭ, de învietoarele plăcerĭ ale vînătorieĭ, și atuncĭ, în versurĭ limpezĭ și lin legănate el ne descrie traiul pacinic și fericit pe care noĭ, nesocotițiĭ, îl jertfim pe toată ziua sgomotoaselor amăgirĭ ale viețeĭ de oraș.

Ascultă'l și acuma, amice, cît de dulce șoptește, în vechia sa limbă:

Se întinde o cîmpie
    Pe sub poale de Carpațĭ,
Cîmp deschis de vitejie
    La Romîniĭ lăudațĭ.

Surpăturĭ sînt de o parte
    D'un oraș ce a domnit;
O gîrliță 'ncoacĭ desparte
    Un cîmp foarte 'nveselit.

Acolo am eŭ căscioara
    Pe un vîrf de delișor;
Curge 'n vale o apșoară
    Murmurînd încetișor.

Impotrivă smălțuite
    Dealurĭ altele se văd,
Și 'n vălcele 'nflorite
    Mieiĭ pasc, alerg și șed.

---

[1]) Aceste cuvinte, *Miron Costin*, în «Letopisițul» săŭ, le aplică la Domnĭ și la Împărațĭ. — «Cronicele Romînieĭ» a doua edit. de *M. Kogălniceanu*. Bucureștĭ, 1872, vol. I, p. 304.

Lăsînd ale lumeĭ mare
Cinştĭ, nădejdĭ si fumurĭ secĭ,
Amăgirĭ cu 'ncredinţare,
Vrăjmaşĭ calzĭ, prietenĭ recĭ.

Acolo cu sănătate,
Cu odihna însoţit,
Toat' a vieţeĭ bunătate
Dobîndeam eŭ înmulţit;

Cînd la vie, la grădină,
Cînd la cîmp, de multe orĭ,
Cu o muncă prea puţină,
Pildă dam la muncitorĭ;

Cînd cu mrejĭ amăgitoare
Viĭ prindeam paserĭ în sbor,
Cînd prin ţevĭ fulgerătoare
Cu plumb le-aşvîrleam omor;

Cînd cu cîniĭ prin pădure,
Vulpe, iepure fricos,
Lupul nărăvit să fure,
Îl răneam maĭ cu prisos [1]).

Astfel cînta «citera împăcată» a poetuluĭ nostru, la inceputul acestuĭ secol, de pe malurile tîrgoviştene ale Dimboviţeĭ, cătînd şi el plăcerea luĭ acolo unde o arăţĭ astăzĭ tu, acolo unde o aflase un alt amabil filozof şi graţios versificator francez, nobil marchiz, d'asupra căruia furtunoasa revoluţiune de la 1793 trecu ca prin minune fără ca să-l atingă. Saint-Lambert [2]), în poema sa didactică asupra *Timpurilor-anuluĭ*, a descris, în cîntul al treilea, consacrat

---

[1]) Colecţie din poeziile d-luĭ mareluĭ logofăt *I. Văcărescu*. Bucureştĭ, 1848. «O zi şi o noapte de Primăvară la Văcăreştĭ, saŭ Primăvara Amoruluĭ», strofa 24 şi următoarele.

[2]) *Marchizul de Saint-Lambert*, născut în Lorena la 1717, a murit în Paris la 1803; el a fost membru al Academieĭ franceze şi a trăit în tot timpul Revoluţiuneĭ la Eaubonnes lîngă Montmorency; a compus maĭ multe scrierĭ poetice şi filozofice. Poema luĭ, «Les Saisons», a apărut în anul 1765.

toamneĭ, vînătoarea falnică și sgomotoasă de cerbĭ, cu tot alaiul eĭ de ogarĭ, de vînătorĭ călărĭ și de sunătorĭ de fanfare; dar el, ca iubitor al tainicelor și liniștitelor plăcerĭ, și-a păstrat sieșĭ un rol în vînătoarea cea singuratică cu prepelicarul, pe care o schițează în următoarele cîte-va versurĭ armonioase și plăcute:

Tantôt dans le taillis je vais, au point du jour,
Du lièvre ou du chevreuil attendre le retour;
Et tantôt, parcourant les buissons des campagnes,
Je cherche la perdrix qu'appellent ses compagnes.
Mon chien bondit, s'écarte et suit avec ardeur
L'oiseau dont les zéphyrs vont lui porter l'odeur;

Il l'approche, il le voit; transporté, mais docile,
Il me regarde alors et demeure immobile:
J'avance, l'oiseau part; le plomb que l'oeil conduit
Le frappe dans les aires au moment qu'il s'enfuit;
Il tourne, en expirant, sur ses ailes tremblantes,
Et le chaume est jonché de ses plumes sanglantes [1]).

Sper, amice, că acum cel puțin, după ce lăudaĭ, poate cu ceva prisos, alexandrinele curat țesălate și frumos dichisite ale unuĭ poet om de treabă, și astfel mă rostiĭ chiar și în versurĭ, copiate de la dînsul, asupra plăcerilor vînătoariĭ cu prepelicarul, acum, zic, sper că'țĭ voi fi brodit gustul, îțĭ voi fi intrat cu totul în plac că deocamdată mă pot răsfăța plutind pe deplin în apele tale.

Dar aci trebuie să mărturisesc că de cînd sînt eŭ n'am cîne de vînătoare și nicĭ n'am vînat cu vreun cîne de

---

[1]) «Cîte odată, la revărsatul zorilor, mă duc în pădure ca să aştept întoarcerea iepureluĭ saŭ a căprioareĭ; şi alte dăţĭ, străbătînd bălăriile de pe cîmpie, caut potârnichea pe care o chiamă soţiile eĭ. Cînele meŭ saltă, se dă în lăturĭ, și urmăreşte cu înfocare pasărea al căruĭ miros i l'a adus vîntul. El se apropie de dînsa, o vede; aprins, dar ascultător, el atuncĭ se uită la mine și stă nemișcat. Eŭ înaintez, pasărea se scoală; plumbul îndreptat la ochiul meŭ, o lovește prin aer în momentul cînd ea zboară. Murind, ea se răstoarnă pe aripele-ĭ tremurînde și iarba îngălbenită se umple de penele eĭ sîngerate».

împrumut; astfel încît de la mine însumĭ, adică din creeriĭ și din inima mea n'aĭ să aștepțĭ nimic întru lauda acestuĭ fel de plăcere. — «Atîta pagubă!» veĭ zice fără îndoială, și veĭ avea dreptate, căcĭ, în așa prilejire, în loc de a spune de la mine, în loc de a îmbăiera cu anevoiță eŭ însumĭ descrierĭ răŭ nimerite și cugetărĭ prost îndrugate, mă văz silit a cere de la alțiĭ să-mĭ arate și mie cum se poate aprinde închipuirea omuluĭ din vînătoarea ta favorită, și cum condeiul și pensula aŭ isbutit a ne destăinui farmecul eĭ.

În zadar însă caut în domeniul artelor, imagine de acest fel care să mă fi oprit în loc de mirare și să-mĭ fi strecurat în suflet acea plăcere, acel fior de mulțumire ce resimte cugetul și inima cînd o idee saŭ o simțire adînc încărcată, le este transmisă printr'o operă de artă, concepută cu putere și realizată cu talent. Nu tăgăduiesc că asemenea opere trebuie să existe prin mulțimea de picăturĭ, reprezentînd scene din vînătoarea cu prepelicarul, care pe tot anul înavuțesc colecțiunile de tabelurĭ și albumele amatorilor din lumea întreagă; dar mintea mea poznașă nu mă lasă de-o-cam-dată să mă gîndesc la altele decît la păcăliturile prin care Philipon, Cham, Bertall, Daumier și tot veselul taraf al spornicilor caricaturiștĭ de la *Charivari*, de la *Journal pour rire*, de la *Monde illustré* și de la alte atîtea foĭ glumețe, ilustrează în fie-care toamnă, la deschiderea vînătoariĭ, pe biețiĭ burghezĭ parizianĭ, negustorĭ cinstițĭ ca și Burtă-Verde, Gură-Cască, Ton-patera și alțĭ nevinovațĭ *ipochimenĭ* de la noĭ.

Pare că văz colo, pe un biet vînător, bondoc și pîntecos, bălăcind ca vaĭ de dînsul, pe ploaie și pe sloată, într'o luncă noroioasă, cu pămînt clisos de schioapă pe încălțăminte și trecîndu-l miĭ de nădușelĭ ca să poarte în geanta îmbăierată de gîtu-ĭ gheboșat, nu iepurĭ și potîrnichĭ ucise cu grămada, ci chiar pe odorul săŭ de prepelicar, căruia — ostenit, se vede, de atîtea umblete pe jos, — ce i s'a părut? că, decît a *sta* vînatul, maĭ bine i-ar veni să *stea*

să se odihnească în mijlocul mocirleĭ, pare c'ar fi chiar și la vatra cuinii de a-casă.

Apoĭ maĭ uite și altul, slab și costeliv ca un cal de brac, cu ochelariĭ pe nas, cu gura căscată, descărcîndu-șĭ pușca, meargă unde o merge! în cocheta becațină ce se zărea pe malul bălțeĭ: — «Aport!» strigă el cu îngînfare prepelicaruluĭ și acesta se întoarce, cam pe două cărărĭ, cu o broască răscăcărată în bot, pe cînd pasărea fuge, leșinînd de rîs în sboru-ĭ caprițios.

Tot fabula cea vechie:

Parturient montes, nascetur ridiculus mus [1]).

Spune într'adevăr dacă nu sînt mulțĭ vînătorĭ, marĭ și mărunțĭ, carĭ ar putea cu tot dreptul să ia această poetică antiteză ca deviză nemințită a vredniciei lor vînătoreștĭ?

Din norocire, tu nicĭ gros nu eștĭ, nicĭ ochelarĭ nu porțĭ, prin urmare n'aĭ să te sbîrleștĭ, bănuind că în vorbele mele joacă ursul prin vecinĭ. Dar nu se știe în ce mînĭ pot să pice aceste foĭ sburătoare, *habent sua fata libelli* [2]) și ca să rămiĭ în bună pace cu toțĭ vînătoriĭ, chiar și cu aceia cărora le place numaĭ vînătoarea singuratică prin crîngurĭ și pe miriștĭ, lasă-mă să-țĭ aduc aminte despre o carte pe care am citit'o și o recitesc adesea, eŭ, carele nu sînt vînător, cu o nespusă plăcere.

Se vede că Rușiĭ de cînd aŭ început a compune opere literariĭ, aŭ arătat un fel de predilecțiune pentru scrierile vînătoreștĭ, maĭ ales cînd aceste le daŭ ocaziune de a desfășura sub pana lor priveliștile natureĭ, pe care tot vînătorul se învață a o iubi.

Cunosc numaĭ din spuse cartea luĭ Aksakof, care mi se pare că, sub titlul de Записки охотника, *Scrisele unuĭ vî-*

---

[1]) *Horatii* Ars poetica. v. 131: «Munțiĭ în lăuzie nasc un șoricel de rîs.»

[2]) *Terentianus Maurus*, De Litteris. Syllabis, Pedibus et Metris, poemă didactică coprinsă în «Grammaticæ latinæ auctores antiqui, edit. II, Putsch. «Hanovræ 1605. p. 2383. et. sq. -- «Aŭ și cărțile soarta lor».

nător, a împrospătat și a desvoltat cu un talent admirabil și de tot original în sălbăticia sa, acel tabel al stepeĭ din Rusia meridională, pe care l'a schițat mîna de maiestru a luĭ Gogoli și pe care eŭ am început, maĭ adineaurĭ să-l jumulesc ca să-mĭ dreg și să-mĭ împodobesc cu strălucitoarele luĭ pene păuneștĭ, ceea ce spusese despre Bărăganul nostru condeiul meŭ cel smead, molatic, searbăd și spălăcit [1].

Ca și Aksakof, Ivan Turgenief a scris un șir de istorioare saŭ povestirĭ vînătoreștĭ, Расказы охотника, ale căror scene se petrec cînd într'una din acele bătrîne pădurĭ de mesteacănĭ, de brazĭ și de aninĭ, ce cresc sub cerul înorat al Rusieĭ, pline de sitarĭ, de cocoșarĭ sălbaticĭ și de ieruncĭ, cînd într'un sohat fără marginĭ unde, printre copitele sglo-

[1]) Am vorbit despre Aksakof după aprecierile d-luĭ Hăsdeŭ. Poate că făceam maĭ bine a-l trece cu vederea, precum aș fi făcut poate și maĭ bine să nu maĭ fi pomenit, în această epistolă, nicĭ despre Gogolĭ, nicĭ despre orĭ ce alt scriitor rus. La noĭ acum, cînd vorbeşte cine-va despre slavonĭ, fie în materie de literatură, filologie, de istorie și maĭ ales de agricultură, apoĭ îl iea lumea la ochĭ, și-şĭ aprinde paie în cap. Se găsesc chiar uniĭ maĭ radicalĭ, maĭ puriştĭ, maĭ romînĭ decît toată «sementia romînească», decit toată «terrina romanesca», ba și decît toţĭ «boiĭ romîneştĭ», carĭ-l isbesc şi cu cîte «una mostra de critica» de 'ĭ resună creeriĭ. Sper însă că eŭ unul am să rămîĭ nevătămat, deşi un amic, citind epistola mea în manuscris, m'a amenințat că are să se supere pe mine autorul comedieĭ «Revizorul general», care s'a jucat iarna trecută pe teatrul naţional din Bucureștĭ. Această amenințare eŭ însă am privit'o ca un ce cu totul imposibil, căcĭ amabilul și spirituosul autor știe bine cît am stăruit eŭ pentru ca comedia d-sale să se joace precum o scrisese și apoĭ oricine poate vedea în fășioarele «Revisteĭ Contimporane» de estimp, unde această comedie se tipărește, cum că numele luĭ N. Gogoli figurează în fruntea imitaţiuniĭ romîne. Nu aci dar şi-ar avea locul vre o imputare de a se tăinui cum-va numele autoruluĭ original. Dar să închipuim că ar ajunge pricina la adică, oare atuncĭ l'ar tăia capul pe d-l Petre Grădişteanu, d-nialuĭ carele de cînd este n'a «manatu boi romîneştĭ, injugati cu jugul romanesc, la aratru romînesc, cu stremurare romînească, etc., etc., etc.», s'ar pricepe oare d-nealuĭ ca să ne toarne «una mostra?...» Non licet omnibus adire Corinthum!

biilor mînjĭ ce pasc în ergheliĭ, se strecoară pitpalacul limbăreț, cînd pe un heleșteŭ cu zăgaz de taracĭ, din trestiile stufoase ale căruia se înalță în aer plotoane colțurate de rațe sălbatice.

«Aidem la Lgov!» — iĭ spune într'o zi tovarășul său de vînătoare, Iermalaĭ, curat tip de țăran крѣпостной muscal, plin de frica Țaruluĭ, a Stăpînuluĭ și a luĭ Dumnezeŭ, dar priceput și meșteșugarit la vreme de nevoie: — «Aidem la Lgov; acolo o să împuștĭ *batiușca*, rațe cît veĭ binevoi să 'țĭ placă»; și cu toate că rața sălbatică n'are nicĭ un preț în ochiĭ unuĭ adevărat vînător.... [1])

Acum înțeleg, amice, pentru ce tu n'aĭ vorbit în cartea ta despre aceste sburătoare care însă din punctul de vedere al ornitologieĭ naționale nu sunt tot așa de vrednice de nesocotit, de vreme ce este un vînător din ceĭ de frunte de la noĭ pentru care Petrache, preparatorul de la muzeŭ, a împăiat peste treĭ-zecĭ soiurĭ felurite de rațe sălbatice, împușcate toate pe bălțile de la Greaca și Căldărușanĭ, pe eleșteele de la Obileștĭ, de la Coconĭ și prin alte locurĭ tot vecine. Ar fi interesant de a culege numirile poporane ale acestor speciĭ de rațe, chiar dacă uneorĭ ele nu ar ține seama de buna-cuviință a saloanelor; apoĭ ar trebui confruntate cu cele despre care vorbesc naturaliștiĭ saŭ cel puțin cu cele zugrăvite în cartea luĭ Chenu, *L'Ornithologie du chasseur*. Iată un suplement pentru a doua edițiune a *Manualuluĭ* tăŭ!

Poate că atuncĭ, vorbind cu osebită laudă despre adaosele ce veĭ fi făcut opereĭ tale, după ale mele povățuirĭ, voĭ sfîrși eŭ istoria luĭ Iermalaĭ, carele p'aci, p'aci era să se înece în balta de la Lgov, împușcînd rațe ca un pă-

---

[1]) Așa începe una din povestirile luĭ Turghenief, care, toate, coprind cîte o mică scenă de obiceiurĭ ale cîmpenilor Rusieĭ, fie boiernașĭ, de ţară, «odnodvortzî, fie neguţătorĭ, «kupţî» fie robĭ ţăranĭ, «krepostnîi», precum eraŭ săteniĭ pînă acum vre-o zece ani. Rușiĭ, în limba lor, foarte ceremonioasă și dulceagă, daŭ numirea de «tată, tătucă, (batiușca)», maĭ marilor, de la împărat pînă la pîrcălab.

cătos; iar deocamdată mă mărginesc a spune, în treĭ cuvinte, că descripțiunile luĭ Turgenief sunt curate tabelurĭ eșite dintr'un penel de meșter:

Ut pictura poesis! [1])

De cîte orĭ, citindu-le, mi s'a părut că 'mĭ trece pe dinaintea ochilor una din acele simple priveliștĭ ale natureĭ, în care pictorul olandez Ruysdael a știut să răspîndească o umbră de melancolie care pătrunde așa de adînc în inimă! Pe povîrnișul uneĭ pădurĭ a căreĭ verdeață începe a se păli de suflările toamneĭ, se deschide un drum năsipos ce se pierde în zarea întunecată a depărtăriĭ, sub norĭ posomorîțĭ; vîntul bate și apleacă crăcile pe jumătate goale; pămîntul e presărat cu frunze uscate, ce par a se rostogoli fîșiind d'a lungul căiĭ. Un biet drumeț cu o sarcină de nuiele la spinare, suie cu greŭ dealul, urmat de treĭ cînĭ. Atît și nimic maĭ mult! [2]) Dar chiar și în umbletul apăsat al călătoruluĭ se simte tainica întristare a fireĭ; dintr'însul și din toate se resfiră preste tot tabelul acel farmec duios în care inima omenească cu plăcere se afundă, cînd uneorĭ fugim obosițĭ de lume și rămînem, singuraticĭ și neturburațĭ în mijlocul nesimțitoareĭ sălbăticimĭ.

Fi-va oare și aceasta, una din simțirile în care îșĭ găsesc a lor mulțumire vînătoriĭ izolațĭ? De este așa, apoi a trăi cîte-va ore cel puțin numaĭ cu sine și departe de ochiĭ acelora cari în lume îțĭ urmăresc gîndurile și mișcările, saŭ cu grijă saŭ cu ură; a se simți singur, ființă cugetătoare, în fața uneĭ firĭ întregĭ fără de simțirĭ și a-șĭ pune toate

---

[1]) *Horatii* Ars poetica. v. 361: «Ca pictura și poezia!»

[2]) *Iacob Ruysdael*, (1363—1681) născut în Harlem, a zugrăvit numaĭ peizage în care alțiĭ, și maĭ cu seamă Wouwerman și Berghem, aŭ adăogit une-orĭ persoane și animale. Tabelul de care vorbim se află la Luvru, (Le buisson, no. 471) unde l'am admirat adesea, precum și altele la Paris, la St. Petersburg, la Dresda. Aci e și peizagiul luĭ Ruysadel care poartă numirea de «Vînătoarea», cu figurĭ lucrate de Vander Velde.

silințele spre a o supune la a sa voință; iată negreșit o nobilă ispită pentru mîndria omenească, și dacă dînsa ajunge a se însuși în trudele singuraticeĭ vînătorĭ, apoĭ neapărat acea vînătoare este o mîndră, o nobilă patimă.

Aimer, boire et chasser, voilà la vie humaine
Chez les fils du Tyrol! — peuple héroïque et fier!
Montagnard comme l'aigle et libre comme l'air!
. . . .

Ce n'est pas son métier de trainer la charrue;
Il couche sur la neige, il soupe quand il tue;
Il vit dans l'air du ciel, qui n'appartient qu'à Dieu.
L'air du ciel! l'air de tous! vierge comme le feu!
. . . .

Tu n'as rien, toi, Tyrol, ni temples, ni richesse,
Ni poètes, ni dieux; — tu n'as rien, chasseresse!
Mais l'amour de ton cœur s'appelle d'un beau nom:
La liberté![1])

Așa cîntă poetul viața unuĭ popor de vînătorĭ, care în singurătățile muntoase ale Alpilor, trăește de secolĭ pîndind vulturul și căprița pe piscurĭ fără urme. Arta chiar l'a identificat cu ideea vînătoriei și cine poate spune că n'a văzut adesea tabelurĭ în care, pe o pajiște înverzită cu

---

1) *Alfred de Musset*, La coupe et les lèvres: Invocation:

A iubi, a bea și a vîna, iată viața omuluĭ
La fiĭ Tiroluluĭ! — popor eroic şi mîndru,
Muntenĭ ca acuila și liberĭ ca aerul!

Nu e treaba luĭ de a mîna plugul.
Nu doarme pe zăpadă; mănîncă dacă ucide;
El trăeşte în aerul ceruluĭ, care e numaĭ al luĭ D-zeŭ.
Aerul ceruluĭ? aerul tutulor! feciorelnic ca şi focul!

Tu, Tirol, tu n'aĭ nimic, nicĭ temple, nicĭ avuţiĭ,
Nicĭ poeţĭ, nicĭ zeĭ! — nu n'aĭ nimic, țară de vînătorĭ!
Dar amorul inimeĭ tale poartă un falnic nume:
Libertatea!

brazĭ uriașĭ, trec Tirolezĭ cu pălăriile lor țuguiete și împodobite cu pene de păun, purtînd pușca pe ai lor umerĭ, iar pe stîncĭ albicioase ce se perd în văsduh, s'arată sfiață capra neagră cu cornițele-ĭ crescute în formă de cîrlig. Există maĭ ales în Germania meridională, în Bavaria și în Austria, printre Șvabĭ și Stirienĭ, o școală întreagă de pictorĭ carĭ reproduc neîncetat asemenea scene; dar trebuie să și spunem că magnetul lor pitoresc s'a cam trezit, chiar prin spornica lor înmulțire. Vorba francezuluĭ:

Faut du Tyrol; mais pas trop n'en faut![1]).

saŭ ca să fim maĭ clasicĭ și să aplicăm artelor axiome de o natură maĭ filozofică, maĭ poetică, maĭ estetică, să amintim regula pe care s'a întemeiat mult cumpătata cultură a poporuluĭ elen și pe care Pindar, printre alțĭ mulțĭ poețĭ și prozatorĭ grecĭ, a exprimat'o într'astfel:

Χρὴ δὲ κάτ' αὐτὸν ἀεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον [2]).

Ce bine ar fi fost, — nu este așa amice? — să-mĭ fi adus eŭ maĭ de mult aminte de o așa înțeleaptă învățătură! Aĭ fi scăpat maĭ ieftin și ți-aș fi crutat multe din rătăcirile netrebnice, din cărările înfundate, din cotiturile zadarnice, din urmele perdute, din *minciunile* vrednice de cel maĭ îndărătnic vulpoi, prin care te mîn fără de milă, de cînd aĭ avut păcatul să ieĭ aceste foĭ în mînă.

Să voi eŭ însumĭ a rezuma acuma cîte am spus pînă aci, zăŭ, nu știŭ de aș putea. Măcar în privința artelor vînătoreștĭ s'ar cuveni însă să-mĭ adun în mănuchi notițele răsipite aci ca așchiile și ca surcelele ce se împrăștie fără folos cînd, cu o teslă răŭ mănuită, o calfă de dulgher stîngaci ciopîrtește bîrna care eșise mîndră și temeinică din pădurile, unde sub paza Domnuluĭ ea a crescut în largul eĭ.

---

[1]) «Bun e și Tirolul; dar iar prea mult nu trebuie».

[2]) *Pindari* Pythia. II, v. 34: «Trebuie ca în toate și în tot-d'auna omul să caute dreapta măsură».

Dar cum? Să maĭ vorbesc iarăşĭ despre plastica vînătorească a anticilor, cu idealul lor întrupat în statua Dianeĭ vînătoriţe, cu expresivele lor baso-relievurĭ cinegetice de pe arcul luĭ Constantin, cu picturile lor curioase din mormîntul Nasonilor? Să ne maĭ întoarcem la vînătorile concertante ale Sasanizilor din muntele Bisutun? Ş'apoĭ d'acolo să răsărim tocmaĭ în fundul Europeĭ, ca să scotocim în peşterile Dordonieĭ, siluete de fiare antidiluviane sgîriate de Samoieziĭ Francieĭ? Şi aci să-mĭ găsesc beleaua cu Galiĭ, vînătoriĭ ceĭ vestiţĭ, pe cari eŭ am uitat să-ĭ pomenesc, şi pe dînşiĭ, şi pe cîniĭ lor aşa mult lăudaţĭ de toată antichitatea, şi maĭ ales pe zeul lor *Cernunos*, a căruĭ căpăţînă, frumos împodobită cu o minunată pārechie de năprasnice coarne de cerb, s'a descoperit la 1711, chiar în temeliile catedraleĭ din Paris şi şeade acum în rînd cu zeiĭ pe un altar păgînesc, expusă la privirile şi la răsgîndirile tutulor oneştilor consorţĭ parizianĭ cari se preumblă curioşĭ prin instructiva grădină a Muzeuluĭ de la ospelul Cluny? [1])

Să trecem, să trecem înainte, uitînd miniaturile scălîmbate şi ticluite de prin cărţile didactice ale seculuĭ de mijloc; să nu ne oprim nicĭ la gravorul Albert Dürer, nicĭ la sculptorul Jean Goujon, carĭ fie-care aŭ creat în treacăt cîte o splendidă emblemă a vînătorieĭ, unul în spiritul mistic al Germanieĭ, cel-l'alt după ideile elegante şi răsfăţate ale Francezilor.

---

[1]) Catalogul Muzeuluĭ, No. 3. «Un altar cu patru feţe, sculptate cu cîte un bust de zeitate fiecare». Această figură este gravată în *P. Lacroix*, «Les arts au Moyen âge et à l'époque de la Renaissance» (Paris. 1869) pag. 353. — Dacă-Galo-Romaniĭ aveaŭ pe zeul cornorat «Cernunos», Daco-Romaniĭ aŭ avut şi eĭ un «Joue Cerneanu» (Jovis Cerneni), despre care se face vorbă într'una din tablele cerate, descoperite la 1790 în Abrudul Transilvanieĭ, şi publicate maĭ întîĭ de *Massmann*, «Libelus aurarus» (Lipsca 1840) şi maĭ de curînd de *R. P. Tim. Ţipariu,* în «Archivul pentru filologie şi Istorie» (Blaj, 1867) p. 72 et sq. Nu putem şti daca Jouele dacic avea şi el coarne ca cel galic, dar e probabil că numele luĭ provenea de la colonia Zernes saŭ Cerneţiĭ de pe malul Dunăriĭ (*Massmann,* op. cit. p. 116-118).

Ajunşĭ la timpul Renaşterei, să maĭ salutăm încăodată, dar de departe, pe marele Rubens, care a zugrăvit luptele dramatice între fiare şi oamenĭ, iar nu vînătorĭ după cum le cerem noĭ. Amicul săŭ însă, Snyders, îndată ne va împăca prezentîndu-ne pe dobitoacele codrilor, turbate şi îngrozite de goana vînătorilor. Wouwerman ne va abate un moment de la trudele vînătorieĭ spre a ne desfăta cu plăcerile eĭ cîmpeneştĭ şi galante. Dar apoĭ pictoriĭ francezĭ din gloriosul secol al Ludovicilor, Desportes şi Oudry, artiştĭ pătrunzătorĭ şi dibacĭ în studiul natureĭ, însă cumpătaţĭ în pornirile eĭ ca tot aparatul pompos al regeştilor petrecerĭ, ne vor strămuta din noŭ în pădurile cu vînat şi în mijlocul haitelor de cîinĭ. La dînşiĭ încolţeşte sub penel figura corectă şi deşteaptă a prepelicaruluĭ.

Neamţul Ridinger, păstrînd şi inventoriind pe deoparte tradiţiunile oficiale ale arteĭ din secoliĭ trecuţĭ, se alătură pe de alta şi maĭ mult, în naivitatea sa germanică, de sălbăticia natureĭ.

Cu secolul nostru apăru Sir Landseer şi Horace Vernet. Inzestraţĭ amîndoĭ cu talente de frunte, unul deschide orizontul dramatic al vînătorilor de cerbĭ din munţiĭ neguroşĭ aĭ Scoţieĭ; celalt rechiamă, cu maĭ mult instinct vînătoresc de cît Rubens, priveliştea animată a periculoaselor vînătorĭ din pustiile prigorite ale Africeĭ.

Operile acestuia daŭ naştere la o şcoală de pictorĭ modernĭ, carĭ îşĭ aleg subiectele de tabelurĭ în vînătorile de prin tot felul de ţărĭ străine şi depărtate de continentul nostru. Acea şcoală noĭ am numi-o *Şcoală de pictură vînătorească exotică.*

După Landseer, carele pe lîngă cerbĭ a maĭ zugrăvit şi cînĭ, caĭ, *lorzĭ* şi *ladiese* engleze, — imitat în Franţa de Alfred Dedreux, — a răsărit o *Şcoală de pictură vînătorească a sportuluĭ.*

Apoĭ, pe o treaptă maĭ modestă a societăţiĭ, în Englitera, în Francia şi chiar în Germania, s'aŭ ivit pictorĭ carĭ aŭ reprezentat serios vînătoarea cea mică, cea cu prepelicarul

și aŭ creat ast-fel, — în lăturĭ de toțĭ caricaturiștiĭ din aceleașĭ țărĭ, ce neîncetat se leagă de biata brasla vînătorilor mărunțĭ, — ceia ce am putea numi *Școala de pictură vînătorească burgheză.*

În fine Elveția și Tirolul, piscurile și căprițele, aŭ inspirat pe numeroșiĭ artiștĭ carĭ constituesc romantica odraslă a *Școaleĭ de pictură vînătorească alpestră.*

După această nomenclatură substanțială și după această clasificațiune sistematică a artelor vînătoreștĭ, cel ce va cuteza să zică că eŭ nu am cunoștințe speciale în arte, nicĭ metod în scrierile mele, îl rog să poftească dumnealuĭ la întrecere cu mine și să-mĭ spuie, drept probă, căriĭ școale de pictură vînătorească atribue d-luĭ tabla zugrăvită de sub umbrarul cîrciumeĭ luĭ Kir Ioniță Buzdrună, de la morile Ciureluluĭ, unde trec Nemțiĭ la vînătoare, în care tablă figurează, pe un fund portocaliŭ, un vînător albastru trăgînd cu pușca într'un epure roșu, care ține vesel în labe o ploscă cu vin, și toate acestea înconjurate cu următoarea deviză, pline de dulcĭ și iscusite ademenirĭ pentru orĭ-ce vînător:

Дѣка те дꙋчĭ ла вънат,
Вино'о'нкоа съ зичĭ віват
Дѣкъ вреĭ съ ꙟпꙋщиĭ тꙋн,
Іа поχтеще ла гинꙋ бꙋн! (Sic!)

Amice autorule, mi-aș lua acum ziua bună de la tine șĭ m'aș închina ție cu plecăciune, mulțumindu-țĭ pentru momentele plăcute ce m'aĭ făcut să petrec, maĭ întiĭ citindu-țĭ cartea și apoĭ gîndindu-mă la dînsa, ca să îndrug toate aceste nevoiașe glume, *difficiles nugæ* [1]). Dar și aci mi-e teamă că o să te superĭ, socotind că am vrut să te las singur singurel, tocmaĭ sub umbrarul luĭ Kir Ioniță.

---

1) *Martialis* «Epigram.» II. 86:

«Turpe est difficiles habere nugas
Et stultus labor est ineptiarum».

«Prost lucru este cînd se ține omul de glume nevoiașe
Și nerozească treabă sînt fleacurile».

Să căutăm dar, pentru acest *ite missum est* al tovărășieĭ noastre vînătoreștĭ, un aer maĭ curat, maĭ înviețor, în care vechia noastră prietenie să se simtă maĭ la locul eĭ, unde să putem repeți împreună versurile luĭ Musset pe care ni le ziceam și acum vre-o cincĭ-spre-zece anĭ:

Oui, la vie est un bien, la joie est une ivresse.
Il est doux d'en user sans crainte et sans souci,
Il est doux de fêter les Dieux de la jeunesse, (?)
. . . .
D'avoir vécu trente ans comme Dieu l'a permis
Et... si jeunes encore, (!?) d'être de vieux amis [1])

Dar ca să căutăm și să găsim acel loc dorit trebuie, amice, să te maĭ îngrijeștĭ despre un mertic de răbdare, trebuie să facĭ din noŭ inimă vitează. Haidĭ!

Macte, nova virtute, puer; sic itur ad astra! [2])

De a te duce drept la stele, nu prea am speranță; dar vino cu mine pînă colea, în munțiĭ Buzăuluĭ, și poate că veĭ petrece pe acolo și tu cîte-va minute plăcute, cum am petrecut eŭ, sunt acum cîțĭ-va ani, rătăcind cu ochiĭ pe plaiurĭ încîntătoare, iar cu auzul și cu gîndul prin fantasticele regiunĭ ale basmelor vînătoreștĭ.

X.

Pe o frumoasă zi de vară mă odihnisem cîte-va ore la schitul Găvanul, — o minunată înfundătură călugărească din munțĭ, cîte-va colibe și o bisericuță de bîrne, semănate

---

[1]) *Alfred de Musset.* Poésies nouvelles» Sonnet à Alf. T. 1838.
«Da! viața e un bine, și veselia e o beție.
E dulce lucru de a se bucura de dînsa fără temere și fără grijă;
E dulce lucru de a serba tot zeiĭ din tinerețe,
. . . .
De a fi trăit treĭ-zecĭ de anĭ după cum a voit Dumnezeŭ
Și.. încă așa de tinerĭ, a fi prietenĭ vechĭ».
Prietenĭ, da; dar tinerĭ....!? nu prea tocmaĭ. Ce zicĭ? saŭ vorba romînuluĭ; «Vrabia puĭ!»

[2]) *Virgilii* Æneid IX. v. 641: «Deșteaptă în tine o nouă virtute, băiete; astfel vom ajunge pînă la stele».

printr'o pajişte smălţuită cu florĭ, pe care o încinge un semi-cerc de nalte stîncĭ pestriţe, ce poartă numirea foarte nimerită de Curcubeată. De acolo plecai călare ca să merg la Bisoca, sat în două chipurĭ interesant: maĭ întăĭ fiindcă de sub dealul pe care el şeade, isvoreşte Peceneaga, un pîrîŭ cu nume preţios pentru etnografiĭ ţăreĭ; al douilea pentru că într'însul trăiesc şi se prăsesc din neam în neam, ceĭ maĭ frumoşĭ bărbaţĭ din tot plaiul împrejmuitor. Ca probă despre această din urmă particularitate a satuluĭ Bisoca, — particularitate pe care am putut maĭ tîrziŭ să o constat în toată întinderea eĭ, — aveam cu mine, drept călăuză de la Găvanul pînă acolo, un voinic Bisocean, un fel de oacheş Apolon muntenesc, carele cunoştea ca în palmă toate cotiturile munţilor şi se maĭ pricepea şi la multe altele, căcĭ era şi vînător, şi cioban, şi cosaş, şi cîntăreţ la biserică, şi cîntăreţ cu cavalul, — Doamne iartă! pare-mi-se că maĭ meşter era la fluier decît în strană, — ba încă ştia să spună şi basme de'ţĭ era drag să'l asculţĭ.

Cît a ţinut calea, — vre-o şease ore, — guriţa nu i-a tăcut. D'apoĭ nicĭ eŭ nu-ĭ dam vreme să răsufle: «Bădiţă, ce livede e asta?» — îl întrebam, trecînd prin nişte guşĭ de văĭ care mă îmbătaŭ cu dulcele lor miros de fîn proaspăt cosit. — «Cum se chiamă ierbile celea care par împletite şi la vîrf găitănite?» — Şi el îmĭ spunea numirile tutulor florilor, ierbelor şi burienilor, arătîndu-mi chiar şi pe acelea care sunt bune de leac: — «Ceia este dobrişor şi cealaltă ghisdei; asta e laptele-stînceĭ şi astălaltă, zîrnă-miţoasă; icĭ iată brînduşe şi colea dedeţeĭ; apoĭ lobodă şi drob, vîzdroagă şi siminoc, iearba-ciuteĭ şi piperig, pojarniţă şi sefterea» şi altele multe.... Dar cine le maĭ ţine minte! D'aş fi stat să le însemnez pe toate, poate că îmĭ da şi mie Societatea Academică să lucrez, — nu, vaĭ de mine, la *Dicţionariul* cel cu vorbe numaĭ plivite, alese şi maĭ cu seamă croite de pe curata lătinie, — ci la păgubaşul de *Glosariu*, unde pricopsiţiĭ noştriĭ lexicografĭ şi scor-

nitorĭ de grai noŭ și pocit asvîrlă ca borhot, maĭ bine de jumătate bĭeata frumoasa noastră limbă romînească.

Din norocire, Bisoceanul meŭ nu știa nimic despre chipul cum ne batem noĭ joc în orașe de ce avem maĭ scump rămas de la părinţĭ, și el, în limba sa pe care aș da anĭ din viaţă-mĭ ca s'o pot scrie întocmaĭ dupe cum el o rostea, în acea limbă spornică, vîrtoasă și limpede a ţăranilor noștri, îmĭ povestea păsurile și plăcerile oamenilor de la munte.

Cînd ajunserăm pe muchea plaiuluĭ ce desparte văile despre Buzăŭ de cele despre Rîmnic, priveliștea, din veselă și plăcută ce era, se făcu de o dată măreaţă.

În spate aveam culmea întinsă a Penteleuluĭ, starostele munţilor din Buzăŭ, și pe sub dînsul se rînduiaŭ, ca trepte ale uneĭ scărĭ de urieașĭ, plaiul Răboĭuluĭ, munţiĭ Neharniţa, ambele Mușe, Macieșul, Brezeul, Pieatra-peneĭ, Carîmbul și multe altele maĭ așezate; dar drept în faţa noastră, adăpostite sub piscurile semeţe ale Furuluĭ și ale Steșiculuĭ, se înălţaŭ, ca niște păreţĭ surĭ și măcinaţĭ d'alungul uneĭ perdele de brădet, stîncele Năculelor la poalele cărora se așternea, întocmaĭ ca un lăicer verde și înflorat, o poiană largă și desfătată.

Într'adevăr aĭ fi zis, ca balada păstorească, că acel picior de plai este întocmaĭ o gură de rai.

Stam și mă uitam cu acea uimire produsă adesea în noĭ de priveliștile neașteptate ce ne isbesc vederile pe unele culmĭ despărţitoare de văĭ. Călăuzul meŭ carele, cum am spus, avea sămînţă multă de vorbă, mă deșteaptă din acea mirare mută; — «Așa-ĭ, Domnule, că's mîndre *Petrele feteĭ* de la Năcule? Văz c'aĭ rămas cu ochiĭ la ele; dar mi-te, cînd aĭ şti și povestea lor?» — «Apoĭ ce maĭ staĭ, voĭnice?» — ĭĭ răspunsei cu grabă; — «spune-o, dacă o știĭ. O să'mĭ ţină de urît pe drum». Și Bisoceanul meŭ, carele atîta aștepta, începu a-mĭ spune următorul basm, povestindu-l în al săŭ grai poetic și armonios, pe care în deșert mă voi sili eŭ a'l rechiăma în amintirile mele:

«Basmul meŭ, boierĭ domnia-voastră (aveam cu mine pe un Neamț care nu înțelegea romînește) basmul meŭ e cam copilăros: dar pare-mi-se că nu e tocmaĭ fără de folos!»

Așa fu precuvîntarea luĭ și, precum zice bătrînul Omer:

După a luĭ limbă decît mierea maĭ dulce curgea viersul [1].

«In vremea de demult, pe cînd oamenii de pe lumea asta, știaŭ și puteaŭ maĭ mult decît ce pot și știŭ ceĭ de acum, pe cînd pruncul de treĭ zile îțĭ număra numaĭ într'o clipă toate stelele de pe cer, și vedea cu ochișoriĭ cum crește iarba cîmpuluĭ și auzea cu urechile cum sfîrîie fusele cînd toarce păiajinul... pe vremea de atuncĭ trăia în plaiurile Buzăuluĭ, o împărătească tare și mare, pe care o chiema Doamna Neaga [2]. Ea îșĭ avea palatele eĭ tocmaĭ colo, în codriĭ Cislăuluĭ, unde se văd și astăzĭ, pe o măgură mare ocolită cu pîraie, temeliile de zid ale cetățiĭ eĭ, iar grădinile și livezile în care ea se preumbla cînd i se făcea urît acasă, și le avea pe colnicele Lapoșuluĭ, unde stă și acum puțul eĭ cu colac de piatră, săpat cu slove pe care, zăŭ, nicĭ ceĭ maĭ cărturarĭ din ziua de astăzĭ nu le maĭ pot ghici.

«Din toțĭ copiiĭ câțĭ Dumnezeŭ îĭ dase și-ĭ luase înapoĭ

---

[1]) *Homeri* Iliad. I, v. 249:

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

[2]) Poate că tu saŭ altul îmĭ vețĭ spune că Doamna Neaga, cea de la Cislăŭ, de la Lapoș și de la Tisăŭ, n'a fost tocmaĭ pe cînd cu Por-Împărat, de vreme ce dînsa trăia în al XVI-lea secol, și a dăruit chiar mănăstiriĭ Bratskiĭ din Kiev, la anul 7107 (1600), o cruce ferecată care s'a și reprodus în publicaţiunea rusească Воскресное Iтенie, în anul 4-lea (1840), pag. 436 et sq. Acestea le știŭ și eŭ, ba am şi acasă o cărămidă luată din ruinile cetăţiĭ Doamneĭ Neagăĭ, din pădurea Cislăuluĭ, care de sigur nu denotă o maĭ mare vechime. Dar, de unde să aştepţĭ de la un biet muntean din Bisoca, atîta erudițiune în istorie şi archeologie? — Notă *ad laudes gratesque B. P. Hasdeo*, căruia datorez cunoştinţa şi desemnul cruciĭ de la Kiev a Doamneĭ Neagăĭ.

la sine, Doamna Neaga rămăsese în văduvie numaĭ cu un fecior pe care-l iubia ca pe lumina ochilor. Era și drăgălaș, — bată-l fericea — puiul de împărat! Mîndru ca strălucitul soareluĭ la amiazĭ, blînd ca razele line și mîngîioase ale luneĭ, sprinten ca luceafărul sclipitor al dimineții și înțelept ca și întreaga tărie a cerurilor. Nu știa maică-sa nicĭ lumea toată cu ce să-l maĭ desmierde, atît era tuturor de drag și de plăcut.

«De micuț îl dase Doamna la carte și cînd abia începuse tuleiele bărbeĭ să-ĭ umbrească pelița copilărească, el vorbea pe de rost toate limbile de pe lume, ba încă înțelegea şi graiurile tăinuite ale pasărilor și ale fiarelor.

«Atuncĭ Doamna, cu inima îngînată între dor și bucurie, îĭ vorbi așa: — «Fătul meŭ, cartea cîtă a fost, aĭ învățat-o toată din scoarţă pînă în scoarţă; acum, ca să te facĭ om pe deplin și voinic cu temei, precum se cade unuĭ bărbat și maĭ ales unuĭ fecior de împărat, toțĭ de toate părțile îmĭ spun că trebuie să te ducĭ lumea să o colinzĭ, ca să încercĭ și să ispiteștĭ viața prin tine însuțĭ și să afli multe și mărunte ale lumeĭ, care se vede că în carte nu se pot scrie. Du-te, copilul meŭ; mergĭ de vezĭ și de învață; dar cată a nu te prea depărta de pe aci; adu-țĭ aminte, voinicelul meŭ, că pe cîtă vreme nu te va simți mama colea în preajma eĭ, grija, chinul și mîhnirea din sînu-ĭ nu vor lipsi».

«A doua zi, dînzĭ de dimineață, feciorul de împărat, maĭ mult vesel decît duios, îșĭ luă ziua bună de la Doamna, maică-sa, care se silea, sărmana, pe cît putea, ca să-şĭ stăpînească plînsul şi obida ce o 'necaŭ. Era vesel voinicelul, fiindcă în curţile palatuluĭ îl aşteptaŭ ca să-l însoţească în cale o sumă de

boerĭ marĭ aĭ oştilor,
puterea domniilor
și groaza dușmanilor,
toţĭ călărĭ și înarmaţĭ
cu săgeţĭ, cu buzdugane
şi la brîie cn arcane

gata-a merge după soare
să înceaptă 'n vînătoare
după urșĭ și căprioare,
după pasărĭ gălbioare,
ce sînt bune de mîncare
și plăcute la cîntare.

«Apucară în spre miază-noapte și trecînd pe Scărișoară unde-ĭ lesne cuĭ scoboară, luară apa Buzăuluĭ în sus tot cîntînd și veselind. Răsunaŭ dealurile și văile și apele rîuluĭ pe unde trecea mîndra ceată de voinicĭ. Dar cînd sosiră la înfurcitura Bîsceĭ, acolo unde se așterne o poieniță verde umbrită de plopĭ, de stejarĭ și de fagĭ, feciorul de împărat de odată își opri armăsarul în loc și în gura mare strigă așa către soțiĭ săĭ: — «Măĭ frațĭ! vedețĭ colo «drept în sus muchea 'naltă și pleșuvă a Penteleuluĭ; acolo «am să mă duc, tot în fuga caluluĭ. Cine poate, ție-se după «mine!» — Și dînd pintenĭ sprintenuluĭ săŭ fugar, ca un fulger se repezi prin valea îngustă a pîrîuluĭ. Sub copita pintenoguluĭ, pietrele scăpăraŭ, apele clocoteaŭ, pulberea în sus se înălța, cu noriĭ s'amesteca, ș'apoĭ în jos iar cădea, vălceaua înegura și pe voinic mi-l ascundea cu totul din vederile boierilor, carĭ rămăsese departe, departe în urma luĭ.

«Trecu el ca în zbor, cu fugarul spumegat, prin valea Rozilor, pe sub muchea Paltinuluĭ, pe la gura Teghi; sări ca un zmeŭ pe d'asupra Curselor de pieatră; își zări ca prin vis chipul oglindit în apele cătrănite ale Ghenuneĭ Draculuĭ, și printre brazĭ, printre molifzĭ, printre afinĭ și ienuperĭ, sui mlaca Cernatuluĭ pînă în vîrful munteluĭ. Sbura calul nebun cu coama și cu nara în vînt; iar călărețul, cu mințile răpite de mulțumire, sorbind cu desfătare în piept mirosul răcoros al brazilor și al florilor, dor' că se simțea dus ca vîntul și ca gîndul, peste stîncĭ, peste verdeață, peste gol și earbă creață.

«Cînd fu la amiazul mare, fugarul stătu loculuĭ și feciorul de împărat se trezi singur singurel chiar d'asupra Penteleuluĭ. Jur împrejur, cît cuprindea ochiul, zări numaĭ

creste de munțĭ, carĭ maĭ marĭ, carĭ maĭ mărunțĭ. Dar maĭ presus de toțĭ se ridica creștetul gol, de pe care el privea și vedea, jos pămîntul cu verdețile, cufundîndu-se în toate părțile, iar sus, cerul limpede și senin, scăldat numaĭ în raze de lumină. Soarele dogorea drept d'asupra și în arșița amieazuluĭ, pare că contenise orice adiere; nicĭ o suflare nu se simțea, nicĭ un sunet, nicĭ o mișcare.

«Sta mărmurit voinicul; — nicĭ că maĭ pomenise el așa tăcere, așa pustiŭ, așa mîndrețe! — cînd de odată, pe sub roata aurită a soareluĭ, se ivi o pasăre măreață, un vultur negru cu aripele falnic întinse. De grab puse voinicul mîna pe arc, îl încordă și gata era să răpează săgeata, cînd pe sus auzi vulturul croncănind în limba sa cea păsărească:

«Împărate luminate,
nu-mĭ lua zilele toate;
iea-mi-le pe jumătate;
că-țĭ voĭ da eŭ nestemate,
chiar piatra zamfiruluĭ,
limpezimea ceruluĭ!»

«Feciorul de împărat destrună arcul, minunat de așa cuvinte; iar pasărea, drept mulțămită că o iertase cu viață, lăsă să 'ĭ pice din cioc pe obîlciul șeleĭ voiniceluluĭ, o pieatră de zamfir mare și frumoasă, limpede și albastră întocmaĭ ca seninul ceruluĭ.

«Din ceasul cînd căpătă această nestemată și o puse în sîn, nu maĭ rămase pasăre pe cer care să nu fie robită la voința luĭ. Pentru dînsul, toate sburătoarele, mîndri păunașĭ, sălbăticoșĭ cocorĭ, bufnițe cobitoare, șoimĭ dîrji, găinușe moțate, dumbrăvence cu aripĭ verzĭ, pupeze cu creste bălțate, graurĭ pestrițĭ, sitarĭ, dropiĭ și ienuricĭ, toate picaŭ ca fermecate, cînd eșea el la vînătoare; iar de se preumbla numaĭ prin codri și prin livezĭ, mierlile și privighietorile, pitulicile și sticleții, presurele și sfranciociĭ, petroșeiĭ și sfredelușiĭ, bot groșiĭ și scatiĭ, țoiĭ, țintezoiĭ și pițigoiĭ, toțĭ îl întîmpinaŭ peste tot locul cu dulcele lor cîntărĭ; cucul iĭ vestea la tot ceasul mulțĭ anĭ cu noroc, și prigoriĭ cu pene

albastre, îl însoțeaŭ pretutindenĭ, chiuind și sburînd vesel d'asupra capuluĭ săŭ.

«Trecu o zi, trecură două, ba maĭ trecură și alte nouă și voinicelul nu se îndura ca să se înstrăineze de la mîndrele plaiurĭ ale Buzăuluĭ, în care el domnea acum cu voie bună peste toată firea sburătoare cîtă fîlfîie sub soare. Noaptea pe la cîntătorĭ, pînă a nu se revărsa bine de zorĭ, el era purces la vînătoare, și maĭ adesea seara îl apuca prin pădurĭ, ucigînd și stîrpind alte păsărĭ cobitoare ce se arăta numaĭ prin întuneric.

«Rătăcea într'o zi pe culmea păduroasă a Istrițeĭ, — tocmaĭ colo jos, la curmătura dealurilor, sub care încep a se așterne cîmpiile, — cînd deodată, fără veste, pe la sfințitul soareluĭ, se ridică din vale un vînt mare și turbat care îndoia fagiĭ, frîngea plopiĭ, smulgea ulmiĭ și cletena cu urlet tot codrul și tot muntele. Într'o clipă, noriĭ de pretutindenĭ la un loc se adunară, negurele se îndesară, și peste tot cerul se destinse un pod întunecat de fer și de aramă, peste care trecea și se învîrtea sfîntul Ilie, încurându-șĭ armăsariĭ cu tunete și cu plesnete, și scăpărînd numaĭ fulgere și trăsnete de sub roatele caruluĭ săŭ. Apoĭ dintr'o năprasnică detunătură, se sparse deodată podul, brăzdat de miĭ de săgețĭ luminoase și începu a curge pre pămînt, o ploaie groaznică.

ploaie cu șiroaie
de făcea pîraie:
ploae cu bășicĭ
de strica poticĭ;
ploaie spumegată
'nneca lumea toată;
ploaie de potop
făcea lumea snop.

«Cînd se maĭ potoli furtuna, feciorul de împărat cătă a se urni din scorbora unde stătuse pitulat; dar el nu maĭ știu încotr'o s'apuce, așa de tare era, în codru, și frunza deasă, și noaptea întunecoasă, și calea pietroasă; pe unde căta urma umblată, urma era ștearsă; pe subt atîtea frunzare căzute, toate cărările se făcuse nevăzute. Nu vedea,

nu auzia, nicĭ în greul pămîntuluĭ, nicĭ în uşurelul vîntuluĭ; numaĭ cînd trăgea bine cu urechia, iĭ venea din depărtare la auz, chiotul ghionoaeĭ ce-şĭ ascuţea noaptea ciocul de coaja copacilor, şi miorlăitul cucuvăilor care se chemaŭ jalnic una pe alta prin mijlocul bezneĭ; apoĭ uneorĭ iĭ trecea repede pe dinaintea ochilor şi cîte o umbră neagră de lăstun rătăcit, care cădea din văzduh, cu lungele-ĭ aripe îngreuiate de ploaie.

«Toată noaptea ar fi umblat el fără spor; dar noroc că avea cu sine pe coteiul luĭ cel maĭ bărbat, cel maĭ priceput, cel maĭ credincios.

Miclăuş cîne 'nvăţat
ştia seama la vînat;
el apucă spre colnic,
uşor, sprinten şi voinic:
tot spre vale se lăsa,
şi cărarea căuta,
botul prin earbă vîrînd,
urmele tot mirosind.
Urma-ĭ icĭ, urma-ĭ colea!
Miclăuş n'o maĭ perdea,
pr'întuneric o simţea,
noaptea 'ntocmaĭ ca zioa.

«Astfel, cu cînele călăuză bună, voinicul apucă d'alungul în jos, valea Orgoaeĭ. Prin volbura apelor eĭ se rostogoleaŭ acum cu vuiet, rădăcinile de copacĭ şi bolovaniĭ de piatră, surpaţĭ de la munte. Şi cînele şi stăpînul umblaŭ încet şi cu sfială pe costişul lunecos; dar cînd ajunseră tocmaĭ d'asupra priporuluĭ de unde se văd, în poală, urmele uneĭ cetăţĭ de Uriaşĭ şi brasda vladnică a Troianuluĭ, Miclăuş stătu în loc mîrîind ca în preajmă de vînat. Voinicelul sticli ochiĭ. Flăcăraie alburiĭ eşeaŭ pe acolo din pămînt şi zburaŭ d'asupra tainiţeĭ unde stătură ascunse, atîta mare de vreme, comorile de la Pietroasa, cloşca cea vestită cu puiĭ eĭ de aur; dar pe la lumina sclipitoare a văpaielor, vînătorul zări printre erburĭ şi petroaie, căpăţîna lungăreaţă a unuĭ dihor carele, cu ochiĭ

răsleţĭ cătă drept la dînsul. Trupul şi coada, dobitocul şi le încolăcise, le făcuse ghem în faţa coteiuluĭ, cum fac dihoriĭ cînd n'aŭ loc de scăpare în vizuinile lor de sub pămînt. Voinicul nostru era gata să asvîrle într'însul ghioaga luĭ cu ţinte poleite ca să-l prăpădească, cînd dihorul începu a chiţăĭ în limba luĭ de lighioană şi a zice:

«Împărate luminate,
nu-mĭ lua zilele toate:
iea-mi-le pe jumătate;
că-ţĭ voĭ da eŭ nestemate,
chiar piatra smaranduluĭ,
verdeaţa pămîntuluĭ!»

«Feciorul de împărat, aducîndu-şĭ aminte cît de bun augur îĭ fusese asemenea vorbe din graiul vulturuluĭ, lăsă ghioaga jos şi goni cînele în laturĭ; iar lighioana, bucuroasă de a se simţi scăpată, începu să rîcîie ţărîna cu labele şi scoase dinaintea voiniculuĭ o pieatră de smarand, mare şi frumoasă, de strălucea verde şi rămurată ca spicul crud al grîuluĭ, ca rodul pămîntuluĭ.

«Atîta fu voiniculuĭ pînă ce ridică de jos smarandul fermecat şî-l băgă în sîn; ş'apoĭ de atuncĭ înnainte toate jivinile cîte se tîrăsc prin ţărînă şi cîte se ascund pe sub pămînt, toate îl cunoscură pe dînsul de stăpîn. Viezuriĭ cu periĭ surĭ, lungĭ şi drepţĭ ca ţepele, şi bursuciĭ somnoroşĭ, carĭ ies numaĭ noaptea din vizuinĭ; şderiĭ pădureţĭ cu blana ruginie, deasă, moale şi frumos netezită, şi vidrele colţate de pe malul bălţilor; nevăistuicele cu trup prelung şi mlădios şi cu guşe albe, care se furişează printre răzoare, vînînd cuiburĭ de păsărele, şi veveriţele şugubeţe cu coada vîlvoi, care sar zglobiĭ pe crăcile copacilor ronţăind alune, ghindă şi scoruşe; pinţele cu labe scurticele la piept, iar la spate cu picioroange, care cînd umblă se saltă ca locustele, şi căţeiĭ pămîntuluĭ, — de le zice şi suiţe, — cari scot capul la amiazĭ din găurĭ ca să latre la soare; apoĭ mişuniĭ ceĭ cu gropanele pline de grîne şi şobolaniĭ din smîrcurĭ; toate lighioanele pînă şi

cîrtițele orbețe și aricii ghimpoșĭ, ba chiar șerpiĭ, gușteriĭ și șopîrlele, toate i se arătaŭ luĭ în cale, saŭ ca să-l slujească la vre-o trebuință, saŭ ca să piară de mîna luĭ, cînd avea plăcere de vînat. Cu dînsul vulpile îșĭ cheltuiaŭ de pomană viclenia mințeĭ și iuțeala piciorului, căcĭ de fiecare minciună a vulpeĭ, el afla prea lesne mijloace o mie ca să-ĭ vie de hac. Apoĭ și cu ursul cel maĭ sălbatic, el îșĭ făcea jucărie; fără secure, fără cuțit, el intra semeț în vizuina luĭ, se lua cu dînșiĭ la luptă dreaptă și în totd'auna ursul cădea mort la pămînt.

«Astfel prin văzduh, astfel pe sub pămînt, el era maĭ mare; de aceea și traiul luĭ era acum și maĭ mult pornit pe vînătoare.

«Cînd feciorul de împărat trecea pe dealul Balauruluĭ, d'a stînga Slăniculuĭ, lighioana cea înfricoșată, cu o falcă în cer și cu alta în pămînt,

Șerpoaica cu solziĭ verzĭ,
— să n'o vezĭ, să n'o visezĭ! —

de grabă se zvîrcolea, se pitula și se afunda pănă la gurile iaduluĭ, ca să nu o vază viteazul vînător, să nu-ĭ reteze cu paloșul șapte capete și să nu-ĭ stingă șapte suflete. Orĭ cît de mult se silea dînsul ca să'ĭ apuce înainte, iazma iaduluĭ prididea cu fuga şi voinicul rămînea mereŭ să'şĭ scoată necazul pe paserile ceruluĭ şi pe lighioanele pămîntuluĭ. Da zi peste zi şi nu putea nimeri.

«Aşa maĭ păţi într'o noapte; şi a doua zi, de ciudă și de mînie, se porni de pe dealul Balauruluĭ în jos, cînd abia se miji de ziuă şi ajunse de odată cu zorile, cînd se deschideaŭ florile, la valea stearpă şi pustie a Pîclelor de glod.

«Dacă nu ştiţĭ şi n'aţĭ văzut, să vă spui eŭ că acolo şi-a aşezat Necuratul cazanele cu catran şi cu smoală colcotită: pe sub pămînt gîlgîie şi fierbe glodul noroios, maĭ rece decît ghiaţa, maĭ negru decît ceaţa; apoĭ, pe gurĭ căscate prin tot ocolul aceleĭ văĭ fără de scursoare, ţîşneşte tina în sus, cînd de o schioapă, cînd de o palmă,

cînd de un stînjen și maĭ mult; la fiecare gură împrejur s'a durat mușuroi, și balele cătrănite pe care Ucigă-l-toaca le scuipă din văgăune, se scurg năclăite d'a lungul movilițelor, se adună în nomol, se usucă de vînt, se crapă de soare și aștern tot fundul văiĭ cu o humă sură și jilavă, pe care nu se prinde, Doamne ferește! nicĭ troscot, nicĭ ciulinĭ.

Cînd de pe culmea vecină, feciorul de împărat făcu ochiĭ roată d'asupra văiĭ urgisite, el văzu o biată căprioară rătăcită, călcînd cu sfială prin nomolul uricios al mocirleĭ; maĭ departe, o fiară sălbatică, un rîs, sta stîrcit la pîndă; părul de pe dînsul, lung și supțire, alb și cu pete negre, se zbîrlise în sus; urechile'ĭ țuguiete cu pămătufurĭ de perĭ negri la vîrf, se rădicase drepte, și ochiĭ luĭ, viĭ și pătrunzătorĭ ca ochiĭ de femee, scăpărăŭ scînteĭ. Numaĭ în două treĭ săriturĭ de pisică, el ajunse căprioara, se acăță de pieptul eĭ, își înfipse dințiĭ în beregată și se gătea să 'ĭ sugă cu desfătare sîngele din vine, cînd voinicelul învîrti repede praștia ca să o isbească în fiară. Dar ochiĭ rîsuluĭ, care văd și în miezul pietrelor, zăriră ce i se gătea; el se smulse de la pieptul căprioareĭ și începu să latre în limba luĭ de fiară:

«Împărate luminate,
nu-mĭ lua zilele toate;
iea-mi-le pe jumătate,
că-țĭ voĭ da eŭ nestemate,
chiar pieatra rubinuluĭ,
clocotirea sîngeluĭ!»

«Ș'acum, pentru a treia oară, feciorul de împărat iertă viața rîsuluĭ, precum iertase pe a vulturuluĭ, precum iertase pe a dihoruluĭ; el strînse praștia pe mînă, iar fiara, veselă și mulțumitoare că scăpase cu zile, scăpără din ochiĭ eĭ o piatră de rubin, mare și frumoasă, roșie și vie, maĭ roșie decît fraga munteluĭ, maĭ vie decît para foculuĭ și întocmaĭ ca sîngele voiniculuĭ.

«Cînd o luă voinicul în mînă și o băgă în sîn, pare că

iĭ maĭ crescu de o schioapă inima într'însul. De aci înainte toată firea cu suflare era pradă luĭ. Toate fiarele pe care iuțeala sîngeluĭ le împinge în fuga lor, a se așterne pămîntuluĭ ca iarba cîmpuluĭ la suflarea vîntuluĭ, toate cele care trăiesc din vărsarea sîngeluĭ, toate cîte din sînge o și pierd, toate se supuseră și ele la voințele voinicului, ca pasările ceruluĭ, ca lighioanele pămîntuluĭ.

«Dinaintea unuĭ așa minunat vînător,

cerbiĭ de la munte
plecaŭ a lor frunte,
mistreţiĭ colţaţĭ
cădeaŭ împuşcaţĭ,
capra săltăreaţă
nu scăpa cu viaţă,
lupiĭ din pădure
picaŭ sub secure,
iepuriĭ fricoșĭ...»

Cam pe aci ajunsese cu povestea Bisoceanul meŭ, cînd deodată auzirăm la spatele nostru, o detunătură de pușcă urmată de un *Donner-Wetter-Saperment!* exprimat cu o energie de adevărat granadir kesaro-crăiesc. Ne întorserăm iute ochiĭ îndărăt; dar nu maĭ era nimenĭ; tovarășul meŭ, neamțul, se făcuse nevăzut.

— «Sărăcuț de maica mea!» — strigă din băierile inimeĭ Bisoceanul, — s'a răpus domnul *Ininger*. — (Acest fel găsise el cu cale ca să localizeze titlu de inginer al tovarăşuluĭ meŭ).

Alergarăm de grabă la locul de unde venise sgomotul și, subt o tufă găsirăm pe neamț răsturnat pe spate, dînd din mînĭ şi din picoare ca să se scoale; alăturĭ era pușca luĭ din a căriĭ țeavă eşea încă fum; puţin maĭ departe se tăvălea o păsărică printre fulgiĭ eĭ răsipițĭ pe iarbă. Calul, de pe care căzuse inginerul, se zărea departe în vale; cu şeaua pe dînsul, el apucase vesel şi în goana mare, drumul caseĭ, lăsînd călărețuluĭ libera facultate, saŭ de a rămîne unde căzuse, saŭ de a-șĭ urma calea cu orĭ-ce alt mijloc de locomoțiune.

— «Bine, prietene, — ziseĭ în sfîrșit eŭ pățituluĭ, după ce constatarăm că nu se află în nicĭ o primejdie, — «fă-mă să înțeleg maĭ întîĭ, cum aĭ căzut după cal?... Apoĭ, pentru ce aĭ tras cu pușca?... In sfîrșit pentru ce te-aĭ depărtat de noĭ?» — La toate aceste întrebărĭ, el nu avęa alt răspuns decît: «Asta, zăŭ, nu știŭ!»

Călăuzul nostru nu era maĭ puțin curios decît mine ca să afle cum se petrecuse lucrurile, dar el cel puțin găsea însușĭ pentru toate, cîte un cuvînt de răspuns și de mîngîiere.

— «Lasă, domnul; nu e nimica, că aĭ căzut pe spate și te aĭ răzimat în coate. Răŭ era dacă cădeaĭ pe brîncĭ, că puteaĭ nasul să ți-l frîngĭ,»

Căutînd apoĭ prin iarbă, el dete peste păsărica rănită și jumulită, care, sărmana, se svîrcolea ca vaĭ de ea; era o biată ciocîrlie. Bisoceanul luînd'o în mînă, cunoscu îndată că era ucisă, nu de alice, ci de ciocul gaițeĭ: — «Cu bună seamă, domnule, dumniata aĭ vrut să tragĭ în păsărea răpitoare și nu veĭ fi nemerit'o; dar lasă că nu e nicĭ o pagubă; vînatul cel bun tot al domnieĭ tale a rămas. Vorba romînuluĭ; «nu e pentru cine se gătește, ci pentru cine se nimerește».

Dar neamțul se apără că el n'a tras de fel cu pușca, că pușca s'a tras singură și că, din aceia, calul speriindu-se, a sărit și l-a trîntit jos, unde l'a și lăsat fără rușine nicĭ păcat.

— «Lasă domnule, că și așa e bine!» — zicea Bisoceanul «Dumniata tot nu rămîĭ păgubaș, că, și dacă n'aĭ dat în vînat, vînatul ți-a picat din cer jumulit gata. Ș'apoĭ despre căzătură, să n'aibĭ vre o mîhniciune, că pămîntul nostru romînesc e bun de obrînteală;

Cine cade pe el jos
Se scoală maĭ sănătos.»

Și într'adevăr, domnul *ininger* se rădicase teafăr și fără vătămare. Se vede că somnul îl podidise pe cînd Bisoceanul îmĭ povestea basmul, pe care el nu-l putea pricepe,

şi astfel pe nesimţite rămăsese în urmă de noĭ. Pe cînd dar neamţul moţăia călare şi-calul îşĭ urma calea în ticnă, o veselă ciocîrlie se legăna prin aer, ciripind la soare, întocmaĭ ca şi ciocîrlia cea din graţioasele strofe ale *glumeĭ* vechiuluĭ poet francez Ronsard, cel de viţă romînească: [1])

Heĭ! Doamne mult îmĭ sînt dragĭ
plăcerile dulceĭ tale vieţĭ,
ciocîrlia, care despre amor
cînţĭ dinzĭ de dimineaţă,
scuturînd în aer roua
cu care e stropită pana ta!
Maĭ nainte ca soarele să răsară
tu înnalţĭ trupu-ţĭ spălat
spre a-l şterge de norĭ,
cletinîndu-ţĭ aripele mărunte
şi săltîndu-te în micĭ săriturĭ.
Tu spuĭ in aer aşa dulcĭ cîntărĭ
în a ta veselă ciripire,
încît orĭ-ce amant ar dori,
cînd te aude cîntînd primăvara.
ca tine să fie păsărică.

S'a întîmplat însă ca, în loc de poeticĭ amanţĭ, ciocîrlia

[1]) *P. de Ronsard*, «l'Aloüette», printre poeziile numite «Gaietés ou Gaillardises»:

Hé Dieu, que je porte d'envie
Aux plaisirs de ta douce vie,
Aloüette, qui de l'amour
Degoizes dès le poinct du jour,
Secoüant en l'air la rosée
Dont ta plume est toute arrousée!
Devant que Phœbus soit levé
Tu enleves ton corps lavé
Pour l'essuyer près de la nüe,
Tremoussant d'une aile menue
Et te sourdant à petits bons,
Tu dis en l'air de si doux sons
Composez de ta tirelire,
Qu'il n'est amant qui ne désire
T'oyant chanter au Renouveau,
Comme toy devenir oiseau.

noastră să fie auzită numaĭ de o gaiță flămîndă și, în cazul de față, urmașul banuluĭ Mărăcine se vede silit să treacă lira în mîna strămoșuluĭ saŭ Virgiliŭ, ca să sfîrșească această istorioară [1]).

Pasărea vrăjmașă se răpezi, sbierînd prin aer, ca să prindă pe cîntăreața, și aceasta, mititica, în zadar cercă să-ĭ scape prin fugă. «Pretutindenĭ unde dînsa, fugind ușurică, tăia văzduhul cu aripele eĭ, iată și dușmana, cruda gaiță o urmărea cu chiote marĭ prin aer.»

La țipetele de bucurie ale gaițeĭ, la văetările sărmaneĭ ciocîrliĭ, somnorosul, plecat pe oblâncul șeleĭ, tresări și, în mișcarea-ĭ zăpăcită, îĭ căzu pușca de pe umerĭ; cocoșul se lovi de scară; umplutura se descărcă cu sgomot; gaița și calul se speriară amîndoĭ de odată; una lăsă prada să-ĭ pice din cioc; celalt trînti jos pe călăreț, și ast-fel vînătorul fără voe și vînatul neașteptat se întîlniră alăturĭ, pe iarba verde a plaiuluĭ.

Dar calul, ca și gaița, îșĭ văzu de calea sa și tovarășul meŭ rămase pe jos. De aceia și Bisoceanul, carele era cam atins în amorul săŭ propriŭ de povestitor, prin somnul ingineruluĭ, îĭ spunea drept mîngîiere: — «Vezĭ, domnule *ingineŕ*, dacă domnia-ta știaĭ romînește și ascultaĭ la basmul meŭ, nu eraĭ să pațĭ atîtea nevoĭ! Dar fie! cînd este vorba de vînătoare, apoĭ poțĭ să mi te lauzĭ că eștĭ născut cu tichia în cap, și

Vînătorul norocos
umblă bucuros
pe jos».

Ast-fel ne urmarăm calea spre Bisoca.

---

[1]) *Virgilli* Georgic. I, v. 405—408;

Quacumque illa levem fugiens secat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox, magno stidore per auras
Insequitur Nisus.

XI

Eram acum tocmaĭ pe culmea dealurilor sub care se adăposteşte, ca într'o copaie, satul Bisoca. Gata a cîrmi în dreapta ca să coborîm în sat, aruncaĭ împrejurul meŭ o lungă şi mulţumitoare privire, voind să-mĭ iaŭ ziua bună de la întinsele priveliştĭ ale plaiuluĭ, maĭ nainte de a le pierde cu totul din vedere.

Soarele apunea drept dinaintea noastră; cercul luĭ roşatic scăpătase pînă pe zarea orizontuluĭ şi razele-ĭ, calde şi senine, pare că se aşternuse peste tot şesul răsăritean al ţăriĭ, care ni se destindea acum sub ochĭ. De pe acest tăpşan culminant de unde munţiĭ Săcuenĭ cotesc spre ţara Vranceĭ, tot Bărăganul, tot cîmpul Brăileĭ, tot şesul Galaţilor, cu matca Rîmniculuĭ, cu valea Buzăuluĭ, cu lunca Siretuluĭ, toată acea lată şi oablă cîmpie se arăta scăldată într'o lumină gălbue şi lucioasă, ca faţa uneĭ uriaşe siniĭ de aur; printr'însa, liniile şerpuite ale rîurilor se desprindeaŭ ca fire creţe de beteală argintie, iar suprafaţa netedă a apelor sărate din Balta-Albă şi din Balta-Amară oglindeaŭ ca nişte ochiurĭ de sticlă, frecate în mijlocul dauriteĭ table. În depărtarea cea maĭ afundată, dealurile dobrogene, tivite cu aburoasa cordea a Dunăreĭ, încingeaŭ, ca cu un cerc plumburiŭ, acest curios tabel, al căruĭ aspect devenea cu totul fantastic, prin neobişnuite şi metalice reflecse.

Maĭ aproape de noĭ însă, sub forme şi cu colorĭ maĭ reale, se vedeaŭ pe vîrful Bisoceĭ şi pe al Ulmuşoruluĭ, marĭ pietroaie sure şi murgĭ, unele grămădite la un loc ca turme de vite adunate la repaos, altele răsipite prin livezĭ ca vacile cînd pasc pribege. Apoĭ, subt aceste muchiĭ, la stînga, pămîntul se lăsa la vale în costişe şi pripoare gradate, pînă se cufunda în jghiaburile mult umbrite ale Rîmniculuĭ şi Rîmniceluluĭ; tot pe acolo, la locul ce se zice între Rîmnice,se zăreau încă poienile fragede şi verzĭ ale Năculelor, adăpostite sub stîncile roşcate, care

se numesc Petrele-Feteĭ; și în fund de tot, înălțîndu-se în albăstreala înegurată a ceruluĭ, se perdeau culmile păduroase ale Steșiculuĭ, învelite în umbre viorii, civite și negre,

Preumblîndu-mĭ ochiĭ, cînd preste șesul cu străluciri și scînteie, cînd prin munțiĭ cu tainice și răcoroase raze, mă așezasem pe un bolovan de pieatră și așteptînd să dispară cu totul soarele, nu mă puteam sătura de asemenea priveliștĭ, ce noă, orășenilor, ne este dat arare-orĭ a le vedea; dar călăuzul nostru știa că noaptea are să vină iute și că scoborîșul, pînă la sat ne va cere, prin întuneric, poate o oră și maĭ bine; de aceia el ne îndemnă să ne pornim îndată, și drept mîngîiere, îmĭ spune că are tocmaĭ vreme ca să isprăvească și basmul cel cu Feciorul de împărat, norocos la vînat, pînă vom sosi la vale.

— «Bine, zicĭ, bădiță; — îĭ răspunseĭ: — negreșit că trebuie să mi-l spuĭ tot, dacă maĭ este. Dar stăĭ! unde rămăseșĭ? ... pare că începuseșĭ a îndruga o șiretenie de lighioane ca cea din hora desgoveleĭ:

Ursul cu cerceĭ
umblă după mieĭ,
Lupul cu cimpoĭ
umblă după oĭ,
Vulpea în papucĭ
umblă după curcĭ,
Ș'un iepure șchiop,
într'un vîrf de plop,
treieră la bob.

«Așa este, ?

— «Cam așa, dar iar nu prea, — îmĭ răspunse munteanul perzîndu-șĭ oare-cum sărita, în urma glumeĭ mele de care mă și căiam, și scărpinîndu-se la ceafă ca omul care stă la îndoială. — «Pe semne, boierule», — adăogi el, — «ți s'a făcut urît unde am tot spus anume toate soiurile de paserĭ și de jivine care trăesc pe la noĭ, la munte. Dar de! ce să'ĭ fac eŭ, dacă așa e basmul? Va să-l spuĭ și eu după cum este șartul și datina luĭ. D'acum înainte

însă nu maĭ avem nimic a face cu lighioanele cele cu patru picioare, nicĭ cu cele multe sburătoare; destul numaĭ să vă fie în știre că Feciorul de împărat nu avea seamănul său pe lume la ale vînătoariĭ. Cînd d'abia da cu gîndul să facă vre-o isbîndă la vînat, voința pe dată i se și împlinea; de aceia și lumea întreagă cînd pomenea despre dînsul, nu-ĭ zicea într'altfel pe nume, ca: Feciorul de Împărat, cel cu noroc la vînat.

«De va fi stat o lună, saŭ un an saŭ doĭ, petrecîndu-șĭ viața fără alte nevoĭ decît numaĭ cu plăcerea și cu mîngîierea de a prinde și de a ucide fieare pădurețe și păsărĭ cîntărețe, cine va ști, spună-o. Pe noĭ ceștia, plăiașĭ și vînătorĭ de munte, atîta ne taie capul că omul la vînătoare, fie pe ger și ninsoare, fie pe năduf de soare, nicĭ nu prinde veste ca ce timp maĭ este, nicĭ nu vrea știe cum are să'ĭ fie, nicĭ nu bagă 'n seamă la muncă de-l chiamă nicĭ că ia minte de orĭ ce cuvinte, ci vesel omoară vremea care sboară, fără grijĭ trăește pe pămînt domnește și e la vînat ca și împărat.

«Acum, dațĭ și d-voastră cu socoteala, dacă chiar noă, — niște biețĭ păcătoșĭ plinĭ de trude și de nevoĭ, — vînătoarea ne oțelește sufletele și ne răpește mințile, apoĭ ce încîntic de falǎ și de vitejie trebuie să fi fost pe voinicul fecior al Doamneĭ Neagăĭ! Vesel și voios la inimă, ager și vîrtos la trup, el zîmbind eșea dimineața din palatele părinteștĭ, zîmbind se înturna seara la maică-sa înapoĭ. Așa viață, lină și neturburată, dor'că în raĭ poate să maĭ fi gustat cine-va.

«Dar grijele și mîhniciunea lăsat'au vre odată multă vreme pe om fără ca se lege de capul luĭ? Firea omenească așa este ea de la Dumnezeŭ osîndită, ca să nu plutească neîncetat ușor ca fulgul pe apă, și să nu calce mereu tot pe căĭ desfătate. Căcĭ, acolo unde este poiana maĭ înflorită și cu frunzarĭ acoperită, acolo e și cursa priponită. Daĭ într'însa fără ca s'o vezĭ; te apucă, te glodește și une-orĭ chiar de rea nu vreĭ să o crezĭ.

«Ia să vedeţĭ acum în ce fel păsul avea să-l ajungă pe voinicelul nostru, şi cu ce gingaşe amăgirĭ avea să-ĭ sece puterile şi să-ĭ stingă fericirile.

«Într'o seară ca cea de astăzĭ, pe la apus de soare ca acum, el şezuse să se odihnească pe unul din pietroaiele măcinate de pe dealul Ulmuşoruluĭ, tocmaĭ d'asupra gîrliciuluĭ de pieatră, căruia îĭ zicem noĭ grajdul Zmeilor, fiind-că acolo se adăposteaŭ odinioară, în vremea de demult, fiearele cele aripate. Şedea el şi privea în jos cum negurele întunecau treptat văile şi culmile, cînd văzu trecînd încetinel de d'asupra capuluĭ săŭ, o porumbiţă, uşoară şi albă ca spuma lapteluĭ la mulsoare, ca florile crinuluĭ la raza de soare. I se făcu dor de acea păsărică şi ca s'o prindă de vie, puse mîna în sîn la zamfirul cel fermecat; dar ea, uitîndu-se la dînsul cu ochĭ dulcĭ, fermecătorĭ, gunguni galeş în limba eĭ cea păsărească, şi-ĭ zise:

«Ah, voinice, voinicele,
nu opri căile mele;
ci te iea dup' al meŭ sbor;
căcĭ, cu sînul plin de dor,
te chiamă să'ţĭ facă dar
un scump, alb mărgărităr
mîndra Fată' a Pietrelor
din valea Năculelor».

«Aceste cuvinte, aşa dulce şoptite, deşteptară în inima voiniculuĭ un freamăt necunoscut; în sînul luĭ se aprinseră dorinţe nedesluşite, pe care pînă în ciasul acela nicĭ în vis nu le încercase. Fără de a maĭ sta să cugete, el se rădică iute în picioare; sîngele i se încinsese ca focul prin vine; pieptul îĭ svîcnea; în tot trupul simţea un avînt neînstrunat ce-l pornea să meargă supus şi ascultător la chiămarea porumbiţeĭ. Urmărind cu piciorul pe uscat sborul eĭ lin, cumpătat, el scobora văĭ, suia dealurĭ, străbătea pădurĭ, trecea luncĭ şi pîraie, şi de ce umbla, pare că maĭ uşor păşea. Cînd raza soareluĭ se prelungea sfieaţă pe

foițele erbei înflorite din poiana de sub stîncele Năculelor, păsărica se opri pe o răsură îmbobocită și cu grai dulce cîntător, strigă așa:

«Tu ce plîngĭ în stîncă
la umbră adîncă,
eşĭ acum din pieatră,
albă, dalbă fată,
viie şi frumoasă,
blîndă, răcoroasă,
cu chip luminos,
cu trup mlădios,
cu păr aurit,
pe umerĭ leit!
eșĭ fată din pieatră
să te vază-odată,
scumpul tăŭ ursit;
căcĭ iată-Ĭ sosit!»

«Ca un vis, ca o părere, se cobărî de pe stîncă, mîndra albă fată, naltă, mlădioasă ca o trestioară, cu părul de aur, cu ochĭ de balaur, ruptă din soare întocmaĭ ca Ileana Cosinzeana. De frumoasă ce era, de albă ce s'arăta, la soare puteaĭ căta, iar la dînsa ba! Cine îĭ vedea mersul, cine 'ĭ zărea chipul, cine 'ĭ auzea glasul, nu putea să o privească și să nu o îndrăgească, nu putea să o auză și să nu i se încrează.

«Cu zîmbet gingaș pe guriță, cu ochĭ galeșĭ și pătrunzătorĭ, venea mîndra cam descinsă, pășind ușor și legănat prin earba moale și deasă a pajișteĭ. Ea se opri dinaintea voiniculuĭ și, arătîndu-ĭ între degețele, un bob măruntel de mărgăritar alb, curat și luminat ca laptele la mulsoare, ca floarea crinuluĭ la soare, ca dragostele de fată mare, ea, cu viers dulce femeiesc, care maĭ lesne decît săgeata străpunge inima voiniculuĭ, îĭ grăi, rîzînd, așa:

«Daţi-l'aş și nu l'aş da,
că mă tem il veĭ uita
cînd la vinat te tot plimbĭ! —
Ba l'aş da, de vreĭ să-l schimbi

cu piatra zamfiruluĭ,
limpezimea ceruluĭ,
cu piatra zmaranduluĭ,
verdeața pămîntuluĭ,
cu piatra rubinuluĭ,
colcotirea sîngeluĭ.»

«Feciorul de împărat rămase uimit ca din naintea uneĭ năluciri încîntătoare. Nu știa bine dacă este deștept saŭ dacă visează. Nu-ĭ venea să dea crezămînt nicĭ vederilor, nicĭ auzuluĭ: și cu toate acestea, zîna ce-ĭ sta în față îl privea cu ochĭ fermecătorĭ, aruncînd prin tot trupu-ĭ, cînd aburĭ fierbințĭ, cînd fiorĭ de ghiață; vorba eĭ îĭ răsuna pînă în suflet, dulce și înduplecătoare. Pe cînd ea căta la dînsul și zîmbia, luĭ i se nălucea pare că cîmpul înflorise și cerul se luminase, iar cînd ea deschise gura ca să-ĭ vorbească, pentru dînsul, munțiĭ răsunară, apele se turburară, braziĭ se scuturară, codriĭ se treziră, frunzile șoptiră, stelele clipiră și în loc se opriră. Atuncĭ viața, să i-o fi cerut dînsa, gata și bucuros era el să i-o dea, numaĭ ca mereŭ să poată privi la ea, numaĭ ca în vecĭ să o poată auzi.

«De grabă scoase din sîn cîte-șĭ trele nestematele fermecate, care pînă atuncĭ fusese și toată puterea și bucuria luĭ, și fără să se maĭ gîndească, fără să se îndoiască, le aruncă cu mulțumire în poala drăgălașeĭ copile. Buzele eĭ fragede și rumeoare se răsfoiră într'un rîs de nebunatică bucurie, și apucînd mărgăritarul între dințiĭ ei albĭ și mărunțĭ ca și bobul nestemat, îl puse binișor pe buzele voiniculuĭ, într'un dulce și larg sărutat.

«Atuncĭ umbrele călduroase și bălsămite ale nopțiĭ de vară ascunseră în negură și în tăcere pe fericițiĭ mirĭ; singură porumbița cea albă îĭ desmierda prin întuneric, cînd cu vesele cîntărĭ, cînd cu blînde văietărĭ; dar cînd răsăriră zorile, de o dată cu florile, porumbița amăgitoare și la dragostĭ îndemnătoare, peste țărĭ și peste mărĭ sburase, prin văzduh se depărtase, fugind ca să nu maĭ vie, și

luînd cu sine în vecie, scumpul, feciorescul dar, bobul alb de mărgăritar.

«Zile și nopțĭ, lunĭ și săptămînĭ trecură. Feciorul de împărat și Fata din piatră trăiaŭ înstrăinațĭ de lume, singurĭ singureĭ, el numaĭ cu dînsa, ea numaĭ cu el, și altă grijă nu purtaŭ, altă plăcere nu gustaŭ de cît ale dragostelor lor. Cercuind lumea întreagă în poienița înflorită și cu frunzarĭ acoperită de sub Pietrele feteĭ, voinicul năpustise codriĭ, urîse izbîndile viețeĭ sale de maĭ nainte. Vînătoarea era uitată; inima luĭ se scălda acum toată în desmierdărĭ noĭ și necumpătate. Păsărĭ, fiare și lighioane trăiaŭ de el oropsite; toate se înstrăinase și se lepădase de al lor sburdalnic stăpîn; nicĭ una nu-l maĭ cunoștea, nicĭ una nu-l maĭ asculta; dar nicĭ luĭ, nesocotitul, de ele nu-ĭ maĭ pasă. Arcul și săgețile, ghioaga și praștia staŭ aruncate la pămînt; rugina și putregaiul se lipise de ele și le rodeaŭ puterea. Așa feciorul de împărat, uitînd vitejia vînătorească, uitînd și casa părintească, ședea ziua și noaptea, lungit moale pe covoare și cu capul în poala copilei, se uita cu ochiĭ în ochiĭ eĭ, îĭ sorbea suflarea de pe guriță și-ĭ cerea mereu să-l dezmierde cu cînticele eĭ.

«Cîntă-țĭ, mîndro, cîntecul
că 'mĭ e drag ca sufletul.
Cîntă, scumpul meŭ odor!
Icĭ cu tine aș vrea să mor!»

Dar muierea tot muiere! Dăĭ ce-țĭ cere că o să te certe de ce i l'aĭ dat. Cu încetul cu încetul, începu fata a lua seamă că sufletul voiniculuĭ se înmuiase de dogoreala dragostelor femeeștĭ; acum îĭ părea răŭ și-ĭ venea ciudă că iubitul eĭ nu maĭ era ca maĭ nainte, vitejelul plaiurilor, căruia lumea îĭ zicea cu laudă: Feciorul de împăratul, cel cu noroc la vînat! In zadar îĭ cînta ea, cu viers dulce femeiesc, mîndru cîntec haiducesc; în zadar îl ruga să se trezească din traiul lînged și trîndav în care îl cufundase viața de iubire; în zadar îl tot îndemna ca să ieasă cu

dînsa din pustietate, ca s'o ducă să vază lumea. El în brațe o strîngea, dulce mi și-o desmierda, și așa îĭ tot vorbea:

«Facă lumea ce va face,
noĭ trăim aci în pace,
cum n'e drag şi cum ne place!
«Zică lumea ce va zice;
fericirea de aice
tot nu poate să ne-o strice!
«Spună lume ce-o voi,
noĭ aci cît vom trăi
fără grijĭ ne vom iubi».

«Dar urîtul, urîtul cel pocit, boala cea fără de crezămînt, care din plăcerĭ trezite încolțește, sufletul îl amărăște, cu dorurĭ se hrănește și la noĭ plăcerĭ rîvnește, urîtul cel urgisit, care usucă și topește, mereŭ și necurmat în inima copileĭ se prefira și pe fie-ce zi maĭ adînc o pătrundea, în ea zilnic se 'ncuiba, maĭ amarnic o rodea. Feciorul de împărat vedea și simțea toate; dar leac sie-șĭ nu-șĭ știa găsi. Fata umbla maĭ adesea razna prin pădurĭ și prin livezĭ cu fruntea înorată, cu fața lăcrimată și cînd se întorcea la soțul eĭ și îl găsea văitîndu-șĭ tristea, lungit sub tulpina brazilor, ea îĭ zicea plîngînd și suspinînd:

— «Scoală, dragă; scoală frate!
nu maĭ tot zăcea pe spate,
că mi-am urît zilele,
mutînd căpătîiele,
cînd la cap, cînd la picioare,
cînd la umbră, cînd la soare.

— «Of! dragă, iubita mea!
nu pot, nu pot, chiar d'aş vrea;
boala mea nicĭ că s'o duce,
pîn'ce tu nu mĭ-ĭ aduce
mură' albastră şi amară,
sloĭ de ghiață 'n miez de vară

— «Of! dragă, iubitul meŭ!
ajuta-ţi-ar Dumnezeŭ!
eŭ toţĭ munţiĭ i-am călcat,
mură-albastră n'am aflat,
sloĭ de ghiaţă n'am găsit,
că pămîntu-ĭ încălzit.

— «Fetișoară din Buzeŭ,
mură-albastră-ĭ ochiul tăŭ
care mă ucide răŭ;
sloĭ de ghiaţă netopită
e chiar inima-țĭ răcită
şi de mine deslipită.»

«Cînd ajunge inima să fie sleită de dragoste, apoĭ curînd piere și mila. Fata din peatră, sătulă și de pustiul

munților și de iubirea singuratică, visa acum noaptea și se gîndea ziulița întreagă, la locurĭ desfătate și pline de lume, la orașe cu sgomot, cu petrecerĭ și cu veseliĭ, la cetățĭ unde toțĭ să cate la dînsa cu dor și cu drag, și dînsa cu mîndrie la toțĭ să se arate frumoasă și împodobită în haine trufașe și în pietre nestemate. Destul, destul își închisese ea tinerețele în depărtărĭ, de lume înstrăinată ; destul gustate plăcerea iubirilor tăinuite. Acum inima-ĭ sbura ca fluturele, după lumină; sufletul eĭ cerea sgomotul veseliilor, strălucirea averilor, vîlva trufiilor. Astfel de dorințe îĭ frămîntaŭ mereŭ mințile, și știm cu toțiĭ că ce se naște în cap de muiere, într'însul neistovit nu piere.

«Într'o dimineață, cînd Feciorul de împărat se trezi din somn, îngreuiat de lîngoare și de inimă-rea, Fata din peatră perise de lîngă dînsul. O așteptă să vie la amiează, o așteptă să vie seara; dar umbra molifzilor se așternu încetinel d'a lungul pajișteĭ, scăzu și crescu iarășĭ, dovedind scurgerea vremiĭ, și nimenĭ, nimenĭ nu veni...

«Atuncĭ pricepu dînsul că copila a fugit și în pădurĭ l'a năpustit; atuncĭ văzu bine că puica a sburat, s'a dus și pe dînsul l'a răpus. Atuncĭ în lăuntrul luĭ se făcu adînc întuneric; în piept inima-ĭ zdrobită se încolăcea ca crîmpeie trunchieate de șarpe veninos. Ziua la soare, el se frămînta în durere; noaptea la stele, din ochĭ îĭ picura isvor de plînsoare, și la tot ceasul, noaptea ca și ziua, ziua ca și noaptea, glasul luĭ duios răsuna prin codriĭ:
— «Doamnă a inimeĭ mele, stăpînă a acestor locurĭ! de «ce m'aĭ părăsit? Unde te-aĭ dus? Ah, unde?... [1]).

«Ișĭ aducea aminte d'ale eĭ dalbe frumusețĭ, d'ale eĭ dulcĭ cîntărĭ, de zilele fericite pe cînd glasul munților și

---

[1]) Tesoro de los Romanceros y Cancioneros espanoles, recogidos y ordenados por d. *Eugenio de Ochoa*, (Paris, 1838) p. 137 : Romances del Cid Campeodor:

«Rey de mi alma, y desta tierra conde,
«Porque me dejas? dónde vas? adónde?»

al apelor răspundea cu vesel sursur la glasul copileĭ, pe cînd ea umbla legănîndu-se, gingașă și ușoară, pe verdeața livezilor, pe cînd ea tremurînd, scutura de pe cosițele-ĭ bălaie, zăpada maĭ puțin albă decît pelița eĭ. Atuncĭ inima luĭ, cu suspine, întreba în zadar pe codriĭ și pe stîncĭ: «Unde și în ce țară va maĭ fi acea mîndră floare, «acea drăgăstoasă romîncă, cu fața albă ca crinul, cu glas «încîntător de zînă?... Numaĭ rîul acuma, numaĭ apele, «cînd se clătesc, răspund cu vuiet la gemetele mele... Ah! «unde maĭ sînt, stăpîna mea dorită, ah! unde maĭ sînt «chiar și viscolile de odinioară!» [1]).

«Dar toată jalea luĭ era în deșert; ce a fost verde s'a uscat; ce a înflorit s'a scuturat. Intr'acele plaiurĭ, în care el găsise maĭ întîĭ mulțumirea, vînînd și prinzînd cu nepăsare păsărĭ de pre cer și fiare de pre pămînt, în acele dumbrăvĭ unde apoĭ îșĭ aflase fericirea la sînul drăgălașeĭ fecioare, acum totul era veșted, totul era ofilit, totul se îmbrăcase într'un giulgiŭ de ger și de întristare. El cercă să ridice de la pămînt arcul și săgețile, ghioaga și praștia; dar armele eraŭ ruginite, puterile-ĭ eraŭ slăbite, ochiul vedea turbure la țintă, brațu-ĭ nu maĭ știa să nimerească țălul. Deodată cu nestematele perduse și farmecul lor puternic; Fata din peatră le luase cu dînsa ca să facă cu ele cerceĭ și ghiordane; iar el sărmanul, el îșĭ aducea atuncĭ aminte, cu dor și cu jale, despre locul unde născuse, despre căminul unde crescuse, despre măicuța dulce care pe sînul eĭ îl legănase, despre toate bunurile, toate

---

[1]) *François Villon* (1431), Ballade des dames du temps jadis:

«Dictes moy, où, n'en quel pays
Est Flora, la belle Romanie,
La royne blanche comme ung lys
Qui chantoit à voix de sereine.
Echo, parlant, quand bruyt on maine
Dessus riviére ou sus estan.
Où sont ilz, vierge souveraine?
Mais où sont les neiges d'antan?».

averile și toate mulțumirile pe care le perduse. El se îngrozea văzîndu-se ajuns a rătăci, ca un suflet călător și fără tărie, prin locașele sălbatice ale fiearelor, a cerca prin codriĭ și prin pustiĭ năluca fericirilor, și inima-ĭ sîngera, răsipită în tîrziĭ și zadarnice căințe[1]).

«Cîțĭ alțĭ pe lume îșĭ văd ca dînsul, virtutea și norocul spulberate prin nesocotința lor! Cînd e omul tînăr, el nu știe, biet, să prețuiască bunurile cu care pronia cerească, mumă darnică și iubitoare, l-a înzestrat. Se îmbată de veselia juneței, de farmecul frumuseților, de plăcerĭ trecătoare, de sburdărĭ amăgitoare, și, dacă într'acea beție îșĭ pierde saŭ îșĭ risipește nestimatele odoare cu care îl împărtășise soarta, curînd, curînd în urmă, îl ajunge și ceasul amarnic al căințeĭ; ș'apoĭ dupe dînsul, se cască, întunecos și rece, tăcutul, pustiiul mormînt!

. . . .

«Așa! vă veștejițĭ voĭ toate, plăpînde florĭ ale vieţeĭ,

---

[1]) *C. V. Catulli*, Carmen LXIII, de Aty, v. 50—73:

«Patria, o mea creatrix; patria, o mea genitrix,
Ego quam miser relinquens, dominos ut herifugæ
Famuli solent, ad Idæ tetuli nemora pedem,
Ut apud nivem et ferarum gelida stabula forem,
Et earum omnia adirem, furibunda, latibula:
Ubinam, aut quibus locis te positam, patria, rear?
Cupit ipsa pupula ad te sibi dirigere aciem,
Rabie fera carens dum breve tempus animus est,
Egone a mea remota hæc ferar in nemora domo?
Patria, bonis, amicis, genitoribus abero?
Abero foro, palæstra, stadio et gymnasiis?
Miser, ah miser, querendum est etiam atque etiam, anime!
Quod enim genus figuræ est, ego non quod obierim?
Ego puber, ego adolescens, ego ephebus, ego puer,
Ego gymnasii fui flos, ego eram decus olei.
. . . .
Ego vitam agam sub aliis Phrygiæ columinibus,
Ubi cerva silvicultris, ubi aper nemorivagus?
Jam jam dolet, quod egi, jam jam que pœnitet!»

tinereţĭ, iubire, plăcerĭ, trecătoare frumuseţĭ, — frumuseţe, dar din cer pe care cerul pismaş îndată ni-l răpeşte,— în grabă vă ofilițĭ şi perițĭ toate, dacă printre voĭ doară nu se prefiră vre-un fulger cu arsură, vre un fior de nemurire!

«Cată cu un ochĭ de milă la cea tinerime de rînd care, în toiul frumuseţilor trăieşte în desmierdărĭ şi 'n desfătărĭ se îmbată... Cînd va goli până la fund paharul cu 'ncîntările, ce o să se maĭ aleagă dintr'însa! Cine o să maĭ ştie de ea?... Groapa, care o aşteaptă, o va 'nghiţi întreagă. Tăcerea de vecĭ o să stingă după lume, cu a eĭ fiinţă, ş'ale eĭ sterpe iubirĭ» [1]).

. . . .

Lacrămile de căinţă şi duioasele cugetărĭ ale feciorului de împărat, cel ce fusese odinioară norocos la vînat, mă pornise şi pe mine pe triste gîndurĭ; îmĭ veneaŭ acum unul dupe altul aminte atîtea falnice visurĭ ale juneţeĭ mele, care, împreună cu aniĭ ceĭ răpezĭ, s'aŭ nimicit în zadarnicul deşert... căcĭ răpezĭ, vaĭ! răpezĭ se strecoară aniĭ!...

Eheu, fugaces, Postume, Postume
Labuntur anni . . . . [2])
. . . .
. . . .

---

[1]) *Lamartine*, Méditations poétiques: A Elvire:
«Vous tomberez ainsi, courtes fleurs de la vie!
Jeunesse, amour, plaisir, fugitive beauté,
Beauté, présent d'un jour que le ciel nous envie,
Ainsi vouz tomberez, si la main du génie
Ne vous rend l'immoralité.
Vois d'un oeuil de pitié la vulgaire jeunesse,
Brillante de beauté, s'énivrant de plaisir;
Quand elle aura tari sa coupe enchanteresse,
Que restera-t-il d'elle? A peine un souvenir;
Le tombeau qui l'attend l'engloutit tout entière.
Un silence éternel succède a ses amours...»

[2]) *Horatii* Carmin. II. XIV.

Dar era noapte în toată puterea cînd începură să ne salute lătrătorii din satul Bisoca. În bătătura caseĭ arendăşeştĭ ardea un foc mare; descălecai la flacăraia trosnitoare a brazilor, şi domnul Sterie arendaşul ne eşi cu plin înainte. Într'o mînă ţinea o botă cu păstrăvĭ viĭ, proaspeţĭ şi sglobiĭ, pescuiţĭ în părîul spumegos de sub poala umbrită a Pietrelor Feteĭ; în cea-l-altă purta o cuşcă cu iepuraşĭ de casă, plocoane trămise de staritul unuĭ schit vecin, carele hrăneşte şi prăseşte în curtea mănăstiriĭ d'alde aşa arzoĭ şi spornic vînat, rar în ţară la noĭ şi botezat în Codicele civil, art. 468, cu numele poznaş de *Lapiniĭ ţinuţĭ pe lîngă casă*, iar în *Dicţionariul limbeĭ Romane, elaborat cu proiect după însărcinarea dată de Societatea Academică Română*, pagina 981, cu aceia, tot aşa diochiată şi puţin romînească, de: «*Cunicule* saŭ *cunicle*, specia de animalĭ, d'in genul *iepureluĭ*, forte assemine cu *iepurele*, şi de acea-a numitu pre a locurea şi *iepure de casa*, francesce *lapin*».

Aş dori să aflu care sunt locurile unde, vorbindu-se neaoş romîneşte, se maĭ zice şi altfel, bună-oară, — cine'l, cine'l, pus'aĭ degetul pe el? — *Cuniclu* şi *Lapin*.

D'aşa lătinie dobitocească,
d'aşa păcălitoare franţuzească
unul Domnul să ferească
limba noastră părintească!

Dar domnul Sterie, din tindă, ne pofteşte la mîncare. Drumul, basmul şi gîndurile melancolice m'aŭ secat la stomac; mă grăbesc dar a intra în casă, unde ne aşteaptă masa, care de mult stă întinsă.

Fiind-că, tu însă n'aĭ fost poftit împreună cu mine, te las afară şi drept mîngîiere, îţĭ trămit de departe, ca hrană intelectuală, bună de rumegat, această poveste încurcată, însoţind'o cu o prietenească salutare.... cam slabă şi şearbădă mîncare!...

Dar să fie cu iertare.
Căcĭ suntem la vînătoare!

Post-scriptum. — Nu mă ierta conștiința ca să nu îndreptez o eroare ce s'a strecurat în paginele de maĭ sus. Am zis că la noĭ guvernul nu s'a ocupat niciodată de a regula vînătoarea. M'am înșelat. Răposatul C. Negruzzi, carele nu a fost numaĭ un scriitor de talent, de spirit și de inimă, ci a maĭ fost și directore al Oficiuluĭ de Statistică din Moldova, ne dă în scrierile sale următoarea notă plină de interes și sprijinită pe calcule nediscutabile:

«De la 26 Ianuarie 1841 pînă la sfîrșitul luĭ Decemvrie 1845, s'aŭ ucis, după cataloagele Vistieriei, aceștĭ lupĭ:

În anul	1841 . . .	113	lupĭ marĭ		
» »	1852 . . .	198	idem		
» »	1843 . . .	318	idem . . .	59	puĭ
» »	1844 . . .	340	idem . . .	111	idem
» »	1845 . . .	261	idem . . .	101	idem
		1230	lupĭ marĭ.	271	puĭ
	Total 1501,				

și s'a plătit din Vistierie 18,450 leĭ pentru 1230 lupĭ marĭ și 2032 $^1/_2$ leĭ pentru 271 puĭ. În total 20,482 $^1/_2$ leĭ.

«Să vedem acum folosul acesteĭ legiurĭ.

«Să închipuim că fiecare lup era să mănînce pe an câte 12 oĭ. Pare-mi-se că sunt destul de moderat. Care e lupul ce s'ar mulțumi cu o oaie pe lună? În cincĭ anĭ vine de lup 60 oĭ, care pentru 1501 lupĭ face 90,060 oĭ. Socotind acum oaiea cîte 20 leĭ, face 1,801,200 leĭ, din care scăzînd 20,482 $^1/_2$ leĭ, prețul capetelor a 1501 lupĭ, rămîne folos 1,780,717 $^1/_2$ leĭ».

Tot cu această ocaziune, autorul *Păcatelor tinereților* maĭ povestește și o istorioară pe care am socotit că nu va strica să o transcriŭ aci, căcĭ ea va fi ca păhărușul de *Fine Champagne,* după un prînz îndesat și anevoie mistuit, — *rudis indigestaque moles!*

Iată ce scria Negruzzi în luna Fevruarie 1846:

«Viŭ de la vînătoare, prietene, unde am împuşcat un lup. Dă'mĭ voie decĭ să-ţĭ vorbesc despre el.

«Toată lumea cunoaşte lupul, fieara asta carnivoră şi nesăţioasă, duşmanul păstorilor şi groaza oilor. Din vremea regeluĭ Edgard, la anul 966, lupiĭ n'aŭ maĭ văzut pămîntul Engliterei; şi cînd, din toate staturile Europeĭ eraŭ proscrişĭ, numaĭ în Moldova, — sunt acum cincĭ anĭ, — vieţuiaŭ ca în sînul uneĭ republice, încît era o *blagoslovenie* cum lupiĭ şi jidaniĭ creşteaŭ şi se înmulţeaŭ! Însă la 1841, ministerul trebilor din lăuntru făcu o legiuire prin care se puse preţ capuluĭ de lup. Ţăraniĭ începură a-ĭ ucide, păstoriĭ a fi maĭ linişţiţĭ, şi oile a dormi maĭ fără grijă.

«Spun — nu ştiŭ de e aşa, — că lupiĭ văzînd osînda ce li se pregăteşte, aŭ ales o deputăţie dintre eĭ, care viind în capitală, şĭ-a tocmit un vechil ca să le apere dreptul ce'şĭ închipuiaŭ că aŭ. Acesta le-a făcut o jalbă lungă şi lată, în care dovedea tetragoniceşte că, de la descălicarea luĭ Dragoş, lupiĭ aŭ trăit în bună pace în ţară, că n'a maĭ făcut nimenĭ *sprafcă* ca să vadă cîte oĭ s'aŭ mîncat; că de vreme ce lupiĭ sunt lăsaţĭ ca să mănînce oĭ şi oile ca să fie mîncate de lupĭ, apoĭ după toate formele, legile şi obiceiul pămîntuluĭ, lupiĭ se cuvine a fi volnicĭ să mănînce oĭ, ş.c.l., ş.c.l.

«Ministrul Lupu Balş le întoarse jalba cu *nadpis* zicînd că obiceiul pămîntuluĭ poate sluji de lege, cînd nu este vătămător legeĭ, şi numaĭ atuncĭ li se va lua în băgare de seamă reclamaţia, cînd vor da înscris şi chiezăşie că nu vor maĭ minca carne, ci vor paşte troscot, ca nişte dobitoace ce sunt.

«Deputaţiĭ eşiră cu coada între vine, gîndind la nedreptăţile oamenilor. Viind la gazdă şi simţind apetit, se puseră la masă. Ospătarul le dete borş cu miel, cotelete de miel şi friptură de miel.

— «E bine! strigă unul din eĭ, — maĭ zi-mĭ că este dreptate în lumea asta. Oameniĭ mănîncă oĭ, şi noĭ să nu mîncăm?

— «Ba să mîncațĭ, domniĭ meĭ; — le zise un june supleant de profesor, — omul și lupul sunt lăsațĭ ca să mănînce carne; dințiĭ lor ceĭ cîineștĭ o dovedesc. Eŭ cînd nu mănînc carne, nu pot pronunța nicĭ cel d'întîĭ vers din Eneida, .

Arma virumque cano, etc.

«Din vorbă în vorbă, lupiĭ spuseră viitoruluĭ filozof scopul solieĭ lor și neisprava cu care aŭ eșit de la Ministru.

— «Advocatul care l'ațĭ avut era un ignorant, le zise acesta. Sunt sigur că nicĭ rudimentele limbeĭ latine, ale limbeĭ mume, nu le cunoștea. Sunt sigur că petiția ce v'a făcut era plină de barbarisme și de solecisme și scrisă cu slove ciriliane. Să vă fac eŭ o suplică cu litere latine și vețĭ vedea cum voĭ face capot pre ministrul cu tot departamentul săŭ».

«Îndată le scrise o jalbă cu litere latine, care se mîntuia prin acest calambur:

Lup te chiamă și lup eștĭ
Lupiĭ dar ce prigoneștĭ?

«Omonimul lor ministru le rupse jalba. zicînd că nu'ĭ plac poețiĭ și că, cu toată cuscrenia ce eĭ arată că ar avea cu dînsul, nu poate călca datoria postuluĭ săŭ; prin urmare porunci unuĭ comisar de poliție să-ĭ întirească din oraș.

«Ajungînd la barieră, nenorocitele fiare îșĭ scuturară praful de pe copite, și lăcrămînd, tinseră labele spre cer, cuvîntînd acest blestem . . . .

. . . . »

Aci autorul îșĭ precurmă povestea, necunoscînd, după cum se vede, coprinsul blestemuluĭ bietelor fiare nedreptățite. Dacă pe lîngă tot spiritul și talentul ce el avea, răposatul C. Negruzzi ar fi posedat și darul proorocieĭ, el negreșit ar fi pus în gura lupilor un blestem de felul acesta:

«Fă, Doamne, ca toțĭ aceia cari aŭ gîndurĭ rele asupra noastră să fie osindițĭ, spre pedeapsa lor, a citi dintr'un capăt pînă 'ntr'altul, toată Precuvîntarea la *Manualul Vînătoruluĭ* romînesc; dar tot de odată oprește-ĭ, Doamne, de a se folosi cîtușĭ de puțin de învățăturile coprinse chiar în corpul Manualuluĭ, căcĭ fără de această a ta părintească ocrotire, va fi de acum înainte vaĭ și amar de neamul lupesc, în țara binecuvîntată a Romînilor, unde, de la descălicătoare, blajina *localnică* stăpînire ne-a îngăduit să trăim ca în sînul luĭ Avram, fără de a ne maĭ *sastisi* cu statistice iscodirĭ!

«Amin!»

XII.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Jupăn Rănică Vulpoiul [1])

BASMU PENTRU COPII, LOCALIZAT.

A fost odată
Ca nicĭ o dată;
Daca n'ar fi,
Nu s'ar povesti

pe vremea cînd chiar și dobitoacele ajungeaŭ să se facă domnĭ și boierĭ aci pe pămînt,... a fost un puĭ de leŭ, mîndru și frumos, carele, fiind el din viță de domnĭ, fiarele și lighioanele îl aleseră pe dînsul ca să fie peste ele maĭ mare, și de aceia îĭ și ziseră Leonilă împărat.

Aflînd însă Leonilă împărat că dobitoacele nu trăiesc în bună pace unele cu altele și că cele maĭ tarĭ jefuesc pe cele maĭ slabe, fără măcar să ceară voie de la dînsul, el hotărî într'o zi să adune la sfat pe toțĭ supușiĭ săĭ, ca să le dea de știre cum că voiește cu tot dinadinsul ca lucrurile să meargă într'altfel pe viitor. De aceia, îndată trămise preste tot locul poruncĭ strașnice ca toțĭ de acum înainte să aibă a trăi în cea maĭ bună înțelegere și ca să nu maĭ fie voie a se face cuiva vre o nedreptate, fără de știrea și de învoirea împărățieĭ. Tot-deodată, porunci să se chieme la curtea domnească tot neamul dobitocesc. Atuncĭ veniră din toate părțile, păsărĭ, lighioane și fiare,

[1]) Din biblioteca ilustrată pentru copiĭ, editată de D-l Socec. Bucureștĭ 1875.

animale de tot felul, care maĭ marĭ, care maĭ micĭ, şi toate se închinară împăratuluĭ şi îĭ mulţumiră din băierile inimeĭ pentru porunca înţeleaptă ce o dedese. Dar pe cînd toate căpeteniile dobitoceştĭ se adunase la curtea împărătească ca să ţie sfat, de odată se lăţi vestea cum că unul numaĭ dintre fruntaşĭ lipsea şi că acela cu nicĭ un preţ nu voeşte să vină. Acesta era chiar jupîn Rănică Vulpoiul, lighioană vicleană şi pricepută. Lesne înţeleseră toţĭ pentru ce nu cuteza să'şĭ arate faţa dinaintea împăratuluĭ; căcĭ pretutindenĭ eraŭ cunoscute multele mişeliĭ ce el făcuse, călcînd şi puind pe tot minutul la uitare poruncile date de stăpînire. Şi adevărul era că toate dobitoacele veniseră cu cîte o plîngere împotriva luĭ, afară numaĭ de buna luĭ rudă, vătaful Bursucel.

Maĭ întîĭ eşi cu jalbă, vornicul Lupu Falcă-Lată, cerînd să ĭ se facă dreptate pentru toate necuviinţele cu care jupîn Rănică Vulpoiul îndrăznise a se purta către soţia şi către copiiĭ d-sale. Apoĭ se arătă cu plîngere tot împotriva luĭ, aprodul Potaie Dulăŭ şi medelnicerul Urechilă Iepuraş; dar cel care din toţĭ sbiera maĭ tare şi maĭ fără de şir era chiar Măgărilă vechilul, pe care îl alesese de advocat dobitoacele cele mai puţine la minte. Indată însă ce toţĭ aceştia îşĭ sfîrşiră pîrile şi jeluirile lor, vătaful Bursucel, ca o rudă bună, începu să apere cu vorba pe verişorul săŭ Vulpoiul şi p'aci p'aci era să'l scape de ori ce osîndă, cînd de o dată se repezi în mijlocul adunăriĭ, cu penile şi cu cearta sbîrlite, vestitul logofăt Cucurigu Cocoş, carele în gura mare, declară tuturor că jupînul Rănică i-a fost ucis pe prunciĭ şi pe pruncele d-sale: — «Impărate! striga bietul Cucurigu — fă dreptate celuĭ maĭ «nefericit dintre Cocoşĭ. Cocoana Cloşcă, soţia mea, sco«sese o spuză, o mîndreţe de puişorĭ, şi cu toţiĭ împreună «trăiam noĭ norocişĭ, sub paza cîtorva dulăĭ din ceĭ maĭ «voinicĭ. Dar într'o zi, mişelul acela de Rănică veni în «bătătură la noĭ, îmbrăcat cu o rasă călugărească şi pre«făcîndu-se că învaţă pe dinafară porunca Măriеĭ-Tale, ca

«s'o aibă în vecĭ aminte. Noĭ biet, amăgindu-ne de haina «luĭ cea mincinoasă, nu ne-am temut de dînsul, ci am «urmat a colinda răsipițĭ d'a lungul garduluĭ, ba chiar și «de a rătăci prin bălăriĭ, departe de paznicii noștri. Atuncĭ «vaĭ! vicleanul, îndată ce ne simți fără de apărare, dete «năvală printre sărmaniĭ puișoriĭ meĭ și pe cîțĭ dintr'înșiĭ «apucă, pe toțĭ îĭ sugrumă. Iată, privește: puica mea cea «maĭ iubită zace aci moartă dinaintea Măriei-Tale și eŭ, «Mărite împărate, cu lacrimile în ochĭ cer să mi se facă «dreptate!»

Leonilă împărat se supără foarte și se întristă adînc de acestea: decĭ nu voi să maĭ dea crezămînt spuselor și apărărilor vătafuluĭ Bursucel. Indată porni pe banul Martin Ursul, unul din ceĭ maĭ de frunte boierĭ aĭ curțiĭ, pentru ca, cu voie fără voie, să-ĭ aducă pe vinovatul Rănică. Acesta însă, ocolind primejdia, făcu bună primire banuluĭ Ursul și-ĭ făgădui că va merge cu dînsul; dar maĭ înainte de plecare, îl pofti ca să'ĭ arate un loc unde el zicea că se pot găsi multe fagurĭ de miere, de cele ce plac așa de mult urșilor. Cînd ajunseră însă la un loc cunoscut de Rănică, el dete brîncĭ Ursuluĭ, și acesta căzu, biet, cu piciorul prins într'o cursă; iar Vulpoiul fugi p'aci 'țĭ e drumul, răzînd cu hohote și strigînd mereŭ:

— Joacă bine, moș Martine!
Să 'țĭ daŭ miere de albine.

Abia scapă sărmanul Urs din cursă, lăsînd în mînile sătenilor vecinĭ, care umblaŭ să-l ucidă de bătăĭ, jumătate blana de pe dînsul și maĭ ales coada întreagă. Vezĭ de aceia nicĭ nu maĭ are ursul coadă! Așa jumulit, beteag și rușinat, el se întoarse înapoĭ la curtea luĭ Leonilă.

Impăratul, mînios tare, trămise atuncĭ pe postelnicul Motan Cotoiul, carele era vestit prin iscusința luĭ, cu poruncă să aducă cu orĭ ce preț pe Rănică; dar nicĭ p'acesta nu 'l lăsă Vulpoiul nepăcălit. El îl tot mînă cu vorba, îl lăudă că e vînătorul cel maĭ minunat și puindu-ĭ mîn-

dria în joc, îl îndemnă în sfîrșit să se cerce a vîna șoarecĭ și chițcanĭ într'un ambar întunecos, unde știa bine că sunt întinse lațurĭ pentru ca să se prinză într'însele dihoriĭ și alte lighioane stricăcioase. Bietul Motan, picînd și el în capcană, mirlăia de durere și de frică din lăuntru: iar Rănică, bătînd cu laba în părețiĭ ambaruluĭ, iĭ striga de afară rîzînd:

— Tprruţ, pisică! Tprruţ, motan!
Prins'aĭ şoarec or chiţcan?

Postelnicul Cotoĭ mîncă și el o bătaie bună ca văru-său banul Ursul și se întoarse la curte, plouat ca vaĭ de dînsul și cu coada între picioare. Atuncĭ, toțĭ într'o unire, osîndiră la moarte pe jupîn Rănică Vulpoiul, pentru că nu ținuse în seamă poruncile împărăteștĭ și își bătuse joc de trămișiĭ stăpîniriĭ.

Cu toate acestea, vătaful Bursucel tot se maĭ rugă să se facă rudeĭ sale și o a treia chiămare și se însărcină chiar dînsul a'l aduce. Cînd Vulpoiul văzu viind pe credinciosul săŭ prietin Bursucel și înțelese de la dînsul că nu maĭ este loc de joc, se gîndi și el că ar fi maĭ bine să se ducă însușĭ la împărăție. Dar cu cît maĭ mult se apropia de curte, cu atît i se făcea maĭ multă grijă, văzînd maĭ ales cum se grămădea gloata ca să-l vază trecând. Cu toate acestea, Rănică merse de se închină smerit și cu supunere la împăratul, carele nicĭ gînd n'avea să-ĭ dea iertare. El povesti foarte lămurit neajunsurile ce pățise la dînsul banul Martin și postelnicul Motan şi se arătă gata a răbda orĭ ce asprime a soarteĭ. Atuncĭ pîrîtoriĭ luĭ eșiră la lumină, avînd în capul lor tot pe vestitul vechil Măgărilă; dar eĭ eraŭ aşa de numeroșĭ, avocatul sbiera aşa de urît şi Ranică se apăra cu aşa multă iscusinţă, încât mulţi din adunare începură a dori ca să-l vază scăpat. Însă tocmaĭ atuncĭ se deteră pe faţă cele maĭ groaznice mişeliĭ ale luĭ, şi judecătoriĭ, toţĭ într'o unire, îl osîndiră ca vinovat bun de spînzurătoate. Îndată atuncĭ, ru-

dele luĭ toate părăsiră curtea, și împăratuluĭ nu-ĭ păru bine de aceasta, căcĭ acele rude și rebedeniĭ erau multe la număr și tot dobitoace cu putere și cu dare de mînă. Boieriĭ Lupu Falcă-Lată, Martin Ursul și Motan Cotoiul, zăŭ, nu prea știaŭ cum o vor scoate la căpătiĭ cu îndeplinirea pedepseĭ; iar Rănică, simțind toate aceste greutățĭ, îșĭ bătea joc pe ascuns de dînșiĭ și începuse a se chibzui cum să facă ca să scape nevătămat. Cînd i se puse ștreangul de gît ca să'l spînzure, el se rugă să fie îngăduit a-șĭ mărturisi în fața lumiĭ păcatele, maĭ nainte de a muri. I se dete voie; și el, numaĭ atîta aștepta. După ce povesti nemerniciile tinerețelor sale, prin cuvinte meșteșugite, dete să înțeleagă că, în viața luĭ, furase o mare comoară de banĭ și de scule, cu scop de a opri și de a nimici un complot ce se urzise împotriva luĭ Leonilă Împărat. Auzind aceste cuvinte, împărăteasa prinse mare dorință de a ști cum și ce fel se petrecuse lucrurile și ea înduplecă pe soțul săŭ ca să dea voie luĭ Rănică să spuie toate maĭ pre larg. Acesta, prefăcîndu-se că ar fi adînc pătruns de mustrare și de grijă, istorisi îndată o lungă poveste despre un complot care s'ar fi urzit maĭ de demult între banul Martin Ursul, vornicul Lupu Falcă-Lată și postelnicul Motan Cotoiul ca să dea jos de pe tron pe Leonilă Împărat și se rădice pre Martin Ursul la scaunul domnieĭ. Ca să nu lase nicĭ o bănuială asupra adevăruluĭ scornirilor sale, el amestecă în acel închipuit complot pe răposatul tatăl săŭ, care murise de mult, și chiar pe prietenul și ruda luĭ, vătaful Bursucel. De pre spusele luĭ, toată acea urzeală era întemeiată pe o bogată comoară de banĭ, cu care răsvrătitoriĭ aveaŭ de gînd să cumpere pe ostașiĭ, pe pazniciĭ și pe slujitorii împăratuluĭ; iar el, Rănică, furînd acea comoară și ascunzînd-o, scăpase zilele luĭ Leonilă Împărat,

Aflînd acum maĭ întîĭ despre toate acestea, împăratul și împărăteasa începură a cam dori să capete pe seama lor acea vestită comoară și cercetară pe Rănică despre

locul unde ea se află ascunsă; dar Vulpoiul şiret găsì atuncĭ vremea numaĭ bună ca să intre la tocmeală asupra iertăriĭ sale. Împăratul cam sta la îndoială; dar împărăteasa ceru cu tot dinadinsul ca jupân Rănică să fie iertat. Acesta spuse atuncĭ că comoara se află pitită în preajma uneĭ fîntînĭ, în mijlocul uneĭ pădurĭ, departe, foarte departe; iar, fiind-că împăratul nu prea voia să dea crezămînt la o istorie aşa de neauzită, Vulpoiul chiămă drept dovadă, pe bietul medelnicerul Urechilă Iepuraş, carele tremura de frică, spre a mărturisi şi el dacă nu e adevărat că se află departe, foarte departe, o pădure, întocmaĭ ast-fel după cum el zisese.

Ciudat lucru se pare, dar împăratul se mulţumi cu această mărturie. El bucuros ar fi mers însuşĭ cu Rănică până la acea pădure, dar Vulpoiul, rumegînd în mintea luĭ alte nesdrăvăniĭ, îl rugă să-ĭ da voie a se duce maĭ întîĭ la o mînăstire, de precum se legase cu sufletul, ca să se roage pentru iertarea păcatelor sale. Împăratul nu făcu nicĭ o împotrivire. Pe banul Martin şi pe vornicul Falcă-Lată îĭ băgă la închisoare; iar kir Behehe Berbecilă, care era şi ţîrcovnicul palatuluĭ, citi luĭ Rănică o molitvă ca să-ĭ fie drumul norocos. Se luă tot atuncĭ hotărîre ca toată curtea împărătească să'l aştepte în cale, nu departe de locul unde avea să meargă şi ast-fel el se porni. Dar ca să nu'ĭ fie urît singur la drum, el rugă pe Behehe Berbecilă şi pe medelnicerul Iepuraş ca să'l însoţească amîndoĭ măcar o bucată.

Cînd se văzu aproape de casă, făcu ce făcu şi despărţi pe tovarăşiĭ luĭ, unul de altul şi îndată înghesui pe bietul Iepuraş la o strimtoare şi-ĭ suci gîtul. Apucase, el şi aĭ luĭ, de şi mîncase carnea sărmanuluĭ dobitoc, cînd sosi Berbecilă ca să caute pe soţul săŭ de drum. Rănică îĭ spuse că medelnicerul Urechilă, simţindu-se cam ostenit, se închisese într'un cuptor ca să doarmă maĭ liniştit, dar tot de-odată el adăogi: — Ştiĭ, frate Berbecilă că trebue îndată să plecĭ înapoĭ ca să ducĭ împăratului o scrisoare foarte

însemnată, din care negreşit că şi d-nieĭ tale ţi se vor trage marĭ foloase şi veĭ căpăta multă trecere pe lîngă împăratul, dacă îĭ veĭ duce cît maĭ curînd darurile care sînt în această desagă.»

Cum auzi una ca asta, gugumanul de Behehe începu a sălta şi a se gudura de bucurie, pe cînd Vulpoiul cu Vulpoaica şi cu Vulpişoriĭ lor şedeaŭ lungiţĭ pe pat şi se uitaŭ cu mirare la dînsul cît de poznaş juca el de veselie. Rănică îĭ atîrnă de gît atuncĭ o desagă, în care el ghemuise pielea Iepuraşuluĭ jupuit şi mîncat, şi îĭ făcu vînt să plece.

Puteţĭ să vă închipuiţĭ ce supărare coprinse pe împărat cînd deschizînd desaga cea cu ştirile şi cu darurile, în loc de acestea, pică dintr'însa pielea sărmanuluĭ Urechilă! Atuncĭ pricepu că chiar şi pe dînsul îl înşelase mişelul de Rănică. Banuluĭ Martin şi vorniculuĭ Falcă-Lată le dete drumul de la închisoare, iar pe kir Behehe, împăratul, ne maĭ voind să 'l vază în ochĭ, îl lăsă pe seama Lupuluĭ ca dînsul să-l procopsească cum va şti şi să-ĭ găsească leac la toate neajunsurile cîte suferise. De atuncĭ s'a şi făcut ruptoare ca berbecii şi oile să fie jefuite de lupĭ. Dar nicĭ cu atîta nu se mulţumi împăratul, ci dete şi o serbare mare, numaĭ pentru ca să aducă mîngîiere luĭ Falcă-Lată şi luĭ Martin Ursul, pe carĭ îĭ nedreptăţise. Tocmaĭ în mijlocul veseliilor aceleĭ sărbătorĭ, sosiră şi alte ştirĭ despre mişeliĭ maĭ proaspete ale jupînuluĭ Rănică Vulpoiul. Mîniindu-se atuncĭ împăratul peste măsură hotărî să trămiţă toată ordia sa ca să prăpădească cu totul pe acel îndrăzneţ înşelător. Dar vătaful Bursucel, tot mereŭ credincios verişoruluĭ săŭ, se grăbi a-ĭ da de ştire şi'l îndemnă ca să vie cît maĭ neîntîrziat la curte şi să răspunză însuşĭ la învinovăţirile ce i-se aduceaŭ. El se înduplecă şi veni.

Bursucel se duse la împărat ca să-l roage să primească pe ruda sa, jupînul Rănică; iar acesta, cînd se văzu dinaintea luĭ Leonilă, se apropie cu îndrăzneală de tron şi dete în genunchĭ, în faţa tuturor lighioanelor adunate. Împăratul, cu glas aspru, îĭ impută că ar fi ucis mişeleşte

pe sluga luĭ cea credincioasă medelnicerul Iepuraş, şi că el a pricinuit moartea ţîrcovniculuĭ săŭ, kir Behehe, carele cînta aşa frumos în strană. La acestea, Rănică cu făţarnice cuvinte, se prefăcu pare că ar fi adînc mîhnit de cele ce s'aŭ întîmplat; dar totdeodată, el arătă o mare mirare de cîte auzea şi stărui fără de ruşine a zice că Berbecilă, iar nu el, a ucis pe epuraş ca să ia de la dînsul nişte bogate darurĭ pe care chiar el, Rănică, le dase credinciosuluĭ medelnicer ca să le ducă maĭ iute Măriei Sale. Dar împăratuluĭ i-se făcu acru cu atîtea încurcăturĭ, neştiind ce să maĭ aleagă din aşa multe minciunĭ, şi de multă supărare se sculă şi plecă la vînătoare, lăsînd pe boierii săĭ să facă cum vor şti.

Rănică însă nu-şĭ perdu cumpătul şi pe loc iĭ dete în gînd să ceară ajutor de la o veche prietină a luĭ, bătrîna jupîneasă Albina, care era de casă la împărăteasa, iĭ făcea dulceţurĭ şi iĭ descînta de deochĭ. Dînsa puse pe fie-care zi la împărăteasă cîte o vorbă bună pentru Rănică, ast-fel în cît nu i se făcu nicĭ un rău. Maĭ pe urmă ea se ispiti a aduce aminte despre sculele pe care Vulpoiul zicea că le ascunsese, le lăudă precum se pricepu maĭ bine şi încredinţă pe stăpînă-sa că Rănică singur ar fi în stare să le găsească şi să i le aducă, dacă i s'ar da drumul de la închisoare. Pe de altă parte, jupîn Vulpoiul mijloci ca să se şoptească la urechia împăratuluĭ despre multele slujbe pe care le făcuse Statuluĭ răposatul tatăsăŭ, pe cînd trăia; maĭ pe urmă el ceru ca ceĭ ce l-aŭ pîrît să dea cel puţin dovezĭ şi în sfîrşit, ca să curme maĭ iute toate greutăţile, propuse ca neînţelegerea între dînsul şi duşmaniĭ luĭ, să se stingă printr'o luptă dreaptă. Pe vremea de atuncĭ era obiceĭ şi lege ca orĭ-ce sfadă, orĭ-ce ceartă şi orĭ-ce judecată să se spargă cu bătaie; părţile protivnice se apucau la trîntă şi care din doĭ biruia, aceluia iĭ rămînea toate dreptăţile.

Propunerea luĭ Jupîn Rănică se ţinu seamă şi voinicul Falcă-Lată ceru numaĭ decît ca el, şi nu altul, să intre

în luptă cu Vulpoiul. Acesta însă știind bine că lupul e maĭ vîrtos la vînă decît dînsul, se cam codea și căuta prilej să scape; dar toate fură de prisos, căcĭ Lupul era foarte îndîrjit din pricina tuturor răutăților pe care Rănică cu drept și cu nedrept le aruncase asupra luĭ. Se hotărî dar lupta fără de crutare și se alese ca loc de bătae țarcul rotund al tîrleĭ împărătești.

A doua zi, după ce trase un somn bun toată noaptea și mîncă ca un voinic dimineața, Rănică intră în cercul lupteĭ cu părul de pe dînsul lins și prelins, cu trupul uns peste tot cu uleĭ. Așa îl învățase jupîneasa Albina, care se pricepea la tot felul de farmece băbeștĭ; ba ea îĭ făcuse și descîntece ca să poată birui pe dușmanul săŭ. Lupul și Vulpoiul se puseră drept în față unul cu altul; iar toate cele-l'alte dobitoace, de la împărat pînă la pîrcălab, și de la Vlădică pînă la opincă, staŭ rînduite jur împrejurul țarculuĭ și priveaŭ cu ochiĭ sticlițĭ la lupta voinicilor. Vulpoiul începu îndată să-șĭ învîrtească coada cea stufoasă, ca o apărătoare, și prefăcîndu-se că vrea să fugă aruncă cu țărînă în ochiĭ Lupuluĭ, de-ĭ luă vederile; îndată sări iute pe dînsul și se cercă din toate răsputerile ca să-l sfîșie și să-l sugrume. Dar vornicul Falcă-Lată, opintindu-se și dînsul, printr'o suceală puternică, culcă jos pe Rănică, il propti sub picioare și-șĭ înfipse colțiĭ în laba luĭ. Vulpoiul însă nu'șĭ pierdu sărita într'o primejdie așa de mare, ci întorcîndu-șĭ pe furiș ochiĭ în partea staululuĭ, unde se închisese pentru acea zi, turma de oĭ a împăratuluĭ, începu să strige: — «Saĭ, jupîn vornice, c'aŭ scăpat mieiĭ din staul și-ĭ mănîncă cîniĭ!» — Lupul lacom și prost se răpezi să apuce și el un cîrlan; dar în vremea aceasta, Vulpoiul sprinten îĭ sări în chică și-'l doborî jos. L-ar fi ucis pe loc dacă însușĭ Leonilă împărat nu i-ar fi zis să-l ierte cu zile.

Din minutul acela jupîn Rănică Vulpoiul rămase tare și mare, și fără de vătămare. Împăratul puse de-l îmbrăcă cu caftan de catifea roșie îmblănit și îl făcu mare vistier.

Toțĭ de toate părțile veniră de se închinară la dînsul cu smerenie și supunere, ba încă și la cocoana vulpoaica și la coconașiĭ vulpișorĭ, care sosiră îndată la curtea împărătească.

Trecu astfel cît trecu; dar fiindcă năravul din fire nu are lecuire, jupîn Rănică Vulpoiul nu se lăsă de mîncătoriĭ și de vicleșugurĭ, nicĭ cînd ajunse om de frunte. Mișeliile luĭ se deteră din noŭ pe față; dar în rîndul acesta, nu-l maĭ ajută nicĭ un meșteșug, ci fu silit să fugă și de la curtea împărătească și de la casa luĭ; hoinar și pribeag, el de atuncĭ înainte îșĭ petrecu viața furișindu-se prin tufe și prin vizuinĭ, huiduit și batjocorit de toțĭ, pînă ce într'o zi, umblînd, după năravul săŭ cel vechĭ, să se vîre într'un coteț cu găinĭ, copoiĭ din bătătură îl urmară, îl zăriră, îl luară în goană prin pădure, îl prinseră și'l făcură micĭ-fărămicĭ. Să-ĭ fie țărîna ușoară!

Încălecaĭ p'o coadă de vulpe
și spuseĭ cuĭ vru s'asculte
basmul luĭ Ranică Vulpoiul
pe care l'a răpus copoiul.

Bucureștĭ, 1875.

Tigrul păcălit. [1])

POVESTE PENTRU COPIĬ, LOCALIZATĂ.

Maĭ deunăzĭ eram la Galațĭ și pentru ca să 'mĭ treacă de urît și să maĭ aflu și cîte ceva, am eșit să mă primblu la port. Norocul a voit ca să întâlnesc îndată pe un vechi amic al meŭ, pe care de mult nu'l văzusem și să petrec cu dînsul cîte-va ore foarte plăcute. Amicul meŭ este un neguțător din partea loculuĭ, om foarte considerat și foarte iubit de toată lumea, fiind-că el, prin munca sa, și-a cîștigat o avere însemnată, de care se bucură, făcînd bine cuĭ poate; iar firea luĭ este așa de veselă și de glumeață încît cu dînsul nu poate cui-va să i se urască. Știe să spună și să descrie o mulțime de lucrurĭ pe care însușĭ le-a văzut și le-a învățat în numeroasele sale călătoriĭ; căcĭ, fiind de părințĭ din Galațĭ, el, de tînăr s'a înrolat ca matroz pe o corabie englezească și, cutreierînd toate țările și toate mările lumiĭ, s'a ales pînă în sfîrșit cu multă minte, sănătate, avere și voie bună. Astfel este amicul meŭ domnul Stancu Poloboc, cu care mă primblam maĭ deună-zĭ pe portul Galaților.

Vorbind cu dînsul cînd de una, cînd de alta, ne oprirăm în fața uneĭ mîndre corăbiĭ englezeștĭ, care plutea falnic d'asupra apelor Dunăriĭ, lănțuită în ancorile eĭ; dintr'însa se descărca felurită marfă și maĭ ales butoaie cu căpățînĭ și cu bulgărĭ de zahăr. Amicul meŭ, aducîndu-șĭ aminte

---

1) Din biblioteca ilustrată pentru copiĭ, editată de d-l Socec.

cu plăcere de timpul tinereţiĭ, pe cînd şi el n'avea altă locuinţă decît o astfel de scoică uriaşă de lemn, îmĭ arăta şi 'mĭ explica folosul şi întrebuinţarea diferitelor părţĭ ale corăbieĭ, precum catarturĭ, pînze frînghiĭ, cîrme, palimarĭ şi altele.

În timpul acesta, matroziĭ corăbieĭ şi cărătoriĭ saŭ hamaliĭ portuluĭ umblaŭ în sus şi în jos, ca furnicele, scoţînd din magaziele adîncĭ ale pîntecosuluĭ vas plutitor, baloturĭ şi butoaie cu marfă, încărcîndu-le pe roabe (saŭ, cum ar zice la Galaţĭ, pe taraboanţe), şi aducîndu-le, pe un podişor de bîrne, pînă la mal, unde le aşezaŭ în teancurĭ. Toate acestea se făceaŭ cu o iuţeală, cu o aprindere, cu un zgomot care mă asurzeaŭ şi mă ameţeaŭ; dar totuşĭ îmĭ plăcea foarte a mă uita, căcĭ toţĭ eraŭ veselĭ, sprintenĭ şi lucraŭ cu inimă şi cu mulţumire.

Pe cînd în acea învălmăşală taraboanţele încărcate cu marfă trepădaŭ în toate părţile, purtate în fuga mare de matrozĭ, se întîmplă ca două din ele să se ciocnească şi butoaiele de zahăr se răsturnară pe jos, rostogolindu-se care în cotro apucă. Unul din butoaie se şi desfundă în acea cădere şi zahărul în bulgărĭ, ce era în el, se risipi pe pămînt. Indată cîniĭ, cari nu lipsesc în portul Galaţilor, se răpeziră să îmbuce din el, socotind, bietele javre flămînde, că aŭ dat peste vre-o mană; dar matroziĭ, ca să 'ĭ depărteze, deteră brîncĭ butoiuluĭ crăpat, carele sucindu-se de o dată, acoperi, ca într'o cuşcă, pe unul din lacomĭ.

Toată lumea se puse pe rîs; dar maĭ mult şi maĭ tare decît toţĭ rîdea amicul meŭ Stancu Poloboc; îĭ dase lacrimile în ochĭ şi se ţinea la piept şi la pîntece, bietul om, de hohotele ce îl podidise. Mie unuia îmĭ era teamă să nu se înece cu atîta rîs.

Cînd se maĭ potoli această veselie, abia putu să îmĭ vorbească, stăpînindu-se cu anevoinţă.

«Frate, — imĭ spuse, — cînd am văzut întîmplarea cu cînele şi cu butoiul, mĭ-am adus aminte de o istorie ce am păţit eŭ, sunt acum mulţĭ anĭ, tocmaĭ prin insulele

Africeĭ; și trebuĭe să știĭ că de cîte orĭ îmĭ vine în gînd istoria tigruluĭ, pe care l'am păcălit așa de frumos, zăŭ, nu mă pot opri de a rîde ore întregĭ».

Și spuind astfel, Stancu meŭ se porni din noŭ pe rîs. Eram foarte curios să cunosc istoria tigruluĭ păcălit; dar abia maĭ tîrziŭ o putuĭ afla de la amicul meŭ, carele mĭ-o povesti într'astfel:

«Pe cînd eram matroz, lucrînd și cîștigîndu'mĭ pînea pe o corabie englezească, se întîmpla adesea ca să călătorim pentru negoțul nostru pînă prin țărĭ foarte depărtate, și treceaŭ une-orĭ lunĭ întregĭ fără ca să vedem pămîntul cu ochiĭ, ci numaĭ valurile măreĭ jur împrejurul nostru, iar d'asupra capuluĭ, cerul, cînd albastru și senin, cînd întunecos și posomorît.

«Dar cînd, atuncĭ, după o lungă plutire soseam la vre un țărm, mare plăcere era pentru noĭ de a ne coborî din corabie și de a călca pămîntul țeapăn sub picioare. Era pentru noĭ, corăbieriĭ, ca o zi de sărbătoare, cînd puteam să gustăm un prînz liniștit, întinșĭ la umbră, pe iarbă verde. Insă ocaziunile de acest fel eraŭ așa de rare încît une-orĭ ne coboram chiar pe țărmurĭ pustiĭ și necunoscute, fără de a purta cea maĭ mică grije de primejdiile ce ni se puteaŭ întîmpla.

«Intr'o zi dar, trăgînd cu vasul la coasta uneĭ insule nelocuite din mările Africeĭ, mi se făcu tare dor de a vedea de aproape și de a pipăi cu piciorul iarba cîmpuluĭ. Ceruĭ atuncĭ voie de la căpitanul corăbieĭ ca să mă daŭ jos la mal și să petrec cîte-va ore pe uscat. Matroziĭ, tovarășiĭ meĭ, nu prea aveaŭ încredere în acele locurĭ necunoscute, și abia găsiĭ unul dintr'înșiĭ, un american înalt și uscat, cu barbă dar fără mustățĭ, carele primi să mă însoțească în călătoria mea pedestră. Luarăm cu noĭ o spată grasă de rîmător afumat, o butilcă cu vin de cel maĭ bun, un urcior cu apă proaspătă și cu aceste merinde, ne pornirăm veselĭ către mal.

«Cînd mă simțiĭ, eŭ unul, pe uscat, trăseĭ de bu-

curie și chiuind trăseĭ un puĭ de danț romînesc, o corăbiască vîrtoasă de Galațĭ; iar tovarășul meŭ, americanul, văzînd așa, începu și el să tropote în fața mea, jucînd foarte serios și pe țăcăneală un danț englezesc ce se chiamă «*Gig*». Danțul însă ne făcu gol la inimă și îndată ne veni în gînd să găsim un adăpost de soare ca să ne așternem masa. Eŭ căutam cu ochiĭ în dreapta și în stînga; mi se pornise, bĭet, mințile cu dor către răcoroasele dumbrăvĭ din lunca Seretuluĭ; acolo, în insula cea pustie și prigorită de soarele african, abia se zăreaŭ cîțĭ-va copacĭ din aceia cu ramurile 'nalte și șuie, care se chiamă *palmĭ*, și niște tufiș sălbatic, pe unde maĭ tot-d'a-una cuibează șerpiĭ ceĭ veninoșĭ cu plesnitorĭ la coadă și alte fiare urîcioase.

«Pe cîmpia șeasă, văzurăm însă un ce negru și rotund, despre care nu ne prea puteam da seama. Stăturăm cît-va la îndoială dacă ne vom îndrepta saŭ ba către acel punct necunoscut, care, dreptul luĭ Dumnezeŭ, ne cam punea la îngrijare; dar americanul meŭ scoase un ochian din buzunar și, îndreptîndu'l către acel punct, văzurăm curat și lămurit că obiectul bănuit nu era alt-ceva decît un butoĭ de lemn, așezat în mijlocul cîmpieĭ.

— «E un poloboc!» — strigaĭ eŭ cu bucurie, vorbind moldovenește, pare c'aș fi fost chiar în portul Galaților.

— «O! o! Poloboc!» — repetă americanul de maĭ multe orĭ cu mirare și din minutul acela, el nu mă maĭ chiamă altfel pe nume decît Poloboc. In urmă, matroziĭ cei-l-alțĭ făcură toțĭ ca dînsul, și iată cum, iubite amice, 'mi-a rămas numele de Stancu Poloboc, de care nu mă plîng cîtuși de puțin.

«Fie dar Poloboc! noĭ alergarăm îndată pînă la butoiul cel minunat și acolo, la umbra luĭ ne și așezarăm ca să ne facem prînzul. Rezimațĭ amînduoĭ de doagele luĭ, cercuite, deșertarăm veselĭ butelca de vin, îmbucînd și din spata afumată. Lumea ni se părea toată a noastră, și crez că în palate de marmură și pe covoare de mătase, n'am

fi trăit maĭ fără grije decît la umbra butoiuluĭ, pe iarba cea verde.

«Dar pe cînd noĭ gustam așa dulcĭ și liniștite plăcerĭ, un mare pericol ni se pregătea. Se vede că mirosul mîncărilor și răsunetul veselelor noastre cîntărĭ deșteptară pe un tigru, mare și flămînd, care dormea ascuns sub un tufiș învecinat. Fiara cea sălbatică, semănînd la trup ca o pisică uriașă, la păr galbenă și vărgată cu negru, se sculă binișor din locul unde era pitită, se furișă printre bălăriĭ și pe tăcute se apropie de butoiul nostru. Ajunsese foarte aproape, cînd noĭ auzirăm fîșîind în dosul butoiuluĭ. Ne sculărăm deodată în picioare, trîntind jos talere și pahare, și cînd deterăm cu ochiĭ de acea groaznică dihanie care sticlea privirea eĭ încruntată asupra noastră, inima în noĭ se făcu cît o gămălie de ac; tot sîngele ne peri din față; părul ni se ridică vulvoĭ și ne crezurăm maĭ mult morțĭ decît viĭ. Cu noĭ, armă n'aveam. Fieara răcnea cu turbare, rînjea și-șĭ arăta colțiĭ. Butoiul singur ne despărțea de dînsa.

«Ce să facem? Încotro s'o apucăm?

«Tigrul lungi pasul ca să ne ajungă; noĭ ne strecurarăm împrejurul butoiuluĭ. El începu să iuțească, dînd ocol poloboculuĭ; noĭ alergarăm maĭ tare în jurul luĭ. Și astfel, noĭ înainte și tigrul dupe noĭ, ocolirăm de miĭ de orĭ butoiul. Nicĭ dînsul nu ne putea prinde; dar nicĭ noĭ nu puteam scăpa. Începusem a crede că soarta ne-a osîndit la groaznica pedeapsă de a ne petrece de aci înainte toată viața, dînd mereŭ raite și tîrcoale în jurul butoiuluĭ, cu tigrul dupe noĭ.

«Vaĭ! ce viitor de spaimă! — ziceam noĭ în mințile noastre, turbate de frică și de osteneală.

«Dar se vede că și tigruluĭ i se urîse cu această goană rotocolită, întocmaĭ ca alergătura cailor cînd treieră la arie. El de o dată se opri în loc, și cugetînd un minut, se repezi să sară drept d'asupra butoiul ca să ne ajungă îndată pe partea cealaltă. Dar, cum drese, cum făcu, că sărind, i se acățară labele de dinainte de buza butoiuluĭ,

care era desfundat. Greutatea fiareĭ îl făcu să se clatine și să se povîrnească în partea eĭ. Noĭ atuncĭ, (pare că cerul ne-a luminat) răsturnarăm polobocul cu fundul în sus, tocmaĭ d'asupra tigruluĭ ce sta acățat de buza luĭ, și fieara rămase sub butoĭ, ca un șoarece prins în cursă. Atuncĭ amîndoĭ săririrăm pe fundul vasuluĭ și ne proptirăm din toate răsputerile d'asupra luĭ, ca nu cum-va lighioana înfuriată să-l ridice de o dată în sus și să scape de la închisoare.

«Tigrul răcnea cu turbare și se zvîrcolea amarnic între doagele poloboculuĭ, izbind într'însele cu capul, cu labele, cu coada, cu ce putea. Noĭ apăsam d'asupra cît ne sta prin putință, gîndindu-ne acum că ne-a ajuns altă nevoie; căcĭ într'adevăr, ceea-ce cîștigasem era numaĭ o schimbare de osîndă. În loc să dăm vecinice ocoale butoiuluĭ, acum ne vedeam silițĭ să stăm toată viața d'asupra luĭ, proptindu-l ca să nu se miște.

«Dar norocul ne maĭ ajută și în rîndul acesta!

«Din multele sucelĭ și învîrtelĭ ale tigruluĭ de dedesubtul poloboculuĭ, coada luĭ cea lungă și stufoasă, scăpă deodată pe gaura cepuluĭ ce era dat la fund, și eși ca un pămătuf la iveală. Cît văzurăm noĭ așa, tovarășul meŭ se prinse cu amîndouă mînele de dînsa, și eŭ de el, și cu multele noastre silințe, cu multă nevoie, o trăserăm toată afară pe gaura cepuluĭ.

«Ce maĭ coadă! par'că era un șearpe flocos, cu dungĭ galbene și negre, ș'apoĭ lungă, să te fi încins de două orĭ cu dînsa! D'aș fi putut atuncĭ să o retez de la curmătura eĭ, negreșit că aș fi păstrat-o și pînă acuma.

«Americanul însă și eŭ, ne gîndirăm atuncĭ într'altfel. Și să vezĭ că răŭ nu ne-am gîndit. Ce nu'ĭ dă omuluĭ în cap la vreme de nevoie!

«Văzînd așa lungime de coadă, ne apucarăm s'o înodăm de vre-o două-treĭ orĭ și, făcînd ast-fel dintr'însa un citămaĭ ghemul, mult maĭ gros decît vrana prin care ea eșise, izbutirăm de a lega pe tigru de butoĭ.

— «Urra!!!» — strigarăm atuncĭ amîndoĭ cu o nespusă veselie, şi sărind jos de pre butoĭ, p'aci ne fu drumul! O luarăm la fugă cît ne ţineaŭ picioarele şi apucarăm drept către corabia noastră.

«Tigrul smunci atuncĭ butoiul şi îşĭ scoase capul la lumină; dar trupul luĭ rămase jumătate în fundul vasuluĭ, încît abia putea să se mişte din loc. Scăpînd la sănătoasa, noĭ ne întorceam ochiĭ din cînd în cînd spre dînsul, ca să rîdem de turbarea luĭ, căcĭ de cîte orĭ voia să facă o mişcare, el simţea şi auzea polobocul rostogolindu-se şi hodorogind în urma luĭ.

«Cînd în sfîrşit ne văzurăm noĭ în corabie şi tigrul urlînd la mal, eŭ, simţindu-mă atuncĭ în largul meŭ, rîdeam din băerile inimeĭ şi pisînd pumniĭ, după obiceiul nostru romînesc, strigam în gura mare:

— «Sîc, tigrule, sîc! Sîc, că te-am păcălit!»

«Iar americanul meŭ, şi toţĭ matroziĭ după dînsul, înşiraţĭ d'a rîndul pe coverta corabieĭ, repeţeaŭ cu hohote de rîs: — Poloboc! poloboc!

«Atuncĭ şi eŭ, văzînd că cu meşteşug am scăpat de primejdie, ziceam romîneşte:

Poloboc nu-ĭ dobitoc!
Poloboc e cu noroc!»

Iată istoria tigruluĭ păcălit pe care mi-a povestit-o rîzînd amicul meŭ de la Galaţĭ.

Rîdeţĭ şi domnia-voastră, dacă vă este pe plac!

Bucureştĭ, 1875.

Zece basme mitologice.

Prelucrate după G. W. Cox, *Tales of ancient Greece.*

I.

Epitemeŭ şi Pandora.

O ceartă mare se scornise între Zevs şi oamenĭ. Titanul Prometeŭ, cel cu minte multă, ţinea cu aceştia şi-ĭ învăţa să nu facă pe placul nouluĭ zeŭ, ce coprinsese cu sila stăpînirea tătăluĭ săŭ Cronos.

El le zise: — «Măĭ oamenilor! acest Zevs e lacom de avuţiĭ şi de darurĭ; dacă voĭ, cînd înjunghiaţĭ vite în onoarea luĭ, i le veţĭ închina cu totul, apoĭ să ştiţĭ că veţĭ ajunge curînd să daţĭ de capăt tuturor turmelor voastre, orĭ cît de numeroase ar fi. Aide maĭ bine să facem cu Zevs o tocmeală pentru-ca şi voĭ oameniĭ şi el, să vă bucuraţĭ de cîte o parte din vitele jertfite în *ecatombe*, adică cu sutile, pe altarele zeilor».

Atuncĭ el alese din cirezĭ un boŭ mare şi frumos, îl înjunghie şi făcu dintr'însul două părţĭ. Într'una puse vintrele şi carnea, şi le înveli în pielea bouluĭ; în cealaltă aşeză numaĭ oasele, bine înfăşurate în grăsime. Apoĭ zise luĭ Zevs aşa: «Alege-ţĭ partea ce veĭ voi, cu hotărîre că cea pe care veĭ pune acum mîna, să rămînă întotdeauna pe seamă'ţĭ».

Zevs se lăcomi şi întinse pe loc mîna la partea unde

lucea grăsimea; dar cînd văzu că sub dînsa eraŭ numaĭ oase, foarte tare în sine se mînie. Cu toate însă, din acea zi înainte se făcu datină ca, în sacrificiĭ, oamenii să închine zeilor numaĭ oasele și grăsimea de la victime.

Ca să-șĭ răzbune pe seminția muritoare a oamenilor, Zevs hotărî să nu le maĭ trămită jos pre pămînt, focul cu care el îĭ dăruia mereŭ maĭ înainte, și astfel îĭ lăsă în mare lipsă, suferind foarte de ger, de întunerec și de foame. Dar Prometeŭ se răpezi în cer, răpi de acolo foc, îl ascunse în țeava uneĭ trestiĭ, și îl aduse oamenilor înapoĭ.

Cînd Zevs află una ca aceasta, el se înfurià așa de tare încît asvîrli cu trăznetul în Prometeŭ și trămise pre credinciosul săŭ vestitor Ermes ca să'l prinză, să'l ducă tocmaĭ pe piscurile sterpe ale munteluĭ Caucaz, și acolo să-l ferece de stîncă cu cătușe țepene de fer, punîndu'ĭ streajă un vultur care să'ĭ sfîșie mereŭ inima cu clonțul săŭ ascuțit.

Dar nicĭ cu atît nu se împăca Zevs; el maĭ scorni și un mijloc de a munci pe bietiĭ oamenĭ muritorĭ. Îșĭ aduse aminte că Prometeŭ îĭ povățuise și'ĭ îndemnase să nu primească nicĭ un dar de la zeĭ și că lăsase cu dînșiĭ pe frate-săŭ Epimeteŭ, ca să le poarte de grije și să-ĭ ferească de vicleniile fiuluĭ luĭ Cronos.

Atuncĭ Zevs se gîndi intr'astfel: «Seminția omenească nu știe pînă acum ce este nicĭ boala, nicĭ durerea, nicĭ certurile, nicĭ războiul, nicĭ furtișagurile, nicĭ trădarea; căcĭ toate aceste rele le ține închise Epitemeŭ într'o cutie pusă sub bună pază. O să fac ce voĭ face ca ele să scape de acolo și să umple pămîntul de mișeliĭ și de nevoĭ».

Îndată chemă pe Efestu, meșterul foculuĭ, și'ĭ vorbi așa: — «Să'mĭ găteștĭ un ce minunat, cu care zeiĭ aŭ să dăruiască pe oamenĭ. Să ieĭ țărînă și să plămădeștĭ cu dînsa un chip de femee. S'o facĭ cît maĭ frumoasă la vedere; dar să bagĭ intr'însa o fire rea, pentru ca dînsa să'mĭ răzbune de cîte rele mi-aŭ făcut mie oameniĭ».

Efestu luă țărînă și plămădi, de pre cum i se spusese, un chip frumos de femee. Zeița Atena o îmbrăcă cu o

rochie minunată și pe cap îĭ puse o cunună, de unde atîrnă o maramă ca pînza păianjinuluĭ, de abia îĭ ascundea umeriĭ și peptul, alb ca zăpada. Ermes o învăță un graĭ plin de farmec și suflă într'însa un cuget nesățios și neastîmpărat, pentru ca să știe a îndupleca și a ațîța pe neamul omenesc. Apoĭ Efestu o duse în adunarea zeilor, și toțĭ rămaseră încîntațĭ de frumusețile eĭ.

Atuncĭ Zevs luînd-o de mînă, o dete luĭ Epimeteŭ, și'ĭ zise așa: — «Știĭ ceva? M'am gîndit că voĭ oameniĭ sunteţĭ, biet, împovărațĭ de muncă multă pre pămînt, și că vă lipsește o ființă care, prin dulcele eĭ desmĭerdărĭ, să vă pună inima la loc după atîtea grele ostenelĭ. De aceea noĭ zeiĭ nemuritorĭ ne-am îndurat de soarta voastră, și, spre a vă aduce o blîndă alinare, iată, vă dăruim această mîngîioasă ființă a femeeĭ pe care am și numit'o *Pandora*, fiind-că este înzestrată cu toate darurile».

Epimeteŭ, cel cu mintea tîrzie, uimit de frumusețile Pandoreĭ, uită povețile frateluĭ săŭ, și împreună cu dînsul toată seminția muritorilor se amăgi de cuvintele luĭ Zevs și primi darul, care îĭ fermeca pe toțĭ, îndată ce daŭ cu ochiĭ de dînsul. Dar, vaĭ! bucuria nu le ținu mult.

Pandora, nesățioasă de a ispiti toate, văzuse o cutie mare, pitită maĭ cu îngrijire decît orĭ-ce alte avuțiĭ, în bașca cu comorile luĭ Epimeteŭ. Îĭ ardea inima să știe ce va fi într'însa. Decĭ, într'o zi se furișă de soțul eĭ cel prea lesne încrezător, și ridică capacul cutieĭ.

De-odată scăpară dintr'însa cu grămada, ca niște iesme pocite, certurile și bătăile, nevoile și boalele, hoțiile și turbările, grijile și necazurile toate.

Coprinsă de spaimă, abea apucă ea să lase răpide capacul în jos. Pe fundul cutieĭ rămăsese, pitită, doară numaĭ speranța. De aceea, abea dacă cu dînsa se maĭ poate mîngîia une-orĭ sărmana omenire de cîte rele a răspîndit pre pămînt nesocotita Pandoră.

II.

Briareŭ

Mare nemulțumire era în palatele Olimpuluĭ, locaș al zeilor nemuritorĭ, de cînd Zevs biruise pe zeiĭ ceĭ bătrînĭ și se așezase cu sila pe scaunul împărătesc al tatăluĭ săŭ Cronos.

El ținea acum în mînele sale trăznetul; sub picioarele luĭ zăceaŭ grămădite tunetele și fulgerile, și toțĭ zeiĭ rînduițĭ împrejuru-ĭ, tremuraŭ de frică dinaintea puteriĭ și măririĭ luĭ.

El le impunea însărcinărĭ grele și le vorbea tot aspru, voind prin astfel de purtărĭ strașnice, să întemeieze domnia luĭ fără cumpăt peste toțĭ zeiĭ de pe uscat și de pe mare.

Toată ziulica, agerul luĭ vestitor Ermes trepăda în sus și în jos, ca să ducă în toate părțile poruncile sale; căcĭ Zevs voia ca toată firea să-ĭ fie de o potrivă supusă, și nu-șĭ maĭ aducea cîtușĭ de puțin aminte de timpul pe cînd și dînsul era slab și fără putere.

Atuncĭ se auziră din partea zeilor pămîntuluĭ și aĭ măriĭ, suspine și șoapte înfundate de nemulțumire, și eĭ toțĭ se adunară la un loc ca să se sfătuiască.

Posidon, împăratul valurilor întunecate, înnălță maĭ întîĭ: glasul și vorbi așa: — «Ascultați-mă pe mine, voĭ, Ero și Ateno; haĭ să ne resculăm împotriva luĭ Zevs și să-ĭ arătăm că el n'are nicĭ un drept de a ne strășnici pe noĭ! Vedețĭ bine cît de răŭ se poartă de cînd i-a încăput puterea în mînĭ. Nu-șĭ maĭ aduce de loc aminte că tot noĭ l'am ajutat în războiul ce a avut cu tatăl săŭ Cronos; iar după ce l'am făcut să învingă, el tocmaĭ pe soțiĭ luĭ ceĭ maĭ puternicĭ îĭ nedreptățește maĭ tare. Pe Promoteŭ, titanul binefăcător care a dat focul înnapoĭ muritorilor și i-a scăpat de groaznicele urgiĭ ale geruluĭ și ale foameĭ, iată că a pus să-l ferece pe piscurile sterpe

ale Caucasuluĭ. De oarece nu i-a fost teamă să lănțuiască într'astfel tocmaĭ pe un titan, bagă bine de seamă, Ero, să nu-ĭ abată într'o zi de mînie, ca să te nenorocească maĭ răŭ și pe tine!»

Atena vorbi atuncĭ într'astfel: — «Înțelepciunea luĭ Zevs i-a părăsit mințile; toate faptele sale sînt acum numaĭ viclenіĭ și trădărĭ. Ce maĭ așteptăm? Haĭ să-l prindem și să-l frecăm țeapăn că nu doară să ajungă cerul și pămîntul a fi cu totul prada luptelor și a bătăilor».

Decĭ se jurară cu toțiĭ ca să nu maĭ rabde asupririle luĭ Zevs, și după ordinul lor, Efestu făuri niște cătușe uriașe, cu care să-l ferece îndată ce somnul greŭ i se va lăsa pe pleoape.

Dar zeița Tetis, ascunsă în peștera eĭ de mărgeanurĭ din fundul mărilor, auzise cuvintele luĭ Posidon și ale Ateneĭ. Ea se înnalță de pe mare ca o ceață alburie și se așternu în genunchĭ dinaintea tronuluĭ luĭ Zevs. Îĭ îmbrățișă picioarele și 'ĭ vorbi așa: — «Ascultă-mă și pe mine, o Zevs! Zeiĭ nemuritorĭ tremură de frică dinaintea puteriĭ tale; dar eĭ sînt amărîțĭ de vorbele-țĭ aspre și de strașnica-țĭ purtare; eĭ zic că înțelepciunea a părăsit mințile tale, și că faptele-țĭ sînt acum numaĭ viclenіĭ și trădărĭ. Maĭ ascultă-mă încă, o Zevs! Efestu a făurit cătușe uriașe; iar Era și Posidon, împăratul mărilor și fecioara Atena s'aŭ jurat că te vor fereca îndată ce somnul greŭ se va lăsa pe pleoapele tale. Dă-mĭ voie să-țĭ aduc aci pe Briareŭ, uriașul cu o sută de mînĭ, ca să te apere la nevoie. Cît va fi el lîngă tine, n'aĭ să te temĭ nicĭ de mînia Ereĭ, nicĭ de a luĭ Posidon. Dar, îndată ce va trece primejdia, adu-țĭ aminte o Zevs, ca să stăpîneștĭ cu blîndețe și cu dreptate, căcĭ cel ce voește a domni, nesocotind binele și iubirea supușilor săĭ, acela zile lungĭ de domnie nu are. Apoĭ iar nu uita că acelora carĭ ț-aŭ dat ajutor, nu se cade să le facĭ ca luĭ Promoteŭ pe care l'aĭ ferecat pe stîncile Caucazuluĭ. Va veni poate o zi cînd

voĭ cere și eŭ cevaș pentru fiul meŭ Achileŭ, aduțĭ-aminte că eŭ te-am scăpat de cătușele luĭ Efestu».

Zevs răspunse cu omenie, și vorbi așa: — «O Tetis, grăbește și adu-mĭ încoace pe puternicul Briareŭ ca să mă apere cu suta luĭ de brațe; iar pentru cele ce mĭ-aĭ spus, să nu aibĭ nicĭ o teamă, căcĭ Zevs nu va nesocoti povața ta cea bună, și ceilalțĭ zeĭ nu vor maĭ avea cuvînt de aci înnainte a se plînge de străşnicia mea și de vorbele mele aspre».

Atuncĭ Tetis chemă pe Briareŭ ca să iasă din băierile pămîntuluĭ și să vină întru apărarea luĭ Zevs. Uriașul se arătă în palatele Olimpuluĭ și îndată toțĭ zeiĭ începură a tremura, cînd îl văzură alăturĭ cu Zevs, carele acum se răsfăța în puterea sa.

Cu toate acestea, el le vorbi într'astfel: — «Ascultați-mă bine, voĭ, Ero, Posidon și Ateno! Eŭ, ale voastre planurĭ le cunosc; știŭ că aveațĭ de gînd să mă punețĭ în lanțurĭ, ca să scăpațĭ de relele mele purtărĭ. Dar să nu avețĭ nicĭ o temere. Fițĭ de aci înnainte totdeauna cu voie bună la îndeplinirea înțeleptelor mele voințĭ și vă jur că nu vețĭ maĭ avea cuvînt a vă plînge că Zevs este un domn crunt și viclean».

Așa se făcu iar pace, în cer, pe mărĭ și pe pămînt.

III

Deucalion.

De pe scaunul săŭ, înnălțat pe muchia înnorată a Olimpuluĭ, Zevs privi la fiiĭ oamenilor și-ĭ văzu pretutindenĭ dedațĭ cu patimile, fără de a purta cîtușĭ de puțin grija dreptățiĭ. În inimile lor răutatea crescuse mereŭ; iar, spre a îmbuna pe zeĭ, eĭ închipuise un soĭ noŭ de înjunghierĭ și de sacrificiĭ, care mohorîse pămîntul cu sînge.

Departe, în văile adîncĭ ale Arcadieĭ, fiiĭ luĭ Licaon îșĭ petreceaŭ viața numaĭ în ospețe și, în necumpătata lor

rătăcire, vorbiaŭ vorbe nesocotite și nelegiuite chiar și despre Zevs. De aceea, Zevs se coborî însuși de pe scaunul săŭ și se duse să vază de maĭ aproape faptele și traiul lor.

Soarele era pe scăpătat, cînd un biet unchiaș bătrîn se apropie încetinel de porțile cetățiĭ Licosura. Pletele luĭ cărunte îĭ atîrnaŭ pe umerĭ, și barba luĭ, albă și deasă, ascundea trențele de pe dînsul. Sosea greŭ și anevoie unchiașul, cu toiagul în mînă, trăgînd cu urechea la chiotele de veselie ce se auzeaŭ din depărtare.

El ajunse în sfîrșit pînă în piața cea mare a cetățiĭ; acolo, fiiĭ luĭ Licaon se grămădiră îndată împrejurul luĭ, vorbindu-ĭ așa: — «Eĭ! bine aĭ sosit unchiaș bătrîn! Tu trebue să știĭ multe. Eĭ! ia să vedem! Ce aĭ să ne maĭ spuĭ? Nu cum-va aĭ să ne poveștești de pe cînd a răsărit pămîntul din băerile luĭ Haos? Căcĭ de bătrîn ce eștĭ, tu trebuie să fi și fost atuncĭ de față!...»

Și, bătîndu-șĭ joc într'astfel de unchiaș, eĭ îl puseră să șază pe jos, lîngă masa lor cea mare. Apoĭ îĭ ziseră: — «Azĭ noĭ am înjunghiat o mulțime de victime, luĭ Zevs. Te-aĭ nimerit tocmaĭ bine, ca să capețĭ și tu o părticică din ospățul nostru».

Atuncĭ umplură cu vîrf o strachină cu cărnurĭ de om și i-o întinseră; căcĭ vărsînd sînge omenesc eĭ socoteaŭ că vor face maĭ pe placul zeilor.

Dar unchiașul azvîrli cît colo strachina mohorîtă și deodată se ridică voinic în picioare. Semnele bătrînețiĭ pieriră de pe fața luĭ aprinsă, iar focul care scăpăra dintrînsa, incinse și mistui într'o clipă pe fiiĭ luĭ Licaon. Căcĭ acela ce se arătase lor era însușĭ Zevs și trăznetele luĭ îĭ făcuse praf și cenușe.

După aceea, Zevs se întoarse în Olimpul săŭ și, de mînios ce era, făcu semn apelor să se reverse pe d'asupra pămîntuluĭ și să înnece pe fiiĭ oamenilor, ca să-ĭ pedepsească de multele lor nelegiuirĭ.

Austrul suflă atuncĭ cu turbare; norĭ întunecoșĭ și în-

desațĭ cu ploaie, veniră mereŭ de se așternură în voia lor peste tot cerul, căcĭ vînturile de miază-noapte, carĭ risipise ceața și abureala pămîntuluĭ, sta strîns ferecate în fundul temnițelor. Decĭ, începu cerul a turna șiroaie în cît și văĭ și dealurĭ, totul pe pămînt era înnecat; rîurile, covîrșind matca lor, se revărsară peste cîmpiĭ, și apele lor se ridicară mereŭ pînă pe coastele munților.

Dar pe o culme de munte din țara Ftieĭ, îșĭ avea casa luĭ, Deucalion, fiul luĭ Prometeŭ. El, de acolo de sus, se uita cum creșteaŭ mereŭ apele împrejuru-ĭ; cînd însă, ele ajunseră să acopere văile de la poalele munteluĭ, Deucalion chemă pe soția sa, pe Pira, fata luĭ Epimeteŭ, și-ĭ vorbi așa: — «Iată că ne-aŭ sosit zilele prevestite odinioară de tatăl meŭ, de înțeleptul Prometeŭ. Gătește tu chivotul lucrat de mine, și pune într'însul merinde îndestule pentru cît timp va ține potopul pe pămînt. Colo în depărtare, tocmaĭ pe stîncile Caucazuluĭ, Prometeŭ stă ferecat cu cătușe de oțel și un vultur îĭ sfîșie mereŭ inima; dar, pe nedrept; căcĭ iată, cuvintele luĭ s'aŭ împlinit. El de demult spusese că răutatea oamenilor are să aducă pe pămînt o groaznică vărsare de ape. Orĭ-ce ar fi, nicĭ însușĭ Zevs nu poate face alta decît ceea ce este ursit de către unul, și maĭ mare decît dînsul, și pe care ei, vrînd nevrînd, trebue să-l asculte».

Pira făcu îndată precum îĭ spusese Deucalion, și umplu chivotul cu de toate. Eĭ așteptară pînă ce apele, suindu-se aproape de culmea munților Ftieĭ, scăldară poalele vasuluĭ pregătit de Deucalion. Atuncĭ peștiĭ se strecuraŭ înnot printre vîrfurile bătrînilor ulmĭ din codri și pluteaŭ alăturĭ cu bușteniĭ noduroșĭ de stejarĭ, iar leșurile de oamenĭ înnecațĭ se clăteaŭ și se rostogoleaŭ pe fața apelor. Deucalion, din corabia sa, vedea cu groază cum acele chipurĭ învinețite de voinicĭ, de copile și de pruncĭ, eșeaŭ uneorĭ la iveală pe d'asupra valurilor ce spumegaŭ în colcote, și apoĭ îndată se afundaŭ în sînul lor.

Opt zile de-arîndul chivotul fu purtat pe ape d'asupra

celor maĭ innalte plaiurĭ, și toțĭ fiiĭ oamenilor pieriră, afară numaĭ de cîți-va, foarte puținĭ, cari-șĭ găsise adăpost pe cîte un pisc mai semeț de munte. A noua zi, corabia se opri pe muchea Parnasuluĭ, și Deucalion, împreună cu soția sa Pira, puseră din noŭ piciorul pe pămîntul care acum era cu totul pustiit.

Cu 'ncetul și treptat, valurile se scurseră prin văĭ, iar peștiĭ și lighioanele de mare rămaseră atîrnate de crăcile copacilor. Pe cît putea coprinde ochiul, nu se maĭ zărea împrejur nicĭ o viață, osebit numaĭ de vulturiĭ carĭ da roată pe cer, pînă ce se repezeaŭ la stîrvurĭ.

Atuncĭ Deucalin se uită lung la Pira, și pe amînduoĭ îĭ coprinse o jale adîncă. El spuse atuncĭ soțieĭ sale: — «Cine știe, soro, de vor maĭ fi rămas și alțĭ fiĭ de oamenĭ de cît noĭ pe pămîntul acesta? Ș'apoĭ iar, cine știe cînd ne va sosi și ceasul nostru! Atîta numaĭ putem ști că cel a-tot-puternic, carele a năpustit potopul asupra oamenilor, s'a îndurat de a ne scăpa zilele noastre. Haĭ! să 'ĭ clădim un altar și să ne închinăm la dînsul, în semn de mulțumită!»

Indată clădiră altarul și Zevs ascultă cu plăcere rugăciunea luĭ Deucalion. De aceea, se pomeni de-odată dînsul în fața luĭ, cu trămisul luĭ Zevs, cu Ermes carele îĭ vorbi așa: — «Cere tu acum ce veĭ voi, și cererea ta va fi împlinită, fiindcă numaĭ la tine, dintre toțĭ fiiĭ oamenilor a dovedit Zevs o mînă curată și o inimă fără de pată.»

Deucalion se închină dinaintea luĭ Ermes și îĭ spuse așa: — «Pămîntul acesta a rămas tot pustiŭ.

E păcat de dînsul! Noĭ nu-țĭ cerem alt-ceva decît să se ivească din noŭ oamenĭ pe dînsul.»

Ermes îĭ răspunse într'astfel: — «Fie-vă pe plac! dar să vă acoperițĭ fețele cu veșmintele voastre și, umblînd tot mereŭ înainte, să asvîrlițĭ în urmă, oasele mumeĭ voastre!»

După aceasta, Ermes sbură către locuința luĭ Zevs, și Deucalion rămase pe gîndurĭ, cugetînd la cuvintele zeuluĭ; dar, înțelept fiind ca și tatăl săŭ Prometeŭ, el pricepu că

mumă-sa trebue să fie însăşĭ ţărîna pămîntuluĭ, şi că, coborînd de pe Parnas, n'aveaŭ alta de făcut decît a arunca pietre în urma lor.

Aşa şi făcură; iar pietrele pe care le asvîrlea Deucalion se făceaŭ îndată bărbaţĭ, şi cele pe care le asvîrlea Pira, se făceaŭ femeĭ, şi astfel răsări pe lume o seminţie nouă de oamenĭ, carĭ nu cunoşteaŭ pe părinţiĭ lor.

Soarele eşi iarăşĭ pe cer şi cu căldura sa dogori şi înţeleni huma cea jilavă; de atuncĭ înainte, oameniĭ avură a se lupta cu munca cea anevoioasă, carĭ nicĭ pînă acum nu s'a maĭ uşurat pe pămînt. De aceea, traiul omuluĭ a rămas a fi greŭ şi silnic, ca şi piatra din care dînsul se născuse.

După ce maĭ trecură anĭ la mijloc, Deucalion şi Pira făcură copiĭ, al căror neam a stat cu locuinţa în munţiĭ din Ftia. Din fiul lor Elen s'a prăsit poporul viteaz al Elenilor, iar din fata lor, Protogenia, s'a născut Aetliu carele în viaţa luĭ a făcut multe fapte minunate şi al căruĭ fecior, frumosul Endimion, doarme dus pe colnicul din Latmos.

IV.

Patimele Demetreĭ

Persefona cea frumoasă se juca cu alte fete, soaţe ale eĭ, pe cîmpia Eneĭ din fericita ţară a Sicilieĭ. Ea era fata mult-iubită a mameĭ Demetre, pe care toată lumea o cinstea; căcĭ mama Demetra era către toţĭ bună şi darnică; iar de cît fiică-sa Persefona nicĭ o fată nu era maĭ veselă şi maĭ voioasă.

Aşa dar, ea se juca cu veselele eĭ soaţe culegînd florĭ de pe cîmpie şi împletind cu ele cunune ca să împodobească lungile lor cosiţe. Adunase ele o mulţime de roze de şofrăneĭ, de viorele, de crinĭ şi de zambile de pe pajiştea cea zmălţuită, cînd Persefona zări în depărtare un

stuf îndesat de ghioceĭ înfloriţĭ ca prin minune; eraŭ o sută de aceeaş tulpină şi răspîndeaŭ un miros îmbătător prin cer, pe mare şi pe pămînt.

Ea se răpezi în grabă ca să culeagă minunatele florĭ; dar, de o dată se crăpă şi se deschise ţărîna dinaintea eĭ, şi dintr'însa eşi un car poleit cu patru telegarĭ negri ca tăciunile. În car era un bărbat cu chip mîndru dar posomorît, pare că faţa luĭ nu ştia ce e zîmbetul, nicĭ inima luĭ ce e bucuria.

Într'o clipă el sări jos din car, prinse în braţe pe Persefona, o sui alăturĭ cu dînsul, şi, dînd bicĭ cailor, se făcu cu totul nevăzut în adîncul pămîntuluĭ.

Cînd sosiră fetele la acel loc, stuful cu ghioceĭ era în fiinţă, dar soaţa lor Persefona perise; ele o căutară în toate părţile, pe cîmpia Eneĭ, cu gîndul că se va fi pitit unde-va; dar, nu o putură găsi nicăierĭ pînă tîrziŭ înserat; atuncĭ întorcîndu-se, de voie de nevoie, spre casă, ele trecură maĭ întîĭ pe la mama Demetra ca să 'ĭ spună că nu pot şti ce se va fi făcut fiică-sa, care a perit fără veste dintre ele.

Mare jale coprinse pe mama Demetra, cînd află una ca aceasta. Ea îndată se îmbrăcă cu veşminte de lînă neagră, luă în mînĭ făcliĭ aprinse şi se duse să caute pretutindenĭ pe fiică-sa Persefona, alergînd pe cîmpĭ şi peste ape, din ochĭ lăcrimînd şi pe toţĭ întrebînd dacă nu cum-va o a văzut cineva. Dar nimenĭ nu ştia să-ĭ răspunză ce se făcuse fata eĭ.

Tocmaĭ după şease zile ea se întîlni cu Ecata, doamna luneĭ şi, cercetîndu-o şi pe dînsa, Ecata îĭ zise: — «Glasul i l'am auzit, strigînd pare c'ar fi răpind'o cineva; dar cu ochiĭ nu am văzut'o şi nu ştiŭ unde va fi dusă.»

Mama Demetra îşĭ urmă calea înainte. Merse cît merse şi se întîlni cu Elios, domnul soareluĭ şi-ĭ vorbi aşa: — «Elios, fătul meŭ, tu carele cu făclia soareluĭ le vezĭ toate pe pămînt, nu cumva veĭ fi văzut tu pe fiica-mea Persefona? Spune'mĭ adevărat, Elios, fătul meŭ!»

Luĭ Elios i se făcu milă de multa eĭ durere, și 'ĭ răspunse așa: — Ba am văzut-o, mamă Demetro. Ades, împăratul Iaduluĭ, a răpit pe fiică-ta Persefona, ca să o ia de soție și s'o facă împărăteasă peste țara cea adîncă și întunecată din fundul pămîntuluĭ.»

Cît era de întristată biată mama Demetra, ea însă nu îșĭ putu stăpîni mînia, cînd află una ca aceasta; de atuncĭ înainte hotărî să nu îĭ maĭ calce piciorul în palatele de pe culmea Olimpuluĭ pe care Zevs, împăratul ceruluĭ, și le înălțase în norĭ d'asupra țăreĭ Tesalieĭ, fiindcă ea pricepuse îndată cu numaĭ că voia luĭ Zevs îndrăznise domnul Iaduluĭ să fure pe fiică-sa Persefona.

Se coborî dar la vale de pe muntele Olimp și apucă rătăcind o cale lungă. Tocmaĭ către seară, pe cînd soarele începe a se ascunde în tasul săŭ de aur din dosul dealurilor tivite, ea ajunse la porțile cetățiĭ Eleusis. Acolo șezu jos lîngă o fîntînă a căruĭ apă prefirîndu-se prin iarba deasă, se scurge într'un iaz limpede, umbrit de un măslin cu frunziș stufos.

Tocmaĭ atuncĭ veneaŭ după apă, voioase și cu urcioarele pe creștet, fetele luĭ Keleŭ, domnul din Eleusis. Ele văzură la fîntînă pe mama Demetra și, cu toate că nu o cunoșteaŭ, înțeleseră de pe portul și de pe fața eĭ, cît de tare era amărîtă biata bătrînă.

O întrebară cu blîndețe daca nu pot cumva să-ĭ fie de vre-un ajutor. Mama Demetra le mulțumi și le povesti că a perdut o fată, pe care a căutat'o peste tot locul și nu a putut'o încă găsi. Atuncĭ fetele deteră curînd fuga a casă, ca să ceară de la părințĭ voie să le aducă ca oaspe pe biata babă străină și se întoarseră îndată, sprintene și vesele, îndărăt și 'ĭ vorbiră așa: — «Haĭ! vino cu noĭ acasă. Tata, mama și noĭ toate îțĭ vom da ce 'țĭ va trebui și vom face ce ne va sta prin putință ca să 'țĭ ușurăm durerea.»

Mama Demetra se înduplecă de mîngîioasele lor cuvinte. Keleŭ și soția luĭ o priimiră cu voie bună în casa lor. Dar și dînsa le fu întru toate de așa mare ajutor, încît

nu numaĭ neamul luĭ Keleŭ, ci întreagă cetatea se bucura și se lăuda mereŭ de bunătatea și de înțelepciunea mameĭ Demetre. De aceea, se hotărîră cetățeniĭ să îĭ înalțe, cu cheltuiala lor și numaĭ pe seama eĭ, un mîndru locaș, pe o măgură înaltă, chiar în mijlocul cetățiĭ.

Acolo trăi, timp de un an, Demetra prețuită și lăudată de toțĭ, dar ascunzînd maĭ adesea în taina singurătățiĭ, mîhnirea și dorurile inimeĭ sale. Ea luase la dînsa, ca să îl crească și să-l învețe, pe Triptolem, unicul fecior al luĭ Keleŭ.

Însă copilul, de bine ce-l îngrijea noua sa dădacă, ajunse a o iubi maĭ mult pe dînsa de cît pe mama luĭ cea adevărată. Dintr'aceasta, soția luĭ Keleŭ prinse pică asupra mameĭ Demetreĭ și ceru să iea înapoĭ de la străină pe copilul de suflet, carele numaĭ dînsul mîngîia ceva pe Demetra de perderea fiiceĭ sale.

Scornindu-se atuncĭ o ceartă între amîndouă muierile, mama Demetra se supără foarte și se porni cu mare urgie asupra luĭ Keleŭ și asupra tuturor oamenilor carĭ nu științe să prețuiască îndestul bunătățile eĭ.

Din minutul acela, toate rodurile pămîntuluĭ purtară blăstemul mameĭ Demetre; pomiĭ nu maĭ daŭ rod; holdele nu se maĭ împodobeaŭ cu spicurĭ; iarba și florile nu maĭ răsăreaŭ pe cîmpiĭ, Țearinile eraŭ sterpe și înțelenite. Oameniĭ și vitele piereaŭ de foamete și de lîngoare. Nicĭ zeilor nu maĭ avea cine și ce să le închine.

Atuncĭ Zevs, îngrijat, depe culmea munteluĭ săŭ din Tesalia îșĭ aruncă ochiĭ pe pămînt și văzu că totul avea să piară depe fața luĭ, de nu va găsi curînd un mijloc ca să împace mînia și durerea mameĭ Demetre.

În dată trămise pe vestitorul săŭ, pe Ermes, în Iad, la împăratul cel aspru și posomorît ca să 'ĭ facă cunoscut că trebuie neapărat să lase pe Persefona a se întoarce la muma-sa. Ades nu cutează a se împotrivi, dar Persefona îĭ era și luĭ dragă, și el nu voia să o piardă cu totul; de aceea, îĭ dete să mănînce cîteva boabe dintr'o rodie

minunată, știind bine că, dacă dînsa va gusta, îĭ se va face dor de dînsul și se va întoarce bucuros la el.

După aceea, puse să înhame telegariĭ ceĭ negri ca tăciunele la carul cel poleit. Ermes se sui într'însul, alăturĭ cu Persefona, dete bicĭ cailor și, iute ca vîntul și ca gîndul, ajunseră la Eleusis.

Cînd sosiră la porțile cetățiĭ, Ermes dete drumul telegarilor ca să se întoarcă la Iad, și pe la apusul soareluĭ plecă și dînsul către Olimp.

Persefona, rămînînd atuncĭ singură, se îndreaptă spre fîntîna cea limpede unde zări șezînd sub măslin, o femeie bătrînă cu veșmînt de lînă neagră. Ea pricepu că aceea trebuie să fie muma eĭ, care o dorea și o jălea neîncetat. Cînd sosi aproape de dînsa, mama Demetra auzi o șoptă în preajmă'ĭ, ridică ochiĭ în sus și văzu pe însășĭ Persefona dinaintea eĭ.

Cine poate să spună cu ce bucurie o strînse la pept și o sărută? Fericirea mumeĭ era poate acum și maĭ mare de cum îĭ fusese maĭ înainte mîhnirea. O mîngîia, o desmierda, o cerceta despre toate ce i se întîmplase, și simțea că o viață nouă i se deșteaptă în inimă.

Pe cînd o săruta și o mîngîia, ea îĭ zise așa: — «Acum, fata mea, copila mea dorită, tu eștĭ iarășĭ a mea, și cu mine voĭ să rămîĭ pentru tot-d'auna. De acum înainte voĭ ști să te feresc de răpitorĭ și urgisitul acela de Ades nu te va maĭ prinde în întunecoasa luĭ împărăție».

Dar Persefona îĭ răspunse: — «Ah! mamă, tacĭ; numaĭ vorbi așa. Eŭ nu pot să rămîn pentru tot-d'auna cu tine, căcĭ pînă nu m'a ridicat Ermes din Iad, soțul meŭ mĭ-a dat să gust niște boabe dulcĭ de rodie și m'a legat cu acest farmec ca să mă întorc la dînsul peste nouă lunĭ de zile. Și drept să'țĭ spun mamă, nu'mĭ pare răŭ, căcĭ, deși el nu rîde nicĭ zîmbește, deși totul e întunecos în locașul luĭ, dar cu mine e bun și blînd, și numaĭ cînd sunt cu dînsul se simte îmblînzit. Să nu'țĭ pară răŭ mamă; el s'a făgăduit că în toțĭ aniĭ mă va lăsa să șed cu tine

aci pe pămînt nouă lunĭ de zile; iar treĭ le voĭ petrece cu dînsul în negrul locaș de sub pămînt».

Printr'aceste făgăduințe mama Demetra se simți și dînsa mîngîiată; iar pămîntul și rodurile luĭ se bucurară îndată de îmblînzirea eĭ. Pomiĭ se umplură iarăș de rod; iarba și florile împodobiră cîmpiĭ, și spicurile aurite începură iarăș a se îndesa pe holde, legănate de adierea călduroasă a vereĭ.

Nouă lunĭ de mulțumire și de îmbielșugare trecură pe pămînt, și după aceea, vestitorul Ermes veni cu carul cel poleit și cu telegariĭ negri ca tăciunile, ca să iea pe Persefona și să o ducă în ținuturile întunereculuĭ. Atuncĭ, ea îșĭ luă ziua bună de la muma sa, zicîndu-ĭ: — «Nu plînge, mamă, și nu fiĭ îngrijată de mine; în locașul soțuluĭ meŭ sunt la adăpost și la căldură; el mă iubește și caută bine de mine. E bun, și peste treĭ lunĭ îmĭ va da voie să mă întorc tot veselă aci pe pămînt».

Mama Demetra îșĭ stăpîni inima rea și se hotărî să aștepte cu răbdare timpul dorit al înapoieriĭ.

Totușĭ, gîndul eĭ adesea se repurta cu dor la zilele fericite cînd Persefona, copilă voioasă, se juca cu soațele sale și culegeaŭ florĭ pe veselele cîmpiĭ ale Eneĭ.

În răgazurile așteptăriĭ, retrasă în locuința eĭ din Eleusis, ea îșĭ afla mîngîierea învățînd cu mare taină și înțelepciune pe Triptolem, copilul eĭ de suflet, cum se sădească, cum se crească și cum se îngrijească rodurile folositoare ale pămîntuluĭ, darurĭ neprețuite al zeițeĭ Demetre.

Acele mărețe și spornice învățăturĭ, pe care zeiasca dădacă le împărtășise învățăcelului eĭ, în templul de la Eleusis, chiar și în întunerecul nopțeĭ, la flacăra făcliilor, rămaseră printre popoare ca o datină sfințită, și fură numite *Tainele Eleusine*.

V

Posidon și Atena.

Un oarecare Erechteŭ începuse să clădească o cetate pe un loc sterp și pietros d'a lungul apelor Kefisuluĭ. El era părintele și căpetenia unuĭ popor de mîndri voinicĭ și cu toate că cetatea luĭ era încă mică și puțin arătoasă, dar, în înțelepciunea sa Zevs prevăzuse că ea are să fie într'o zi cea maĭ vestită din cîte cetățĭ s'aŭ înnălțat aievea pre pămînt.

De aceea, un zeŭ și o zeiță, adică Posidon, împăratul mărilor, și fecioara Atena, fiica prea-iubită a luĭ Zevs, se certaŭ amîndoĭ care din eĭ să dea numele săŭ cetățiĭ luĭ Erechteŭ. Ca să curme cearta, Zevs hotărî o zi, pentru ca în fața adunăriĭ tuturor zeilor celor marĭ carĭ locuiaŭ pe culmea Olimpuluĭ, să li se aleagă dreptatea.

Cînd veni acea zi, toţĭ zeiĭ se așezară pe scaunele lor de aur, rînduite în cerc pe malul Kefisuluĭ. Maĭ presus de toate se înnălța tronul luĭ Zevs, părintele zeilor și al oamenilor, și alăturĭ cu dînsul ședea zeița Era, soția luĭ.

Fiiĭ oamenilor aveaŭ voie să ridice ochiĭ asupra lor, de oare-ce Zevs îșĭ lăsase la o parte fulgerile sale, iar ceĭlalțĭ zeĭ venise și dînșiĭ acolo lipsițĭ de strălucirile lor, care iaŭ vederile, ca să fie de față la judecata dintre Posidon și Atena.

Acolo era Febus Apolon, cu lira sa de aur în mînă și cu chipul săŭ blînd și luminos; dar ochiĭ luĭ nu scăpăraŭ scînteie ca în ciasurile de mînie și sulița luĭ, de care nu se pot feri sufletele înșelătoare și limbile mincinoase, sta rezimată de scaun. Alăturĭ cu dînsul, ședea soru-sa Artemis, fecioara care 'șĭ petrece zilele vînînd pe uscat fiarele sălbatice și jucîndu-se cu zînele Nimfe prin stuful de pe malul rîuluĭ Erotas.

Lîngă Zevs se afla Ermes, crainicul carele în adunărĭ înnalță glasul în numele zeilor; tot tînăr, tot sprinten și

tot frumos, el ținea în mînă caduceul, saŭ toiagul săŭ cu aripĭ, prin care îndeplinea poruncile tatăluĭ săŭ. Apoĭ, de-a rîndul veniră să se așeze Efestu, meșterul focului, și Estia zeița casnică care poartă grija vetreĭ, și Ares zeiescul războinic turbat după lupte, și Dionisiŭ cel mult dedulcit cu ospețele și cu cupele de vin, în sfîrșit Afrodita, gingașa zeiță, răsărită din spuma mărilor, care cînd se ivește umple lumea de zîmbete și de lacrimĭ.

În fața acestora sta amîndoĭ mărețiĭ protivnicĭ, așteptînd judecata luĭ Zevs. Atena ținea tare în mîna stîngă sulița eĭ cea nebiruită, și la mijlocul pavezeĭ sale de piele de capră, ascuns vederiĭ muritorilor, era acel îngrozitor chip al Meduseĭ, pe care nicĭ un om nu-l poate privi fără ca să pice îndată mort.

Aproape de ea sta și Posidon, încrezător in marea luĭ putere și adăstînd cu o trufașă nepăsare urmele judecățiĭ. În mîna dreaptă ținea cu mîndrie furca luĭ cu treĭ dințĭ, care zguduie pămîntul și despică apele măriĭ.

Ermes, vestitorul zeilor, se sculă de pe scaunu-ĭ de aur și cu glas răsunător, vorbi într'astfel către adunarea măreață a zeilor: — «Ascultațĭ voința luĭ Zevs, care va alege între Posidon și Atena. Cetatea luĭ Erectheŭ va purta numele aceluia dintre aceștĭ douĭ zeĭ, carele va face să răsară din pămînt, darul celuĭ maĭ folositor pentru fiiĭ oamenilor. Dacă acel dar va veni de la Posidon, cetatea se va chiema Posidonia; iar de va veni de la Atena, se va numi pururea Atena!»

Împăratul Posidon se scoală atuncĭ cu toată fala măririĭ sale și izbește jos pămîntul cu tridintele săŭ. Se cutremură muntele pînă în băierile luĭ; pămîntul se deschide, și, din adîncul săŭ, se răpede un cal, precum încă nu s'a maĭ văzut, ager și încordat. Maĭ alb decît fulgiĭ de zăpadă îĭ era părul, și coama luĭ răsfirată fîlfii mîndru în vînt, cînd bătu cu copita în țărînă și se porni în vesele desghinurĭ prin vîlcele și pe costișe.

Posidon zise: — «Acesta este darul meŭ. Privițí-l și nu

maĭ stațĭ la îndoială; dațĭ numele meŭ cetățiĭ; căcĭ cine va putea oare să dea fiilor oamenilor un dar maĭ nepre-țuit decît calul?»

Atena liniștită, cu ochiĭ săĭ albaștriĭ ca cerul se uită drept la zeĭ; ea se plecă binișor și înfipse în pămînt un sîmbure mărunt pe care-l ținea în mîna dreaptă. Nicĭ o vorbă nu spuse, ci se uita mereŭ la adunare, fără de nicĭ o grijă. Atuncĭ, se zări încolțind din pămînt un lăstăraș, carele răpede crescu mare, dete ramurĭ și se acoperi cu frunze. El se înnalță din ce în ce maĭ mult pînă ce se arătă pom mare împodobit cu frunziș verde și stufos, și încărcat cu rod îmbilșugat.

Atuncĭ Atena zise: — «Vezĭ, o Zevs! nu prețueștĭ oare maĭ mult darul meŭ decît al luĭ Posidon? Calul, pe care el l'a dăruit fiilor oamenilor, va aduce printre dînșiĭ bătăliĭ, lupte și grijĭ; iar pomul meŭ, măslinul, e chiar un semn de pace și de bilșug, o dovadă de tărie și de sănătate, un chezaș al fericiriĭ și al libertățiĭ. Oare, spune, nu se cuvine maĭ bine ca cetatea luĭ Erechteŭ să poarte numele meŭ?»

Atuncĭ, într'o unire, se auziră răsunînd din glasul tuturor zeilor, aceste cuvinte: — «Darul Ateneĭ este, fără îndoială, cel maĭ bun ce s'ar putea face fiilor oamenilor. El vestește că cetatea luĭ Erechteŭ va fi maĭ mare în pace decît în războaie, și că într'însa libertatea va prețui maĭ mult decît puterea. Rămînă dar cetățiĭ numele Ateneĭ».

Zevs, feciorul luĭ Cronos, făcu semn din sprînceană că primește de bun sfatul zeilor; pletele nemuritoare ale păruluĭ săŭ, fîlfîiră pe a sa frunte, iar pămîntul se cutremură sub picioarele luĭ, cînd se sculă de pe tronu-ĭ de aur ca să se întoarcă în palatele sale din Olimp.

Zeița Atena, rămase maĭ în urmă și cătă lung și cu dor la pămîntul care de aci înainte era al eĭ. Ea își întinse sulița ocrotitoare pe d'asupra cetățiĭ luĭ Erechteŭ și vorbi așa:

— «A mea a fost izbînda și aci îmĭ voĭ așeza eŭ lo-

cuința. Copiĭ meĭ vor crește aci liberĭ și fericițĭ, și fiĭ oamenilor de pre aiurea vor veni aci ca să învețe legile dreptățiĭ și ale cumpătuluĭ. Vor vedea eĭ atuncĭ cîte minunĭ pot să facă mînile muritorilor, cînd sunt ajutațĭ de zeiĭ Olimpuluĭ. Cînd însă făclia libertățiĭ se va stinge pentru Atena, ea de aci va fi purtată pe aiurea spre luminarea altor popoare. Oameniĭ vor cunoaște că darurile mele sunt cele maĭ bune și vor zice pururea că prețuirea legilor și dorul neatîrnăriĭ în cugete și în fapte, le vin din cetatea luĭ Erechteŭ, care va purta în vecĭ numele Ateneĭ!»

VI.

Apolon în Delos

Din țară în țară rătăcea biata zînă Leto saŭ Latona, plină de temerĭ și de durere, pentru că nicĭ o țară și nicĭ o cetate nu voia să-ĭ dea un locșor, unde să trăiască în pace. Toate locurile, dăruite de zeĭ cu bilșug, aveaŭ frică de urgia zeițeĭ Era, care era dușmană neîmpăcată a bieteĭ zîne Latona.

Din insula Creteĭ, ea trecuse la Atena, din Atena la Egina, din Egina pe plaiurile Pinduluĭ și ale Atonuluĭ, de acolo prin insulile întinseĭ și albeĭ mărĭ a luĭ Egeŭ. de-a-rîndul, prin Skyros, și Imbros, și Lemnos, și Chios cea maĭ frumoasă din toate, cerînd pretutindenĭ un adăpost. Dar îndeșert se rugase ea de toate aceste pămînturĭ ca să o priimească a se așeza în sînul lor. Nicăierĭ nu cutezase a o primi.

În sfîrșit ea ajunse și pînă la mica insulă pustie din Delos și-ĭ făgădui că dînsa va dobîndi în viitor o neasemuită mărire, dacă va voi să o adăpostească pe țărmurile eĭ. Ea îĭ vorbi într'astfel, înnălțînd glasul din depărtare: — «Ascultă-mă cel puțin tu, insulă din marea adîncă! De veĭ îngădui tu ca Latona să se așeze cu locuința pe pămîntul tăŭ, va veni un timp cînd toate popoarele lumeĭ

vor pluti cu drag spre tine și vor aduce în sînul tăŭ tot felul de avuțiĭ. Căcĭ pre pămîntul tăŭ voĭ naște pe Febus Apolon, domnul lumineĭ și al viețeĭ; iar atuncĭ, oameniĭ toțĭ vor veni aci ca să afle voințele luĭ și să cîștige prin darurĭ a luĭ bună priință».

Insula Delos răspunse: — «Zînă Latono, tu făgăduieștĭ lucrurĭ marĭ; dar se aude zicîndu-se că puterea luĭ Febus Apolon are să fie așa de mare, încît lumea întreagă abea o să'l încapă, și că nimic pe lume nu'ĭ va putea sta împotrivă și că abia dacă lumea întreagă îĭ va fi de ajuns. Apoĭ, uite-te și vezĭ cît e de îngust și de sterp coprinsul meŭ. La mine, vaĭ! n'aĭ pe ce să punĭ ochiul. Decĭ, 'mi-e teamă că luĭ Apolon îĭ va fi urît pămîntul meŭ pietros și sterp. El, de aci se va duce în vre-o altă țară maĭ plăcută, unde i se vor înnălța templurĭ mărețe, și atuncĭ avuțiile pe carĭ tu mi le făgăduieștĭ, el le va hărăzi altor popoare; iar eŭ, biet, voĭ rămîne tot părăsită și pustie!»

Dar zîna Latona se jură pe cerurile fără marginĭ de pre capul eĭ, pe pămîntul nemăsurat ce o împresoară, iar maĭ cu seamă pe negrele ape ale rîuluĭ Stixul, care scaldă poalele Iaduluĭ, se jură că în Delos va fi negreșit adăpostul sfințit al lui Febus Apolon, și că d'alungul anilor scumpe miresme vor arde altarele luĭ.

Astfel se întîmplă ca Latona să-șĭ afle răpaosul în mica insulă Delos, unde se și născu, curînd dupe aceea, zeul strălucit Febus Apolon.

Mare fu atuncĭ bucuria printre zeiĭ nemuritorĭ, carĭ locuiaŭ în Olimp și tot așa de mare printre oameniĭ de pre pămînt, cînd toțĭ din toate părțile văzură fața luĭ zîmbitoare răsărind din ambele mării pe cerul înveselit.

Templul cel de căpetenie al zeuluĭ lumineĭ fu înnălțat în Delos, și mereŭ de prin toate țările, veniră acolo popoarele ca să ceară de la dînsul prevestirĭ saŭ oracole, și să închine la altarele luĭ victime numeroase și darurĭ bogate.

VII.

Apolon Pitianul

Febus Apolon şezu cît şezu la locul săŭ de naştere, în insula Delos din mijlocul mărilor. Pe tot anul se adunaŭ acolo strănepoţiĭ bătrînuluĭ Ion, ca să 'ĭ facă jocurĭ şi sărbărĭ dinaintea templuluĭ săŭ. Dar cînd crescu maĭ mare şi se întări, tînărul zeŭ, cu părul de fir, se simţi pornit a străbate lumea şi a o limpezi de iesmele întunericuluĭ.

Luînd cu sine lira luĭ de aur, pe care îĭ plăcea a cînta, el maĭ întîĭ sosi la pragul Olimpuluĭ, unde sta Zevs în mărirea luĭ, înconjurat de ceĭ-l-alţĭ zeĭ nemuritorĭ; acolo se puse a cînta, şi toţĭ îl ascultară, uimiţĭ de plăcere. Nouă fete ale luĭ Zevs, toate meştere cîntăreţe, Muzele, se apucară şi ele a cînta cu viers dulce, fericirile fără de seamăn ale zeilor nemuritorĭ, şi apoĭ nevoile şi necazurile bieţilor oamenĭ muritorĭ, carĭ cu nici un chip nu pot scăpa nicĭ de bătrîneţe nicĭ de moarte.

Atuncĭ cele-l-ate zîne şi zeiţe ale Olimpuluĭ, Orele blajine, Haritele pline de darurĭ, Ebe şi Armonia, dezmierdătoarea Afrodită şi voinica Artemis, sora luĭ Apolon, se prinseră în horă, şi printre ele se amestecară zeiescĭĭ flăcăĭ, Ares cel viteaz şi Ermes, carele ucise pe negrul balaur Argos, cel cu o sută de ochĭ. Astfel se petrecea timpul în Olimp, cu jocurĭ, frumos rînduite, cu cîntărĭ frumos măsurate; iar Zevs, în a luĭ mărire, se bucura din suflet de aşa mîndre serbărĭ.

Luĭ Apolon însă îĭ ardea maĭ cu seamă de a folosi pe muritorĭ cu virtutea sa şi de a-şĭ alege pe uscat un locaş statornic, de unde să răspîndească printre oamenĭ lumină prevestitoare a oracolelor sale.

El se coborî de pre Olimp în ţara Pierieĭ, la cetatea Iolcos, şi pre cîmpia Lelanteĭ din insula Eubei; dar nicăierĭ, pe acolo, nu găsi loc potrivit pentru templul săŭ. Apoĭ străbătu apele sărate ale Euripuluĭ şi, trecînd prin

Micalesa și prin grasele pășunĭ ale Temuseĭ, ajunse pe locul unde avea să fie Teba cetatea cea sfințită; dar nicĭ aci nu voi să se oprească, fiind-că oamenĭ nu pătrunsese încă în aceste locurĭ; nu eraŭ nicĭ căĭ, nicĭ potecĭ, ci numaĭ codri sălbaticĭ.

El își urmă calea tot înainte; află pe drum dumbrava Onchesteĭ unde pășteaŭ ergheliile de caĭ ale luĭ Posidon; trecu pîrîul limpede al Kefisuluĭ, și, lăsînd în urmă'ĭ mîndra cetate Ocalea, se opri în cîmpiile Aliarteĭ, tocmaĭ lîngă fîntîna Telfuzeĭ. Acolo iĭ veni gîndul a-șĭ clădi un templu, căcĭ locul era plăcut și înzestrat cu de toate; decĭ el vorbi într'astfel către fîntînă: — «O, Telfuso, în vălceoa ta cea plăcută îmĭ vine să 'mĭ aleg șezătoare; aci vor veni oamenii de pretutindenĭ să iea povețe din oracolele mele și să 'mĭ ceară ajutor la vreme de nevoie; iar tu veĭ fi vestită preste tot pămîntul, cînd mă veĭ avea pe mine de stăpîn și de oaspe».

Dar Telfuseĭ nu 'ĭ plăcea de fel să vază pe Apolon luînd în stăpînire vălceaoa eĭ și așternînd într'însa temeliile templuluĭ săŭ. Ea iĭ vorbi atuncĭ cu meșteșug și 'ĭ spuse așa: — «Ia, ascultă-mă și pe mine o Febus Apolone. Tu umbli să-țĭ facĭ aci locuință, și nu te gîndeștĭ că într'acest loc nu veĭ afla nicĭ o dată răpaos. Cîmpia mea e largă; decĭ oamenii toțĭ aci aŭ să-șĭ poarte luptele lor, și, cu strigătele lor, cu sgomotoasele lor carurĭ, încurîndu-șĭ armăsarii și mularii, aŭ să tulbure liniștea templuluĭ tăŭ sfințit. Apoĭ chiar și în timpii de pace, turmele și cirezile vor veni mereŭ să se adape în apele mele, și mugetele lor sălbatice vor strica armonia dulcelor tale cîntărĭ. Du-te maĭ bine pînă la Crisa, și alege-țĭ șezătoare în vre una din văile adîncĭ ale Parnasuluĭ; acolo oamenii vor merge maĭ bucuros să-țĭ aducă darurĭ, din toate colțurile lumii».

Apolon se încrezu Telfuzeĭ; trecu dincolo de țara Flegeilor și, suind răpede stîncile Parnasuluĭ, se opri la Crisa. Acolo, într'o vale adîncă, umbrită de piscurĭ prăpăstioase, el așeză temeliile templuluĭ săŭ. Feciorii luĭ Ergin, meșterii

Trofoniu și Agamede, aducînd de aiurea lucrătorĭ mulțĭ, înnălțară păreții tot cu lespezĭ lucioase de piatră.

Dar împrejmuirile acestuĭ loc eraŭ pustiĭ, căcĭ aproape de acolo, la gura uneĭ fîntînĭ, trăia o iasmă sălbatică, un balaur uriaș care prăda, și bîntuia jur împrejur, pe oamenĭ și pe vitele lor.

Fiiul pocit al Ereĭ, cruntul uriaș Tifaon crescuse la sînul săŭ cel plin de cugete rele, pe acel șarpe veninat și îĭ dase domnia peste acele aspre locurĭ.

Febus Apolon înfipse o săgeată în inima balauruluĭ, carele căzu la pămînt urlînd și svîrcolindu-se ; sîngele luĭ, scurgîndu-se pe năsip, făcu o mlaștină în care pînă în sfîrșit se nomoli și trupul luĭ puroios. Atuncĭ Apolon îĭ strigă : — «Pieĭ aci, fiară turbată ; putrezi-ți-ar trupul în această țărînă, pe care stîrvul tăŭ o va îngrășa ! De acum înainte tu nu veĭ maĭ chinui pe bieții muritorĭ. Zilele ți s'aŭ împlinit, și nicĭ Tifeŭ cel cu suflarea veninoasă, nicĭ urgisita Chimeră cu treĭ capete de fiară, nicĭ alte iesme nu te vor maĭ scăpa ; ci numaĭ muceda țărînă și dogoreala soareluĭ vor putrezi aci rămășițele stîrvuluĭ tăŭ !»

Astfel peri balaurul, și într'adevăr el putrezi chiar pe acel loc, carele, de pe limba oamenilor de acolo, se numi de atuncĭ înainte Pito, adică *putrejune* ; de aceea se dete și mîntuitoruluĭ Febus Apolon, la care oamenii se închinaŭ în templul vestit din Parnas, numele de Apolon Pitianul.

De pe aceste fapte însă, zeul Febus înțelese că Telfuza îl amăgise, căcĭ ea nu-ĭ spusese nimic nicĭ despre balaur, nicĭ despre firea aspră a loculuĭ. El se întoarse atuncĭ către dînsa, plin de mînie și-ĭ vorbi așa : — «Telfuzo, nu ți se cădea ție să mă înșelĭ prin cuvinte prefăcute. Aĭ voit să aibĭ, singură, parte de aceste frumoase locurĭ. Să știĭ însă că nu va fi pe gîndul tăŭ ; voĭ curma isvorul apelor tale, și numaĭ eŭ voĭ rămînea mare și tare aci !»

Indată rostogoli de pe munți, cîte-va stîncĭ d'asupra isvoruluĭ, și apele încetară de a maĭ curge, iar vîlceaua stîr-

pită a Telfuseĭ rămase pustie și părăsită, pe cînd, din popoarele serbaŭ mărirea luĭ Apolon Pitianul, în templul săŭ strălucit de la Crisa.

VIII.

Niobe și Latona

Odinioară, pe vremea de demult, era într'o cetate grecească, numită Teba, o femeie de viță domnească, pe care o chiăma Niobe. Ea avea mulțĭ feciorĭ și multe fete, și așa tare se mîndrea cu frumusețea lor, încît i se părea că în toată țara, ba nicĭ chiar în toată lumea, nu se maĭ află alțĭ copiĭ frumoșĭ ca aĭ eĭ.

Drept este că, de cîte orĭ pămîntenii loculuĭ vedeaŭ pe feciorii și pe fetele Niobeĭ, alergînd și jucîndu-se prin văĭ și prin livezĭ, împreună cu copii lor, toțĭ se uneaŭ a zice că cu aceia nicĭ uniĭ nu se puteaŭ potrivi. Iar Niobe, dacă auzea așa, îĭ creștea inima în piept, și din ce în ce maĭ tare se îngînfa și se amețea de trufie, lăudînd către toțĭ puterea neasemuită și virtutea și mîndrețea copiilor săĭ.

Pe atuncĭ însă veni acolo, din mica insulă Delos, o altă femeie de neam zeiesc căreia îĭ zicea Leto saŭ Latona. Aceasta avea numaĭ doĭ copiĭ, o fată anume Artemis și un fecior numit Febus Apolon; dar fără îndoială, amîndoĭ eraŭ minune de frumoșĭ, de sprintenĭ și de vîrtoșĭ, încît la soare și la lună nu putea nimenĭ să cate maĭ cu drag decît la dînșiĭ. Cu toate acestea, Niobeĭ tot i se părea că copii eĭ, ceĭ mulțĭ și gingașĭ, sînt și maĭ frumoșĭ decît aĭ doamneĭ străine.

Într'o zi ședeaŭ de vorbă amîndouă femeile, Niobe și Latona, privind pe copii lor, cum se jucaŭ toțĭ împreună pe o pajiște de verdeață. Febus Apolon, sunînd minunat din strunele lireĭ sale, lăsă jos instrumentul, și, luînd de pe umăr arcul săŭ de aur, începu să asvîrle cu dînsul săgețĭ care toate nemereaŭ fără greș la țintă.

Niobe nu prea băgă de seamă nicĭ la arcul, nicĭ la săgețile luĭ Apolon, ci, cătînd maĭ cu drag la pruncii eĭ, spusese așa către Latona: — «Vezĭ, surată, cît sunt de mîndrĭ și de vîrtoșĭ șease feciorĭ și șease fete ale mele! N'am ce zice, urîțĭ nu sunt nicĭ Artemis, nicĭ Apolon aĭ tăĭ. Dar, ce aŭ a face pe lîngă aĭ meĭ? Departe sunt de dînșiĭ! Și apoĭ, tu ai numaĭ doĭ, și eŭ am tocmaĭ șease feciorĭ și șease fete, tot unul și una.»

Pe cînd Niobe vorbea cu așa nesocotită trufie, ea nicĭ se gîndea cît de tare ațîța mînia Latoneĭ. Aceasta tăcu înfundat; dar îndată ce plecă de lîngă dînsa Niobe cu copii eĭ, ea chiămă pe Apolon și vorbi așa: — «Nu pot să sufer pe această Niobe; ea se laudă cu copii ei și cutează a zice că dînșiĭ sunt maĭ frumoșĭ decît tine și decît soră-ta. Aș vrea să o învăț minte, să-ĭ arăt cît este de proastă și cu cît voi sîntețĭ maĭ presus de odrasla eĭ.»

Auzind acestea, de odată Febus Apolon se aprinse; fața luĭ, tînără și luminoasă se înegură; fruntea i se posomorî și din ochiĭ iĭ sclipiră fulgere de mînie. El nu zise nimic; dar, luînd cu sine arcul de aur și atîrnînd pe umerĭ tolba cu săgețĭ arzătoare, el apucă in urma Nioběĭ și a copiilor eĭ, și iĭ ajunse tocmaĭ cînd se coboraŭ într'o vale adîncă.

Se opri pe muchea unuĭ pisc de unde îi putea ochi, luă din tolbă o săgeată, o puse d'a curmeziș pe arc, întinse cu mîna coarda către sine, pînă ce vîrful săgețeĭ ajunse la marginea arculuĭ, și iĭ dete drumul să sboare în jos. Coarda înstrunată zbîrniĭ cu vuet și, ca raza luminoasă de iute, săgeata ajunse la țel, iar unul din feciorii Nioběĭ căzu mort la pămînt. Îndată după aceea, altă săgeată sbură de pe arc și alt fecior al Niobeĭ căzu, și apoĭ încă unul, și încă unul, și încă unul, pînă ce toțĭ feciorii și toate fetele bieteĭ Niobe căzură morțĭ în prelargul văiĭ.

Atuncĭ Apolon, încins de o turbată arșiță, strigă în gura mare Niobeĭ: — «Ia! maĭ laudă-te și acum cu mîndrețea copiilor tăĭ!»

Dar toate acestea se petrecuse așa de răpede încît Niobeĭ

i se părea că visează: nu-ĭ venea să crează că, colea în preajmă'ĭ, zac morțĭ copiĭ eĭ, pe carĭ adineaurĭ încă îĭ văzuse plinĭ de viață și de tărie. Acum eĭ eraŭ culcațĭ pe verdeață, recĭ, și fără de mișcare. Ochiĭ le eraŭ închișĭ ca și cînd ar fi dormind; pe față le rămăsese tipărit un zîmbet dulce, ce-ĭ arăta maĭ frumoșĭ decît aevea.

Niobe umbla de la unul pînă la altul, pipăind mînele lor înghețate, sărutînd fețele lor albite. Abia din răceala și din pălirea lor se putu ea domiri în sfîrșit că eraŭ toțĭ ucișĭ de săgețile dogoritoare ale luĭ Apolon.

Atuncĭ șezu jos și dînsa pe un pietroĭ, în mijlocul lor, și o podidiră lacrimile, curgînd șiroaie din ochiĭ eĭ. Cu fața scăldată de plînsorĭ, rămase ea acolo, zile, săptămînĭ și lunĭ, tot așa de neclintită ca și copiĭ eĭ căzuțĭ morțĭ împrejuru-ĭ. Ea nu-șĭ maĭ ridica capul în sus, nicĭ voi să maĭ privească la seninul ceruluĭ. Încremenită acolo pe piatră, din ochiĭ eĭ se scurse mereŭ un isvor nesecat de lacrimĭ, pînă ce însășĭ fu coprinsă de răceala pietreĭ. Plînsoarea îĭ era tăcută; în trupul eĭ se slăi treptat căldura viețeĭ, și inima îĭ încetă de a maĭ bate. Niobe era moartă; dar și moartă, plînsul eĭ picura lin d'a lungul lespedeĭ, căcĭ nesecata eĭ durere o prefăcuse în stană de piatră și plînsoarea eĭ, în limpede isvor.

Toțĭ oameniĭ, cîțĭ de atuncĭ încoace se întîmpla să treacă prin acea vale părăsită, văzînd albele pietroaie răsipite prin iarbă și maĭ ales stînca cea cu isvor, zic: — «Acesta este Niobe care s'a prefăcut în stană de piatră, după ce Febus Apolon 'ĭ a ucis toțĭ copiĭ, fiind că se lăudase cu trufie că eĭ ar fi maĭ frumoșĭ decît dînsul».

Mult timp în urmă, după ce piatra se învechi și se acoperi cu mușchiŭ, tot încă părea că se vede într'însa chipul Niobeĭ; de aproape nu se maĭ deosebeaŭ trăsurile uneĭ femeĭ; dar din depărtare se cunoștea bieata Niobe, șezînd jos și jelînd pe mîndriĭ eĭ copiĭ, doborîțĭ toțĭ la pămînt de înfricoșatele săgețĭ ale luĭ Febus Apolon.

IX.

ADMET

Masă mare era întinsă în palatele din Feres, căcĭ domnitorul de acolo îşĭ adusese acasă ca mireasă, pe frumoasa Alcesta, cea maĭ gingaşă dintre fetele luĭ Pelias. Cîntăreţiĭ serbaŭ măririle caseĭ domneştĭ din Feres, şi, povestind isbînzile luĭ Admet, spuneaŭ cum, prin ajutorul luĭ Apolon cel cu mîndre plete, acest voinic înhămase alăturĭ, la carul săŭ, un leŭ şi un mistreţ, şi cu astfel de telegarĭ intrase în cetatea Iolcos, ca să îndeplinească dorinţa luĭ Pelias, carele dase pretutindenĭ de ştire că va mărita pe fiică-sa, numaĭ după ce într'astfel se va arăta dinaintea luĭ.

Strigătele de veselie umpleaŭ toată casa. Luĭ Zevs, maĭ întîĭ, şi apoĭ şi celor-l-alţĭ zeĭ, se închinară pe rînd cupe cu vin; dar, dintre toate numele zeieştĭ, numaĭ acela al Artemideĭ fu uitat; şi această năpăstuire aprinse în inima zeiţeĭ o groaznică mînie în potriva caseĭ luĭ Admet.

Ca să-l apere însă de rele, Admet avea un ocrotitor maĭ puternic decît însăşĭ zeiţa Artemis; căcĭ fiul Latoneĭ, Apolon, se afla chiar atuncĭ băgat ca argat în curţile domneştĭ din Feres, şi, printr'această osîndă, el se rescumpără de păcatul ce făcuse, ucigînd pe ciclopiĭ, meşteriĭ vestiţĭ carĭ făurise trăznetele luĭ Zevs.

Nu era sînge de muritor, sîngele ce curgea prin vinele luĭ Apolon; dar, deşi era scutit de moarte şi de bătrîneţe, el îşĭ îndeplinea pedeapsa cu blîndeţe şi cu răbdare; şi de oare-ce nicĭ unul dintre muritorĭ nu era în stare să-ĭ pricinuiască vre un răŭ, toţĭ îl preţuiaŭ şi îl iubeaŭ, de bun şi de milos ce era. Din ziua cînd el intrase în casa luĭ Admet, toate sporeaŭ, toate mergeaŭ spre bine în întregul ţinut.

Îndată ce se sfîrşiră serbările şi veseliile nunţeĭ, el chemă la o parte pe Admet şi-ĭ vorbi într'astfel: — «Să ştiĭ că soră-mea Artemis e tare mîniată pe tine, şi poate să se întîmple ca să te ajungă vreo săgeată de ale eĭ, care

nicĭ odată nu lovesc cu greș. Tu mi-aí fost stăpîn bun, și cu toate că-țĭ sînt argat, dar tot maĭ am și acum ceva trecere la tatăl meŭ, la Zevs, carele poate tot ce vrea. Decĭ, am cerut și am dobîndit de la dînsul ca, de cum-va te va atinge săgeata Artemideĭ, tu să nu morĭ, dacă se va găsi atuncĭ cine-va care să voiască a se coborî pentru tine în împărăția întunecată a Iaduluĭ.»

Trecură de atuncĭ zile multe la mijloc, și soarele se suia dimineața pe cer și seara se afunda spre apus în apele de la marginile pămîntuluĭ, iar d'a-lungul atîtor multe și liniștite zile, timpul se scurgea numaĭ în fericirĭ pentru Admet și pentru tînăra sa soție Alcesta; căcĭ inimile lor eraŭ unite în cea maĭ senină iubire, și nicĭ un nor, nicĭ o umbră de neînțelegere nu întuneca sufletele lor.

Numaĭ într'un rînd, Admet deschise vorbă Alcesteĭ despre tristele prevestirĭ ale luĭ Apolon, și atuncĭ Alcesta îĭ răspunse zîmbind : — «Și ce ne pasă nouă ? Este oare moartea o suferință pentru aceĭ ce se iubesc? Fără de tine, scumpul meŭ soțior, n'aș voi să trăesc nicĭ o clipă pe lume; dar să mor în locul tău, ar fi o fericire pentru mine».

Peste cît-va timp se maĭ dete o masă mare în casa luĭ Admet, spre a ospăta pe Eracle, vestitul fiŭ al Alcmeneí, carele pe atuncĭ cutrierea pămîntul, îndeplinind pretutindenĭ voințele vicleanuluĭ Euristeŭ. Pe cînd cîntăreții spuneaŭ isbînzile căpeteniilor din Feres, de odată periră depe fața luĭ Admet, semnele vieții; minutul prevestit de Apolon îl ajunse. Dar curînd după aceasta, sîngele i se prefiră din noŭ prin vine, căcĭ își aduse a-minte că somnul morții putea să fie alungat de la dînsul, de va găsi pe cine-va carele să voiască a-ĭ lua locul.

Ce n'ar face, biet, omul ca să-șĭ păstreze viața? Și cum maĭ ales nu s'ar îndupleca el s'o scape, cînd glasul iubiriĭ îl îndeamnă?

Alcesta, cătînd la dînsul cu ochiĭ plinĭ de o nemăsurată dragoste, îĭ zise : — «Pentru mine, locașele Iaduluĭ nu vor fi întunecate, de aș muri acum eŭ, în locul tăŭ».

Abia apucase să rostească aceste cuvinte şi, ca printr'un descîntec, Admet se trezi din amorţeală, iar fiica luĭ Pelios îşĭ simţi puterile sleindu-se treptat.

Într'o clipă toată veselia se stinse; tăcere adîncă se făcu în sălile ospăţuluĭ, şi lirele cîntăreţilor stătură mute; abiea de cuteza cîte unul să şoptească cu frică vre o cuvioasă rugăciune; căcĭ se aştepta să sosească înfricoşatele Mire, zeiţele morţiĭ, ca să ridice pe Alcesta şi s'o ducă în împărăţia umbrelor. Ea era întinsă pe al eĭ aşternut, maĭ albă decît albul nufăr care pluteşte pe luciul apeĭ, şi frumoasă ca blînda Eos, zîna zorilor, cînd, în amurgul sereĭ, lumina-ĭ începe a se stinge depe cerurĭ.

Un minut maĭ lipsea încă şi lupta vieţeĭ avea să se sfîrşească: iear bietul Admet, plin de dor şi de căinţă, rămînea pentru totdauna văduv de a sa mult iubită soţie.

În aşa groaznică prilejire, nobilul suflet al luĭ Eracle fu pătruns de îndurare; el se jură că nu va ierta ca negrele Mire să-şĭ împlinească crunta lor dorinţă. Atuncĭ îndată se şi porni în lungă cale şi, ajungînd colo departe, departe, în locaşele nevăzute, se luă la luptă cu doamnele morţiĭ, şi astfel scăpă pe Alcesta din ghiarele prădătoare şi nesăţioase ale cruduluĭ Iad.

Atuncĭ ea se întoarse la viaţă şi se arătă luĭ Admet maĭ frumoasă de cum aievea fusese.

Strigătele de veselie răsunară iarăşĭ în palatele din Feres; dar cîntăreţiĭ serbaŭ acuma faptele vitejeştĭ ale bunuluĭ şi nobiluluĭ Eracle; iar dînsul, lăsînd pe toţĭ cu sănătate şi cu bucurie în curţile luĭ Admet, plecă departe, în alte locurĭ, ca să îndeplinească, cu o stăruinţă fără de preget, voinţele mîrşavuluĭ Euristeŭ.

X.

NARCIS

Pe malul Kefisuluĭ, zîna Echo văzu pe frumosul Narcis şi îndată se prinse a-l iubi. Dar luĭ Narcis puţin îĭ păsa de iubirea fecioareĭ de la munte; căcĭ el ducea dorul su-

roreĭ sale, pe care i-o răpise Ermes, și o dusese în negrul pămînt, decindea de tristele ape ale Stixuluĭ.

Cît era zioa de mare, el ședea pe malul rîuluĭ, cu gîndul la gingașa ființă a căriĭ viață era legată de a luĭ, fiind-că tot într'o zi și tot într'o clipă, eĭ amînduoĭ văzuse lumina soareluĭ.

Bieata Echo se apropia de dînsul, se așeza pe earbă alăturĭ cu el și în tot felul se cerca, sărmana, să-șĭ facă un lăcșor, cît de mic, în inima luĭ cea rece: — Uită-te și la mine!» — îĭ zicea ea cu glasul înecat de lacrimĭ; — «vezi-mă, eŭ poate nu voĭ fi maĭ urîtă decît surora pe care tu o jăleștĭ!»

Dar Narcis nu răspundea nimic, temîndu-se poate, ca nu cum-va galeșa fetiță să afle vre un mijloc de a-l îndupleca. El sta tăcut, cu ochiĭ țintițĭ în luciul limpeziŭ al apelor. Și apele oglindind a luĭ față, îĭ aduceaŭ aminte pe surioara a căruĭ perdere îl lăsase nemîngîiat.

Pare că i se maĭ alina durerea, cînd, în adîncul rîuluĭ, zărea duoĭ ochĭ albaștri ca aĭ luĭ, privind la el cu drag, și uneorĭ i se arăta pare că și din buzele eĭ rumene, năluca apelor îĭ șoptea dulcĭ cuvinte.

O jale ca a luĭ Narcis nu se putea potoli cu lacrimĭ; ea cu încetul îĭ seca și isvoarele viețuiriĭ. În deșert îĭ răsunaŭ la urechĭ, blîndele rugăminte, mereŭ îngînate de Echo:

— «Narcise, Narcise!». — îĭ șoptea dînsa cu glas prelungit, scoborîndu-se alene din văile vecine. — «Narcise, dorul tăŭ cată o ființă care nu poate să-țĭ audă tăcuta chiămare; și tu nesocoteștĭ pe aceea care te cată și te dorește, care din adîncul sufletuluĭ, răspunde duios la fie-care suspin al tăŭ!»

Dar Narcis, fără de a o asculta, fără de a o ține în seamă, nu-șĭ maĭ lua ochiĭ de la chipul gemeneĭ sale, resfrînt în apele Kefisuluĭ; și ast-fel, sorbind mereŭ cu vederea acea scumpă nălucă, el adormi pe malul lunecos al rîuluĭ și, furat binișor de valurĭ, se 'necă și peri în sînul lor răcoros.

De atuncĭ ișĭ stinse și Echo răsunetele glasuluĭ eĭ tînguios; ea se așternu cu durere pe verdele mal, de unde perise frumosul Narcis. Alăturĭ cu dînsa răsări o dalbă floare, un ghiocel cu buze rumeioare și cu dulce miros, care și dînsul, plecat d'asupra valurilor, se oglindește mereŭ în luciul lor limpeziŭ. Oamenii locului ziseră, pe limba lor, aceluĭ mîndru ghiocel, floarea luĭ *Narcis*.

Bucureștĭ, 1887.

Moţiĭ

RĂSCOALA ROMÎNILOR ARDELENĬ SUB CĂPETENIA LOR HORIA ÎN IARNA ANILOR 1784 — 1785

Cuvîntare rostită la Ateneul din Bucureştĭ, în $^{11}/_{23}$ Fevruarie 1878 [1]).

Domnilor,

Văzîndu-vă acum dinaintea mea, aşa de numeroşĭ şi aşa de bine-voitorĭ, vă rog, maĭ nainte de toate să credețĭ că nu mă amăgesc însu-mĭ cu deşearte şi pretențioase măgulirĭ.

Ştiŭ bine că nu spre a asculta nevoioasa şi nedibacea mea rostire, v'ațĭ dat osteneala a vă aduna şi a vă închide astă-seară, aşa de mulțĭ, în sala cam întunecoasă şi cam monotonă a Ateneuluĭ nostru.

Nu merit eŭ atîta sacrificiŭ; nu merit eŭ aşa onoare. De aceea, chiar de la început, o voĭ da cuĭ ea se cuvine.

Ațĭ venit aci, cum vine tot-d'a-una Romînul, — cu voioasă saŭ îngrijată grăbire, — cînd se aşteaptă a vedea răsărind din umbrele trecutuluĭ, luciul vre-unuĭ mare fapt național; ațĭ venit cum vine, cînd el dă cu gîndul că are să audă şi să reculeagă în mintea sa, răsunetul, chiar şi slăbit, al vre unuĭ puternic suspin al inimelor romîneştĭ.

M'am încumătat dar şi eŭ, în momentul acesta, cînd atîtea mîndre amintirĭ, atîtea dulcĭ speranțe şi atîtea amar-

---

[1]) Apărută în broşură la 1878 şi Ed. II la 1880, avînd titlul întreg *Moțiĭ, Răscoala Romînilor Ardelenĭ sub căpetenia lor Horia, în iarna 1784—1785. Epizod din istoria Transilvanieĭ.*

nice îngrijirĭ s'aŭ redeşteptat în sufletele noastre, m'am încumătat, zic, a rechiăma la luarea aminte a publiculuĭ romînesc, un act din tragedia noastră națională, puțin cunoscut aci la noĭ şi în genere răŭ aprețuit pînă acum.

Acest act, — răscoala iobagilor Ardelenĭ sub căpetenia lor Horia, — s'a petrecut, maĭ aş putea zice, la granițele noastre, dincolo de județele Jiuluĭ. El abea peste şease anĭ de astăzĭ îşĭ va împlini primul săŭ centenariŭ.

Şi cu toate acestea, cînd intrăm în cercetarea nelegiuitelor întocmirĭ sociale care l'aŭ produs, a faptelor crunte prin care s'a semnalat, a sfîrşituluĭ îngrozitor la care a ajuns, ne-am crede cu maĭ multe sutimĭ de anĭ depărtațĭ de timpurĭ şi de locurĭ aşa de înrăutățite, aşa de încruntate, aşa de sîngeroase.

Dar, ceea ce s'a petrecut cu Romîniĭ din Ardeal la 1785, — acum nouă-zecĭ şi patru de anĭ, — se aduce aşa de mult cu ceea ce s'a întîmplat, tot acolo, cu şease-zecĭ şi patru anĭ maĭ în urmă, — adică, maĭ subt ochiĭ noştri, la 1848, — încît rămîne să ne întrebăm dacă cum-va veninul social, care a provocat, în acea nenorocită țară surоră a noastră, aşa periodice şi desperate frenezii, s'a stîrpit acum cu totul, saŭ nu cum-va mîne poimîne, el are să izbucnească din noŭ, prin şi maĭ crîncene şi maĭ spăimîntătoare convulsiunĭ?

Vrînd nevrînd, cată să purtăm grijă de jăraticul, care bine ştim că ascuns sub cenuşă, nu se mistuieşte şi care poartă în sînu'ĭ toate urgiile foculuĭ şi pîrjoluluĭ, precum şi toate razele lumineĭ, toate binefacerile căldureĭ.

Numaĭ luminĭ şi înfrățitoare căldură! iată de sigur ceea ce noĭ, Romîniĭ,dorim pentru înşine şi pentru frațiĭ noştri de peste tot locul.

Dar, din nenorocire, nu sunt toțĭ la-o-laltă, la acelaş cuget cu noĭ, şi adesea soarta osîndeşte fără voie pe sărmanul popor romîn, la lungĭ, la grele, la nemeritate încercărĭ.

Fiind el însuşĭ de o fire blîndă, prietenoasă, deşteaptă,

primitoare și iubitore de toate bunurile cultureĭ, — astfel încît vre-o cîțĭ-va anĭ numaĭ de pace și de libertate îĭ sunt de ajuns, ca să-șĭ curețe țarina de orĭ ce buruienĭ sălbatice și să se pună d'a rîndul cu alte popoare care aŭ lucrat secolĭ îndelungĭ la cultivarea lor, — fiind, zic, așa bine înzestrațĭ de natură, Romînii, biet! se văd mereŭ stînjinițĭ în desvoltarea lor firească, oprițĭ pe loc în silă și nevoițĭ a tot plivi, a tot lepăda dupe brazdele lor, pietroaiele sterpe ce le asvîrlă mereŭ vecinii dușmanĭ în ogoarele lor.

D-voastră vedețĭ și cunoașteți țara noastră cea dintre Carpațĭ și Dunăre, în trecutul ca și în prezentele eĭ. De aceea nicĭ că cuget a atinge aci despre pietrele eĭ din casă.

La Carpațĭ o să'mĭ duc jalea,

cum zice vechiul nostru poet;

Lor eŭ voĭ s'o hărăzesc!

În țara munților, în mîndrul Ardeal al Romînilor, voĭ să vă strămut cu mintea, și — d'aș putea, — să vă fac a simți pentru acea frumoasă bucată din moșia strămoșească a neamuluĭ romînesc, o iubire și un dor încă maĭ viĭ și maĭ spornice decît acelea ce de sigur le purtațĭ în inimele d-voastră.

Dar propuindu-mĭ asemenea scop, cutezare-aș eŭ a vă descrie pămîntul Ardealuluĭ, cu alte cuvinte, decît cu acelea ce i-a consacrat nemuritorul nostru istoric Nicolae Bălcescu?

Pana luĭ a zugrăvit minunat, în cîte-va pagine, mărețul teatru pe care s'aŭ petrecut întîmplările ce voiesc astăzĭ a vi le rememora. Decĭ, cu pericolul chiar de a vă prezenta pe actorii acesteĭ drame, în mod cu totul nedemn de splendidul decor ce mi l-a așternut pentru dînșiĭ ilustrul nostru Bălcescu, nu mă voĭ opri însă de a vă desfășura, maĭ nainte de toate, minunatul tabel al țăriĭ Ar-

dealuluĭ, eșit din condeiul istoriculuĭ luĭ Mihaĭ Viteazul ; [1])

«Pe culmea cea maĭ naltă a munţilor Carpaţĭ, se întinde o ţară, mîndră şi binecuvîntată între toate ţările semănate de Domnul pre pămînt. Ea seamănă a fi un măreţ palat, cap d'operă de architectură, unde sunt adunate și așezate cu mîndrie toate frumuseţile naturale ce împodobesc cele-l-alte ținuturĭ ale Europeĭ pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte. Un brîŭ de munţĭ ocolește, -- precum zidul o cetate, — toată această ţară, și dintr'însul, icĭ colea, se desfac, întinzîndu-se pînă în centrul eĭ, — ca nişte valurĭ proptitoare, maĭ multe şirurĭ de dealurĭ nalte şi frumoase, mărețe pedestalurĭ înverzite care varsă urnele lor de zăpadă, peste văĭ și peste luncĭ.

«Maĭ presus de acel brîŭ muntos, se înalţă doă piramide marĭ de munţĭ, cu crestele încununate de o veșnică diademă de ninsoare, care, — ca doĭ uriaşĭ, — staŭ la ambele capete ale ţăreĭ, cătînd unul în faţa altuia. Pădurĭ stufoase, în care ursul se preumblă în voie ca un domn stăpînitor, umbresc culmea acelor munţĭ.

«Și nu departe de aceste locurĭ, — care îţĭ aduc aminte natura ţărilor de miează-noapte, — daĭ, ca la porţile Romeĭ, peste cîmpiĭ arse şi văruite, unde bivolul dormitează alene. Astfel, mează-noapte și mează-zi trăiesc într'acest ţinut, alăturĭ una cu alta şi armonizînd împreună.

«Aci, stejariĭ, braziĭ şi fagiĭ trufaşĭ înalţă capetele lor spre cer ; alăturĭ, te afunzĭ într'o mare de grîŭ şi de porumb, din care nu se maĭ vede calul şi călăreţul. Orĭ încotro te-ĭ uita, vezĭ colorĭ felurite, ca un întins curcubeŭ, şi tabloul cel maĭ încîntător farmecă vederea : stîncĭ prăpăstioase, munţĭ uriaşĭ ale căror vîrfurĭ mîngîie nuoriĭ, pădurĭ întunecoase, luncĭ înverzite, livezĭ mirositoare, văĭ răcoroase, gîrle a căror limpede apă curge printre cîmpiĭ înflorite, pîraie răpezĭ, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele ameninţătoare stîncĭ de pieatră ce plac vedereĭ și o înspăimîntă tot de odată.

«Apoĭ în tot locul, daĭ de rîurĭ marĭ cu nume armonioase, ale căror unde port aurul. În pîntecele acestor munţĭ zac comorile minerale cele maĭ bogate şi maĭ felurite din Europa : sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercurul. . . . . și în sfîrșit metalul cel maĭ îmbelșugat decît toate, aurul, pe care-l vezĭ strălucind, pînă şi în noroiul drumurilor.

«Astfel este ţara Ardealuluĭ !

«Dar nu numaĭ artistul și naturalistul, ci încă strategicul, politicul şi archeologul aŭ de multe a se minuna într'acest împodobit ţinut.

[1]) Cartea IV : *Unitatea Naţională ;* § 1, 2 şi 3.

«Cel d'ntîĭ va privi şi va cerceta cu mirare această puternică și întinsă cetate naturală, scăparea neamurilor în epocele grele ale istorieĭ lumiĭ. De orĭ unde veĭ veni, aĭ să urcĭ mult, spre a ajunge la dînsa, și nu poțĭ pătrunde în ea, fără de a fi străbătut, cel puţin una din acele şeapte porţĭ, întărite de natură, lezne de apărat, foarte anevoie de coprins.

«Politicul va admira felurimea naţiunilor și a religiilor, adunate din toate colţurile lumiĭ pe acest pămînt, unde Dumnezeŭ însuşĭ pare a le fi chiămat, întinzînd dinaintea lor o masă aşa de îmbielșugată; el va admira și minunatele instituţiunĭ democratice ce aŭ ocrotit aceștĭ munțĭ, pe cînd despotismul le mătura din toată Europa.

«În sfîrșit, istoricul archeolog va cerceta cu interes suvenirile și rămăşiţele Dacilor, ale aceluĭ viteaz şi nenorocit popor, cea din urmă odraslă din acel neam minunat al Pelasgilor, care se arată la leagănul civilizaţiuniĭ tutulor popoarelor și formă vîrstă eroică a omeniriĭ. El va întîlni încă, la tot pasul, urmele de uriașĭ ale poporuluĭ roman, domniĭ lumiĭ, căcĭ Ardealul e cea maĭ frumoasă parte a Dacieĭ fericite, *Dacia felix*, draga ţară a Cezarilor.

Aci eraŭ Apulum, Salinæ, Napoca, Patavium, Prætoria Augusta, Aquæ, Auraria, frumoase şi însemnate coloniĭ romane, din care patru cu drept italic şi cea maĭ vestită decît toate, Sarmizegethuza Regia, capitala luĭ Decebal, numită apoĭ Ulpia Traiana, de ale căriĭ ruine plină e și astăzĭ valea Haţeguluĭ.

«Rămăşiţele templelor, bazilicelor, apeductelor, băilor, daŭ și astăzĭ puternică dovadă de cultura cea mare în care ajunsese Dacia sub Romanĭ».

Dar peste Romanĭ veniră, la anul 249, barbariĭ Goțĭ.

«D'aci înainte cumplite nevoĭ în vreme de maĭ multe veacurĭ, copleşiră Dacia. Aflîndu-se în calea barbarilor, peste dînsa maĭ întîĭ se vărsă acel îngrozitor potop de neamurĭ, care înecă toată Europa.

«În acele vremĭ grele, Ardealul maĭ cu seamă fu scutitorul naţiuniĭ romîne. În munțiĭ luĭ scăpară locuitoriĭ ţăriĭ Romîneștĭ și aĭ Moldoveĭ, cînd se văzură năpădiţĭ de barbarĭ, de unde, cînd se maĭ limpezea locul de duşmanĭ, eĭ se scoboraŭ la șesurĭ către căminele lor cele vechĭ».

Pe la începutul veacuĭ al X-lea, veniră în sfîrșit Ungurii, rămășițe pripășite din ordele aziatice ale luĭ Attila, care coprinseră această țară, supuind pe locuitoriĭ eĭ Romînĭ, atât prin puterea armelor, cît și prin viclene uneltirĭ.

Curînd dupe aceea, la 1143, regiĭ Ungurilor aduseră în

ţară o colonie de Germanĭ, de Saşĭ, cărora le deteră pămînturĭ şi privilegiĭ.

Unguriĭ, cu fraţiĭ lor de sînge Săcuiĭ, şi Saşiĭ rămaseră stăpînĭ aĭ ţăriĭ; iar Romîniĭ, despuiaţĭ de orĭ ce drepturĭ, deveniră robĭ-iobagĭ aĭ nobilimiĭ ungureştĭ, aĭ nemeşilor saŭ domnilor maghiarĭ.

«Romîniĭ, reduşĭ acum toţĭ în starea ţărănească, se sculară în maĭ multe rîndurĭ, în veacul al XII-lea al XIII-lea şi al XIV-lea. Istoria Ardealuluĭ şi a Ungarieĭ de pe acele timpurĭ, e plină de aşa numitele *răscoale ţărăneştĭ* (tumultus rusticorum). Aceste răscoale nu eraŭ numaĭ ridicarea iobagilor în contra stăpînuluĭ săŭ, dar maĭ mult răscoala simţimîntuluĭ naţional al unuĭ popor chinuit de alt popor. De atuncĭ ura neamurilor luă proporţiunĭ marĭ şi, în vreme ce această deosebire a sîngeluĭ slujea împilătorilor de pretext la tirania lor, în inima împilaţilor ea hrănea vecnic dorinţa de neatîrnare.

«Jugul Romînilor în Ardeal se îngreuie, nu numaĭ din partea nobililor Ungurĭ, ci încă şi din partea popilor catolicĭ.

«Era o întreită tiranie: religioasă, politică şi socială.

«La 1366, Ludovic I-iŭ, regele Ungarieĭ, dedese voie nobililor să *stîrpească de tot naţiunea romînă*. Această cruntă prigonire ajunse atît de nesuferită încît, la 1437, Romîniĭ apucară cu toţiĭ armele împotriva tiranilor. Eĭ îşĭ aleseră povăţuitor pe Antonie Magnu. Unguriĭ chiemară întru ajutor pe Secuĭ şi pe Saşĭ, se conjurară împreună şi făcură legătură spre apărarea comună şi stîrpirea Romînilor, întărind cu jurămînt a lor legătură, în 17 Septemvrie 1437. Această legătură o maĭ întăriră încă în 2 Fevruarie 1438, şi fu temelia Constituţiuniĭ ce a domnit în Ardeal, pînă la anul 1848».

Atuncĭ era timpul, domnilor, cînd, după legile ţăriĭ care înfieraŭ pe iobagiĭ romînĭ cu denumirea legală de *lotri* saŭ de *tîlharĭ*, poporul romînesc fu abia *tolerat* în vechia luĭ patrie şi aceasta, numaĭ *pentru folosul ce trăgeaŭ proprietariĭ maghiarĭ dintr'însul*, ca de nişte vite de muncă.

Aşa se exprimă legea organică a ţăriĭ, făcută de Ungurĭ.

Atît de revoltătoare devenise pentru tot omul cu simţire, starea în care ajunsese bieţiĭ iobagĭ romînĭ subt asuprirea trufaşă şi sălbatică a Maghiarilor, încît un cuvios episcop din secolul din urmă, Grigorie Maior, auzind într'o zi tînguirile uneĭ poporimĭ din ţinutul Dejuluĭ, pe care stăpînul săŭ ungur nu voia s'o îngăduie a clădi biserică romî-

nească pe moșia luĭ, strigă cu desperare, înălțîndu-șĭ mînele către cer:

«Doamne, Dumnezeule! Așa 'țĭ trebuie, dacă aĭ dat locul domnilor, de acum nu maĭ aĭ pe seamă-țĭ nicĭ atîta loc, cît să-țĭ ridice ție oameniĭ casă!»

Astfel stătură, domnilor, lucrurile cu Romîniĭ din Ardeal pînă în al patrulea pătrar al secoluluĭ al XVIII-lea, cînd pe tronul Austrieĭ rămase singur stăpînitor, la 1780, Iosif al II-lea, carele fusese pînă la vîrsta de patruzecĭ de anĭ ținut supt epitropie riguroasă de mumă-sa, vestita Împărăteasă Maria Theresa, marea protectoare a națiuniĭ și a nobilimiĭ ungureștĭ.

De altmintrelea, Maria Thereza a fost precum știțĭ, o femeie cu cap, care a știut să-șĭ folosească toate istețimele mințiĭ sale femeieștĭ, spre ajutorul politiceĭ ce urmărea.

Dînsa a fost aceea care, învinse fiindu-ĭ cătanele în războĭ de ianiceriĭ turceștĭ, a izbutit a face ca Poarta să-ĭ dăruiască, drept mîngîiere, frumoasa și sărmana noastră Bucovină.

Tot dînsa, în totdeauna corectă și trufașă în relațiunile sale cu supușiĭ, stabilise la curtea Vieneĭ cele maĭ stricte și maĭ desvoltate regulamente de etichetă, în care, bunăoară, se explica cu deamăruntul nemeșilor Ungurĭ că, fiind poftițĭ la prînzul împărătesc, nu se cuvine să se descalțe de cisme pe sub masă, nicĭ să-șĭ aprinză pipa, nicĭ să scuipe pe jos, nicĭ să bage degetele în bucate, nicĭ să-șĭ sufle nasul fără batistă.

Despotica Maria Thereza, — și permitețĭ-mĭ a adaoge că acuzațiunea de despotism nu o întemeiez cîtușĭ de puțin pe rigoarea prescripțiunilor maĭ sus pomenite, — despotica Maria Thereza nu isbutise a insufla fiuluĭ săŭ Iosif, maĭ nicĭ una din aplecările eĭ.

Luĭ Iosif nu-ĭ plăcea de loc eticheta și ceremonialul. El se adăpase cu ideile de filozofie umanitară ce se deșteptase, în timpul acela, maĭ ales în Englitera și în Franța.

Principiele de egalitate între oamenĭ plăceaŭ foarte mult mințiĭ sale și el îșĭ croise o teorie de nivelare universală a omeniriĭ, pe care știa totușĭ s'o împace foarte binișor cu autoritatea absolută a unuĭ monarc autocrat.

El visa să devină pentru numeroasele și feluritele popoare ale împărățieĭ austriace un dispensator suprem al tuturor beneficiilor filozofieĭ.

A face o apă din toate acele popoare, fără a maĭ lăsa să subsiste distincțiunĭ de legĭ și de privilegiĭ, de limbe, de credințe, de uzurĭ, ba nicĭ chiar de port: iată ceea ce se frămîntase, în timp de patruzecĭ de anĭ, în creeriĭ luĭ Iosif al II-lea.

Negreșit că, cu asemenea ideĭ, el se afla maĭ cu seamă în antagonism direct cu instituțiunile încă de tot feudale ale Ungarieĭ și Transilvanieĭ. De aceea, cu deosebire nu iubea pe Ungurĭ, saŭ cel puțin pe nobiliĭ lor.

Cînd dar Iosif ajunse în sfîrșit a fi deplin stăpîn pe faptele sale, el se grăbi a-șĭ pune în practică sistema sa de organizare socială, fără de a lua în seamă toate furtunile ce ea putea să stîrnească în atîtea cercurĭ de privilegiațĭ de tot felul, pe care asemenea inovațiunì îĭ jicneaŭ în foloasele și în credințele lor.

Iosif se răpezi, fără de nicĭ un cumpăt, în reforme și, în ceĭ doĭ, treĭ primĭ anĭ aĭ domnieĭ luĭ, el decretă ca la patru sute de legiuirĭ diverse, prin care toate întocmirile administrative, financiare, religioase, militare, industriale, comerciale, ba și chiar științifice ale țărilor dependinte de coroana Austrieĭ, eraŭ făcute val-vârtej.

Intențiunile luĭ eraŭ maĭ adesea demne de toată lauda; dar procederile expeditive ce întrebuința autocratul produceaŭ, — cu saŭ fără cuvînt — neîncetate nemulțumirĭ, conflicte și turburărĭ. Liberalul Împărat însă, bizuindu-se pe credința că dînsul singur urmărește principiele nestrămutate ale filozofieĭ sociale, răspundea la toate obiecțiunile, prin lungĭ și sentimentale raționamente umanitare, care,

pînă la capăt, ajungeaŭ toate la concluziunea: «Așa voĭ, așa fac! Eŭ sunt peste voĭ toțĭ maĭ mare!»

Nu se poate tăgădui că Iosif al II-lea avea foarte prețioase și rare calitățĭ. El era simplu în viețuirea sa; îĭ plăcea să se instruiască despre toate; căuta să afle păsurile oamenilor din popor și să-ĭ ajute, cu precădere asupra exigențelor nobilimiĭ.

Încă de la anul 1773, Iosif, — carele, ca un simplu particular, vizitase cu deamăruntul maĭ toate părțile Europeĭ, — călătorise în Ardeal și insuflase o dragoste cu totul specială poporațiuniĭ romîneștĭ.

Recunoscînd în nenorociții iobagĭ romînĭ, origina, limba și alte rămasurĭ ale colonilor romanĭ din Dacia, el le repețea mereŭ, cu oarecare mîndrie, că «dînșiĭ, strănepoțĭ aĭ luĭ Traian, eraŭ adevărațiĭ feciorĭ aĭ săĭ, de oare-ce el, proclamat împărat al sacro-sînteĭ Împărățiĭ Romane, poartă singur astăzĭ moștenirea imperială a Cezarilor din Roma».

Tot cam pe atuncĭ, spre a lăsa o amintire viie în poporul ardelean despre vizita ce-ĭ făcuse Împăratul, s'a așezat în ținutul Năsăuduluĭ, patru nouă sate romîneștĭ, cărora s'a dat numirĭ latine, care, împreunate, formează un vers, ce promite *mîntuire tinereĭ nepoate* a anticuluĭ *Romulu*.

Acest vers sună astfel:

Salva romuli parva nepos.

Atîta însă ar fi fost puțin ca să mîngîie pe bieții iobagĭ de cumplitele lor suferințe; dar Iosif făcu pentru dînșiĭ maĭ mult.

Cu cîțiva anĭ maĭ înainte, la 1764, se întocmise spre paza granițelor despre imperiul turcesc, regimente de Grănicerĭ. Treĭ dintr'acestea eraŭ compuse numaĭ de Romînĭ, Ardelenĭ și Bănățenĭ, pe cari guvernul austriac, făcîndu-ĭ militarĭ și stabilindu-ĭ în satele de pe margine, îĭ desrobise din iobăgia domnilor maghiarĭ, îĭ scutise de birurĭ și-ĭ

împămîntenise pe domeniĭ ale Statuluĭ, saŭ pe moșiĭ cumpărate de la Ungurĭ.

D'a lungul munților mehedințenĭ, pe partea lor apusană, se întindea zona regimentuluĭ de Grănicerĭ de Banat, iar de pe la Jiŭ încoace, pînă la scaunele săseștĭ din Sebeș, din Sibiiŭ și din Brașov, adică în adevărata țară a muntenilor ardelenĭ, strejuiaŭ vestițiĭ Moțĭ, formînd regimentul 1-i de Grănicerĭ romînĭ.

Apoĭ dincolo de scaunele săseștĭ și de granițele Săcuilor despre Moldova, adică pe hotarele învecinate cu Bucovina, spre Năsăud și Bistrița, era regimentul al 2-lea romînesc, a căruĭ istorie a scris-o, cu interesante amănunte, venerabilul patriot transilvan, d. G. Barit.

Mare a fost mulțumirea și mîndria iobagilor romînĭ de la granițe, cînd s'aŭ văzut de odată scăpațĭ de robia nemeșească și aŭ căpătat în mînĭ arme, de la care eraŭ strașnic oprițĭ de către domniĭ lor de maĭ nainte.

Eĭ se simțeaŭ acum ca reînviațĭ. Stăpînĭ le eraŭ Dumnezeŭ numaĭ în cer, și Împăratul pe pămînt. Eĭ, cu sapa îșĭ munceaŭ țarina lor proprie, și cu arma îșĭ apăraŭ țara.

La asemenea viață, volnică și voinicească, se prinseră a năzui cu dor toțĭ Romîniĭ din Ardeal.

Iosif al II-lea căută a-ĭ mîngîia la a doua a sa călătorie în Transilvania, în anul 1783, acordînd toleranță deplină a cultelor și prin urmare liberul exercițiŭ al religiuneĭ ortodoxe; apoĭ se cercă a ușura nevoile iobagilor, regulînd printr'o legiuire maĭ echitabilă, munca săteanuluĭ și instituind tribunale cu sarcină să asculte plîngerile clăcașuluĭ în contra stăpînuluĭ, care ar abuza de dînsul.

Unguriĭ turbaŭ de mînie: «Romîniĭ, — ziceaŭ eĭ, — sunt fiare sălbatice, cărora nu se cade să li se dea nicĭ un drept social, căcĭ mintea le e tîmpită, stricată și neprimitoare de cultură. Eĭ nu sunt de o potrivă la fire cu oameniĭ. Este dar o nesocotință primejdioasă a-ĭ îndreptăți deopotrivă cu celelalte națiunĭ».

Asemenea cuvinte, domnilor, figurează neîncetat în re-

clamațiunile oficiale, adresate de Ungurĭ către cancelaria imperială.

Iar pe cînd Ungurii scriaŭ într'astfel, eĭ, în Ardeal puneaŭ ordinele împărăteștĭ sub saltea și administraŭ dreptatea, — saŭ maĭ bine *nedreptatea*, — după vechiul obiceĭ feudal al țăreĭ.

Romînii începură și eĭ acum a simți că *una* zisese Împăratul, și *alta* făceaŭ Ungurii.

Eĭ se chibzuiră a trămite plîngerĭ d'adreptul la bunul lor Impărat din Viena.

Pentru aceasta, le trebuia un sol îndemănatic, carele să nu-șĭ piardă rostul în curțile împărăteștĭ.

Il găsiră în personalitatea, devenită legendară, a luĭ Niculae Ursu al Floreĭ, din satul Albacu, căruia-ĭ ziceaŭ toțĭ în de obște, *Horia*, căcĭ tare bine *horia*, saŭ cînta din gură doinele munteneștĭ ale Moților din țara Abruduluĭ și Hațeguluĭ.

Nicolae Bălcescu ne-a schițat, domnilor, cu penel scînteietor, conturele generale și priveliștele caracteristice ale Transilvanieĭ.

Dați-mĭ voie acum și mie, umilit închinător al mareluĭ nostru istoric — să vă preîmblu un minut vederile pe harta topografică a aceluĭ unghiu, care conține vizuinele vitejilor muntenĭ saŭ *Moțĭ*.

Nu este acel unghiu, țara Oltuluĭ pe care maĭ cu samă o vizităm noĭ, cînd trecem vara granița pe la Turnu-Roșu, pe la Predeal, pe la Oituz saŭ pe la Bicaz. Dar chiar aci de vale sub poalele prelungite ale Ceahlăuluĭ, în ținutul săcuiesc numit Cikul, stă obîrșia Oltuluĭ, și alăturĭ cu dînsa, aceea a frateluĭ săŭ ardelenesc, a Mureșuluĭ, carele maĭ întîĭ se urcă spre nord, străbate tot șesul transilvan, de la răsărit spre apus și în fine, aplecîndu-se iar către Carpațĭ, vine, tocmaĭ la marginea occidentală a principatuluĭ transalpin, de desparte prin mănoasa-ĭ luncă aprigii munțĭ aĭ Hațeguluĭ, de stîncele nu maĭ puțin aspre și păduroase ale Zaranduluĭ și Abruduluĭ.

Prin ţara Haţeguluĭ, lipită dos în dos cu Gorjiul nostru, se scurg spre Mureş apele Striiuluĭ, scăldînd, el şi pîraiele luĭ, numaĭ sate şi cătune romîneştĭ, printre care staŭ ruinele anticeĭ Sarmizegetuze, la Grădiştea, şi cetăţuiele maĭ moderne ale Hunedioareĭ şi Haţeguluĭ.

De partea dreaptă a Mureşuluĭ, — care acolo trece pe lîngă tîrgul Deveĭ, pe lîngă Ilia şi apoĭ se strecoară în Ungaria şi în Banatul Timişoareĭ, către Arad, — d'a dreapta Mureşuluĭ, zic, se întinde în depărtare, regiunea muntoasă a Zaranduluĭ, străbătută de apa Crişuluĭ, care curge şi el către apus, în paralel cu Mureşul. Pe malurile Crişuluĭ staŭ îndesate tot tîrguleţe şi sate romîneştĭ: Curechiĭ, Bradul, Mesteacănul, Baia de Criş, Almagiul şi multe, multe altele, care şĭ-aŭ lăsat numele lor în analele memorabile ale anuluĭ 1784.

Deasupra Zaranduluĭ, şi încins într'un brîŭ îngust de munţĭ aspri şi înnalţĭ, şerpuieşte rîul Arieşul, în a căruĭ sălbatică vale, staŭ pitulate, printre stîncĭ şi pădurĭ, numaĭ selaşe neaoş romîneştĭ, adăpostirĭ ale mîndrilor Moţĭ din ţara Abruduluĭ. Acolo, sub piscurile semeţe ale Detunateĭ stă tîrgul Abruduluĭ şi băile luĭ de aur.

Maĭ sus, pe apa Arieşuluĭ — carele, eşind apoĭ din strimtoarea munţilor, curge spre răsărit, pe lîngă Turda, — maĭ sus pe Arieş se văd satele Cîmpeniĭ, Ponoarele, Scărişoara şi Vidra, ce se reazimă spre apus de munţiĭ Bihoruluĭ; iar în fundul cel maĭ adînc al văilor, chiar la obîrşia Arieşuluĭ, zace Albacul, satul de naştere al luĭ Horia, unde modesta luĭ căscioară ţărănească, încă şi pînă astăzĭ se păstrează cu sfinţenie de nepoţiĭ eroilor şi martirilor de la 1785.

Horia din Albac, iobagiu de pe domeniile Statuluĭ, fost'a el, maĭ întîĭ, precum se pretinde, cătană împărătească?

Aceasta e probabil, şi ce este încă şi maĭ probabil este că el ştia scrie şi citi, că vorbea nemţeşte, şi fără îndoială că, prin mintea şi isteciunea luĭ, era privit ca omul cel

maĭ de frunte și maĭ de temeĭ dintre țăranii romînĭ din ținuturile împrejmuitoare.

Pe dînsul îl aleseră dar eĭ, în maĭ multe rîndurĭ, ca să ducă la Viena, plîngerile lor către Impăratul.

Intr'un rînd chiar, văzînd eĭ că, din cîte bunurĭ le făgăduise, nimic nu se împlinea, și, încredințațĭ fiindcă vina nu este a monarchuluĭ, ci a nemeșilor, a viceșpanilor și a solgabirăilor, adică a boierilor, prefecților și subprefecților ungurĭ, eĭ legară cu jurămînt pe trămisul lor, ca să nu se întoarcă înapoĭ, pînă ce nu se va fi încredințat cu ochiĭ, cum că Impăratul le-a citit jalba.

Horia jură și, plecînd pe jos la Viena, — ca și în alte rîndurĭ, — avu vreme, în patru săptămînĭ cît ținu drumul, să plănuiască cum va face spre a-șĭ împlini juruirea.

Horia era om cu minte și încercat; el știa bine că împăraților nu le prea place a-șĭ perde vremea citind lungĭ jeluirĭ.

Iată dar ce se gîndi să facă:

Impăratul Iosif avea obiceiul foarte lăudabil de a primi pe oricine în palatul săŭ. Vizitatoriĭ de orĭce treaptă se înșiraŭ, la anumite ore ale zileĭ, în lungĭ galeriĭ, și monarcul, trecînd pe dinaintea fiecăruia, îl întreba ce-ĭ este de lipsă.

In ziua cînd veni și rîndul luĭ Horia de a fi cercetat de Iosif, el îĭ zise că vine cu plîngerĭ de la Romîniĭ din Ardeal și-ĭ înmînă o hîrtie, în care toate acele plîngerĭ eraŭ coprinse.

— «Bine, voinice; voĭ îngriji eŭ de voĭ!»

— «Așa e, mărite Impărate, — răspunse Horia, — dar eŭ am venit aci legat cu jurămînt de la aĭ meĭ, ca să văd pe Măria ta, citind cu ochiĭ Măriei tale, cartea noastră; că de-ĭ citi-o însuțĭ, bine știm noĭ cu toțiĭ că nu ne-ĭ uita».

Iosif zîmbi cu bunăvoință de obstinațiunea țăranuluĭ și deschizînd hîrtia, iată, domnilor, ce citi într'însa:

Mărite Împărate!

«*Împărțeala săptămînii:*
«*Patru zile de robot* (adică de clacă);
«*A cincea la pescărit;*
«*A șeasea la vînătoare!*
«*Și toate acestea la o laltă, numaĭ pe sama domnuluĭ.*
«*A șeaptea zi, doară-ĭ a luĭ Dumnezeŭ!*
«*Apoĭ judică, prea drepte Împărate, cu ce o să ne maĭ plătim și noĭ de bir și de toate cele dărĭ!*»

Anecdota, — fie autentică saŭ nu, — ne dă totușĭ măsura ințelepciuniĭ luĭ Horia.

De am crede ceea ce aŭ maĭ spus în urmă Ungurii, Horia, în acelaș rînd saŭ în altă întrevedere a sa cu Impăratul, ĭ-ar fi zis că, dacă nu se va face dreptate iobagilor romînĭ, apoĭ eĭ aŭ să și-o facă înșișĭ, ucigînd pe toțĭ domniĭ lor ungurĭ.

Iosif ar fi răspuns atuncĭ, scurt și coprinzător:

«*Thut ihr das!*»
«Facețĭ voĭ aceasta!»

Spus'a saŭ nu a spus într'astfel Iosif împăratul, — de altmintrelea nu prea mare prieten al neamuluĭ unguresc, — noĭ știm că în toamna anuluĭ 1784, Horia era întors acasă în Ardeal și colinda mereŭ satele romîneștĭ din Bihor, din Zarand, din Hațeg, din Abrud și din Zlatna, îndemnînd pe iobagĭ a împlini voințele Impăratuluĭ, de la care eĭ trebuie să aștepte numaĭ bine și ajutor.

În vara aceluĭ an, țăraniĭ acestor părțĭ eraŭ maĭ cu osebire turburațĭ. Și iată unele din cauze.

De maĭ mult timp încă venise în Ardeal ofițerĭ împărăteștĭ, cu ordin ca să înscrie recruțĭ pentru armata imperială.

Iobagiĭ romînĭ alergaŭ în gloate spre a se înrola, cu speranța că, devenind catane, vor căpăta toțĭ libertatea și drepturile acordate regimentelor de Grănicerĭ.

Ofițerilor recrutătorĭ, — în genere italienĭ saŭ germanĭ, — le plăcea cu deosebire acest zel ostășesc al Românilor și eĭ îĭ ocroteaŭ, — cu saŭ fără drept legal, — în contra multor asuprirĭ locale.

Dar, în curînd, proprietariĭ ungurĭ se plînseră la autoritățile lor civile și la guvernatorul suprem al Transilvanieĭ, care pe atuncĭ era baronul sas, Michail Bruckental din Sibiiŭ. Ordin fu dat ca înrolarea să înceteze și iobagiĭ înscrișĭ să se întoarcă pe la casele lor. Prin aceasta mulțĭ țărani, dar maĭ cu seamă ceĭ din două sate din țara Hațeguluĭ, — Gonzaga și Vălcelele, — trebuiră reprimațĭ prin forța armată.

În ținutul Zlatneĭ, alt subiect local de nemulțumire întărîta pe sătenĭ.

Pînă în vara din urmă, cîrciumile depe domeniile imperiale de la băile de aur fusese lăsate cu o mică arendă pe seama pămîntenilor; acum însă ele se dase cu chirie maĭ mare, unuĭ armean, care trăgea el toate foloasele, lipsind de dînsele pe oameniĭ loculuĭ.

De aci, nemulțumirĭ, bătăĭ prin cîrciume, spargerĭ de buțĭ și neorînduelĭ de tot felul.

Horia le vedea toate acestea și nu dormea. El simțise că cu un popor așa tare întărîtat pentru miĭ de cuvinte, va îndeplini lezne gîndul de liberare ce-șĭ croise în mintea sa.

Într'o joĭ, la 28 Octombrie 1784, se făcea tîrg la satul Bradu de pe apa Crișuluĭ. La tîrg era adunată toată romănimea din Zarand.

Horia făcu știre tuturor ca, pe duminica viitoare să fie cu toțiĭ adunațĭ în biserica de la Mesteacăn, un sat învecinat, că are să le aducă știrĭ de la Împăratul.

La 1 Noembrie, după sfînta slujbă, eșind din biserică, în mijlocul poporuluĭ, Horia spuse curat Românilor adunațĭ că «le-a venit vremea să se scape de asupritoriĭ lor. Însușĭ Împăratul le dă voie deplină. Să jure dar cu toțiĭ pe crucea aurită ce el poartă la piept că, în numele luĭ

Dumnezeŭ și al Împăratuluĭ, eĭ nu maĭ vor robi la domniĭ lor, străinĭ de neamul romînesc. Să se întocmească dar în gloate și în grabă să alerge la Cetatea-Albă, unde vor găsi arme, spre a se întrarma și a-șĭ apăra cu ele dreptățile lor, de cum-va vor fi împiedicațĭ de către Ungurĭ.»

Îndată acolo, Grigore Crișan, fruntaș din partea loculuĭ, fu ales căpitan al acesteĭ cete și, pe cînd Horia se repezea în munțiĭ Abruduluĭ, ca să răscoale și acolo satele, gloata din Mesteacăn, voind să se ferească de a deștepta fără timp luarea aminte a Ungurilor, se îndreptă către satul Curechĭ dintre munțĭ, ca de aci, a doua-zi să treacă pe sub cumpăt la Cetatea-Albă.

Vice-comitele ungur al Zaranduluĭ prinse veste de mișcările Romînilor și îndată trămise treĭ subprefecțĭ cu cîțĭ-va Pandurĭ, ca să răsipească ceata conjuraților.

Subprefecțiĭ călcară peste noapte casa din Curechĭ, unde dormea liniștit Crișanul și-l prinseră legat.

Dar căpitanul Romînilor chiemă cu chiote desperate pe aĭ săĭ.

În mijlocul nopțiĭ, țăraniĭ adunațĭ în tabără se deșteaptă înfuriațĭ și asvîrlindu-se pe funcționariĭ ungurĭ și pe Panduriĭ lor, îĭ ucid fără crutare, scăpînd pe al lor căpitan.

Ruptoarea era făcută; sîngele cursese. Țăraniĭ știaŭ că pedepsele ce-ĭ așteaptă de la Ungurĭ vor fi cumplite. — «Sînge pentru sînge! Decît noĭ, maĭ bine eĭ!»

Acum nimic nu maĭ putea să pună stavilă furieĭ răzbunătoare a Romînilor.

De a doua-zi de dimineață chiar, și zilele următoare d'a rîndul, răscoala țăranilor, purtînd cu sine pretutindenĭ măcelul și pîrjolul, se răspîndește ca pecinginile d'a lungul Mureșuluĭ prin toate satele, pînă și în depărtate ținuturĭ romîneștĭ din Ungaria și din Banat.

Apele, altă dată așa limpezĭ și line ale Mureșuluĭ se mohorăsc, în acele cumplite zile din Noembrie 1784, cu sîngele ce varsă fără preget deșghiebata mînie a iobăgimeĭ turbate. În întunerecul viforos al nopților tomnatice, ele

se roşesc şi se luminează, oglindind lucoarea flacărilor ce stîrneşte pretutindenĭ apriga sete de răzbunare a ţăranilor.

Tot asemenĭ şi în laturĭ, numaĭ foc şi sînge rostogolesc valurile pripite şi volburoase ale Striiuluĭ, ale Arieşuluĭ, ale Crişuluĭ, şi ale tutulor păraielor muntoase din ţara Moţilor.

Aşa, pretutindenĭ, gloata înfuriată a ţăranilor, adăugîndu-se din sat în sat, dă foc caselor şi averilor domnilor ungurĭ şi ale preoţilor de alte legĭ; iar pe dînşiĭ, pe preoţĭ şi pe domnĭ, unde-ĭ prind îĭ ucid fără milă, cu soţiile, cu copiĭ şi cu neamurile lor.

Nimic din ce e Ungur saŭ unguresc nu maĭ află cruţare dinaintea urgieĭ fatale a jurămîntuluĭ lor.

În curs de o lună de zile, cetele revoltanţilor, răsleţindu-se peste tot cuprinsul ţinuturilor pe care le-am descris, pustiesc peste 60 de sate cu Ungurĭ, ard şi jefuesc ca la 140 de case domneştĭ şi parochiale şi ucid maĭ multe sute de Ungurĭ, maĭ cu seamă din clasa nobilimiĭ.

Carĭ din aceştia însă, apucă să scape prin fugă, se adună îndată la Deva, la Hunedioara, la Arad, la Cetatea-Albă, la Cluş şi acolo organizează şi din parte-le miliţiĭ de Husarĭ ungureştĭ ca să se lupte cu ţăraniĭ; iar pe cîţĭ din Romînĭ pot pune mîna, — fie revoltanţĭ saŭ paşnicĭ locuitorĭ, — îĭ judică şi-ĭ ucid pe loc, simulînd nişte tribunale improvizate, care şi pentru simple bănuielĭ, nu cunosc altă osîndă decît moartea cu caznă.

Astfel revolta se preface făţiş într'o luptă de naţionalităţĭ.

Această luptă cruntă şi-ar fi căpătat de sigur rezultatul legitim, dacă, pe lîngă dreptul de apărare, Unguriĭ n'ar fi întrebuinţat şi orĭ-ce alte mijloace viclene, spre a trage în partea lor ajutorul decisiv al autorităţiĭ imperiale.

E curios lucru în adevăr, a vedea că la începutul aceşteĭ răscoale, guvernul superior al Transilvanieĭ nu cutează a întreprinde contra Romînilor revoltaţi nici o represiune prin forţă. Chiar de la Viena nu sosesc alte ordine decît

a căuta să împace pe Romînĭ prin blîndețe, să le promită ertare totală de la Împăratul, dacă se vor astîmpăra de sineșĭ.

Nicĭ trupele împărăteștĭ din Transilvania nu se mișcă în contra lor; de cîte orĭ Ungurii recurg la șefiĭ militarĭ austriacĭ ca să le ceară ajutor, aceștia caută a se furișa, spre a le denega maĭ lezne sprijinul cerut.

În timpul acesta, țăraniĭ romînĭ țin una că numaĭ eĭ sunt cu adevăr credincioșĭ Impăratuluĭ, și că dînsul are să le întărească lor pămînturile strămoșeștĭ, pe care eĭ, prin izbînda lor, le-aŭ căpătat acum înapoĭ de la cotropitoriĭ străinĭ, ce pe nedreptate s'aŭ fost așezat domnĭ în țarina împărătească a poporuluĭ romînesc.

Horia, îndemnat la un armistițiu de maiorul Schultz și de doctorul Molnar, carĭ i se trămit de guvernul central al Transilvanieĭ, ca să-ĭ vestească iertarea ce le acordă Impăratul, comunică tableĭ saŭ consiliuluĭ unguresc din Hunedioara, ultimatul săŭ, cu coprinderea următoare:

«*Punctul I-i:* Provincia și toțĭ nobiliĭ să jure pe cruce că vor fi credincioșĭ la condițiunile ce el impune.

«*Punctul 2-lea*: Nobili să nu maĭ fie, ci numaĭ funcționarĭ, întărițĭ de Impăratul.

«*Punctul 3-lea:* Toțĭ locuitoriĭ Ardealuluĭ să plătească deopotrivă dare către Impăratul, fără de a maĭ fi vre-unul scutit.

«*Punctul 4-lea*: Domniĭ să-șĭ părăsească moșiile lor de pănă acum.

«*Punctul 5-lea:* Moșiile domnilor să se împartă între țăranĭ, după o lege ce o va face Impăratul.

Puntul 6-le și ultim: Dacă autoritățile ungureștĭ primesc aceste condițiunĭ, să ridice steag alb d'asupra cetățuieĭ de la Deva.

«El, Horia, va aștepta răspunsul pînă la 15 Noembrie; iar dacă va găsi împotrivire, va urma războiul ca pînă aci.»

Vedețĭ, domnilor, Împăratul și iar Împăratul; Împăratul

pretutindenĭ. Credința luĭ Horia în Iosif II-le este deplină, și pînă la ceasul luĭ din urmă, ea și-a păstrat temeiu în inima și în cugetele luĭ.

Poate că însușĭ Iosif avea încredere în sincera fidelitate a Romînilor și de aceea, mult s'a luptat el în contra desperatelor reclamărĭ ale ungurimiĭ, ca să crute pe iobagiĭ romînĭ, în dreapta lor revoltă în contra asupritorilor ungureștĭ.

Lucrurile d'ar fi stat tot ast-fel, Romîniĭ de sigur ar fi mers departe. Dacă însușĭ Împăratul rămînea nestrămutat în acea dispozițiune ce se manifestă la dînsul de a lăsa pe Romînĭ să facă precum știŭ, apoĭ unde maĭ avea să ajungă ungurimea, așa puțină și așa slabă în fața gloateĭ îndesate și neînstrunate a țărănimiĭ romîneștĭ?

Orĭ cît se desperaŭ și se indignaŭ Unguriĭ, strigînd din răsputerĭ Împăratuluĭ:

«Vezĭ! aceștĭ rebelĭ sălbaticĭ aŭ pus gînd să stîrpească «nobilimea; eĭ vor să limpezească Ardealul, și poate și «Banatul, și poate însășĭ Ungaria, de toată suflarea ungu«rească! Dă-ne ajutor; căcĭ tu eștĭ rege al Ungarieĭ. Tu «trebue să ne mîntueștĭ!» — Iosif însă, carele nu primise nicĭ o dată a se încununa rege al Ungarieĭ și care mutase coroana S-tuluĭ Ștefan din Buda, în tezaurul Vieneĭ, Iosif sta nesimțitor la aceste desperate și înfuriate chemărĭ.

Ungurii simțiră că pe alt ton trebuiaŭ să sune alarma pentru ca să însufle îngrijare curțeĭ de la Viena.

Atuncĭ, închipuiră a buciuma că Horia, îngîmfat de leznicioasele'ĭ succese, nu voește să maĭ știe de Împăratul, că el s'a declarat *Rege al Dacieĭ*, ba că a și bătut monetă cu acest titlu uzurpat.

Și, spre dovadă, eĭ — falsarĭ politicĭ — scoaseră la iveală niște derizoriĭ bănuțĭ de aur, în ale căror inscripțiunĭ romîneștĭ se văd cît colo grosolana impostură și chiar ortografia limbeĭ ungureștĭ.

Cu atarĭ născocirĭ, purtate la Viena prin căile cele maĭ

autorizate pe lîngă Împăratul, eĭ obținură într'adevăr maĭ mult succes de cît prin toate doleanțele de maĭ nainte.

Curtea, intrînd acum în prepus despre proporțiunile amenințătoare ce poate lua răscoala din Ardeal, depărtă pe Generalul Preyss, care comandase armata din Transilvania și, bănuind de incapacitate pe guvernatorul Brukenthal, denumi ca comisar special în Transilvania, pe comitele Anton Iankovitz și ca comandant militar pe Generalul Papilla.

Pe de altă parte, ordine fură date regimentelor imperiale din Ungaria de a purcede încontra rebelilor, de a-ĭ supune cu orĭ-ce preț și de a prinde pe căpeteniĭ, puind și premiĭ marĭ pe capetele lor.

Din momentul acesta, adică de prin luna luĭ Decembrie 1784, războiul își schimbă caracterul.

Iobagiĭ romînĭ rămaseră maĭ întîĭ în mirare, de a vedea cum că înseșĭ cătanele Împăratuluĭ umblă acum asupra lor.

Cine oare i-a trădat?

— *Horia*? cînd acesta îĭ încredința că Împăratul e cu dînșiĭ.

— S'aŭ însușĭ *Împăratul?*

Negreșit că între aceste două alternative s'aŭ împărțit părerile.

Ceĭ puținĭ, carĭ aŭ crezut că Horia i-ar fi amăgit, aŭ depus jos armele și s'aŭ predat îndată oștiriĭ.

Ceĭ-l'alțĭ, din contra, în bande risipite, s'aŭ luptat cu vitejie împotriva regimentelor și s'aŭ rostit fățiș chiar împotriva Împăratuluĭ, care-ĭ năpustise pentru a se uni cu domniĭ ungurĭ.

Dar nicĭ că era cu putință ca o asemenea luptă să țină mult; cetele luĭ Horia abia aveaŭ o organizațiune; ele eraŭ armate numaĭ cu sulițe, cu săbiĭ, cu ceva puștĭ și pistoale, strînse pe apucatele. Ele n'aveaŭ căpitanĭ experimentațĭ, de oare ce Horia fusese silit să încredințeze co-

manda uneĭ cete, fiuluĭ săŭ Ion, un copilandru ca de 14 s'aŭ 15 anĭ, carele totuşĭ făcu minunĭ de vitejie.

Apoĭ iarna apăsà greŭ în acele locurĭ muntoase; merindele şi nutreţul de pretutindenĭ perise prin foc şi prin răsipă.

Gerul şi lipsa munceaŭ pe bieţiĭ muntenĭ, maĭ tare chiar decît prigonirile cătanelor.

Eĭ se luptară însă voiniceşte, respinseră chiar p'alocurea soldăţimea; dar, risipiţĭ în cete micĭ, — deşi revolta întreagă coprinsese o oaste de 20 miĭ şi maĭ bine de oamenĭ, — una după alta, căzură toate cetele. Se uciseră în bătăliĭ oamenĭ mulţĭ; alţiĭ, cu sutele şi cu miile, fură aruncaţĭ în închisorile cetăţilor, de către autorităţile ungureştĭ care acum prinsese la inimă.

În mijlocul acesteĭ cumplite dărăpănărĭ a planurilor şi a speranţelor sale, ce făcea oare Horia?

Din minutul cînd văzuse că oştirile împărăteştĭ se declară făţiş în contra oamenilor săĭ, totul ne face a crede că el a simţit cum că minţile Împăratuluĭ fusese din noŭ îmbrobodite de inimiciĭ neamuluĭ romînesc.

El atuncĭ povăţui pe aĭ săĭ să nu se maĭ împotrivească şi, fără de a pierde cu totul orĭ ce speranţă de îndreptare a lucrurilor romîneştĭ în Ardeal, făcu ştire că va căuta să răsbească printre haitele prigonitorilor săĭ şi se va duce încă odată la Viena, ca să spună d'a dreptul Împăratuluĭ toate nouile păsurĭ ale poporuluĭ romîn; iar în primăvara viitoare, cînd vor muguri codriĭ, atuncĭ lupta va reîncepe, maĭ priincioasă Romînilor, carĭ pînă la acel timp vor putea fi şi maĭ bine pregătiţĭ.

Luîndu-şĭ dar rămas bun de la aĭ săĭ, Horia, însoţit numaĭ de credinciosul săŭ secundant, Ioan Oargă, poreclit Cloşca, din Cărpenişul Zlatneĭ, se îndreptă către casa sa din Albac şi, pornindu-şĭ soţia şi pruncul către Beiuş în Ungaria, merse să se ascundă de o cam dată, în munţiĭ păduroşĭ aĭ Radaculuĭ, care despart ţara Abruduluĭ de ţinutul Bihoruluĭ.

Acolo trăi cîteva zile prin peșterĭ și prin părăsitele colibe de vară ale bacilor.

Dar locotenentul-colonel Kray, din al douilea regiment de Husarĭ săcuĭ, carele risipise cele din urmă rămășițe ale cetelor romîneștĭ din valea Arieșuluĭ, se luase cu tot dinadinsul după urmele luĭ, cu gînd să-șĭ cîștige, cu prinderea capuluĭ principal al rebelilor, o răsplată excepțională.

Acest ofițer adimeni cu banĭ pe niște gornicĭ saŭ pădurarĭ aĭ loculuĭ, carĭ cunoșteaŭ toate potecile și înfundăturile codrilor și asupra cărora Horia și Cloșca nu aveaŭ prepus de trădare.

Într'una din ultimele zile ale anuluĭ 1784, la 27 Decembrie, aceĭ vînzătorĭ, prefăcîndu-se că pornesc la vînătoare, călăuziră pe Husariĭ luĭ Kray pînă la ascunzătoarea unde, fără de nicĭ o bănuială, Horia și Cloșca ședeaŭ dușĭ pe gîndurĭ, într'o poeniță, încălzindu-se la foc, după cum aŭ obiceiŭ țăraniĭ noștri, cînd îĭ apasa grijile și nevoile.

Cînd se văzură înconjurațĭ fără veste de o gloată așa numeroasă de vrăjmașĭ, atît numaĭ putu face Horia cît să asvîrle în foc o desagă cu hîrtiĭ, ce o avea în sîn.

Ce marĭ taine va fi conținut acea desagă ?.... Unul Dumnezeŭ maĭ știe !...

Kray, înveselit și îngîmfat foarte de prada ce făcuse, mînă îndată pe prinșiĭ săĭ la Zlatna ; iar de acolo îĭ strămutară curînd, sub strașnică pază, în temnițile de la Cetatea-Albă

În cale, Unguriĭ îșĭ făceaŭ o mîrșavă bucurie de a batjocorĭ în tot chipul pe nefericițiĭ căpitanĭ aĭ Romînilor, acum cu totul înfrînțĭ. Urmărind cu înrăutățită viclenie planul lor de a arunca asupra luĭ Horia nemeritata vină c'ar fi năzuit la puterea supremă și că s'ar fi dus cu gîndul și cu fapta pînă a zmulge pe seamă-ĭ diadema regală a luĭ Iosif împăratul, eĭ îl preumblară prin sate, legat cot la cot, d'asupra caruluĭ și purtînd pe cap o derizorie coroană de hîrtie poleită, cu vorbele : HORIA REX DACIÆ, scrise pe dînsa.

Tot astfel odinioară, la ceasul îngrozitor al ispășirii de vecĭ, călăiĭ Mîntuitoruluĭ nostru cutezase a-l insulta cu cununa de spinĭ și cu numele batjocoritor de *Rege al Iudèilor !*

Amarnică, dar neîndoioasă mîngîiere, domnilor ; căcĭ, vaĭ! în oarba omenire, la atarĭ înjuriĭ sunt expușĭ numaĭ ceĭ ce aŭ solie de a mîntui lumea saŭ de a desrobi popoarele.

Așa dar, prin asemenea mișeleștĭ ocărĭ începură acum și Unguriĭ a-șĭ scutura de pe sufletele lor, năpraznica spaimă ce, în curs de două lunĭ, le înfipsese în inimă aceĭ uriașĭ aĭ munților Ardelenĭ, luptîndu-se cu crucea la sîn pentru a lor liberare !

La Alba, comisarul împărătesc Iancovitz și Generalul comandant Papilla își rezervară singurĭ dreptul de a face, fără de alțĭ marturĭ, interogatorul luĭ Horia și luĭ Cloșca.

Procesul lor și al soților săĭ se prelungi aproape două lunĭ. În acest răstimp, oștirile împărăteștĭ prinseră și pe al treilea căpitan al Romînilor, pe George Crișan ; dar acesta, adus în Alba la 1 Februarie 1785, se spînzură singur în temniță cu brăcinarul săŭ, în ziua de 15 ale aceleiași lunĭ.

Fiul cel mare, — cel de 15 anĭ — al luĭ Horia murise vitejește în luptă ; pe alt fiŭ vitreg al căpitanuluĭ, îl trăsese Unguriĭ în țeapă, împreună cu alte cîte-va sute de Romînĭ robițĭ de dînșiĭ.

De ce însă a ținut așa de mult procesul luĭ Horia ?

Tot ce știm maĭ sigur este că Horia a refuzat de a răspunde la orĭ ce întrebare i s'a făcut și n'a încetat de a repeți că voiește să fie dus la Viena ca să dea seamă numaĭ împăratuluĭ de faptele și de cugetele sale.

Eșișe chiar vorba că cererea luĭ va fi îndeplinită ; dar atuncĭ, pe semne, Unguriĭ și-aŭ încordat și maĭ tare silințele ca să obțină îndată de la Curte, pedeapsa cea maĭ strașnică pentru ceĭ doĭ capĭ aĭ rebeliuniĭ.

La 28 Februarie 1785, — tocmaĭ patru lunĭ zi cu zi în urma întîieĭ mișcărĭ a Romînilor la tîrgul de la Brad, —

sentința de moarte cu caznă a luĭ Horia și Cloșca, ca rebelĭ contra împăratuluĭ și legilor țăriĭ, fu puse în execuțiune. Împăratul Iosif se înduplecase a o confirma din Viena.

La Alba, dinaintea maĭ multor miĭ de iobagĭ romînĭ, pe carĭ autoritățile ungureștĭ iĭ adusese cu sila, cîte șease de fie-care sat romînesc al Ardealuluĭ, ca să le fie de învăț acest îngrozitor exemplu, Cloșca, maĭ întîĭ fu frînt pe roată, începînd sfîșierea de la picioare în sus. Răcnetele luĭ de durere se năbușiră, atuncĭ numaĭ cînd un crac de fer al roateĭ iĭ străpunse pieptnl.

Horia sta față neclintit.

Ochiĭ luĭ vedeaŭ aprieat muncile groaznice ce aveaŭ îndată să'l ajungă; dar inima-ĭ bărbată știu să stăpînească pînă și fioriĭ.

Cînd rîndul săŭ veni, toțĭ îl văzură călcînd cu pas țeapăn, neșovăit. Într'însul nu se destăinui nicĭ o slăbiciune. Roata iĭ zdrobi oasele, fără ca durerea să'ĭ scoată măcar un gemăt, din pieptul luĭ oțelit...

Aŭ zis uniĭ că murind, Horia ar fi strigat: «*Eŭ mor pentru națiune!*»

Poate că el n'a rostit aceste cuvinte; dar fără îndoială, marele luĭ suflet le-a simțit adînc.

O! negreșit, domnilor, sub grosolanu-ĭ cojoc de oaie, sub țundra-ĭ neagră, sărădită cu găitane vinete, subt opincele-ĭ de muntean, îmbăierate pe glezne, sub cușma luĭ mocănească cu canace (ciucurĭ) de fir, — sub tot acest port al săŭ neaoș țărănesc, curgea prin vinele aceluĭ puțin cioplit, dar mult semeț, mult statornic și mult viteaz bărbat, un sînge cel puțin tot așa de adevărat romînesc, tot așa de imbolditor, tot așa de patriotic, ca prin creeriĭ celor maĭ erudițĭ instigatorĭ și celor maĭ iscusițĭ apărătorĭ aĭ latinitățiĭ ginteĭ romîneștĭ!

Auzim toțĭ, lăudîndu-se în toate zilele, aceĭ învățațĭ scriitorĭ aĭ Ardealuluĭ, — *Petru Maior! Samuil Clain! George Șincaĭ!* — carĭ mergînd să studieze la Roma, aŭ cules cu religiozitate în cetatea eternă, dovezile origineĭ latine a

poporuluĭ romînesc și întorcîndu-se acasă, printre miĭ de persecuțiunĭ, aŭ deșteptat, zice-se, în Romînĭ simțul național.

Dar vă întreb, domnilor, era oare trebuință să meargă din aĭ noștri la Roma, ca să facă pe poporul romînesc *a fi* și *a ști că este* o națiune de sine stătătoare? un popor cu nume și cu sînge de Romîn?

Să nu renunțăm, credeți-mă, așa lezne la darul cel maĭ prețios, cel maĭ minunat al neamuluĭ nostru, la acel puternic instinct de proprie existență, care nu a lipsit nicĭ odată Romînilor, nicĭ la noĭ, aci în principatele unde am știut a ne prefira prin miĭ de primejdiĭ, prin miĭ de vitejiĭ, scăpînd tot mereŭ ființa noastră proprie de Staturĭ curat romîneștĭ; nicĭ dincolo peste Carpațĭ, unde opt secolĭ de cea maĭ cruntă și sugrumătoare asuprire nu aŭ făcut pe Romîniĭ Ardelenĭ, îngenunchiațĭ sub paloșul unguresc, să vorbească altă limbă și să poarte alt nume decît acela de Romîn!

Acest dar, l-aŭ avut pururea Romîniĭ, și nu treĭ, patru, ba nicĭ sute de cărturarĭ, croind la gramaticĭ și la etimologiĭ, nu ar fi putut să-l însufle de o dată atîtor miĭ și milioane ce întocmesc obștea de rînd a romînimiĭ.

Ca să revin încă o dată la imaginea cu care am comparat, de la început, starea simțirilor ce frămîntă chiar și astăzĭ țara Ardealuluĭ, voiŭ zice că, dincolo ca și dincoace de Carpațĭ, adevăratul patriotism romînesc a trăit pururea în sînul poporuluĭ nostru, — încins și fierbinte, — întocmaĭ ca jăraticul sub spuză, și că unicul merit ce putem recunoaște erudiților noștri daco-romaniștĭ, este acela de a fi suflat cenușa ce ascundea și păstra nestinsă acea scînteie neperitoare.

Adevăr este că epoca în care s'a sculat Horia în capul țărănimiĭ din Ardeal, corespunde întocmaĭ cu aceea în care se luptaŭ pentru revendicare originelor noastre latine, erudițiĭ de la Blaj.

Dar nu văd nicĭ un semn ca, prin instigațiunea acestora, să se fi urzit măcar, răscoala țăranilor.

Iobagiĭ ardelenĭ aŭ apucat în mînele lor vîrtoase arma răzbunăriĭ, fiind-că cuțitul le ajunseră la os, fiind-că Ungurul nu le maĭ lăsase nicĭ o umbră de viețuire omenească, nicĭ o fărîmă de pîne a lor.

Împăratul Iosif, din contra, părea a le făgădui toate bunurile unuĭ traĭ liber şi egalitar, astfel precum îl visaŭ eĭ din poveştile bătrîneşti ale străvechiĭ împărățiĭ romane.

Atuncĭ iobagiul îşĭ zise: «Pînă cînd fi-voĭ rob în țară la mine? Pînă cînd slugări-voĭ la domnĭ străinĭ şi veneticĭ? Eĭ nu vor să-mĭ facă şi mie parte din bunurile de care se bucură singurĭ aci în țara noastră? Face-mĭ voĭ dar însu-mĭ partea mea!»

Şi ca să-şĭ zică iobagiul acestea, de sigur că nu a trebuit să le învețe de la cărturarĭ. Fe-care țăran născuse din sînul maiciĭ sale, cu aceste simple noțiunĭ de drept natural; fie-care şi le întărise, fără carte, în traiul îndatinat al caseĭ părinteştĭ, în ogorul unde sudoarea îĭ curgea numaĭ în folosul domnuluĭ.

Fie-mĭ dar iertat, domnilor, a conchide că răscoala iobagilor ardelenĭ sub Horia, poartă în sine un caracter pe deplin poporan şi de aceea chiar, — îmĭ voĭ permite a zice, — maĭ *curat*, maĭ *adevărat*, maĭ *sincer* național, decît toate argumentațiunile, maĭ mult saŭ maĭ puțin exagerate, ale patrioților erudițĭ.

De aceea, noĭ Romînii, putem să ne mîndrim cu acea mişcare spontanee a Moților, maĭ mult poate chiar decît cu teoriile şi cu controversele, susținute la sfîrşitul seculuĭ trecut, — de altmintrelea cu mare diligență, — de iluştriĭ corifeĭ aĭ şcoaleĭ transilvane.

Pe Horia şi pe miile de vitejĭ feciorĭ cari s'aŭ luptat sub dînsul, nu i-a făcut patrioțĭ romînĭ, citirea cărților latineştĭ şi vederea monumentelor din Roma; — ci cugetele lor simple şi drepte, care le spuneaŭ aprieat că sunt născuțĭ Romînĭ şi 'n țară Romînească; că, dupe fire şi datină *unul* Dumnezeŭ şi *unul* Împăratul aŭ drept să le ceară

viața și munca lor, pentru apărarea legiĭ și pentru sporirea țăreĭ strămoșeștĭ.

Dar și maĭ mult! domnilor. În asemenea credință să scaldă încă și astăzĭ tot poporul romînesc, cel simplu, cel neadăpat la isvoare străine; și aceste credințe constitue chiar patriotismul săŭ, patriotism înfundat, tăcut, dar maĭ temeinic și maĭ statornic decît orĭ ce declamațiunĭ zgomotoase ale patrioților cărturarĭ de tot soiul.

Acel aluat vîrtos cu care este plămădită firea poporuluĭ romînesc, am avut noĭ ocaziunea a-l constata, viŭ și veghiat în bărbăția junilor noștri luptătorĭ de maĭ deunăzĭ, *Curcaniĭ* de la Plevna, frațĭ maĭ tinerĭ dar nescăpătațĭ aĭ *Moților* din munțiĭ ardelenĭ.

Dar bietiĭ Moțĭ, precum și toțĭ voiniciĭ de peste Carpațĭ, amărîțĭ pînă și în ziua de azi de piedicile umilitoare ce pun neîncetat Unguriĭ la libera dezvoltare a spirituluĭ național printre Romînĭ, toțĭ, zic, simt în inimele lor acel dor de liberă viețuire națională, pe care din nenorocire Unguriĭ nu vor nicĭ acum, după așa crude încercărĭ, să-l prețuiască la dreapta luĭ valoare.

Ce are să rezulte din așa nedomirire a nesocotituluĭ spirit unguresc?

Cu înfiorare cugetăm la momentul uneĭ nouĭ izbucnirĭ, în care lupta pentru egala îndreptățire, — ce este în Ardeal, o luptă de naționalitățĭ, — ar începe maĭ crîncenă, maĭ turbată decît orĭcînd.

Iată-ne atuncĭ reîmpinșĭ din noŭ la timpurile de barbarie, cînd eram în drept a ne crede intrațĭ pentru tot-d'a-una în cercul luminelor.

Și cu toate acestea, cît de lezne ar fi de a înlătura cu totul așa nefaste frămîntărĭ!

Cu bună înțelegere, de sigur nu sunt Romîniĭ aceia cari ar cere stîrpirea orĭ căriĭ alte semințiĭ decît a lor, în Transilvania..

Romînii mereŭ aŭ zis și repețesc Ungurilor cuvinte de împăciuire, cuvinte de dreptate:

«Țineți, — le zic eĭ, — țineți cu bună voie din parte-ne, «cîte locurĭ din țara noastră vă pot încăpea. Romînul, «vechĭ moștean al acestuĭ pămînt, e îndurător, și ospătos, «și darnic; el priimește bucuros ca din pînea luĭ să se «sature și alțiĭ.

«Luațĭ dar și voĭ, cu bună tocmeală și cu pace, parte «dreaptă din moștenirea mănoaseĭ noastre moșiĭ părinteștĭ.

«Vorbiți-vă într'însa limba voastră; închinați-vă în bise-«rica voastră; purtați-vă portul; răsuciți-vă cît de sus «mustața; bateți cît vă va place din pintenĭ, jucîndu-vă ciar-«dașul; dar, pentru Dumnezeŭ, nu venițĭ cu orbească trufie, «să ne tăgăduițĭ noă dreapta moștenire a caseĭ, în care «noĭ v'am făcut loc.

«Nu vă lăudațĭ că voĭ ațĭ răzbit cu sabia în casa noastră «și v'ațĭ așternut cenușa pe vetrile noastre.

«Dacă în curs de 800 de anĭ, n'ațĭ izbutit, ca cuceritorĭ, «să stîrpițĭ nicĭ sămînța, nicĭ datinele, nicĭ credințele Ro-«mînilor din Ardeal; apoĭ acum, cînd în potriva tăișuluĭ «săbieĭ voastre se poate ridica fără sfieală paloșul, încă «netocit al luĭ Horia, cînd pe cenușa voastră poate să «răsară pară de foc viie; acum cel puțin, deschideți-vă în «sfîrșit mințile la lumină; părăsițĭ îndărătnicia și sălbatica «tîmpire a trecutuluĭ; primițĭ voios mîna frățească ce vi «se întinde, cu uitare a tuturor urgiilor de maĭ nainte, și, «ca oamenĭ înțelepțĭ, fițĭ mîndri a rămîne bunĭ frațĭ de «cruce, acolo unde nu vi se maĭ cade și nicĭ vețĭ maĭ «putea aievea, a domni în silă ca singurĭ stăpînĭ.

«Decĭ, nu vă maĭ încumătațĭ a impune Romînilor, cari «vorbesc limba, — fie chiar scăpătată, — a nobileĭ Rome, «nu vă maĭ încumătațĭ a le impune graiul vostru de ve-«neticĭ; nicĭ îĭ supunețĭ la asprimile legilor voastre, croite «pe strîmbătate; nicĭ vă maĭ amăgițĭ cu deșearta spe-«ranță că vețĭ scălîmba vreodată firea Romînuluĭ ardelean, «într'atît încît să facețĭ dintr'însul un Maghiar.

«Aduceți-vă aminte că, dacă vre odinioară cîte unul din «foștiĭ voștrĭ iobagĭ a primit să se lepede de romîneasca-ĭ «iobăgie, spre a se face Ungur, acela de îndată s'a urcat «pe scaunele cele maĭ înalte ale magnaților și ale regilor «voștri; acela a devenit un Stefan Iojica, un Ioan Huniad, «un Mateiaș Corvin, făt al romînceĭ din Hațeg și cel maĭ «nobil creștet cu care s'a mîndrit aievea ungureasca co- «roană a Sîntuluĭ Ștefan!»

Dar este timpul, domnilor, să ne punem încă odată întrebarea dacă atîtea exemple de blîndețe, de înțelepciune, de bărbăție și de dreaptă mînie, date de Romînĭ vecinilor noștri Ungurĭ, nu-ĭ vor face într'o zi pe aceștia să priceapă că nu este dat lor, — ca nimenuĭ pe lume, — de a stîrpi de pe pămînt seminția romînească; să priceapă că acea dușmănie cu Romîniĭ, — pe care numaĭ eĭ neîncetat, fără cumpăt și fără prevedere o ațîță, — e veșnica piedică a propășiriĭ noastre și a lor; că dînsa în fine poate saŭ, cum zic chiar dînșiĭ, *bitangĭ* la o vreme, să devină chiar peirea lor, — a lor, copiĭ orfanĭ aĭ Azieĭ, pripășițĭ în Europa, printre marile și puternicile ginţĭ autoctone ale Occidentuluĭ.

Oare, nu vor vedea, nu vor simți dînșiĭ, că, aci la Dunăre, unde i-a asvîrlit soarta întîmplărilor, numaĭ stînd lipițĭ de noĭ, umăr la umăr, coapsă la coapsă, inimă la inimă, dînșiĭ Unguriĭ și noĭ Romîniĭ vom putea sprijini și domoli sborul, din ce în ce maĭ semeț, al marilor sgripsorĭ cu cîte două capete, care, și noă și lor ne fîlfîie mereŭ de-asupra?

Din nenorocire, pînă astăzĭ, nu se cam văd semne ca Unguriĭ să se fi domirit asupra adevăratuluĭ lor și al nostru bine.

Eĭ, pe noĭ ceștia de la Dunăre, în scrisele și în vorbele lor, ne înjură și ne batjocoresc; pe frațiĭ noștri de peste Carpațĭ îĭ adăpă cu amărăciunĭ.

Teamă-se însă ca nu, în acea mlaștină de venin în care

eĭ, pe nesocotite și mereŭ, se nevoiesc în deșert, să înnece toată libera viețuire a Romînilor, teamă-se să răsare inimĭ și maĭ bine oțelite, brațe și mai tare încordate decît ale eroilor martirĭ de la 1785!

Aducă-șĭ aminte, că atuncĭ, la 1785, chiar părinții lor aŭ pus să ciopîrtească în bucățĭ mărunte, cadavrele zdrobite ale luĭ Horia, luĭ Cloșca, luĭ Crișan, și aŭ răsădit pretutindenĭ în pămîntul Ardealuluĭ, sîngele cel vitejesc al acestora!

Destupe-șĭ urechile și vor auzi că astăzi încă, după aproape suta de anĭ, Moțiĭ din Abrud fac să tresară de dor și de mînie munțĭ și șesurile Ardealuluĭ, cînd *horesc* doina de spaimă și de răzbunare a luĭ Niculae Ursu al Floreĭ din Albac:

«Horia bea la crîjmă 'n deal!
Domniĭ fug toţĭ din Ardeal.
El aprinde-un mare foc
Și cîntă voios în joc:
— Haideţĭ, feciorĭ, dupe mine
Să vă 'nvăţ a trăi bine.»

«Pe cel, cîmp pustiŭ şi 'ntins.
Arde-un foc de noĭ aprins.
Las' să arză și să crească,
Că-ĭ în ţara ungurească!
— Trageţĭ hora ca să joc,
La lumina celuĭ foc!»

«Ungurean, mustaţă lungă!
Zis-am morţiĭ să te ajungă;
Zis-am parăĭ să te arză;
Zis-am cruceĭ să te piarză!
— Trageţi hora ca să joc,
La lumina celuĭ foc!»

«Ungurean, cîne turbat!
Multe în lume ţĭ-am răbdat;
Dar venit'a ciasul meŭ,
Ca să mă răzbun şi eŭ!
— Trageţĭ hora ca să joc,
La lumina celuĭ foc!»

«Cum răcnesc jivinile!
Cum s'aprind slăninele!
Cum ard toate satele,
De-şĭ curăţ păcatele!
— Trageţĭ hora ca să joc,
La lumina celuĭ foc!»

«M'am suit la munte 'n zorĭ
Ş'am prins fulgerul din nuorĭ,
Şi de sus, din înălţime,
L'am izbit în Ungurime!
— Trageţĭ hora ca să joc,
La lumina celuĭ foc!
Ş'aideţĭ, feciorĭ, dupe mine
Să dăm cuĭ ce se cuvine!»

Bucureştĭ, 1878.

Curcanii [1])

LUAREA RAHOVEĬ DE CĂTRE OȘTIRILE ROMÎNEȘTĬ
LA NOEMBRIE 1877.

Cuvîntare rostită la Ateneul din Bucureştĭ, în 25 Martie (6 Aprilie) 1878.

Domnilor,

Călduroasa bunăvoință cu care publicul de la Ateneŭ a primit, sunt acum vre-o cîte-va săptămînĭ, răpedea expunere ce am întreprins a-ĭ face despre memorabila dar puțin cunoscuta mișcare a iobagilor romînĭ din Ardeal, la sfîrșitul secoluluĭ trecut, fapt carele minunat învederează și adîncile simțirĭ naționale, și fireștele aplecărĭ războinice ale țărănimeĭ romîneștĭ; — acel simpatic și pentru mine mult măgulitor interes, cu care uniĭ cel puțin dintre d-voastră ațĭ binevoit a asculta și a aproba cîte v'am putut spune, în treacăt, despre viiul lor dor de libertate, despre turbata vitejie și despre aspra statornicie în fața nevoilor, vădite la 1785, de către munteniĭ noștri de peste Carpațĭ, aceste abia meritate îndemnurĭ, zic, mi-aŭ insuflat dorința și curajul de a mă reîntoarce și astă seară dinaintea d-voastră, ca să vă aduc o nouă și maĭ proaspătă dovadă despre netăgăduita trăinicie a unor așa neprețuite darurĭ!... darurĭ care—o putem spune azĭ cu mîndrĭe!—s'aŭ păstrat

[1]) Apărută, împreună cu *Moțiĭ*, în două edițiĭ: Cea d'întîĭ la 1878, cu titlul: «*Moțiĭ și Curcaniĭ, două conferințe ținute la Ateneul din București de Al. I. Odobescu.* Buc. Ed. Socec», 1 br. 8⁰, 95 pp. A doua, cu titlul: «*Moțiĭ și Curcaniĭ*». Ed. II. Bucureştĭ 1880. Ed. Socec. 1 br. în 16⁰ 104 pp. In această a doua ediție sînt numeroase omisiunĭ.

până și în zilele noastre, până și în poporul romîn de dincoace, cel pe care toți îl credeaŭ de demult sleit de toate aceste falnice virtuți strămoșeștĭ!

Îmĭ era negreșit maĭ lezne de a vorbi, cu tot respectul cuvenit, despre oamenĭ și despre fapte pe care depărtarea de maĭ multe zecimĭ de anĭ, precum și amurgul sîngeros ce le întunecă, le-aŭ înălțat pînă acum în cugetele noastre, maĭ presus de toate acele migăloase și adesea răŭ cumpătate imputărĭ, în care patimile mărunte ale zileĭ se cearcă maĭ totdeauna să încurce și să nimicească orĭ-ce întîmplare contimporană.

Numaĭ aripele timpuluĭ, domnilor, prin rezultatele ce se lămuresc maĭ apoĭ, spulberă cu încetul asemenea pleavă și limpezesc pentru ochiĭ viitorimiĭ, faptele adevărat demne de laudă ale oamenilor.

Mi s'ar putea dar întîmpina că mă prea grăbesc a judeca în public cele ce abiea deunăzĭ s'aŭ petrecut și asupra cărora părerile pot fi așa de felurite, cît și de puțin întemeiate.

Așa ar fi, dacă cum-va eŭ m'aș întinde cu gîndul până la prețuirea rezultatelor depărtate și hotărîtoare ale faptelor despre care am să vă vorbesc.

Eŭ însă nu merg așa departe. Voĭ numaĭ, — cu științe ce se pot culege și controla acum maĭ lezne decît maĭ tîrziŭ,—să vă povestesc cît se poate maĭ simplu și maĭ exact, un epizod din luptele oștenilor noștri dincolo de Dunăre, în toamna trecută.

Totușĭ, dacă dintr'o veridică și nemeșteșugită povestire va lăstări în mintea fie-căruia, credința că în poporul romînesc de rînd viază un simțimînt al datorințelor sale către țară și un inimos avînt de războire la vreme de trebuință, pe care azĭ le resimt deopotrivă cu dînsul clasele noastre maĭ culte, apoĭ vom fi cîștigat de o cam dată atîta numaĭ, —și băgațĭ de seamă, domnilor, că aceasta este cea maĭ mare și maĭ spornică sămînță de tărie națională,—vom fi

cîștigat siguranța că putem trăi pe viitor cu o deplină încredere în virtuțile poporuluĭ nostru.

Vom ști bine că nu dînsul va sta în nepăsare saŭ se va da în lăturĭ, de cîte-orĭ de acum înainte vre-un pericol va amenința ființa saŭ drepturile țăreĭ noastre.

Și de o asemenea credință, avem tare nevoie astăzĭ, domnilor, cînd răstriștea întîmplărilor pare a ne izbi drept în față cu deșertăciunea tuturor sacrificielor ce și-a impus patria noastră, de un an încoace, cu pagube numaĭ și cu pierderĭ, în loc de foloasele și dobînzile materiale la care aveam tot dreptul de a năzui.

Dea Domnul, — și chiar încă se prea poate, — ca noĭ Romîniĭ să n'avem a ne căi de a fi intrat într'o luptă, în care nu am culege alte decît nemulțumire și răutate de la înșișĭ aceia, pe cari i-am ajutat cu voie bună și cu inimă bărbată.

Dar, chiar și dacă ursitele poznașe ne-ar fi încurcat, de astă dată, firul soarteĭ într'un caier așa de răŭ scărmînat,

Așa de ghimpos, sălbatic,
Nodoros, rîios, ĭernatic,

(cum zicea odinioară glumețul grădinar, despre măceșul cel cu *off* în coadă), apoĭ noĭ, domnilor, să nu uităm, să nu pregetăm nicĭ măcar un minut de a ne pătrunde despre marele folos moral ce noĭ am cules din acest războĭ, în carele, acum cîte-va lunĭ, furăm părtașĭ cu o parte așa de meritorie.

Să nu lăsăm ca ceĭ răŭ-voitorĭ și răŭ-nărăvițĭ către noĭ, profitînd de a noastră nepăsare saŭ maĭ cu seamă de a noastră bună-credință, să ne soarbă, să ne înghiță și să ne nimicească toate acele merite, sub cuvîntul că oastea noastră romînă a fost numaĭ ca o bură ușoară de ploaie, pe lingă năpraznicul potop slovenesc, care a năpădit asupra Turcieĭ și a desfundat-o toată.

Aducîndu-ne și noĭ aminte de mlaștinele de sînge rusesc, în care a fost așa groaznic înnecată de două orĭ

Plevna în vara trecută, maĭ nainte ca aĭ noștri să fi trecut Dunărea, datoria noastră este de a ne grăbi cât de mult și cu cea maĭ pietoasă îngrijire, să nu lăsăm a se sbici cu totul supt o suflare de dispreț și de mînie, acea bură de nobil sînge romînesc, — daca bură vor să-ĭ zică, — cu care s'aŭ stropit, maĭ în urmă, văile bulgăreștĭ de la Grivița, de la Rahova și de la Smîrdan!

Dacă, după ce am fost părtașĭ la pericole și de bun ajutor la vreme de grea strîmtoare, noĭ Romîniĭ n'avem, — de pre ne-maĭ pomenită judecată a aliaților noștri, — n'avem să ne bucurăm de nicĭ una din dreptele răsplătirĭ ale victorieĭ, — ca și cînd noĭ am fi fost învinșiĭ, — este drept cel puțin ca să ne alegem de îndată și cu deamăruntul semile din nevoile războiuluĭ răbdate împreună, și să facem ca din onoarea isbînzilor, mult puțin cît va fi al nostru, al nostru curat să rămînă în ochiĭ tutulor.

Cu acest cuget, domnilor, am căutat ca din faptele de arme ale oștiriĭ romîneștĭ în acest războĭ, să lămuresc cu oare care preciziune măcar una; și, întru aceasta, m'am întemeiat maĭ mult pe acea credință că, orĭ cît de slabă și de necomplectă va fi cercarea mea, strunele încordate în piepturile romîneștĭ prin această reînviere a noastră în sînul viețeĭ de voinicie a străbunilor, aŭ păstrat astăzĭ încă destul răsunet în inimile d-voastră, spre a acoperi și a ascunde toate șovăirile și toate îngînările rostiriĭ mele.

Cutez a crede că țelul către care am pășit și pe care am socotit de cuviință a-l desvolta până aci cu deplină sinceritate, va dobîndi aprobațiune din parte-vă. Sper asemenea că, trăgînd eŭ azĭ cu piciorul,—cum vine vorba,— vom avea mulțumirea de a vedea în curînd întregul istoric al faptelor oștiriĭ romîneștĭ, expus în lucrărĭ literariĭ maĭ temeinice și maĭ întinse decît scurta narațiune, ce timpul îmĭ va permite a vă face aci despre luarea Rahoveĭ de către oștirile noastre romîneștĭ, în luna luĭ Noembrie trecut.

Vă maĭ datorez o explicațiune întru ceea ce privește alegerea acestuĭ fapt, dintre altele care, prin peripețiile

lor maĭ dramatice saŭ maĭ strălucite, ar putea să deştepte un egal, dacă nu un şi maĭ viŭ interes.

Motivul deciziv a fost însă, pentru mine, din cele maĭ simple.

S'a întîmplat ca, asupra expediţiuniĭ de la Rahova se aflu maĭ multă înlesnire de a căpăta cele maĭ amănunţite relaţiunĭ, atît oficiale cît şi pitoreşte, avînd în corpul care a executat această întreprindere, foarte mulţĭ cunoscuţĭ, amicĭ şi chiar consîngenĭ.

Dar să nu credeţĭ pentru aceasta, domnilor, că mi-am propus a vă aşterne aci un panegiric al cunoscuţilor şi al prietenilor meĭ din oastea de la Rahova. Chiar şi de vor fi meritînd eĭ maĭ mult de cît ceea ce cursul întîmplărilor mă va sili neapărat a zice despre uniĭ din dînşiĭ, le-am promis şi îmĭ propun a le cruţa fără milă modestia.

Voĭ da însă toată cuvenita laudă căpeteniеĭ superioare care a conceput, cu o perfectă înţelegere a misiuniĭ oştiriĭ noastre în acest războiŭ, şi a ordonat destinderea acţiuniĭ militare a Romînilor preste toată zona teritorială de-a stînga rîuluĭ Vidul, la apus de Plevna, adică pe malurile Dunăriĭ, de la Nicopol pînă la Vidin, pînă la Belgradgic şi pînă la graniţele Serbieĭ.

Mă voĭ cerca asemenea să prefir în cuvintele mele cît se va putea maĭ multă din acea mîngîioasă şi întăritoare simţirĭ de mîndrie ce m'a coprins de cîte orĭ am auzit povestindu-se de către toţĭ ceĭ ce aŭ stat marturĭ la faţa loculuĭ, cu ce veselă şi nepăsătoare semeţie aŭ ştiut tineriĭ noştriĭ oştenĭ să rabde traiul greŭ al unuĭ războiŭ în ţară străină, cu ce inimos şi statornic avînt aŭ cutezat eĭ să se repează în contra foculuĭ inamic şi să înfrunte făţiş gloanţele, obuzele şi şrapnelele, care ploaŭ, dese şi viclene de pe muchea pustie a unuĭ negru meterez de pămînt!

Imĭ voĭ împlini încă şi sfînta datorie ce avem cu toţiĭ, de a consacra faptele şi de a închina în memoria acelor vitejĭ soldaţĭ, de orĭ-ce rang, carĭ pe cîmpul de bătaie aŭ

murit, lăsînd urmaşilor onoarea de a înscrie numele lor, în analele de glorie ale poporuluĭ romînesc!

Pătrunşĭ acum, domnilor, de ceea-ce puteam şi de ceea-ce aveam să facem noĭ, aci în paşnica noastră adunare de astă seară, să ne închipuim de odată că stăm privind de sus, dintr'o regiune senină şi liniştită, dar nu lipsită de o frăţească îngrijare, cu ochiĭ ţintiţĭ d'asupra oştilor noastre romîneştĭ, răsipite prin văile şi pre şesurile Bulgarieĭ.

Suntem ajunşĭ în iarnă, şi maĭ pe toată ziua cerul posomorît picurează saŭ varsă şiroaie de ploaie şi de sloată, de desfundă pretutindenĭ pămîntul.

In jurul Plevneĭ, regimentele noastre, — dijmuite de moarte din toamna trecută, pe luciul primejdios al văilor d'asupra cărora domnesc trufaşe redutele turceştĭ, — regimentele noastre sapă acum mereŭ la şanţurĭ, ca să se poată apropia maĭ bine de acele cuiburĭ ucigaşe, prin adîncĭ făgaşe de cîrtiţă, maĭ ferite din norocire de focul puştilor Martini, dar nu şi de apele mocirloase ce se scurgeaŭ mereŭ în acele noĭ cărărĭ meşteşugite.

Sapă în silă, dar sapă vesel bieţiĭ ţăraniĭ noştriĭ în branciogul sterp al dealurilor Plevneĭ, gîndinduse poate la ţarina lor de porumb care a rămas nesăpată astă vară şi se mîngîiă rîzînd cînd, în loc de ştiuleţiĭ de păpuşoĭ şi în loc de pepeniĭ de acasă, eĭ culeg acum, în ogoarele şi în bostanele lor din Bulgaria, numaĭ gloanţe şi obuzurĭ turceştĭ.

— «Măre Doamne! — îşĭ zic eĭ, — pe semne că numaĭ la noĭ în ţară le prieşte Sirbilor a răsădi ardeĭ şi dovlecĭ, căcĭ p'aci iarba toată e numaĭ iarbă de puşcă şi altă sămânţă nu se pomeneşte, de cît numaĭ grăunţe de fier şi de oţel!»

Şi sapă, sapă mereŭ cu opincele în tină şi în sloată, fluerînd doina de decindea, pe cînd gloanţele le şueră ascuţit d'asupra capuluĭ.

Cît colo plesneşte un groaznic obuz de calibru uriaş şi

țăndările luĭ scormonesc aprig țărîna, ca rîturile lacome și pripite ale uneĭ turme de rîmătorĭ înglotațĭ.

Săpătoriĭ noștriĭ care l'aŭ urmărit cu uiduelĭ prelungite în calea luĭ d'a rostogolul, rîd cu hohote de purceaua turcească, care le-a fătat în preajmă așa pocită prăsilă de purceĭ.

Dar nepăsătoarea veselie a soldatuluĭ abia poate descreți une-orĭ fruntea îngrijată a celuĭ pe care eĭ toțĭ l-aŭ urmat cu deplină încredere, departe, departe de sălașele lor părinteștĭ!

Comandantul general al armatelor de la Plevna, Măria Sa Domnitorul Romînilor, — după ce s'a hotărît a închide gurile clevetitoare, dovedind prin maĭ multe eroice asalturĭ în contra redutelor de la Grivița, cît plătesc ostașiĭ săĭ romînĭ atît în fața celeĭ maĭ înlesnite, cît și în fața celeĭ maĭ desperate apărărĭ a inamiculuĭ, — M. S. Domnitorul a făcut însă să predomnească ideia sa, de a nu se maĭ arunca fără cumpăt victime prețioase pe altarul sîngeros, improvizat de Osman-Pașa, ci de a coprinde pe acel aspru închinător al luĭ Mahomet, cu toată ceata sa de călăĭ, într'un cerc de armate din care numaĭ foametea și disperarea să-ĭ silească a se libera, saŭ prin moarte, saŭ prin predare.

Abia pe la 15 Octomvrie, cu sosirea a noĭ și numeroase trupe rusештĭ, împresurarea, pe un ocol gigantic de 33 kilometri, ajunse a fi completă.

Dar, atît maĭ nainte ca această anevoioasă operațiune să poată fi realizată, cît și apoĭ, în temerea uneĭ izbucnirĭ nimerite a Turcilor afară din întăriturile lor de la Plevna, M. S. Domnitorul se ocupă de a preîntîmpina orĭ-ce mișcare spre dobîndire de ajutor și de merinde, saŭ numaĭ spre fugă și scăpare, ce ar putea să cerce armata turcească din Plevna în înțelegere cu garnizoanele din orașele și cetățile despre apus, adică din Sofia, din Vrața, din Rahova și din Vidin.

Acele părțĭ trebuiaŭ dar, pentru deplină siguranță, să încapă în mînele oasteĭ aliate.

Rolurile fură împărțite.

Un corp de armate rusești, către care a stat mult timp alipită o diviziune de călăreți romînĭ, fu însărcinat să opereze spre miază-zi, adică pe cursul meridional al Viduluĭ și în ramura munților Balcanĭ, numită Stara-Planina, despe Teliș, Vrața, Etropol, Orhania și Sofia.

De cît folos a fost Generaluluĭ Gurko, Roșioriĭ și Călărașiĭ noștriĭ, în fericita sa campanie din acele locurĭ, să sperăm că o vor spune într'o zi publiculuĭ, chiar raporturile oficiale și ordinele de zi ale aceluĭ vrednic comandant al aliaților noștriĭ.

Noĭ aci, vom vorbi numaĭ despre mișcările corpuluĭ de oștire curat romînesc, carele a fost însărcinat încă de pe la Septembrie, să privegheze malul bulgăresc al Dunăriĭ, de a stînga rîuluĭ Vidul și, înaintînd treptat spre apus, să deschidă o zonă de aprovizionare, din ce în ce maĭ întinsă, oștirilor numeroase, tăbărîte în jurul Plevneĭ, — pînă cînd va sosi și momentul priincios de a coprinde posturile răsipite de Turcĭ pe înălțimile și prin cetățile d'alungul Dunăriĭ.

O răpide ochire, aruncată pe d'asupra acestuĭ rîŭ dincolo de crîmpeiul luĭ ce se întinde de la gura Oltuluĭ pînă la gura Jiuluĭ, ne va face să recunoaștem maĭ bine înfățișarea țăreĭ, în care avea să se miște corpul de armată a căruĭ menire era maĭ cu seamă de a zmulge pe Turcĭ afară din posturile lor de la Rahova, de unde, în tot cursul veriĭ, ne zădărise eĭ, bîntuind tare tîrgulețul nostru Bechetul și împrejmuirile luĭ.

Ținețĭ poate încă minte, domnilor, că printre primele atacurĭ ale Turcilor, pe la Aprilie și Maĭ din anul trecut, aŭ fost pagubele ce ne-aŭ pricinuit tunurile din Rahova, arzînd și cufundînd la gura Jiuluĭ, maĭ multe vase încărcate cu grîne; tot pe acolo, cete sălbatice de Bași-buzucĭ și de Cerkezĭ aŭ trecut adesea noaptea Dunărea spre a jăfui satele din Romanațĭ, a le răpi și a le înjunghia vitele și chiar a căzni și măcelări pe biețiĭ ciobanĭ de prin bălțĭ.

Într'o insulă din fața Becheтuluĭ, pichetașiĭ romînĭ aŭ

descoperit la 27 Maĭ, trupul jupuit de piele și groaznic ciopărtit al unuĭ nevinovat păstor, pe care îl prinsese noaptea soldațiĭ turcĭ din Rahova.

Asemenea mîrșave fapte trebuiaŭ cu timpul să-șĭ capete și ele pedeapsa lor. Se cuvenea cel puțin ca neomenoșiĭ tîlharĭ să fie alungațĭ cu rușine din cuiburile lor.

Și cînd numesc *cuiburĭ de tîlharĭ* așezămintele turceștĭ din acea parte a maluluĭ dunărean, să credețĭ că nicĭ îngustez, nicĭ defaim rolul Osmanlîilor și al Cerkezilor printre locuitoriĭ creștinĭ, Bulgarĭ — dar și Romînĭ, — care smălțuesc cu numeroasele lor bordeie, grămădite în sate și cătune, toate șesurile dintre Vid și Isker, precum și dintre Isker, Skit și Ogost.

Dincoace de Dunăre, la noĭ, avem tîrgul Islazuluĭ, cam în dreptul vărsăturiĭ Viduluĭ de la satul bulgăresc Samavit; iar în fața gureĭ Iskeruluĭ, stă la noĭ Celeiul, cu rămășițele sale dintr'o antică cetate romană și cu stîlpul, cufundat în Dunăre, al poduluĭ clădit peste rîŭ, acum vre-o cincĭ-spre-zece secolĭ, de împăratul Constantin-cel-Mare.

Nu maĭ puțin interesant, din punctul de vedere al vechilor așezăminte legionare, este malul dimpotrivă, căci acolo, ceva maĭ jos, pe coasta Iskeruluĭ, sunt ruinele încă învederate ale anticeĭ cetățĭ Oescu, cu stradele, cu apeductele, cu sculpturile, cu inscripțiunile și cu temeliile eĭ de case romane, risipite printre îngrăditurile și țarcurile sătenilor, *curat romînĭ*, din Ghighiŭ,

Romînĭ sunt și locuitoriĭ din Măgura, din Cercelanĭ, din Mocrișanĭ, din Brestu, din Ghiulențĭ și din alte multe sate învecinate; chiar dacă eĭ n'ar vorbi o romînească, — așĭ putea zice maĭ colorată cu archaisme neaoș-romîneștĭ decît a actualilor sătenĭ de pe malul stîng al Dunăriĭ, — apoĭ însășĭ înfățișarea lor maĭ sprintenă și maĭ voioasă, portul lor maĭ frumos potrivit în cusăturĭ pestrițe, firea lor maĭ ospătoasă și maĭ puțin posomorîtă și sfleață decît a Bulgarilor, ni i-ar dovedi ca frațĭ bunĭ, din acelaș os și din acelaș sînge cu noĭ.

Își mai aduceaŭ aminte de-acasă Dorobanții noștri, cînd vedeaŭ viindu-le înainte și poftindu-ĭ la cină în bordeiele lor, împodobite cu zăblaie vărgate și cu ștergare cusute, fruntașiĭ cu chică lungă din satele romînești; și maĭ cu seamă le zîmbea Călărașilor ochiĭ de bucurie cînd, tocmaĭ colo în vale la fîntîna care țîșnește limpede dintr'o veche piatră, săpată cu slove latineștĭ, zăreaŭ jucîndu-se codanele limbute, adunate toate la un loc sau purtînd pe umăr, cu umblet legănat, cobilița cu două donițe.

Iar ele nu fugeaŭ de voiniciĭ noștri, bombănind și suduind ca posacele de bulgăroaice, ci eșindu-le cu plin înnainte, le uraŭ cu graĭ vesel și desghiețat, bun sosit și bună ispravă, că doară va da Dumnezeŭ ca prin eĭ, să scape și biată lumea de pre acolo, de spaima cînilor de păgînĭ.

«Ba zăŭ, de la dînsele, — îmĭ spunea unul din oficeriĭ noștri, — auzeaĭ o limbă ce ți-era drag s'o asculțĭ și care ne învăța adesea pe noĭ cum să îndreptăm pe romînește, vocabularul nostru militar, așa de împestrițat cu zicerĭ pocite, adunate de prin toate limbele, care nemțeștĭ, care ruseștĭ, care franțuzeștĭ.

«Într'o zi, bună-oară, ajungînd într'o recunoaștere, pînă în marginea unuĭ sat și voind să aflu dacă nu se văzuse încă pe acolo *eclerorii* pe cari-ĭ trămisesem înainte, o fată romîncă îmĭ răspunse fără sfială, arătîndu-mĭ un punct al orizonuluĭ: — «Ba am zărit maĭ adineaurĭ trecînd într'acolo vre-o douĭ cercetașĭ de-aĭ voștri!

«Pe noĭ nu ne tăiase pînă atuncĭ capul să dăm numirea așa potrivită și curat romînească de *Cercetașĭ*, strejilor înnaintate, pe care străbuniĭ noștri le numeaŭ pe slavonește, *Iscoade*, și pe care noĭ i-am botezat azĭ cu numirea franceză de *Eclerorĭ*».

Iată, domnilor, cum chiar pentru Dicționarul Academieĭ nu este fără folos, războiul ce făcurăm peste Dunăre.

Să credem însă că, și subt alte numeroase puncturĭ de vedere maĭ puțin cărturăreștĭ nu îndeșert a petrecut prin

acele locurĭ, în tot cursul lunilor luĭ Septembrie și Octombrie, corpul de oștirĭ romîneștĭ de la Dunăre, stînd uneorĭ adunate sub corturile din bivoac, pe care crivățul și ploile le răsturnaŭ neîncetat, iar maĭ adesea stînd răspîndite prin îmbielșugatele sute din mănoasa luncă a Iskeruluĭ. Acel ținut, scăldat de vărsăturĭ băltoase despre Dunăre, și deluros dar nu maĭ puțin roditor în lăuntru, deveni în tot acest timp, grînarul cu merinde și șura de fînețe ale oștirilor ce mereŭ, mereŭ soseaŭ, ca să încingă cu cerc de fer, urgisita vizuină de la Plevna.

Cînd împresurarea fu pe deplină săvîrșită, acel corp, deslipit din armata statornică de la Plevna, avu și dînsul voie a se mișca maĭ departe și a cerca locurile maĭ la larg, dincolo de Isker.

Aci se întinde pe o distanță de vre-o 50 de kilometri, pînă la rîulețul Skitul, saŭ maĭ bine pînă la rîul maĭ însemnat Ogostul, care curge în paralel și alăturĭ cu Skitul, se întinde, zicem, o cîmpie cam pustie cu largĭ undulațiunĭ de tărîmurĭ ce se prefac în dealurĭ din ce în ce maĭ aprige și maĭ semețe, cu cît ele maĭ mult se apropie de malul Dunăreĭ.

În treĭ locurĭ, Turciĭ își așezase, pe acele înnălțimĭ, tăbiĭ întărite: la Vadin, în dreptul satelor Grojdibod și Gura-Padiniĭ din Romanațĭ; la Ostrov, care cade cam în fața Dăbulenilor, la coada apusană a bălțiĭ Orlea; și în fine d'asupra orașuluĭ Rahova saŭ Oreava, care stă așezată pe povîrnișul nordic al dealuluĭ, scăldîndu-șĭ poalele în Dunăre, față în față cu tîrgulețul Bechetul de la gura Jiiuluĭ.

În reduta de la Vadin se afla un mic post cam ca de 130 soldațĭ turcĭ, Nizamĭ din oastea regulată, amestecațĭ cu Bașibuzucĭ saŭ volentirĭ nedisciplinațĭ.

Comandantul trupelor romîneștĭ de pe Isker, colonelul Slăniceanu, voind să-șĭ gătească din vreme o cale liberă către pozițiunea cu mult maĭ însemnată de la Rahova,

decide a surprinde într'o recunoaștere, postul turcesc de la Vadin.

Luînd cu sine o companie din al IV-lea regiment și două din al X-lea de Dorobanțĭ, două scadroane de Călărașĭ, precum și două tunurĭ, pornește din zi-de-dimineață la 18 Octombrie din satul Krușeven unde poposise noaptea, străbate repede ceĭ zece kilometri ce-l despart de Vadin și, fără de a fi văzut saŭ măcar bănuit de garnizoana turcească, îșĭ așeză pe la 10 ore cele două tunurĭ, ca la 2000 metri în fața tabieĭ.

Abia la a doua detunătură a tunuluĭ romînesc începu a se zări fesurile roșiĭ dindosul parapetuluĭ.

Turciĭ eraŭ la pilaf, cînd veniră aĭ noștri să le strice tabietul.

Eĭ, biet, nicĭ că apucară să tragă împotriva agresorilor, căcĭ o a treia bombă romînească fu asvîrlită cu atîta precisiune, încît căzu drept în bordeiul cu munițiunile Turcilor. O groaznică exploziune a ierbărieĭ săltă chiar pe mulțĭ din apărătoriĭ reduteĭ în aer și-ĭ aruncă morțĭ în șanțurĭ pe d'asupra parapetelor.

Ceilalțĭ o luară îndată la fugă pe clina despre Dunăre a dealuluĭ, cătînd a se retrage în susul rîuluĭ, către tabia din Ostrov.

Dar, spre apus de satul Vadin, îĭ așteptaŭ Călărașiĭ din escadronul de Gorj, cari năvălesc cu săbiile și cu carabinele asupra lor. O luptă destul de crîncenă se încaieră acolo, printre rovinele și băltișurile de pe malul Dunăriĭ. Uniĭ din Turcĭ se împotrivesc cu îndărătnicie, dînd mijloc altora să se furișeze pe sub rîpele maluluĭ, unde Călărașiĭ nu se pot coborî cu calul, ca să-ĭ ajungă.

Astfel se hărțuiește îndîrjit ceata călăreață cu fugariĭ pedeștri, în timp de două ore și maĭ bine, Romîniĭ noștri răpezindu-se cu săbiile asupra Nizamilor, ce-ĭ ochesc de prin tufele de răchită și de prin surpăturile maluluĭ.

Cu aceștia se unesc și cîțĭ-va pichetașĭ turcĭ, cari trag asupra alor noștri din posturile lor de prin insulele Du-

nării, formînd astfel un lanț neîntrerupt de grupe luptătoare de-a lungul drumuluĭ îngust ce duce la Ostrov.

Dar, pe de altă parte companiile noastre pedestre intrase în reduta încă răscolită și fumegîndă de isbucnirea ierbărieĭ, încă sîngerată de membrele hidos zdrobite ale victimelor aceleĭ lovirĭ decisive. Steagul nostru tricolor se înfipsese pe muchea cea maĭ înaltă a dealuluĭ.

La această vedere, satele romîneștĭ adunate la bubuitul tunuluĭ, pe mal dincolo de Dunăre, începu a serba cu strigărĭ de bucurie și cu salve de focurĭ, izbînda fraților lor.

Turciĭ, cîțĭ maĭ rămăsese în luptă cu Călărașiĭ, crezîndu-se acum prinșĭ între două focurĭ, saŭ că se predaŭ, sau că dispar pitulîndu-se prin scorburile rîpeĭ.

Cu toate ale lor desperate silințe, eĭ n'aŭ izbutit a ne ucide într'această harță de vre o treĭ ore și jumătate, maĭ mult decît douĭ dintre vitejiĭ noștri Călărașĭ și a răni alțĭ cincĭ luptătorĭ, printre care a fost și tînărul locotenent Caloian-Cătănescu.

El s'a bătut cu o minunată semeție, călare printre tiraliorii turcĭ, culcînd la pămînt cincĭ dintre dînșiĭ, cu sabia sa, care i-a picat din mînă atuncĭ numaĭ cînd de la al șeaselea primi o rană adîncă. Rana necăutată la timp, avea, peste vre o patruzecĭ de zile, să-l aștearnă și pe dînsul în mormîntul pururea lăudat al bravilor!

Succesul surprinderiĭ de la Vadin puse frica în inima postuluĭ dela Ostrov, care, împreună cu ceĭ scăpațĭ în ziua de 18 Octomvrie de tunul și de sabia romînească, se retrase îndată la Rahova.

Patrulele romîneștĭ priveghiaŭ acum malul drept al Dunăriĭ pe o întindere, abia cu vre o 20 kilometri depărtată de Rahova, fugărind adesea bandele de Cerkezĭ, care tot se maĭ ispiteaŭ uneorĭ, pe întunerec, a înnainta pînă în preajma avant-posturilor noastre.

Într'o noapte, patru Călărașĭ, în cinstea cărora gazda lor din Ostrov dase cep unuĭ butoiaș cu vinișor dulce acrișor din viile Rahoveĭ, întrerupseră cu cel maĭ siste-

matic sînge-rece petrecerea și danțurile lor, spre a susține un adevărat asediŭ în contra uneĭ cete de asemenea vînturătorĭ de potece. După ce Cerkeziĭ o rupseră la fugă, socotind, de pe iuțeala focurilor, că aŭ a face cu o puternică garnizoană, ceĭ patru Călărașĭ îșĭ atîrnară iarășĭ în cuie carabinele și, prinzîndu-se din noŭ în joc, goliră chiuind pînă dimineața butoiașul cel cu noroc.

Precum vedețĭ, domnilor, eraŭ inimoșĭ și veselĭ soldațiĭ noștri din oastea de la Dunăre; iar vitejia și voioșia ce purtaŭ eĭ cu sine, era curată firea țăranuluĭ romîn, căcĭ toțĭ, pînă la unul în această oaste eraŭ numaĭ țăranĭ Dorobanțĭ și țăranĭ Călărașĭ.

Despre Dorobanțĭ, ea se compunea dintr'un batalion de Mehedințenĭ din I-iul regiment, sub comanda maioruluĭ Burileanu; din batalionul de Muscel al regimentului al VI-lea, comandat de maiorul Giurescu; dintr'o companie de Ilfovenĭ, ce venise cu șeful regimentuluĭ al VI-lea, maiorul Iene; din ambele batalioane ale regimentuluĭ al X-lea, recrutat în județele Putna și Rîmnicu-Sărat și pus sub comanda locotenentuluĭ-colonel Măldărescu; în fine din rămășițele batalioanelor de Neamțu și Suceava, din regimentul al XV-lea, avînd de șef pe maiorul Burki.

Aceasta cu totul însumaŭ ca la 3200 oamenĭ, toțĭ Dorobanțĭ din oștile teritoriale, dar nu toțĭ *Curcanĭ,* — dacă într'adevăr peana de la căciula lor militară le-a meritat acest nume, — căcĭ maĭ multe sute dintre dînșiĭ purtaŭ încă zeghea și căciula țărănească, fiind adunațĭ în pripă din recruțiĭ lipsițĭ încă de uniforma regulamentară.

Călărașiĭ, ca la vre o 900 la număr, eraŭ ceĭ din al II-lea regiment de muntenĭ din Gorjiŭ, Vîlcea, Argeș și Muscel, comandațĭ de colonelul Cernovodeanu; ceĭ din al VIII-lea regiment de plăieșĭ din ținuturile Neamțu, Bacăŭ, Romanul și Suceava, sub ordinile locotenentuluĭ-colonel Pereț, și încă două escadroane și jumătate din regimentul al IX-lea de rezerve adunate cam de prin toate

județele și întocmite sub comanda locotenentuluĭ-colonel Stefan Rosetti.

Artileria, compusă de treĭ baterii cu cîte șase tunurĭ de campanie Krupp și de o baterie teritorială de patru tunurĭ maĭ micĭ, sistemă vechie, avea drept comandanțĭ pe căpitaniĭ Calenderu și Borănescu și pe locotenentul Manolescu, pușĭ cu toțiĭ maĭ adesea sub direcțiunea șefuluĭ de stat-major al corpuluĭ, locotenentul-colonel Dumitrescu-Maican.

O companie de geniŭ, o ambulanță improvizată, o columnă de munițiunĭ, întocmită din trăsurile artilerieĭ, trase de vite de rechizițiune, completaŭ acest mic corp de armată, încredințat coloneluluĭ Slăniceanu.

Ar fi de prisos să maĭ pomenesc despre trenul de aprovizionare al oștiriĭ, căcĭ pe cît știŭ, această armată și-a creat singură, cu bună tocmeală pe orĭ unde a trecut, mijloacele sale de existență, fără de a îngreuia cîtușĭ de puțin sarcinele intendențeĭ militare.

Tot cam așa aŭ trăit, prin aceleașĭ locurĭ, și oștile romîneștĭ ale luĭ Popa-Fărcaș, cel care, pe vremea luĭ Mihaĭ-Viteazu,

A urît biserica
Ș'a 'ncins săbioara ;
Ș'a urît ciocanele,
Ș'a 'ndrăgit pistoalele.
Lasă toaca netocată,
Pleacă 'n războĭ să se bată ! —

Dar pe atuncĭ această sistemă de aprovizionare expeditivă se chiamă pe grosolana limbă bătrînească *Plean* și *Pleașcă* ; acum i se acordă termenul onest, legal și elegant de *Rechizițiune.*

Spun gurile rele că Dorobanțiĭ și Călărașiĭ noștri maĭ făceaŭ pe icĭ pe colea și cîte un puĭ de giol cu gîștele și cu purceiĭ de prin islazurĭ ; dar eĭ știaŭ îndată să se îndreptățească, jurîndu-se că le-aŭ cunoscut bine că sînt pasărĭ și vite pripășite de ale păgînilor de Turcĭ.

Eĭ! ce să le facĭ? Războiul are și el o *politică* a luĭ:

Dar iertați-mă, domnilor; eŭ vă țiŭ pe loc, dînd mereŭ tîrcoale prin micele taine ale vieței ostășeștĭ, și d-voastră vețĭ fi nerăbdătorĭ de a sosi cu oastea noastră la Rahova și poate încă și maĭ mult de a grăbi sfîrșitul acesteĭ destrămate vorbirĭ.

Iată-ne gata... Plecăm chiar acum la Rahova.

Generalul Gurko, operînd cu oștile sale spre miază-zi, a luat Vrața la 28 Octomvrie.

El voiește să înnainteze către Orhania; dar îĭ pasă mult de a nu lăsa în spatele săŭ pe Turcĭ, stăpînĭ în Rahova.

De aceea, el cere ca oștile de la Nord ale Coloneluluĭ Slăniceanu să cuprindă cît maĭ în grabă întăririle de acolo, și spre a-ĭ înlesni împlinirea acesteĭ trebuințe strategice, îĭ trimite, la 5 ale luneĭ, de pe malul Iskeruluĭ, din Mahaleta, o brigadă de Roșiorĭ romînĭ, comandată de Colonelul Victor Crețeanu, avînd drept capĭ de regimente pe locotenențiĭ-coloneĭ Kirițescu și Alexandrescu; brigada e secundată de o baterie călăreață cu șease tunurĭ Krupp, sub ordinele căpitanuluĭ Epites, precum și de un regiment de Ulanĭ rușĭ, cu alte patru maĭ micĭ tunurĭ.

Toate aceste trupe aŭ drept căpetenie pe Generalul baron Meyendorff, adjutant al împăratuluĭ Alexandru.

Pe cînd această diviziune de cavalerie, în mare parte romînească, sosește în ziua de 6 Noemvrie, pe la orele 2 după amiazĭ, la satul Bucovița, depărtat cu vre o patru kilometri la sud-vest de Rahova, tot corpul de oștire al coloneluluĭ Slăniceanu, vine în aceiașĭ zi, de poposește seara la satul Selanovița, situat cam la aceeașĭ distanță, în partea sud-estică a forturilor turceștĭ.

Pe dată se stabilește comunicațiunea între ambele oștirĭ cooperătoare, prin regimentul al II-lea de Călărașĭ, care formează un lanț între avant-posturile de la Bucovița și cele de la Selanovița. Tot atuncĭ, colonelul Slăniceanu despică din oștirile sale o mare parte din batalionul de

Dorobanţĭ Mehedinţenĭ, comandată de maiorul Mateescu, şi-ĭ trămite ca să întărească diviziunea de cavalerie tăbărîtă despre apus.

Închipuiţi-vă acum, domnilor, că la centrul poziţiuneĭ, în paralel cu Dunărea se înalţă culmea în dosul căruia e clădită Rahova; iar pe acea culme, care domină toată împrejurimea, Turciĭ aŭ, la mijloc, o cetăţuie de pămînt cu întreite şanţurĭ interioare; despre Occident este o altă cetăţuie maĭ mică, unită prin şanţurĭ late saŭ căĭ acoperite, cu cetăţuia cea mare; în partea despre răsărit eĭ maĭ posedă o tabie saŭ redută simplă, precum şi deosebite valurĭ de apărare, ridicate în diferite direcţiunĭ pe acea muche, maĭ mult lungă decît lată.

In partea stîngă, dealurile se întind, scăpătînd din ce în ce maĭ mult pînă dincolo de satul Selanoviţa, unde a tăbărît oastea venită de la Ghighiŭ. Dar, între acel mare sat şi muchea întărită mai este o piedică naturală destul de primejdioasă, adică o văgăună saŭ mîncătură de pămînt, în fundul căria se află cătunul Lescovăţu, şi care răspunde d'a dreptul în malul Dunăriĭ ce acolo se încovoaie răpede spre mĭază-zi.

Drept în faţa mucheĭ cu întăriturile, se deschide în piez oblu şi prelungit, un tărîm undulos, ca o pînză sbîrcită de cute.

La apus de acest lat povîrniş, care nu măsoară maĭ puţin de vre-o 7000 metri în lărgime, curge părîul Skitu, cu malurĭ rîpoase şi cu fundul mocirlos; iar la un kilometru de dînsul şerpuieşte Ogostul, mai larg dar mai lezne de străbătut, căcĭ malurile îĭ sunt şese şi matca pietroasă.

Satul Bucoviţa stă pe malul drept al Skituluĭ, rezimat de un deal, care se prelungeşte cu felurite undulaţiuni pînă la marginea Dunăriĭ. Aci drept în faţă cu gura Jiuluĭ, locul d'a stînga Skitului este împodobit cu o dumbravă, d'asupra căria se inalţă pe o muche, ruina unuĭ turn antic de clădire romană. De aci în jos, spre Rahova

şi în sus, pînă pe lîngă cetăţuia cea mică după creastă, se aştern viile care împresoară tot orăşelul.

Intre ruina turnului roman şi satul Bucoviţa există un pod de piatră peste apa Skitului, şi de acolo calea se abate spre miază-zi, trece prin vad Ogostul, în faţa cătunuluĭ romînesc Hîrleţul şi se îndreptează, d'a lungul unuĭ deal ce domină lunca păduroasă şi mlăştinoasă a Dunării, pînă a satul Cotuzluĭ mergând în direcţiunea Palancei şi a Vidinuluĭ.

Prea multe nume de locurĭ! îmĭ veţĭ zice poate... Scuza mea este că n'am spus maĭ multe nume, decît voĭ fi silit să povestesc fapte.

Inţelegerile între comandanţiĭ ambelor diviziunĭ sunt ast-fel luate ca, a doua zi de la 7 Noemvrie, oştirea din flancul drept, cea despre Skit şi Ogost, să simuleze de dimineaţă un atac asupra cetăţueĭ celeĭ micĭ, pentru ca, în această vreme, corpul din stînga, cel despre Selanoviţa să poată inainta maĭ cu temeĭ în contra fortuluĭ principal.

Intr'adevăr, pe la 9 ore dimineaţa, bateriile călăreţe după dealurile Bucoviţeĭ încep a împroşca întăriturile turceştĭ; escadroane de Roşiorĭ se răsipesc prin toate împrejmuirile ca să facă recunoaşterĭ, şi batalionul de Dorobanţĭ Mehedinţenĭ aşteaptă ascuns într'o vale, ca să-ĭ vină şi luĭ rândul de a ataca cetăţuia cea mică.

De partea cea-l-altă, colonelul Slăniceanu a dispus bateriile sale de două-zecĭ şi două de tunurĭ, la o distanţă ca de 2000 metri drept în frontul poziţiunilor turceşti şi, mai nainte ca această artilerie să fie aşezată în baterie, Turciĭ salută recunoaşterea făcută de statu-major românesc, asvîrlindu-ĭ pe d'asupra capetelor maĭ multe obuzurĭ care, prin şuieratul lor lung şi ascuţit par a vesti că meterezele turceşti au să dea de muncă grea în acea zi, pe agresoriĭ lor.

Dar două-zecĭ şi două de guri tunătoare ale noastre din vale şi alte şease despre dealul Bucoviţeĭ încep îndată

a urla cu turbare, stropind cu foc și cu fer muchea semeață a inamiculuĭ.

In timpul acesta, batalioanele pedestre, dispuse în ordine de bătaie, înaintează pe dealurile din flancul stîng al Turcilor. Comandantul, rechiămînd în sufletele încordate ale ostașilor faptele de glorie, săvîrșite tot în aceste locuri de străbuniĭ lor cu 275 anĭ mai nainte, a regulat rîndul trupelor, alegînd batalionul de Muscel ca să formeze avangarda și să meargă cel d'întîĭ la atac.

In mijlocul strigătelor de *Trăiască Romînia!* repețite de toată oștirea, maiorul Giurescu îșĭ înalță vesel sabia în sus, mulțumind cu entusiasm coloneluluĭ că a deferit luĭ și Muscelenilor săĭ, această onoare.

In acelaș moment o bombă de ale inamiculuĭ vine posomorîtă, să se îngroape în pămînt, aproape de dînsul. Ceĭ de față încrețesc sprînceana, ca la un semn răŭ. El însă: «De este să mor astăzĭ, — zice — sunt încredințat că patria va purta grijă de soția și de treĭ copilașĭ aĭ meĭ!» și se pornește iute, cu pas hotărît el maĭ întîĭ, în fruntea batalionuluĭ săŭ.

Indată după dînsul umblă nu maĭ puțin determinată, compania din al VI-lea regiment de Bucureștenĭ. Iar peste toată această sprintenă avangardă, căpetenia este maiorul Iene.

Cele-l-alte trupe vin cu patru sute de pași mai în urmă Locotenentul-colonel Măldărescu comandă rezerva.

Cu mers răpede străbat Dorobanțiĭ dealurile pînă la valea surpată de la Lescovăț și, scoborînd'o numaĭ într'o clipă, eĭ se grăbesc a o sui de partea cea-l-altă, acățîndu-se pe alocurea și cu mânile de scorburile ei, ca să ajungă mai curînd pe culme și să dea piept cu inamicul.

Acolo, micĭ grupe de tiraliorĭ, ca o spuză de norișorĭ, se desprind îndată din puhoiul cel îndesat al columnelor înglotate; ele se rezlățesc pe tot plaiul deluros, ochind cu focurĭ răsipite pe Turciĭ dintr'o mică tabără, ce stă

dincoacĭ de reduta orientală, către care aĭ noştri tind maĭ cu seamă deocamdată.

Abia eĭ se arată pe cel maĭ de sus povîrniş el cresteĭ, şi Turciĭ din tabără o rup la fugă, ca să se retragă şi dînşiĭ în redută.

Dar Dorobanţiĭ noştri, atraşĭ ca de magnetul războiriĭ în urmărirea fugarilor, nu întîrzie a se răpezi asupra tabieĭ, şi avîntul lor este aşa de semeţ, aşa de hotărît, aşa de îndemînatic încît Turciĭ, după o luptă de o oră şi jumătate, şi de astă dată nu se maĭ socotesc sigurĭ din dosul unuĭ simplu rînd de şanţurĭ. Ceĭ maĭ mulţĭ aleargă să se închidă în cetăţuia principală, de unde le vine mai lesne a trege într'aĭ noştri, pe d'asupra unuĭ întreit şir de metereze.

Pe la 3 ore după amiazĭ, luptătoriĭ românĭ coprinsese reduta din stânga, şi acum dintr'însa eĭ cată a slăbi puterile Nizamilor, concentraţĭ în fortul de căpetenie.

Cam pe la aceeaş oră, o parte din batalionul de Mehedinţĭ de la flancul drept ocrotită de focurile artilerieĭ călăreţe care se apropiase ca de 1400 metri de fortul cel mic, ese din ascunzătoarea sa, trece prin viile ce o despart de acel fort şi încearcă cu vigoare a-l ataca; dar, la cele d'intăĭ împuşcăturĭ, comandantul Mateescu cade rănit de un glonţ ce-l atinge în genuchiŭ.

Această nenorocire aduce un moment de îndoială de care Turciĭ profită spre a-şi înteţi focurile şi companiile romîneştĭ, lipsite de şeful lor, se retrag în viĭ, urmând a zădări prin împuşcăturĭ pe apărătoriĭ cetăţueĭ de la margine.

Dar, de cea-l-altă parte, spre răsărit, lupta se încleştase acum crîncenă şi stăruitoare!

Dorobanţiĭ din avangardă, care fusese mereŭ întăriţĭ cu companiĭ proaspete din rezerve, es de pretutindenĭ din şanţurĭ, din dosul valurilor şi al întăriturilor turceştĭ, pe care eĭ şi le însuşise prin vitejia lor, şi cată a se apropia pînă la 100, pînă la 60 şi pînă la 40 de paşĭ de fortul cel

mare, de pe ale căruĭ bastioane gloanțele răpăiesc maĭ îndesate de cum sunt oamenii noștri înglotațĭ.

Dacă un minunat instinct de apărare n'ar povățui pe ostașiĭ noștri ca să înșele gloanțele inamicilor, prin măiestrita lor răsipire, prin iuțeala lor în mișcărĭ, prin inițiativa sprintenă și inteligentă a fie-căruia din eĭ în parte, negreșit că am fi avut pretutinenĭ în fața păreților ucigătorĭ ai tăbiilor turceștĭ, pierderĭ cu mult maĭ însemnate decît cele ce a încercat armata românească.

Chiar în acest atac al întăririlor de la Rahova, — atac în care nouă ore d'a rîndul, nebăuțĭ, nemîncațĭ, de dimineață și pînă în noapte, maĭ toțĭ Dorobanțiĭ celor patru batalioane aŭ secat gentele lor de întreaga proviziune de cartușe, trăgînd cu o nespusă înverșunare, și mai adesea de pe cîmp neted, în contra viclenilor Nizamĭ, acoperițĭ cu nerăsbătutele lor brazde de pămînt, — chiar în această zi de luptă, adevărat vitejească, s'a putut constata cu mirare că morțiĭ și răniții au fost mai numeroșĭ la împresurațĭ decît la împresurătorĭ.

Și cu toate acestea, viscolul de bătălie încinsese cu nesățioasă furie pe toțĭ d'a rîndul, în șirurile romîneștĭ.

Dorobanțiĭ de Muscel și de Ilfov, pușcărind și pușcărițĭ fără preget despre unghiul bastionuluĭ apusan, iar ceĭ din județele înfrățite ale Milcovuluĭ, Putna și Rîmnicul, trăgînd mereŭ în contra unuĭ parapet maĭ meridional, care și el le știrbește rîndurile, formează împreună, pe laturea stîngă a fortuluĭ, un larg semicerc de arme ce scapără și scînteiază fără de încetare. Companiile de Dorobanțĭ din Mehedințĭ și Suceava le înleznesc schimburile, ca trupe de sprijinire.

Toțĭ susțin lupta cu o înfocată întărîtare ce nu-ĭ face totușĭ a se abate întru nimic de la regulata îndeplinire a mișcărilor tactice.

Armațĭ maĭ toțĭ cu puștĭ de sistem Krynka, recruțiĭ noștriĭ carĭ aŭ venit în mare parte la războĭ cu mintenele și cu sucmanele lor țărăneștĭ, cutează a păși fără sfială sub

bătaia cu mult maĭ lungă şi maĭ sigură a țevilor Martini mînuite de Nizamĭ; fără de șovăirĭ, fără de înspăimîntare, îndemînaticĭ şi inimoșĭ, ca și cînd ar fi vechĭ ostenĭ încercațĭ, eĭ înaintează și se napoiesc în regulă, de pre semnalurile date, și numaĭ fiorul vărsat în trup de plumbul ucigaş, sileşte pe cîte unul a-șĭ părăsi cu durere datoriile sale ostășeștĭ.

Aĭ zice, văzînd cu cîtă preciziune, cu cîtă hotărîre se alternă și se împrospătează mereŭ liniilor împrăştiate și tare primejduite ale tiraliorilor, că eĭ îșĭ fac deprinderile lor militare pe cîmpul de manevre, cu acea deosebire numaĭ că toțĭ simt cum că ochiul ce-ĭ trece acum în revistă şi le pîndeşte greşelile este chiar clipirea încruntată a morțiĭ, iar dreptatea ce-ĭ aşteaptă este viața, e onoarea, e libertatea, e gloria!

Maiorul Giurescu, îndemnînd pe soldațiĭ săĭ, chiar pe liniele cele maĭ înaintate ale tiraliorilor cade, cel d'întîĭ dintre șefĭ, lovit drept în frunte de un glonț, și încunună viața sa de vrednic ostaș cu o moarte de eroŭ.

Călcînd pe urmele luĭ, maiorul Iene, nerăbdător de a vedea cu ochiĭ dacă lovesc drept la țintă focurile ce companiele sale îndreptează asupra dușmanilor din dosul unuĭ val de pămînt transformat în pripă de soldațiĭ săĭ, viteazul bacaoan, maiorul Iene sare în picioare d'asupra parapetuluĭ, expunîndu-șĭ nesocotit viața sa. Un sergent, speriat de așa cutezare, îl trage repede în șanț; dar el se întoarce îndată la postul săŭ de observare, de unde la moment și cade, străpuns d'a curmezişul în piept și în umăr de un glonț ucigător. —«Inainte copiĭ! Dațĭ de tot!» şopteşte el răsturnat în sînge și proptit pe sergentul ce-l susține, rostind încă la ceasul morțiĭ, mîndrul viers de răsboire al străbunilor noştriĭ.

Locotenențiĭ Nic. Radovicĭ și Pav. Bordeanu cad și eĭ morțĭ la posturile lor, de-a rîndul cu vre-o sută de voinicĭ soldațĭ.

Dar altora, maĭ numeroșĭ, soarta războiuluĭ se mulțumește a le răsplăti bărbăția lor numaĭ cu rănĭ.

Sublocotenentul Spiroiu, cu sîngele curgînd șiroaie pe obraz, îșĭ păstrează pînă la sfîrșit locul săŭ în rîndurile columneĭ.

Locotenentul-colonel Măldărescu, luînd comanda întregeĭ liniĭ de atac, după moartea maiorilor Iene și Giurescu, îșĭ simte de odată slăbind sub dînsul amîndouă picioarele, pătrunse fără de veste de un glonț. Lungit în patul pe care îl duc la ambulanță, el trece pe dinaintea coloneluluĭ Slăniceanu, oprește pe brancardierĭ și, pe cînd face șefuluĭ raport despre ceea ce se petrece în fruntea bătăiĭ, un alt glonț, șuerînd pe lîngă dînșiĭ se înfige în stinghia de lemn a patuluĭ. Dar acum nimenĭ nu se maĭ tulbură de asemenea măruntișurĭ.

Maiorul Burileanu și căpitanul Chivu, pe cînd comandaŭ călare batalioane, simt caiĭ ucișĭ sub dînșiĭ și îșĭ urmează funcțiunile pe jos.

Unul după altul, aŭ dispărut din vederea oștilor, — morțĭ, rănițĭ saŭ rămașĭ pe jos — maĭ toțĭ șefiĭ de brigade și de batalioane.

Trupele însă trag mereŭ cu îndîrjită mînie asupra parapetelor ce le ascund pe dușmanĭ. Precum zmeiĭ din poveștĭ, vitejiĭ noștriĭ *Curcanĭ se bat* amarnic *cu pămîntul.*

Ca să sprijine maĭ tare o luptă așa de puțin dreaptă și nepotrivită pentru pedestrimea noastră, comandantul ordonă ca două din bateriile de tunurĭ ce lucrează în frontul pozițiunilor turceștĭ, să fie suite în grabă pe muchea dealuluĭ, spre a izbi și din lature fortul principal. Invingînd atuncĭ toate greutățile suișuluĭ, tunurile căpitanilor Calenderu și Borănescu isbutesc a se așeza în dosul trupelor luptătoare pe niște valurĭ părăsite de inamic, și de acolo încep a fulgera cetățuia.

Dar Turciĭ nu pregetă de a le răspunde, vătămînd cîțĭ-va oamenĭ și caĭ din artileria noastră.

Cît de iuțĭ și de stăruitoare sînt împroșcăturile agresorilor,

care de sigur nu cad toate în sec, ele totuşĭ nu fac a scădea în mod simţitor, îndărătnicia cu care se apără inamicul.

Prin vîrtejurile de fum ale aprigeĭ puşcărirĭ, se zăreşte comandantul Turcilor, un miralaĭ călare pe un cal alb, alergînd de la un fort la celalt, mutînd mereŭ din loc cele treĭ tunurĭ cu care el întreţine focul pe puntele cele maĭ primejduite, îndemnînd, îmboldind pe aĭ săĭ cu o deosebită energie.

Intr'un moment, aĭ noştriĭ îl cred mort, căcĭ îl văd cufundîndu-se de odată; dar pe semne, numaĭ calul luĭ cel alb a fost rănit; căcĭ rezistenţa forturilor urmează cu aceeaşĭ înverşunare.

— «Încercase-va acum un asalt general în contra fortuluĭ celuĭ mare?

«Sînt treĭ rîndurĭ de şanţurĭ şi fiecare din ele ne poate costa tot atîţĭ oamenĭ cîţĭ aŭ perit, — maĭ adesea fără de vre-o ispravă hotărîtoare, — dinaintea redutelor de la Griviţa.

— «Cuteza-va să sacrifice fără cruţare pe toţĭ ceĭ treĭ miĭ de Dorobanţĭ, ce i-aŭ fost încredinţaţĭ?

«Şi apoĭ este oare convins că va obţine un succes deplin, acum cînd ora e tîrzie, trupele ostenite, retragerea primejduită prin rovinele de la Lescovăţ; cînd muniţiunile încep a lipsi, iar prenoirea lor este cu neputinţă, de oare-ce columna de muniţiunĭ a fost împiedecată la trecerea eĭ printr'un sat părăsit de Turcĭ, căruia Bulgariĭ îĭ dase foc.

— «De pe bastioanele şi de pe curtinele fortuluĭ lor şi cu armele perfecţionate, fie-care puşcaş turc poate secera cu înleznire, la un asalt, cel puţin cincĭ, şase agresorĭ, şi în amîndouă forturile de la Rahova pot fi ca la vre-o 2000 de Nizamĭ, cari, de cînd aŭ slăbit focurile în contra cetăţuieĭ de la flancul drept, par a se fi grămădit cu toţiĭ pe parapetele celeĭ centrale.

«Însă, patru miĭ de Nizamĭ, în redutele de la Gorni-Dubnik aŭ doborît în şanţurile lor peste 12.000 soldaţĭ ruşĭ din garda imperială, maĭ nainte ca cei-l'alţĭ 28.000 ce-ĭ

maĭ rămîneaŭ Generaluluĭ Gurko, să fi putut pătrunde în interiorul reduteĭ [1]). Și aci, abia dacă ar fi cîte doĭ de aĭ noștri de dat în prada fie-căria din țevile ce-ĭ pîndesc de pe crestele fortuluĭ...

— «Ierta-mă-va vre-odată conștiința,... ierta-mă-va părintele oștireĭ și al poporuluĭ romînesc, Domnitorul nostru, carele a recomandat să se cruțe viața oamenilor,... ierta-mă-va chiar deșearta și mult îndoioasa falā a unuĭ succes atît de scump dobîndit,... pentru o faptă așa de cutezătoare,... așa de nesocotită?» —

Asemenea gîndurĭ turburaŭ negreșit pe comandantul oasteĭ romîneștĭ, pe cînd el, rămas aproape singur spre a dirige mișcările columnelor de atac, își alesese loc pentru sine și pentru statul săŭ major, drept în mijlocul luptătorilor, în zona cea maĭ periculoasă a gloanțelor.

Și 'ntr'adevăr, alăturĭ cu șeful, locotenentul-colonel Rosetti primește în mantela ce era încheiată pe dînsul, un glonț care-ĭ găurește numaĭ haina. Alt glonț turcesc, maĭ grosolan în glumele sale, vine să dea în treacăt o sărutare pe buza tînăruluĭ sub-locotenent Ghica, nepot al vredniculuĭ Domn moldovean Grigorie-Vodă Ghica; dar junele voinic scuipă jos doĭ dințĭ din gură și, fără chiar a descăleca, își urmează serviciul săŭ de ordonanță, cu batista la buze.

---

[1]) Oștile ruseștĭ care, la 12 Octombre, aŭ atacat fortul de pămînt şi două micĭ redute de la Gorni-Dubnik, în care se aflaŭ ca la 4.000 Turcĭ cu patru tunurĭ, eraŭ compuse din 36 batalioane pedestrime din garda imperială, 27 scadroane de cavalerie şi 112 tunurĭ. Un alt corp de 33 scadroane, printre care se număra și cavaleria de Roșiorĭ și Călărașĭ romînĭ, cu 7 batalioane de pedestrime şi 3 tunurĭ, opera în acelaș timp o diversiune asupra întăririlor învecinate de la Dolni-Dubnik, pentru ca garnizoana turcească de aci să nu meargă în ajutorul celeĭ din Gorni-Dubnik. Cu toate acestea, Rușiĭ n'aŭ luat cu asalt în acea zi, perzînd 4.000 morțĭ şi 8.000 rănițĭ, decît redutele cele micĭ; iar către seară, garnizoana din fort s'a predat de sineşĭ, simţindu-se înconjurată de o armată ce se urca încă la numărul considerabil de 28.000 oamenĭ.

Apoĭ locotenentul-colonel Dimitrescu, șeful de stat-major, voind să încalece ca să meargă să îndrepteze direcțiunea tunurilor la una din cele două baterii ce, în cursul bătăliei, se transportase d'asupra plaiuluĭ, Dimitrescu este silit să se ducă pe jos, căcĭ calul său cade rănit, tocmaĭ cînd el îșĭ pusese piciorul în scară.

Ordonanțele pornite de la posturile de Roșiorĭ și de la bateriile călărețe din flancul drept, abia cutează să pătrundă sub grindina de projectile, în mijlocul căria se vede mișcîndu-se mica escortă a șefuluĭ ce însușĭ conduce lupta; iar Călărașiĭ cari poartă ordinele sale scrise pe la diferitele punturĭ ale cîmpuluĭ de bătaie, sunt, chiar de la plecare, expușĭ a culege în sîn vre-un glonț popritor.

De aceea, unul dintr'înșiĭ căruia la un moment de groaznică întețire a focurilor turceștĭ, colonelul iĭ impune strașnic ca nu cumva să pață ceva în cale, descalecă în pripă, îșĭ face treĭ crucĭ și pleacă fugind dabușelea ca un dihor, pitulîndu-se astfel pe sub vîjîitul puștelor inamice. Tot astfel se 'ntoarce el iute cu sarcina-ĭ îndeplinită, dar răsuflarea i s'a oprit în piept și, căzînd jos de oboseală, el numaĭ cu mîna poate să arate răspunsul, ascuns sub cureaua de la brîŭ.

Dar, ce să maĭ spuĭ, domnilor! Toată oastea stă acum sub ploaia gloanțelor. Uitase toțĭ primejdia și nu maĭ știaŭ a-șĭ da seamă despre dînsa; li se părea doară sbîrnîit supărător de trîntorĭ, șuieratul plumbuluĭ ce cădea de toate părțile în jurul lor. Nicĭ maĭ căta vre-unul în sus ca să vadă unde are să plesnească în senin șrapnelele fumegoase cu grindină omorîtoare și unde se vor maĭ sparge obuzurile, făcînd proașcă împrejurul lor.

«Priveghind lupta chiar din sînul eĭ», — îmĭ spunea un amic, de soiul său și pînă în ajunul răsboiuluĭ simplu *ciocoĭ particularnic*, cum zic civililor soldațiĭ noștri, dar carele călare și cu condeiul în mînă a servit acolo neîntrerupt ca oficer de ordonanță, — «ajunsesem cu toțiĭ să ne deprindem destul de binișor cu acel poznaș concert

de fluerăturĭ mîrşave şi de pocnete uluitoare; şi cu toate că nu mă daŭ de fel drept un viteaz, aşa tare mă serbezisem de acea toacă îndrăcită, încît mă pot jura că am stat toată ziua în mijlocul focurilor, nu cu inima, ci cu ţigareta în dinţĭ. Fumul îmĭ ţinea de foame, de frig şi de frică. De atuncĭ m'am şi putut încredinţa că la om se toceşte în răbdărĭ chiar şi simţul de proprie conservare, cînd pe cîmpul de bătălie vede mereŭ moartea răsgîiată trăgîndu'şĭ fără milă danţul prin vecinĭ».

Dacă asemenea simţirĭ încearcă, domnilor, sub bătaia gloanţelor, ceĭ cari nu ţin în mînĭ arma răzbunătoare, apoĭ lesne se înţelege cu ce iuţeală şi cu ce îndîrjire le vine a se întrece la răspunsurĭ, celor cari aŭ cu ce răspunde.

De aceea, schimbul de focurĭ a stat, în acea zi mereŭ viŭ, întărîtat, arţăgos, cumplit pe plaiurile Rahoveĭ; puşcaşĭ şi tunarĭ, de o parte ca şi de alta, aŭ tras neîncetat, au tras fără cruţare. Voiniciĭ cu sufletele aprinse, cu vinele încleştate în luptă, *aŭ dat pe moarte, aŭ dat de tot!*

Bateriile din toate părţile aŭ mugit fără încetare toată zioa, însoţite mereŭ de puşcărirea, cînd pripită, cînd maĭ rară a focurilor de tiraliorĭ.

Acest zgomot infernal se aude acum de vre-o şeapte ore, vuind fără curmare de pe creasta şi dupe povîrnişul meridional al dealurilor Rahoveĭ. Dunărea îĭ poartă răsunetul pînă departe, departe la Celeiŭ şi la Măgurele. Dar dincolo peste rîŭ, el deşteaptă şi glasul tunurilor romîneştĭ din Bechet, care încep a'şĭ asvîrli şi ele bombele în oraşul năpustit al Rahoveĭ şi chiar pe d'asupra luĭ, pe culmele cele coprinse de oştile războitoare.

La Rahova, în adevăr, locuitoriĭ bulgarĭ, pitiţĭ în casele lor, aşteaptă cu temere resultatul acesteĭ lupte prelungite, cutezînd abiea să întrebe despre cele ce se petreceaŭ d'asupra capuluĭ lor, pe Roşioriĭ şi pe Călăraşiĭ, ce din cînd în cînd se trămit de ceea parte, spre a vedea dacă nu cum-va malul opus ar putea fi de un sprijin maĭ folositor.

Din nenorocire, cîte-va deșearte lovirĭ în oraș și pe cîmp fură singurul ajutor ce veni în acea zi de dincolo de Dunăre, și negreșit că mult maĭ de lipsă ar fi fost companielor care atacase fortul despre apus, o întărire de vre o treĭ patru sute de milițienĭ ce se așteptaŭ să fie trămișĭ la gura Skituluĭ, sub conducerea maioruluĭ Obedeanu.

Astfel însă cum se petrece întreagă zioa, în frămîntările uneĭ lupte obstinate, fără de succes definitiv pentru nicĭ una din părțĭ, numaĭ viind noaptea, se putură potoli cu încetul focurile. Întunericul singur putu face pe toțĭ să-șĭ aducă aminte că orĭ ce luptă trebuie să aibă un sfîrșit. Atuncĭ, pentru întîiașĭ dată, resimțiră toțĭ osteneala uneĭ zile fără de susținere materială.

Datoriile către morțĭ și rănițĭ fură însă îndeplinite, maĭ nainte de a intra oștire în pozițiunile sale de noapte.

Cînd merseră să ridice cadavrul luĭ Giurescu, alături cu dînsul zăcea cînele săŭ, care-l însoțise pretutindenĭ. Bietul animal, văzînd pe stăpînul săŭ căzut cu fața sîngerată, se apropiase de dînsul ca să-ĭ șteargă sîngele cu limba, dar îndată un alt glonț ucise tot acolo și pe credinciosul *cîne al soldatuluĭ.*

Maĭ este oare trebuință, dupe toate amănuntele ce v'am prezentat asupra acesteĭ eroice dar nehotărîtoare lupte, să vă descriŭ sub ce triste și descuragiătoare impresiunĭ petrecut noaptea următoare?

Oștile sleite de puterĭ prin acea încordare, neîndestulată în cursul uneĭ zile întregĭ, aveaŭ mare nevoie de odihnă, de întremare, de munițiunĭ. Toate acestea li se deteră, atît în avanposturile de d'asupra Lescovățuluĭ, cît și în tabăra principală de la Selanovița.

Asemenĭ și brigada de cavalerie, ținută toată ziua în aspră și activă veghiere, se retrase în bivoacurile sale de la Bucovița.

A doua zi, la 8 Noembrie, nu se făcură alte mișcărĭ decît oare-care recunoașterĭ dincolo de Ogost, executate

de către un escadron de Roșiorĭ, care captură cîteva care de proviziunĭ, destinate oștilor turceștĭ din Rahova.

Ni se asigură că, în partea despre răsărit, unde locul e închis și maĭ puțin expus la vînturile de pe Dunăre, ceața cea maĭ deasă a domnit toată ziua, astfel încît, și voind, ar fi fost peste putință pedestrimiĭ să maĭ încerce odată atacul din ajun.

Tîrziŭ către seară s'a maĭ limpezit atmosfera. Atuncĭ garnizoana din forturĭ a putut vedea oștile despre Lescovăț și Selanovița, rînduite astfel, încît ea bănui negreșit că aŭ de gînd a se strămuta și dînsele pe malurile Skituluĭ și Ogostuluĭ, spre a-ĭ tăia orĭ ce retragere în direcțiunea Arceruluĭ, Lomuluĭ și Vidinuluĭ.

E probabil că subt impresiunea uneĭ asemenea temerĭ, au luat Turciĭ hotărîrea de a părăsi iute, pe furiș și în întunericul nopțiĭ pozițiunile lor.

Despre această deciziune însă n'a resuflat altă știre decît infomațiunea ce aŭ dat generaluluĭ Meyendorff posturile de Călărași, cum că o mică ceată de tunarĭ se coborîse către seară, călărĭ din forturĭ ca să cerceteze mișcările impresurătorilor, și apoĭ încă știrea ce primi tot către seară, de la un bulgar, colonelul Slăniceanu, că Turciĭ aŭ trămis un agă în Rahova ca să le adune cîteva care pentru rănițĭ.

Bănuieala despre o fugă nocturnă îndemnă pe Generalul rus a ordona să se dispună posturĭ de călărețĭ și de pedestrime în diferitele punturĭ practicabile ale Skituluĭ și Ogostuluĭ; iar pe colonelul romîn îl povățui a pregăti un despărțămînt de oștire pedeastră și de tunurĭ, care la caz de trebuință, să meargă a întări trupele de la Skit.

Înțelepte eraŭ aceste prevederĭ și bune aceste pregătirĭ; dar nimenĭ nu s'a putut gîndi că Turcilor le va veni un ajutor, pe care nu este dat nicĭ celor maĭ dibacĭ strategicĭ a-l răsipi.

Acest ajutor, domnilor, a fost ceața, o adevărată ceață de Noemvrie pe Dunăre, o ceață de acelea care țin une-

orĭ vapoarele cîte treĭ saŭ patru zile pironite la cîte un mal fără de adăpost.

Mahomet a avut de astă dată trecerea la vechiul zeŭ al Dacilor, la unchiaşul Danubiŭ, care, posomorît şi ponivos, şi-a înfăşurat tot culcuşul într'o pîclă îndesată.

Profitînd cu dibăcia desperăriĭ de această favoare a zeilor păgîneştĭ, Turciĭ aŭ început pe la mijlocul nopţiĭ, să tragă focurĭ rarĭ de pe bastioanele lor din stînga şi din faţă, ca să atragă atenţiunea maĭ cu seamă în acele părţĭ ; în vremea aceasta, gloata lor, ştiind bine că nu va găsi liber podul de pe Skit, unde strejuia batalionul Dorobanţilor mehedinţenĭ, comandat acum de căpitanul Merişescu, gloata, zic, alese pe tăcute un loc pe Skit, cu mult maĭ jos de pod, şi fiindcă malurile rîurilor sînt pe acolo nalte şi drepte ca păreţiĭ unuĭ şanţ, adînc de duoĭ şi treĭ metri şi larg ca de zece pînă la doisprezece metri, iar fundul gîrleĭ e noroios şi cu greŭ practicabil, eĭ aruncară cu grab' în apă, sacĭ, saltele, corturĭ, bagaje, tot ce găsiră şi adusese cu dînşiĭ, spre a-şĭ face astfel o trecătoare. Pe acel moale şi tăcut zăgaz se strecurară binişor şi fără zgomot ceĭ maĭ mulţĭ soldaţĭ valizĭ aĭ garnizoaneĭ, luînd cu sine, despuiate de orĭce greutăţĭ accesoriĭ, cele două saŭ treĭ tunurĭ, care le servise la apărarea în cetăţuĭ.

E probabil că această fugă, aşa bine secundată de opăcirile atmosfereĭ, se şi operase în mare parte, cînd, pe la treĭ ore din noapte, o despărţire din garnizoana turcească, rămasă în urmă spre a ocroti carele cu bagaje, cu muniţiunĭ, cu rănıţĭ şi chiar chesoanele tunurilor, se prezentă la pod, cercînd a-şĭ face trecere, prin răzbaterea companiilor noastre de Dorobanţĭ.

Acestea însă ştiură a li se împotrivi cu bărbăţie ; o luptă de vre o treĭ ore se încinse acolo, pe întunericul nopţiĭ şi al ceţeĭ, împuşcînd uniĭ într'alţiĭ, maĭ mult de pe auz decît pe ochite.

Totuşĭ, podul rămase închis fugarilor turcĭ pe cari îĭ poprise în loc păretele viŭ format de Dorobanţiĭ noştri.

Pe Roşiorĭ îĭ vesteşte despre această luptă puşcărirea ce se aude în depărtare, precum şi tropotele uneĭ cete de caĭ aĭ Ulanilor ruşĭ dela strejile înnaintate, cari, speriindu-se în întunerec de primele detunăturĭ, îşĭ rupsese căpestrele şi sosesc în fuga mare pînă în bivoacul romînesc. Dar negura e aşa de orbitoare, încît călărimiĭ noastre îĭ stă peste putinţă de a se cerca măcar să apuce înnainte pe drumul îngust şi brăzdat cu făgaşe şi cu glodurĭ, ce şerpuesc pe malul rîpos al Skituluĭ.

Abie pe la 5 ore dimineaţa, bateria călăreţilor, însoţită de treĭ escadroane, isbuteşte a se aşeza pe sprînceana dealuluĭ din faţa poduluĭ, ca să ajute prin focurile sale, îndelungata şi vitejeasca apărare a pedestrimiĭ. Curînd după aceea, o parte din Roşiorĭ, făcîndu-şĭ loc prin ceaţa alburia, năvălesc cu iuţeală asupra Turcilor înglotaţĭ şi nimicind într'o clipă a lor rezistenţă desperată, înlesnesc luarea în pradă a uneĭ sute treĭ-zecĭ de care cu bagaje, arme şi muniţiunĭ, a treĭ chesoane de tunurĭ şi a vre o 50, 60 de robiţĭ.

Dintre apărătoriĭ acestuĭ convoĭ, mulţĭ picase sub focurile trase de batalionul căpitanuluĭ Merişescu ; alţiĭ sub săbiile plotoanelor de Roşiorĭ.

În acea învălmăşeală, unde pe nevăzute arsura gloanţelor, vîrful baionetelor şi tăişul săbiilor ajung pe luptătorĭ, Turciĭ, simţindu-se acum strînşĭ de aproape şi fără scăpare, strigaŭ din răsputerĭ : *Allah !* şi *Aman !* Eĭ duceaŭ dorul celor cari, de cu noapte, avusese parte a se furişa peste Skit.

Toţĭ aceia într'adevăr, — de şi numărul lor nu poate să fi fost mare, căcĭ în diferitele lupte de la 7 şi 9 Noemvrie s'a putut constata că, din oameniĭ garnizoaneĭ pierise maĭ bine de cincĭ sute, — toţĭ ceĭ ce trecuse apa pe podul lor de aşternuturĭ, fugeaŭ acum spre Cotuzluĭ, ocolind prin bălţile şi tufişurile lunceĭ, posturile noastre dela Hîrleţ.

Generalul Meyendorff înştiinţase dînzĭ de dimineaţă pe

colonelul Slăniceanu că își propune a-ĭ urmări cu cavaleria sa, îndată ce se va maĭ lumina de ziuă și că speră a-ĭ prinde pe toțĭ.

Pentru acest sfîrșit, comandantul brigadeĭ romîneștĭ, colonelul Crețeanu, a trămis cincĭ din escadroanele sale, sub ordinile locotenentuluĭ-colonel Kirițescu, ca să înainteze pînă la Cotuzluĭ, hărțuind și robind pe fugarĭ.

Această operațiune complimentară a coprindereĭ Rahoveĭ se şi începuse cu oarecare succes de către Roşioriĭ noștri, cînd eĭ primiră drept ajutor alte cîteva escadroane de Ulanĭ rușĭ venițĭ pe la Hîrleț.

Colonelul acestora, temîndu-se însă de a obosi prea tare caiĭ săĭ și de a nu prea ajunge la timp, călare, pe inamiciĭ care eraŭ pe jos, apoĭ încă și tare supărat pe pustia de ceață care nu voia de loc să se risipească, stătu cîtva timp la îndoială, consultîndu-se în limba rusească, dinaintea ofițerilor noștri cu un locotenent-colonel ce comanda bateria călăreață a Rușilor. Din vorba lor aĭ noștri nu pricepură altceva decît alternativa ce eĭ își puseră la sfîrșit, întrebîudu-se unul pe altul: **Въ передъ**? adică *Înainte?* saŭ **Назадъ**? *Înapoĭ?*

Colonelul se hotărî pentru ticnitul **Назадъ**! Scadroanele de Roșiorĭ trebuiră să asculte de dînsul, ca maĭ mare la rang; renunțînd dar cu părere de răŭ le succesul ce le inlezneaŭ așa de bine împrejurările, fură nevoite să facă și ele.

Negreşit că, în cualitatea sa de bun şi prevăzător aliat, înțeleptul colonel n'a voit să maĭ încarce budgetul, așa de împovărat al țăreĭ noastre, cu întreținerea a cîtorva sute maĭ mult de prisonierĭ otomanĭ flămînzĭ.

Se întoarseră dar toțĭ spre Rahova, unde cavaleria a intrat maĭ în acelaș timp cînd colonelul Slăniceanu se cobora în oraș din întăriturile rămase acum în mîinile ostașilor romînĭ.

Să nu maĭ întunecăm bucria succesuluĭ dobîndit, prin descrierea respingătoare a cîtorva cadavre de bieţĭ soldaţĭ

romînĭ, ce s'aŭ aflat în forturĭ, groaznic batjocorițĭ și măcelărițĭ de Nizamiĭ otomanĭ, carĭ 'ĭ prinsese, poate numaĭ rănițĭ, în bătălia de la 7, și cu iataganul le crestase, adînc semnul crucii pe piept și pe pîntece. Atît numaĭ să spunem că, la Rahova ca pretutindenĭ în această campanie, s'a dovedit că în războiŭ ostașul turc, fie *Nizam* orĭ *Bași-buzuc*, fie *Seiz* orĭ *Pașă*, rămîne pururea o fiară sălbatică, un lup turbat, ce nu'șĭ schimbă năravul, de odată cu părul.

Rahova era acum a noastră. Roșioriĭ și Dorobanțiĭ împlîntase pe bastionele forturilor eĭ steagul cu treĭ colorĭ al Romînieĭ.

Dînzĭ de dimineață însă, pe la 7 ore, în acea zi de 9 Noembrie, generalul Lupu trecuse de la Bechet Dunărea spre a constata izbînda și a lua comanda nouilor posițiunĭ, cîștigate de oștile romîneștĭ ce operaŭ decindea.

Rahova rămase în deplina noastră stăpînire, după un atac al trupelor noastre, care, dacă nu zdrobise, dar în orĭ ce caz înfricoșase pe Turcĭ într'atîta, încît eĭ o deșertară cu pripă și nicĭ se maĭ gîndiră a o recăpăta.

Cu o lună și maĭ bine înainte de aceasta, un corp însemnat de cavalerie și de tunurĭ ruseștĭ renunțase a o coprinde, după o bombardare de maĭ multe ore. Dar în anul 1829, cînd Generalul rus Geismar luă Rahova din mîna Turcilor, în luna luĭ Maiŭ, cu pierderĭ mult maĭ simțitoare decît cele ce am încercat noĭ la 1877, în 7 și 9 Noembrie, Rușiĭ nu se putură menține mult timp într'însa și fură silițĭ de Turciĭ de la Vidin a se retrage peste Dunăre.

Pre noĭ, nu Turciĭ ne-aŭ făcut să părăsim Rahova, pe care totușĭ am cîștigat-o cu sîngele vitejilor noștri.

Dar acesteĭ coprinderĭ a Rahoveĭ de către oștirile romîneștĭ, i s'aŭ făcut, domnilor, imputărĭ felurite și chiar cotradictoriĭ.

S'a zis, bunăoară, că luarea Rahoveĭ n'a fost un succes deplin, de vreme ce forturile eĭ nu s'aŭ coprins prin asalt.

Această obiecțiune mi se pare, mie unuia, a fi numai specioasă, și pentru ca ea să obțină încuviințarea tuturor, ar trebui mai întîi ca belicoșii eĭ născocitorĭ să se însărcineze a dovedi lumiĭ culte că nu este bine cînd cu puțină pierdere de oamenĭ, dar cu dovedire învederată de curagiŭ se cîștigă în războĭ pozițiunile trebuitoare, ci că trebue neapărat ca în șanțurile fie-căriĭ cetățĭ coprinse, să se aşterne drum neted pe împlutură de cadavre.

Dar atuncĭ, reprobațiunea căzută pe luarea Rahoveĭ s'ar întinde asupra întregeĭ tactice moderne a armatelor prusiane, întru ceea ce privește coprinderea cetăților fortificate.

Strategiciĭ Prusieĭ sunt de părere astăzĭ, că cetăților întărite li se cuvine maĭ mult jertfă de timp și de răbdare, prin strașnice împresurărĭ armate, de cît jertfă de oamenĭ prin asalturĭ. Și mi se pare că întru aceasta ca în multe altele, eĭ judică sănătos.

Despre luarea Rahoveĭ, s'a maĭ spus însă și contrariul, adică cum că s'a pierdut în juru-ĭ prea multă lume pentru un rezultat neînsemnător.

Vre-o 280 oamenĭ, cu morțĭ și cu rănițĭ, dintr'o oștire totală de aproape 7000, mi se pare a nu fi tocmaĭ multă pierdere, cînd orĭ-ce redută, luată s'aŭ neluată și în genere maĭ puțin importantă decît pozițiunea strategică de la Rahova a costat, maĭ ales aliaților noștri, nu sute, ci miĭ și zecimĭ de miĭ de oamenĭ.

În fine s'a zis că este o rușine de a nu fi prins garnizoana din Rahova, care a fugit noaptea hoțește.

Aci iar, cuvintele criticeĭ mi se par foarte puțin întemeiate.

Lasă, maĭ întîĭ, că de ar fi vre-o rușine în ceea ce s'a întîmplat la Rahova în noaptea despre 9 Noembrie, aceea ar privi numaĭ pe fugariĭ turcĭ, căcĭ la noĭ se zice că *fuga* deși sănătoasă, este însă *rușinoasă*, și nouă, dacă ni se poate imputa ceva, e tocmaĭ că ne am lipsit de plăcerea leznicioasă, dar în realitate cam zadarnică, dea fugi că-

*

lărĭ pe urmele păcătoșilor de Turcĭ, cariĭ 'șĭ luase lumea în cap, îngroziți de atacurile noastre.

Aci însă, osebit de vestitul Назадъ, care, precum ațĭ auzit, a fost sentența decisivă în această afacere, apoĭ să nu uităm că s'a vîrît la mijloc și un factor fisic, cu care de sigur nu se puteaŭ lupta nicĭ Roșioriĭ, nicĭ Dorobanțiĭ noștri.

De poznele și de toanele iernatice ale Dunăriĭ, — și chiar anume la Rahova — a avut a suferi însușĭ marele geniŭ războitor al Romînieĭ, eroul nostru Mihaiŭ-Viteazul.

Iată ce ne spune cronica despre cele petrecute în războiul Bulgarieĭ de la 1598, tocmaĭ în aceeașĭ lună a luĭ Noembrie.

Să aducem maĭ întîĭ aminte că Mihaĭ, trecînd Dunărea pe la Nicopole, se urcase tot învingător, pănă la Vidin și acolo se luptase vitejește în contra Turcilor ; în acea vestită bătălie, frațiĭ Buzescĭ îĭ scăpară zilele, ucigînd la vreme pe turcul, care îșĭ împoncișase sulița în pîntecele erouluĭ.

Cronica adauge acestea :

«Dupe ce bătură acest războĭ șezu Mihaiŭ-Vodă sub cetatea Vidinuluĭ zece zile depline, arzînd împrejur toată marginea ţăreĭ turceştĭ, şi iar se întoarse Mihaĭ-Vodă, cu toate oștile cu toată dobînda, ca să treacă Dunărea pe la Rahova [1]), însă cînd fură oştile jumătate trecute, se lăsă vînt cu vihor spre Dunăre, şi atuncea se împărţiră oştile şi rămaseră jumătate aşteptînd zece zile, pînă ce se potoli vîntul ; iar oştile aŭ tot plenuit și aŭ ars ţara turcească. Decĭ trecură cu toată dobînda, de se adunără la Noembrie în 5, an. 6607».

Judecațĭ acum pe dreptate și d-voastră, domnilor, dacă coloneliĭ noștri Slăniceanu și Crețeanu. — ba chiar și generalul rus Meyendorff,—puteaŭ să potolească ceața de la Rahova, în Noembrie trecut, cînd însușĭ Mihaĭ Viteazul nu s'ă priceput, la Noembrie 1598, să potolească *vîntul cu*

---

[1]) Vezĭ în *Magazinul istoric pentru Dacia*, tom. IV. p. 291, unde cu învederată greșală s'a scris : *Rusiava* în loc de : *Rahova ;* această eroare a fost păstrată de *N. Bălcescu* în *Istoria Romînilor sub Mihaĭ Vodă Viteazul,* ediţ. din 1877, pag. 306.

vihor ce se lăsase pe Dunăre, în aceeașĭ împîclită și viforoasă Rahovă.

Nu domnilor, să nu cătăm în deșert nodul în papură; să nu ne silim a nimici noĭ înșine merite, care nu sunt atît ale cutăriĭ saŭ cutăriĭ personalitățĭ private, ci ale oștirilor noastre în de obște, ale mulțimiĭ întregĭ.

Destul, destul se vor cerca străiniĭ a ne scoate nume că, micĭ și marĭ, nu suntem bunĭ de nicĭ o treabă.

Noĭ, să ținem cumpănă dreaptă pentru a judeca faptele noastre din ultimul războĭ, ca și orĭ-ce alte acte ale națiuniĭ.

Adevărul e că noĭ am cam moștenit de la străbuniĭ noștri, obiceiul de a glumi și a rîde despre orĭ-ce faptă de laudă a noastră, de a lua în răspăr pe toțĭ ceĭ dintre noĭ, cari oare-cum fac onoare țăreĭ.

Legionariĭ romanĭ, cînd aduceaŭ în triumf la Roma pe cîte unul din căpitaniĭ lor, care se distinsese în luptele lor cu inamiciĭ republiceĭ, aveaŭ curiosul obiceĭ de a cînta și de a spune în gura mare tot felul de ocărĭ și toate defăimările cîte le treceaŭ prin minte împotriva triumfătoruluĭ; și poporul împrejur rîdea cu hohote.

Tot cam așa clevetitoare par a fi rămas și gurile Curcanilor noștri, de oare-ce se zice că eĭ cîntaŭ prin taberile lor din Bulgaria, o horă care, — dacă nu mă înșel, — suna cam astfel:

Oștile staŭ față 'n față,
Maioriĭ la ambulanță,
Coloneliĭ 'n depărtare,
Generaliĭ la hotare.

Nu rîdețĭ, domnilor, căcĭ rîdem de rîsul nostru, și de sigur nu este casul, cînd vorbim despre lupta de la Rahova, să batjocorim pe ofițeriĭ noștri.

Acolo dacă și generalul n'a stat tot mereŭ *la hotare*, căcĭ s'a grăbit a fi cel d'întâĭ a le părăsi, spre a lua posesiune de cetatea deșartă de inamicĭ, apoĭ de sigur co-

lonelii n'aŭ stat *în depărtare*, căcĭ i-aŭ văzut toțĭ stînd mereŭ, cu cel maĭ mare sînge rece, în mijlocul pericolelor semănate jur împrejurul lor, nicĭ maiorii n'aŭ rămas *în ambulanță*, căcĭ douĭ dintr'înșiĭ aŭ picat morțĭ pe cîmpul de luptă, cu gloanțe în frunte și în piept, iar ceĭ cari aŭ trecut la ambulanță, aŭ plătit acolo odihna lor fără voie cu plumbul scos din carnea lor.

Din zece ofițerĭ superiorĭ carĭ mînară trupele romîne pe culmile de la Rahova, duoĭ le-aŭ ilustrat prin a lor moarte, alțĭ duoĭ prin ranele lor, iar toțĭ ceĭ-l'alțĭ prin statornicia lor presență și activitate în mijlocul rîndurilor de luptătorĭ, în acea zonă primejdioasă a bătălieĭ, ande fie-care glonț putea să străpungă fără deosebire, un piept vitejesc, saŭ supt o manta soldățească, saŭ supt o tunică de ofițer.

Cu asemenea fapte ne putem în adevăr mîndri, domnilor; căcĭ nu poate fi maĭ lăudată purtare a șefilor uneĭ armate, decît aceia de a cruța, pe cît onoarea permite, viața soldaților,—muncitorĭ aĭ pămîntuluĭ, — și de a-șĭ expune pe a lor.

Exemple ca acestea întăresc inima poporuluĭ; iar cînd inima țăranuluĭ este întărită prin vitejie în războĭ, atuncĭ, —am maĭ spus'o,—putem trăi încredințațĭ că el nu va sta în nepăsare, nicĭ se va da în lăturĭ, de cîte orĭ vre-un pericol va amenința ființa saŭ drepturile țăriĭ.

Într'astfel aŭ prețuit lupta de la Rahova judecătoriĭ ceĭ maĭ înalt îndreptățițĭ dintre pămîntenĭ și străinĭ, cîțĭ aŭ putut căpăta științe exacte despre cele ce s'aŭ petrecut acolo.

Cînd modestia noastră, a Romînilor, a voit să subordone meritoasa purtare a tutúror oștenilor romînĭ de la Rahova, scopuluĭ cam secundar al întreprinderiĭ, însușĭ împăratul Alexandru,—carele pe atuncĭ prețuia valoarea Romînilor, de pe asprul și nefățăritul cîmp de războĭ, și nu din sînul răsfățărilor îndemnătoare la răŭ și la strîmbătate ale cabinetuluĭ săŭ diplomatic,—împăratul Alexandru a dat ordin

ca să se serbeze pe altar această frumoasă izbîndă a trupelor romînești.

În fine, Măria Sa Domnitorul, pe care țara l'a ales acum din noŭ, ca arbitru suprem al destinelor eĭ militare, a însemnat bătălieĭ de care v'am vorbit, locul ce ea trebuie să ocupe în mintea noastră și a urmașilor noștri.

Cutez dar a sfîrși, rememorînd inseșĭ patrioticele cuvinte, adresate de Comandantul suprem al oștilor romînești, către representanțiĭ țăriĭ, cîte-va zile numaĭ după luarea Rahoveĭ [1]) :

«Cum oştirile romîne 'șĭ-aŭ făcut datoria pe cîmpul de bătaie, o ştie țara, o spun vitejiĭ și puterniciĭ noştri aliaţĭ, o recunosc înșişĭ duşmaniĭ noștri!

«Soldațiĭ noștri n'aŭ desminţit nobilul sînge ce curge în vinele lor.

«Eĭ, prin vitejia lor, aŭ îmbogăţit analele noastre militare, înscriind pe paginile acestora, numele luptelor de la *Rahova* şi de la *Griviţa*, alăturĭ cu numele glorioaselor bătăliĭ de la *Racova* şi de la *Călugărenĭ*»

Bucureştĭ, 1878.

---

[1]) Mesagiul domnesc prin care s'a deschis sesiunea corpurilor legiuitoare la 15 Noembrie 1877.

TABLA DE MATERII